

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สิทธิมนุษยชนและการพัฒนา)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

ชวลิต นิรารมย์

นางสาวชวลิต นิรารมย์

ผู้วิจัย

อรุณ นิ่มนวล

อาจารย์วราภรณ์ แซ่มสนิท, Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์กฤษฎา อาชนิจกุล, Ph.D.

รองศาสตราจารย์กฤษฎา อาชนิจกุล, Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โธปิดิกส์

กณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์กฤษฎา อาชนิจกุล, Ph.D.

รองศาสตราจารย์กฤษฎา อาชนิจกุล, Ph.D.

ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา

ศูนย์สิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สิทธิมนุษยชนและการพัฒนา)

วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554

ศุภาวี นีรารมย์

นางสาวศุภาวี นีรารมย์

ผู้วิจัย

นางเมทินี พงษ์เวช, รป.ด.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์กฤตยา อาชวนิจกุล, Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์วราภรณ์ แซ่มสนิท, Ph.D.

อาจารย์วราภรณ์ แซ่มสนิท, Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โธปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โธปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลท่านแรกคือ ดร. วราภรณ์ แซ่มสนิท อาจารย์ที่ปรึกษาที่ช่วยเหลือผู้เขียนมาตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งการแนะนำ การจุดประเด็นกระตุ้นให้คิดและวิเคราะห์เนื้อหาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงการวางโครงสร้างลำดับเนื้อหาและตรวจทานแก้ไข ตลอดจนให้กำลังใจกับผู้เขียนเสมอมา ขอขอบคุณ รศ. ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ช่วยแนะนำและชี้แนะในประเด็นที่ผู้เขียนอาจมองข้ามไป และขอขอบคุณเมทินี พงษ์เวช สำหรับความรู้และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงเนื้อหาวิทยานิพนธ์

อีกทั้งกระบวนการศึกษาวิจัยยังได้รับความช่วยเหลือจากผู้เกี่ยวข้องอีกมากมาย ทั้งคุณสุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูง คุณพัชณัฐดา มายอด และคุณพิมพ์ธรรม เอื้อเฟื้อ ที่ช่วยเหลือผู้เขียนด้านการติดต่อสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงการให้ความรู้และข้อมูลในประเด็นที่เป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณผู้หญิงและเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานี้ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์และความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ และเป็นการเปิดกว้างทางประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เขียน ขอขอบคุณหนึ่งยา ไหลงาม เพื่อนร่วมรุ่นที่ร่วมเดินทางไปเก็บข้อมูลกับผู้เขียนในหลายครั้ง รวมถึงคอยช่วยเหลือผู้เขียนเสมอมาตลอดระยะเวลาของการเรียนและการเขียนวิทยานิพนธ์ และคุณนุศรา มีเสน ผู้ที่คอยแนะนำและช่วยเหลือผู้เขียนเป็นอย่างดี ขอขอบคุณความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ศูนย์สิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลทุกท่าน ตลอดจนกำลังใจจากเพื่อนร่วมรุ่นและเพื่อนสนิททุกท่าน

ท้ายสุดนี้กำลังใจจากครอบครัวคือ แรงผลักดันที่สำคัญ ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณแม่สมพร สุนันทวิทย์ ผู้ที่เป็นที่รักยิ่งสำหรับความรักความเข้าใจ การอบรมเลี้ยงดู และการสนับสนุนผู้เขียนในทุกด้าน ตลอดจนการให้กำลังใจกับผู้เขียนเสมอมา ขอขอบคุณคุณพ่อพร นีรามัย และธนพัฒน์ นีรามัย น้องชาย ที่คอยช่วยเหลือและห่วงใยผู้เขียนมาโดยตลอด

ยศวดี นีรามัย

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

ACCESS TO JUSTICE FOR WOMEN AFFECTED BY DOMESTIC VIOLENCE

ยศวดี นีรารมย์ 5136907 GRHD/M

ศศ.ม. (สิทธิมนุษยชนและการพัฒนา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : วรากรณ์ แซ่มสนิท, Ph.D., กฤตยา อาชวนิจกุล, Ph.D.

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ หนึ่ง เพื่อศึกษาวิธีการจัดการกับปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว สอง เพื่อศึกษาความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงและผู้ที่เกี่ยวข้อง สาม เพื่อศึกษาเหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกหรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม สี่ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมถึงศึกษาโอกาสในการปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิง การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มคือ 1.ผู้หญิงที่มาขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว 3 แห่ง 2.เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนทั้ง 3 แห่ง และงานวิจัยนี้กำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะกระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจ เพราะตำรวจเป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรมที่ผู้หญิงเข้าถึงได้และคดีความรุนแรงในครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่มักจบลงที่ชั้นตำรวจ

ผลการวิจัยพบประเด็นดังนี้ หนึ่ง ผู้หญิงมีวิธีการจัดการปัญหาร่วมกันมากกว่า 1 วิธี โดยส่วนใหญ่ผู้หญิงมักทนอยู่ในความรุนแรงก่อน จากนั้นผู้หญิงจะขอคำปรึกษาจากครอบครัวและเพื่อน รวมถึงขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาล องค์กรเอกชน และตำรวจร่วมด้วย สอง ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้/ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว สาม ผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม เนื่องจากไม่เชื่อมั่นว่ากระบวนการยุติธรรมจะสามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ ส่วนผู้หญิงที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ถูกกระทำรุนแรงสาหัส ครอบครัวของผู้หญิงสนับสนุนให้แจ้งความ ผู้หญิงถูกคุกคามข่มขู่และคนในครอบครัว เช่น พ่อหรือแม่ของผู้หญิงถูกทำร้ายจากฝ่ายผู้ชายซึ่งเป็นผู้กระทำความรุนแรง สี่ อุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้แก่ ผู้หญิงไม่รู้กฎหมายและมีทัศนคติด้านลบต่อกระบวนการยุติธรรม กฎหมายโดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวยังไม่มีความชัดเจนและยังมีปัญหาในการตีความ ทัศนคติของตำรวจที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว รวมถึงกระบวนการไต่ถามที่อาจกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่กีดขวางการเข้าถึงและการได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิง

คำสำคัญ : ความรุนแรงในครอบครัว / การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม / พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ACCESS TO JUSTICE FOR WOMEN AFFECTED BY DOMESTIC VIOLENCE

YOSWADEE NIRAROM 5136907 GRHD/M

M.A. (HUMAN RIGHTS AND DEVELOPMENT)

THESIS ADVISORY COMMITTEE : VARAPORN CHAMSANIT, Ph.D.,
KRITAYA ARCHAVANITKUL, Ph.D.

ABSTRACT

This thesis had four objectives. The first objective was to explore how women abused by domestic violence managed their problems. The second objective was to study the acknowledgement and understanding of these women and relevant others by the justice system. The third objective was to examine the reasons and opinions given by women who chose and those who chose not to enter the judicial process. Finally, the fourth objective was to find out the obstacles preventing women from accessing justice, as well as possible improvements to the system. The study has been done through document research and in-depth interviews of two study groups. One group was women who sought help from three NGOs dealing with domestic violence issues. The other group was staff at these three NGOs. The area of study covers the justice system at the police level because the police are considered the first line of justice women could access, moreover, most domestic violence cases entering the judicial process end at this level.

The results were as follows : firstly, women used more than one method in dealing with domestic violence. Most of these women endured the violence for a period of time, then sought counselling from families and friends as well as assistance from hospital staffs, NGOs and the police together. Secondly, most of the women had yet to obtain knowledge and understanding about the justice system and the law concerning domestic violence. Thirdly, women who chose not to enter the judicial process were not confident they would benefit from the justice system. The other women entering the judicial process mostly were the critically injured who got support from their families to file lawsuits. A number of these women and their family members were threatened or assaulted. Fourthly, obstacles against women gaining access to justice include women lacking knowledge of the law and having negative attitudes toward the judicial process, interpretation problems with the Domestic Violence Victim Protection Act, police attitudes toward viewing domestic violence as a family matter, as well as the mediation process which is possibly becoming a large obstacle preventing women's access to justice.

KEY WORDS : DOMESTIC VIOLENCE / ACCESS TO JUSTICE /
DOMESTIC VIOLENCE VICTIM PROTECTION ACT

159 pages

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อ (ภาษาไทย)	ง
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ)	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การศึกษา	6
คำถามการศึกษา	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
วิธีวิจัย	7
จริยธรรมการวิจัย	10
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	11
ความหมายของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในครอบครัว	13
1. การนิยามความหมายตามแนวทางสตรีนิยม	13
2. การนิยามความหมายเชิงจิตวิทยา	15
3. การนิยามความหมายตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติ	15
รูปแบบของความรุนแรง	18
สาเหตุของความรุนแรง	20
ผลกระทบของความรุนแรง	24
ขนาดของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทย	24
วิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว	26
กระบวนการยุติธรรมไทยกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว	28
1. ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2. มาตรฐานสากลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว และข้อจำกัดของกฎหมาย	32
3. การสนองตอบของตำรวจต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว	39
บทที่ 3 สภาพปัญหาและวิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว	44
ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว	44
รูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว	50
สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว	56
ผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว	64
วิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว	67
1. การทนอยู่ในความรุนแรง	67
2. การสู้กลับ	72
3. การแยกทาง	73
4. การขอความช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนทางสังคม	75
บทที่ 4 กระบวนการยุติธรรมไทยกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว	89
ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิง ที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว	90
ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง	94
เหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกหรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม	101
1. เหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม	102
2. เหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม	108
ความคิดเห็นของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้ปฏิบัติงาน ภาคเอกชน ต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง ในครอบครัว	117
1. ความคิดเห็นของผู้หญิงต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ด้วยความรุนแรงในครอบครัว	117
2. ความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนต่อพระราชบัญญัติคุ้มครอง ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว	121

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทสรุปแบบสมบูรณภาษาไทย	130
บทสรุปแบบสมบูรณภาษาอังกฤษ	141
บรรณานุกรม	152
ประวัติผู้วิจัย	159

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	สถิติการให้บริการช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงของศูนย์พึ่งได้ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2547-2550	26
2	สรุปตารางเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	31

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
1 การให้ความช่วยเหลือของโรงพยาบาล	87
2 การให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน/มูลนิธิ	88

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) เป็นปรากฏการณ์หนึ่งของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง ซึ่งสถานการณ์ปัญหาความรุนแรงดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกสังคมทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาก็ตาม ล้วนต่างก็ประสบกับปัญหาความรุนแรงทั้งสิ้น แต่อาจจะแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสังคมทำให้รูปแบบและระดับความรุนแรงมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่นเดียวกับการรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยของวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546: 2-3) ที่พบว่า ความรุนแรงต่อผู้หญิงมิได้จำกัดเฉพาะวัฒนธรรมใด ชนชั้นใด การศึกษาใดเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาสำรวจทั่วโลกพบว่า ผู้หญิงประมาณร้อยละ 20-50 เคยมีประสบการณ์ถูกทุบตีทางกาย ไม่จำกัดเฉพาะประเทศกลุ่มพัฒนา กำลังพัฒนา หรือด้อยพัฒนา และจากข้อมูลจากการรวบรวมขององค์การอนามัยโลก (WHO 2000) ปรากฏข้อมูลดังนี้

- ประเทศแคนาดา ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศบังกลาเทศ สำรวจข้อมูลในระดับชาติปี 1993 พบว่า ผู้หญิงเคยถูกสามีหรือคู่ทำร้ายร้อยละ 29 ร้อยละ 10 และร้อยละ 34 ตามลำดับ
- ประเทศออสเตรเลียสำรวจข้อมูลระดับชาติในปี 1996 พบว่า ผู้หญิงถูกทำร้ายหรือคู่ทุบตี ร้อยละ 3
- ประเทศอังกฤษพบว่า ในปี ค.ศ. 1991 มีผู้หญิงถูกสามีหรือคู่ทำร้ายมากกว่า 120 คน
- และในประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1998 มีผู้หญิงถูกสามีหรือคู่ทำร้ายถึงแก่ความตายประมาณ 1 ใน 3 ของผู้หญิงที่ถูกฆาตกรรมทั้งหมด

จากขนาดของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นก็ชี้ให้เห็นแล้วว่า ประเทศต่างๆ ไม่ว่าในประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองที่มีความก้าวหน้าอย่างมาก อย่างในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ก็ยังคงปรากฏปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้หญิงถูกสามีหรือคู่เป็นผู้กระทำ ส่วนข้อมูลงานศึกษาวิจัยเรื่องความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทยที่มีอยู่ก็สะท้อนให้เห็นว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อผู้หญิงในครอบครัวเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วง โดย

จากการศึกษาเรื่องความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพของผู้หญิงในปีพ.ศ. 2546 มีข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาจากโครงการบ้านพักผู้หญิง 878 ราย พบว่า เป็นกรณีที่ภรรยาถูกสามีทุบตีอย่างต่อเนื่องสูงถึงร้อยละ 52 โดยร้อยละ 59 ถูกทุบตีทุกวัน และจากรายงานของบ้านพักฉุกเฉินของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีพบว่า มีผู้หญิงที่เข้ามารับการช่วยเหลือตั้งแต่ปี 2525-2540 รวม 12,110 ราย โดยเป็นกรณีที่สามีกระทำต่อภรรยาและบุตรมากที่สุดถึงร้อยละ 78 (กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. 2546 : 9-10)

อีกทั้งข้อมูลจากรายงานโครงการวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรุนแรงในครอบครัว ในพื้นที่ 4 ภาคของประเทศไทยก็ได้ชี้ให้เห็นถึง สถิติความรุนแรงในครอบครัวที่ได้จากการรายงานของหนังสือพิมพ์รายวัน 5 ฉบับ ตั้งแต่ปี 2543-2545 ที่เก็บโดยมูลนิธิเพื่อนหญิง (มูลนิธิเพื่อนหญิง. 2538 อ้างในอรสา โฉมวิเศษ. 2550 : 22) พบว่า ความรุนแรงที่เกิดจากสามีทำร้ายร่างกายภรรยาในปี พ.ศ. 2543 มี 17 กรณี ปี พ.ศ. 2544 มี 20 กรณี และปี พ.ศ. 2545 มี 23 กรณี และจากสถิติที่เก็บรวบรวมโดยสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ตั้งแต่ ส.ค. 2523 - ธ.ค. 2547 พบปัญหาผู้หญิงถูกสามีทำร้ายร่างกายรวมทั้งหมด 4,286 ราย (อรสา โฉมวิเศษ. 2550 : 22-24)

แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ปรากฏเหล่านี้ เป็นข้อมูลเพียงบางส่วนที่ได้ถูกเก็บรวบรวมและมีการเปิดเผยเท่านั้น ในความเป็นจริงปรากฏการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นมีอยู่มากกว่าข้อมูลที่ปรากฏอย่างแน่นอน จากข้อมูลทั้งหมดข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า ปรากฏการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นยังดำรงอยู่ในสังคมมาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน ถึงแม้ว่าในหลายปีที่ผ่านมาจะมีกระบวนการต่างๆในการแก้ไขปัญหา จากทั้งในระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาค และภายในประเทศ รวมถึงการรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อสตรีในสังคมอย่างต่อเนื่องก็ตาม ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในครอบครัวเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากก็คือ การฝังรากของระบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ในโครงสร้างสังคมนั่นเอง สอดคล้องกับที่ กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2542 : 524) กล่าวว่า รากเหง้าของความรุนแรงต่อผู้หญิงในสังคมไทยมีรากฐานมาจาก ความรุนแรงเชิงโครงสร้างสังคมที่อยู่ในบริบทวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ อีกทั้งอันเรือน ทองอยู่สุข (2547 : 187-188) ยังได้กล่าวไว้อีกว่า รากเหง้าของความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกิดจากระบบชายเป็นใหญ่นั้นได้ส่งทอดความเชื่อไปสู่วัฒนธรรมการเลี้ยงดูลูกสาวและลูกชาย ทำให้คนในสังคมส่วนใหญ่โดยเฉพาะผู้ชายเกิดความคุ้นชินกับความเชื่อในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่า ลูกชายต้องสอนให้อดทนกล้าหาญและมีความเป็นผู้นำ ส่วนลูกสาวต้องอยู่กับเห่าฝึกับเรือน

โดยวัฒนธรรมและความเชื่อดังกล่าว ส่งผลทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ประกอบกับปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว คนในสังคมจำนวน

ไม่น้อยยังคงมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่คนภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ซึ่งทัศนคติดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มประชาชนทั่วไปเท่านั้น แต่ยังฝังรากอยู่ในระบบความคิดของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้วย และหากจะกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมที่เป็นด้านแรกที่คนในสังคมนึกถึงก็คือ ตำรวจ แต่ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวอาจคิดต่าง โดยผลการศึกษาของวิลาสินี พนานครทรัพย์ (2546 : 18-19) พบข้อมูลว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้น มีผู้หญิงเพียง 2 ราย จากทั้งหมด 10 รายเท่านั้นที่ไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจ แต่ตำรวจก็ไม่รับแจ้งความ เพราะมองเรื่องส่วนตัวกันเป็นเรื่องของคนภายในครอบครัวที่ควรจัดการปัญหาตนเอง ซึ่งไชยงค์ คงจันทร์ (2543 อ้างในกิตติพงษ์ กิตยารักษ์. 2545 : 164) ได้กล่าวไว้ถึง สาเหตุที่เหยื่อของความรุนแรงจำนวนมากไม่กล้ารวมถึงไม่เต็มใจที่จะเข้ามาพึ่งพากระบวนการยุติธรรม เนื่องจากความเกรงกลัว อับอาย เบื่อหน่าย รวมทั้งผิดหวังต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่มักไม่สนใจ และใส่ใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

จากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลทำให้มีผู้หญิงอีกจำนวนมากที่ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวต่อไป โดยไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองและช่วยเหลือจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้เขียนสนใจศึกษาว่าอะไรเป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม โดยมีประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้องคือ วิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิง ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเหตุผลในการตัดสินใจของผู้หญิงทั้งที่เลือกหรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมว่า พวกเขามีเหตุผลในการตัดสินใจอย่างไร และเมื่อตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมแล้ว พวกเขามีประสบการณ์หรือพบเจออะไรบ้างในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเหตุผลและประสบการณ์ดังกล่าวของผู้หญิงที่ประสบปัญหาก็จะสะท้อนให้เห็นถึง อุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิง และข้อมูลดังกล่าวก็จะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาได้รับประโยชน์และการช่วยเหลือจากกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประกอบกับงานวิจัยเรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ก็ยังไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวต่อกระบวนการยุติธรรมมากนัก ซึ่งการมองกระบวนการยุติธรรมในงานศึกษานี้ ผู้เขียนเลือกมองกระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจเท่านั้น เนื่องจากตำรวจเป็นกระบวนการยุติธรรมขั้นแรกๆ ที่ผู้หญิงจะเข้าไปขอความช่วยเหลือ ประกอบกับเมื่อปัญหาความรุนแรงดำเนินการเข้าสู่กระบวนการในชั้นตำรวจแล้ว เรื่องราวและปัญหาที่เกิดขึ้นก็มักจะจบลงที่กระบวนการในชั้นนี้ ดังนั้นตำรวจถือเป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรมที่มีความสำคัญในการสนองตอบต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว อีกทั้งกระบวนการ

ยุติธรรมไทยที่ผ่านมาก็ใช้กฎหมายอาญาจัดการกับคดีความรุนแรงในครอบครัว แต่ในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะออกมาให้ความคุ้มครองผู้หญิงที่ถูกสามีหรือคู่ทำร้ายแล้ว งานศึกษานี้จึงเห็นโอกาสและได้ทำการศึกษาในส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ทั้งในส่วนของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน 3 แห่ง คือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง และบ้านพักฉุกเฉิน เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหาและเจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่คอยให้ความช่วยเหลือผู้หญิง ประเมินกระบวนการยุติธรรมและพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวอย่างไร

และจากงานศึกษาที่ผ่านมาช่วยให้เราเห็นว่า อุปสรรคจากความอ่อนด้อยของกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในชั้นของตำรวจ ในอันที่จะคุ้มครองและอำนวยความสะดวกยุติธรรมต่อผู้หญิงที่เผชิญปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบคุณค่าต่างๆในทางสังคมที่มักไม่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้หญิงสามารถก้าวออกจากความสัมพันธ์ที่รุนแรงหรือยุติความรุนแรง และสามารถนำกรณีปัญหาของตนเข้าร้องเรียน เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมตามกฎหมายได้ด้วยความมั่นใจและได้รับการอำนวยความสะดวกที่ดี ทั้งหมดนี้ทำให้ตัดสินใจว่า ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมหรือไม่ จึงไม่อาจทำได้โดยดูเพียงว่า ผู้หญิงแต่ละคน “เลือก” หรือ “ไม่เลือก” ที่นำเรื่องเข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือไม่เท่านั้น เพราะการนิยามเช่นนั้นจะเท่ากับเป็นการมองข้ามปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของกระบวนการยุติธรรม ระบบคุณค่าทางสังคม และทัศนคติของคนในสังคมที่แวดล้อมและวางกรอบไว้กับการตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกของผู้หญิงอย่างแนบแน่นา จนอาจกล่าวได้ว่า การที่ผู้หญิงจะตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกนำเรื่องเข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อตำรวจนั้น ไม่ใช่การตัดสินใจเลือกที่เป็นผลของเจตจำนงเสรีของผู้หญิงแต่ละคนอย่างแท้จริง แต่เป็นการเลือกระหว่างทางเลือกอันจำกัดท่ามกลางปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ไม่เอื้อต่อการคุ้มครองและอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับผู้หญิงเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

การศึกษานี้ จึงนิยามการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในความหมายกว้าง โดยใช้เกณฑ์ที่ว่า ในที่สุดแล้วผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวแต่ละรายได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย ได้รับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามกฎหมายจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในบ้าน และได้รับการชดเชยเยียวยาจากผู้กระทำผิดหรือจากรัฐที่พึงมีหน้าที่คุ้มครองและอำนวยความสะดวกยุติธรรมในสังคมหรือไม่ ดังนั้นไม่ว่าผู้หญิงจะ “เลือก” หรือ “ไม่เลือก” นำเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แต่หากในที่สุดแล้วปรากฏว่า ผู้หญิงเหล่านี้ไม่ได้รับการคุ้มครองและอำนวยความสะดวกยุติธรรมจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่ประสบมา การศึกษานี้ก็ถือว่า ผู้หญิงเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

อีกทั้งหากกล่าวถึงประเด็นเรื่องความรุนแรงต่อสตรีก็มองได้ในหลายแง่มุม โดยในมุมมองของสิทธิมนุษยชน ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อสตรีเพียงเพราะการที่เธอเป็นเพศหญิง ถือเป็น การบั่นทอนหรือลบหลู่การที่สตรีจะพึงมีพึงได้ซึ่งสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ตามที่ระบุไว้ในมาตรฐานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และยังถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ตามความหมายของมาตรา 1 ในของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ด้วย¹ ซึ่งสอดคล้องกับที่ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีกล่าวไว้ว่า “ความรุนแรงต่อสตรี เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของสตรี และทำให้ประโยชน์ที่สตรีจะได้รับจากสิทธิ และเสรีภาพเหล่านั้นต้องถูกทำลายหรือลดน้อยลง”²

โดยสิทธิและเสรีภาพข้อหนึ่งที่สำคัญและมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายพึงมี พึงได้ก็คือ สิทธิที่จะไม่ถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ/ลงโทษอย่างโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือ ทำลายความเป็นมนุษย์³ นั่นก็หมายความว่า ผู้หญิงมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย การแต่งงาน ของผู้หญิงหรือการอยู่กินฉันท์สามีภรรยาโดยที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสนั้น จึงไม่ได้แปลว่าสามีมี สิทธิที่จะทำร้ายทุบตี คำว่า หรือละเลยทอดทิ้งภรรยาได้ เพราะภรรยามีได้เป็นสิ่งของหรือสมบัติของ สามี เช่นเดียวกับที่สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ (ม.ป.ป. : 3) กล่าวไว้ว่า การที่หญิงยอมแต่งงานกับชายไม่ได้ หมายความว่าจะทำให้ชายนั้นเกิดสิทธิเหนือเนื้อตัวร่างกายของหญิงนั้นโดยนิตินัย และไม่ได้ทำให้ ชายนั้นมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะล่วงละเมิดย่ำยีร่างกายและจิตใจของหญิงโดยไม่ผิดกฎหมาย

นอกจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในครอบครัวในรูปแบบต่างๆ จะถือเป็นการ กระทำที่ลดทอนและเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว การกระทำเหล่านั้นยังแสดงให้เห็นถึง ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายภายใต้โครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่ ที่ส่งผลทำให้ใน ครอบครัวผู้ชายมีอำนาจการตัดสินใจมากกว่าผู้หญิง ผู้ชาย/สามีจึงคุ้นชินกับการใช้อำนาจควบคุม และครอบงำให้ผู้หญิง/ภรรยากระทำการใดๆอย่างที่ตนเองต้องการ ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมและ

¹ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ http://www.unifem-eseasia.org/projects/Cedaw/docs/CEDAW-GenRecom-Translat_Thai%20.doc, หน้า 16-19, สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553.

² อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ http://www.lp-ju.ago.go.th/select_topic/topic04.htm, สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2552.

³ สิทธิและเสรีภาพที่หล่อ ได้แก่ สิทธิในชีวิต, สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคตามหลักปฏิบัติด้าน มนุษยธรรมในยามที่มีการสู้รบด้วยอาวุธทั้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ, สิทธิในเสรีภาพและความ ปลอดภัยของบุคคล, สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคตามกฎหมาย, สิทธิด้านความเสมอภาคใน ครอบครัว, สิทธิที่จะมีสุขภาพกายและจิตดีตามมาตรฐานสูงสุดที่จะเป็นไปได้ และสิทธิที่จะมีสภาพการทำงาน ที่เป็นธรรมและยอมรับได้. อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ http://www.unifem-eseasia.org/projects/Cedaw/docs/CEDAW-GenRecom-Translat_Thai%20.doc, หน้า 16, สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553.

ความเชื่อของสังคมไทยเกี่ยวกับการเป็นเมียและแม่ที่ดี ก็ส่งผลให้ผู้หญิงจำนวนหนึ่งจำนนและยอมรับกับอำนาจของผู้ชายที่มีมากกว่าตนเองด้วย ดังที่ พรพิไล ถมั่งรักษ์สัตว์ (2539 อ้างในวิลาสินี พนานทรทรัพย์, 2545 : 4) กล่าวไว้ว่า นอกจากผู้ชายจะตระหนักถึงอำนาจของตนแล้ว ผู้หญิงก็ยังซึมซับเอาความไม่เท่าเทียมระหว่างความเป็นชาย และความเป็นหญิงเข้ามาไว้ในตนเองอย่างไม่รู้ตัวจากการเลียดคูและขัดเกลาทางสังคมทำให้ผู้หญิงยอมทนเมื่อเกิดปัญหาขึ้น เพราะมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย

และหากมองในมุมของการพัฒนา “ความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นสิ่งที่ขัดขวางประสิทธิภาพของการพัฒนาและเป็นอุปสรรคสูงสุดของผู้หญิงในการเข้าไปมีส่วนร่วม ทางสังคม เศรษฐกิจและกิจกรรมทางการเมือง รวมถึงความรุนแรงต่อผู้หญิงนี้เป็นการกระทำที่ผิดต่อหลักความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชนด้วย” (Sen cited in Sweetman, 1998 : 4) อย่างไรก็ตามความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น แต่มีระบบค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมฯลฯ ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันจนทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวยังคงดำรงอยู่และเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากในสังคมไทย

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีในการจัดการกับปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว
2. เพื่อศึกษาถึงความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อศึกษาถึงเหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกหรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม
4. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมถึงศึกษาโอกาสในการปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

คำถามการศึกษา

คำถามหลัก ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมอย่างไร อีกทั้งยังมีคำถามย่อยอีก 4 คำถาม คือ

1. ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวมีวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร
2. ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมอย่างไรบ้าง
3. ผู้หญิงที่เลือกใช้หรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมมีประสบการณ์และความคิดเห็นอย่างไร
4. ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเห็นเรื่องการปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การนำข้อมูลที่ได้จากผู้หญิงที่ประสบปัญหาและเจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องไปเป็นแนวทางในการสร้างข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีวิจัย

การศึกษา เรื่อง การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว ผู้เขียนได้เลือกวิธีศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ที่ให้ข้อมูลผู้เขียนใช้การติดต่อผ่าน 3 องค์กร ที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง และบ้านพักฉุกเฉิน โดยงานศึกษาชิ้นนี้จะเน้นไปที่ประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว เกี่ยวกับวิธีการจัดการปัญหาความรุนแรง และการแสวงหาความช่วยเหลือ รวมถึงการตอบสนองจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจ

และเนื่องจากผู้หญิงที่เป็นผู้ผ่านประสบการณ์ความรุนแรง และเป็นผู้ให้ข้อมูลในงานศึกษานี้ จำกัอยู่เฉพาะผู้หญิงที่เข้ามาขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนในกรุงเทพฯ หรือได้รับการส่งต่อมาจากสถานพยาบาลหรือหน่วยงานอื่น ดังนั้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่ผ่านความรุนแรงในระดับที่สาหัสหรือรุนแรงมาก และถูกทำร้ายมาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการกระทำความรุนแรงต่อร่างกายอย่างชัดเจน และมีการกระทำความรุนแรงทางจิตใจร่วมด้วย ขณะเดียวกันงานศึกษานี้ก็จะสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนด้วย เนื่องจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนมีส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยให้ผู้หญิงสามารถก้าวพ้นออกจากปัญหาความรุนแรง รวมถึงเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม

วิธีการและขั้นตอนการเก็บข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารการประชุม หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัยเรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่ผ่านมา และข้อมูลจากเว็บไซต์เพื่อทำความเข้าใจให้ครอบคลุมประเด็น ความหมาย รูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในครอบครัว ขนาดของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทย วิธีการจัดการปัญหาความรุนแรงของผู้หญิง และกระบวนการยุติธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว

2. วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยมีแนวคำถามใช้เป็นแนวทางในการพูดคุย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลในงานศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

2.1 ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว ที่อยู่กับผู้ชายในลักษณะสามีภรรยา ทั้งที่เปิดเผยและไม่เปิดเผย และทั้งที่จดทะเบียนสมรสและไม่จดทะเบียนสมรส ที่มารับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน 3 แห่งคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง และบ้านพักฉุกเฉิน รวมจำนวนผู้หญิงที่ประสบปัญหาทั้งหมด 8 คน โดยการสัมภาษณ์ผู้เขียนแบ่งผู้หญิงที่ประสบปัญหาออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้หญิงที่เลือกใช้และไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม

อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ ไม่ใช่ตัวแทนของกลุ่มผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวทั้งหมด เนื่องจากการศึกษานี้ได้คัดเลือกผู้หญิงที่ประสบปัญหาที่ผ่านการช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเท่านั้น ขณะที่ยังมีผู้หญิงอีกจำนวนมากที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว แต่ไม่รู้จักรและไม่เคยเข้ามาขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนต่างๆ เหล่านี้ งานศึกษานี้ จึงมุ่งเน้นไปที่การรับฟังเสียงของผู้หญิงที่ผ่านประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว และได้พยายามแสวงหาความช่วยเหลือ และมีประสบการณ์ในการตัดสินใจเลือกใช้หรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีประสบการณ์การสนองตอบจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจโดยตรง

ขั้นตอนของการเก็บข้อมูลผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

กลุ่มผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว ผู้เขียนทำการติดต่อผ่านองค์กรเอกชน 3 แห่งข้างต้น โดยผู้เขียนขอให้เจ้าหน้าที่ขององค์กรแต่ละแห่ง แนะนำให้ผู้เขียนรู้จักกับผู้หญิงที่ประสบปัญหาที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจากองค์กรเหล่านี้และยินดีที่ให้ข้อมูล จากนั้นผู้เขียนก็ทำการติดต่อผู้หญิงที่ประสบปัญหาและนัดหมายสัมภาษณ์พูดคุยคนละ 1 ครั้ง ครั้งละประมาณ 1-2 ชั่วโมง ส่วนสถานที่ในการสัมภาษณ์ผู้เขียนได้คำนึงถึงความสะดวกตามที่ผู้หญิงกำหนด โดย

สถานที่นั้นมีความปลอดภัยและผู้คนไม่พลุกพล่าน การสัมภาษณ์จึงมีความเป็นส่วนตัว และยังเป็น การป้องกันไม่ให้ข้อมูลของผู้หญิงที่ประสบปัญหาเผยแพร่สู่บุคคลอื่นภายนอกโดยไม่ตั้งใจด้วย

ส่วนด้านการบันทึกและเก็บรักษาข้อมูล งานศึกษานี้ได้ทำการบันทึกข้อมูลและบท สนทนา โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัล ซึ่งการบันทึกบทสนทนานั้นผู้หญิงที่ประสบปัญหายินยอม ให้ผู้เขียนทำการบันทึกข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ประกอบกับประเด็นเรื่องความรุนแรงในครอบครัว สังคมยังมีอคติอยู่มาก ผู้เขียนจำเป็นต้องป้องกันไม่ให้มีช่องทางใดที่จะสืบค้นไปถึงชื่อ-นามสกุลจริง และข้อมูลส่วนตัวของผู้หญิงที่ประสบปัญหา ดังนั้นผู้เขียนจึงไม่ระบุชื่อ-นามสกุลจริงของผู้หญิงใน เอกสารใดๆ โดยผู้เขียนเลือกใช้ชื่อสมมุติในการบันทึกข้อมูลและการเขียนวิทยานิพนธ์

2.2 เจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชน 3 แห่งคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิ ผู้หญิง และบ้านพักฉุกเฉิน รวมทั้งหมด 5 คน โดยผู้เขียนได้เลือกเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและ/หรือผู้กำหนดนโยบายขององค์กร ซึ่งเหตุผลที่ผู้เขียนเลือก 3 องค์กรนี้ เนื่องจากทั้ง 3 องค์กรเป็นองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว มานาน และเป็นที่รู้จักกันในสังคม โดยองค์กรเอกชนเหล่านี้ให้ความช่วยเหลือผู้หญิง ทั้งการรับฟัง ปัญหา การให้คำปรึกษา การให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้า การให้ที่พักพิงชั่วคราว และการให้ คำปรึกษาด้านกฎหมาย รวมถึงช่วยเหลือเรื่องการดำเนินคดี ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของทั้ง 3 องค์กร จึงเป็น ผู้ที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเป็นอย่างดี โดยใน ขั้นตอนการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน ผู้เขียนได้มีเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือ แสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยให้กับเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนลงนามเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วน ขั้นตอนในการเก็บบันทึกข้อมูล ผู้เขียนได้ทำการบันทึกเป็นไฟล์เสียงเช่นเดียวกัน และผู้เขียนได้รับ ความยินยอมจากเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนทั้ง 3 แห่งเรียบร้อยแล้ว

3. ข้อมูลจากการที่ผู้เขียนร่วมทำงานเป็นผู้ช่วยวิจัยในโครงการวิจัย กฎหมายคุ้มครอง ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว: ฐานความคิด โอกาสและอุปสรรค ของศูนย์สิทธิมนุษยชน ศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยผู้เขียนได้รับ การอนุญาตให้นำข้อมูลจากโครงการบางส่วนมาใช้ในการเขียนวิทยานิพนธ์แล้ว

จริยธรรมการวิจัย

เนื่องจากผู้เขียนตระหนักดีว่า ประเด็นเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน ดังนั้นกระบวนการในการสัมภาษณ์ผู้เขียนได้ทำการขออนุญาตกับผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว ผู้เขียนได้ขอความยินยอมทางวาจา แทนการลงนามเป็นลายลักษณ์อักษร และใช้ชื่อสมมติแทนชื่อจริงทั้งในขั้นตอนการบันทึกข้อมูล และการเขียนวิทยานิพนธ์เพื่อป้องกันการสืบค้นไปยังตัวผู้ให้ข้อมูลที่ประสบปัญหา ทั้งนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการศึกษาต่างๆ ให้กับผู้ให้ข้อมูลฟังอย่างละเอียด รวมถึงได้เน้นกับผู้ให้ข้อมูลด้วยว่า ผู้ให้ข้อมูลสามารถถอนตัวไม่ให้ข้อมูล หรือไม่ให้ข้อมูลได้ไม่ว่าในขั้นตอนใด ถึงแม้ว่าผู้เขียนจะเก็บข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ตาม ซึ่งในการศึกษารound นี้ไม่มีผู้ให้ข้อมูลถอนตัวออกแต่อย่างใด รวมถึงผู้ให้ข้อมูลทุกคนยินยอมให้ผู้เขียนนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปใช้เขียนวิทยานิพนธ์แล้ว

สำหรับการนำเสนอในงานศึกษาชิ้นนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็นทั้งหมด 5 บท โดยบทแรกเป็นบทนำที่จะเป็นการเปิดประเด็นให้เห็นถึงปัญหา และความสำคัญของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้น วัตถุประสงค์และคำถามของการศึกษา รวมถึงขอบเขตและวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา

บทที่ 2 เกี่ยวกับการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ในประเด็นคำนิยามความหมาย รูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลในครอบครัว ขนาดของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทย วิธีการจัดการปัญหาของผู้ให้ข้อมูล และกระบวนการยุติธรรมไทยกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

บทที่ 3 เป็นการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว ทั้ง 8 คน รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพร้อมบทวิเคราะห์ใน 4 ประเด็นคือ รูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว ผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว และวิธีการจัดการปัญหาของผู้ให้ข้อมูลที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว

บทที่ 4 เป็นการนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว และเจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนในบริบทที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

บทที่ 5 บทสรุปเป็นการตอบคำถามของการศึกษารound นี้ทั้งหมด เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ รวมถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้ให้ข้อมูลที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว ผู้เขียนได้ทำการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์และบทความต่างๆ เพื่อบรรยายให้เห็นถึงภาพรวมของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยจะเริ่มจากการนิยามความหมาย รูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในครอบครัวตามลำดับ ขนาดของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทย วิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว และกระบวนการยุติธรรมไทยกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัวเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงต่อสตรี โดยในแผนปฏิบัติการจากการประชุมระดับโลกเรื่องผู้หญิง ครั้งที่ 4 ณ กรุงปักกิ่งประเทศจีน ในปี พ.ศ. 2538 กล่าวไว้ว่า

ความรุนแรงต่อสตรี เป็นอุปสรรคหนึ่งที่กีดขวางการบรรลุเป้าหมาย
ความเสมอภาค การพัฒนาและสันติภาพ ความรุนแรงต่อสตรีเป็นทั้งการ
ละเมิด และทำลายหรือเพิกถอนสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน
กรณีความรุนแรงต่อสตรีนี้เป็นประเด็นที่น่าห่วงใยสำหรับรัฐทุก
แห่ง คำว่าความรุนแรงต่อสตรีหมายถึง การใช้ความรุนแรงใดๆ อัน
เนื่องมาจากความแตกต่างระหว่างหญิงชาย ซึ่งมีผลทำให้เกิดอันตรายทาง
กาย ทางเพศ หรือทางจิตใจต่อสตรี รวมไปถึงการขู่ข่มขู่คุกคามว่าจะใช้
ความรุนแรง บีบข่มขู่หรือทำให้สูญเสียอิสรภาพ ไม่ว่าจะเกิดในชีวิต
สาธารณะหรือชีวิตส่วนตัว ความรุนแรงต่อสตรีหมายรวมถึง

ความรุนแรงทางกาย ทางเพศ และทางจิตใจที่เกิดขึ้นใน
ครอบครัวทุกรูปแบบ ทั้งการทุบตี ทารุณกรรมทางเพศ พฤติกรรมตาม
ประเพณีดั้งเดิมต่างๆที่เป็นอันตรายต่อสตรี

ความรุนแรงทางกาย ทางเพศ และทางจิตใจที่เกิดขึ้นในชุมชน
หรือในที่สาธารณะ ได้แก่ การข่มขืน การทารุณกรรมทางเพศ การลวนลาม
ทางเพศ การค้าหญิง ฯลฯ

ความรุนแรงทางกาย ทางเพศ และทางจิตใจซึ่งเกิดจากการกระทำของรัฐ หรือเกิดจากการปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ของรัฐ ไม่ว่าความรุนแรงนั้นจะเกิดในบ้าน ในชุมชนหรือในที่สาธารณะใดก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. 2540 : 105-107)

โดยคำจำกัดความข้างต้นนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ถูกนำไปใช้รณรงค์เรียกร้องให้รัฐต่างๆ ต้องเข้าร่วมรับผิดชอบยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่จะใช้ในกิจกรรมต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิง และรัฐจะต้องไม่ลังเลใจไม่ว่าด้วยเหตุผลทางศาสนา ประเพณี หรือความเชื่ออื่นใดที่จะปฏิบัติตามพันธกิจ (รณชัย คงสกนธ์และณฤมล โพธิ์แจ่ม. 2551 : 3) ซึ่งในสังคมโลกปัจจุบันการรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อสตรี ถือว่าได้รับความสนใจและถูกนำมาปฏิบัติในหลายประเทศมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อสตรีก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสาเหตุสำคัญที่เป็นรากฐานของปัญหาความรุนแรงต่อสตรีก็คือ อคติทางวัฒนธรรมและอคติบนพื้นฐานของความเป็นเพศที่มาจากโครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่ที่ได้ส่งผ่านระบบความคิด/ความเชื่อเหล่านั้นสู่วัฒนธรรมการเลี้ยงดู โดยให้ความสำคัญและอำนาจการตัดสินใจกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง สิ่งที่ตามมาก็คือ ความไม่เท่าเทียมกันทางอำนาจระหว่างหญิงชายเพียงเพราะความเป็นเพศนั่นเอง

ซีโมน เดอ โบวัวร์ ได้กล่าวไว้ว่า “พวกเราไม่ได้คลอดออกมาเป็นผู้หญิง แต่พวกเราค่อยๆถูกทำให้กลายเป็นผู้หญิง” และความเป็นหญิงความเป็นชายไม่ได้มีอยู่ตามธรรมชาติหรือติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น โดยกำหนดให้มีความแตกต่างกันระหว่างสองเพศอย่างในสังคมไทยสถานภาพที่สำคัญที่สุดของผู้หญิงก็คือ การเป็นแม่และเมียที่ดี ผู้หญิงจึงต้องเป็นฝ่ายเสียสละเพื่อคนในครอบครัว (มนทกานต์ เชื้อมจิตและคณะ. 2549 : 8-10) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า บทบาทดังกล่าวของผู้หญิงที่ต้องเป็นแม่และเมียที่ดีนั้น ถูกผูกโยงกับความเป็นครอบครัวไว้อย่างเหนียวแน่น จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า เหตุใดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจึงเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก ซึ่งสาเหตุสำคัญก็ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่ามาจากโครงสร้างสังคมที่ยกย่องผู้ชายเป็นใหญ่ผู้หญิงเป็นรองนั่นเอง และโครงสร้างทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันนี้เองก็ได้สร้างความชอบธรรมให้กับผู้ชาย/สามีเวลาทำร้ายผู้หญิง/ภรรยา ผู้ชาย/สามีส่วนใหญ่จึงคิดว่าการกระทำรุนแรงกับผู้หญิง/ภรรยาในรูปแบบต่างๆ เป็นสิ่งที่ทำได้อย่างชอบธรรมและไม่ได้เป็นการกระทำที่ผิดปกติแต่อย่างใด ในขณะที่เดียวกันผู้หญิง/ภรรยาบางส่วนก็ซึมซับอำนาจดังกล่าว และยอมทนอยู่กับความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อไป ทั้งนี้การทนอยู่ในความรุนแรงนั้นมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งจะขอกกล่าวไว้ในส่วนต่อไป

อีกทั้งความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อสตรีภายใต้โครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่ นั้น ไม่เพียงแต่สร้างผลกระทบโดยตรงต่อผู้หญิงทั้งในทางร่างกายและจิตใจเท่านั้น แต่ผลกระทบของความรุนแรงดังกล่าวยังส่งผ่านไปยังบุคคลรอบข้างทั้งพ่อแม่ ญาติพี่น้อง หรือลูกที่ต้องพบเห็นความรุนแรงที่พ่อกระทำกับแม่อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งอาจส่งผลทำให้เด็กซึมซับและนำเอาความรุนแรงไปใช้กับคนอื่นต่อไปได้ เนื่องจากเด็กเกิดความเข้าใจที่ผิดว่า การใช้ความรุนแรงสามารถจัดการกับปัญหาทุกอย่างได้

จากนี้จะขอลำถึงประเด็นเรื่องความรุนแรงในครอบครัวตามหัวข้อดังนี้

ความหมายของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นได้ทั้งกับผู้หญิง ผู้ชาย เด็ก คนแก่ สมาชิกในครอบครัวที่พิการหรือป่วย ฯลฯ แต่ในงานศึกษานี้จะเน้นการนิยามความหมายความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง/ภรรยาซึ่งเป็นผู้ถูกระทำ และผู้ชาย/สามีเป็นผู้กระทำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น เนื่องจากงานศึกษาวิจัยหลายชิ้นได้บ่งชี้ให้เห็นภาพรวมของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวว่า ผู้หญิง/ภรรยามักจะถูกผู้ชาย/สามีกระทำรุนแรงด้วยมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม การนิยามความหมายของความรุนแรงในครอบครัวก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้นิยามว่าจะนิยามในด้านใด เช่น บรรดานักวิชาชีพ นักวิจัยด้านสังคมหรือจิตวิทยาก็จะให้คำนิยามความหมายความรุนแรงในครอบครัวที่ค่อนข้างกว้าง ส่วนแพทย์และนักกฎหมายจะนิยามความหมายในลักษณะที่แคบกว่า ทั้งนี้ก็เพื่อความชัดเจนในการวินิจฉัย บำบัดรักษาและเก็บพยานหลักฐาน ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง (วัชรินทร์ ปัจเจวิญญูสกุลและคณะ. 2546 : 23-24) ซึ่งจากงานวิจัยเรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่มีอยู่ก็มีการให้นิยามความหมายไว้หลากหลายด้าน โดยผู้เขียนจะขอลำถึงดังนี้

1. การนิยามความหมายตามแนวทางสตรีนิยม

จากงานศึกษาของวิลาสินี พนานครทรัพย์ (2546 : 27-33) มีการรวบรวมการนิยามความหมายตามแนวทางสตรีนิยมจากนักวิชาการต่างประเทศไว้ดังนี้

Walker (1979 อ้างในวิลาสินี พนานครทรัพย์. 2546 : 27) ได้ให้ความหมายของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงไว้ว่า เป็นผู้ที่ถูกกระทำรุนแรงถูกทำร้ายครั้งแล้วครั้งเล่า ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยผู้ชายต้องการควบคุมเธอให้กระทำได้บางอย่างที่เขาต้องการให้เธอทำและไม่ทำ โดยไม่คำนึงถึงสิทธิส่วนตัว

Storderu and Stille (1989 อ้างในวิลาลินี พนานครทรัพย์. 2546 : 28) ให้ความหมายความรุนแรงต่อผู้หญิงไว้ว่า เป็นพฤติกรรมที่เพศชายกระทำในความสัมพันธ์ระหว่างเขาและผู้หญิง โดยมีเป้าหมายเพื่อควบคุมและกดขี่รวมทั้งคงความมีอำนาจของตนเหนือผู้หญิง

อีกทั้ง Sokoloff and Pratt (2007 : 1-2) และวิลาลินี พนานครทรัพย์ (2546 : 32-33) ยังได้กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน เกี่ยวกับลักษณะการให้คำนิยามความรุนแรงในครอบครัวของสตรีนิยมที่ส่วนใหญ่จะหมายถึง พฤติกรรมของผู้ชายที่กระทำต่อผู้หญิง เพื่อควบคุมและคงไว้ซึ่งอำนาจของตนเอง และสตรีนิยมยังมองภาพของครอบครัวว่า เป็นความคาดหวังของสังคมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย และการที่สังคมอยู่ในโครงสร้างชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ทำให้อำนาจของผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิง และอำนาจนี้ก็สร้างความชอบธรรมให้ผู้ชายอ้างถึงเมื่อเขาละเมิดสิทธิและทำร้ายผู้หญิง โดยความไม่เท่าเทียมกันในบทบาทหญิงชายนี้ เป็นเหตุผลสำคัญประการแรกที่ทำให้ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคม อีกทั้งนักสตรีนิยมยังได้กล่าวอีกด้วยว่า ไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่า ครอบครัวเป็นสถานที่ที่พึงพิงและสงบสำหรับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับที่ Straus (1980 : 15-18) กล่าวไว้ว่า ครอบครัวเป็นระบบที่มีความขัดแย้งและมีการใช้ความรุนแรงระหว่างสมาชิกมากกว่าระบบอื่นๆ ระบบครอบครัวจึงไม่ได้มีแต่ความสามัคคีกลมเกลียวกันเพียงอย่างเดียว อันเนื่องมาจากหลายปัจจัยซึ่งปัจจัยหนึ่งที่สังคมส่วนใหญ่เชื่อเหมือนกันก็คือ ความเป็นส่วนตัวของครอบครัว (Family Privacy) ที่สังคมภายนอกจะไม่เข้าไปยุ่ง ห้ามปรามหรือช่วยเหลือหากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น

โดยในทัศนะของผู้เขียนเห็นด้วยกับ การให้ความหมายความรุนแรงในครอบครัวตามแนวทางสตรีนิยม เนื่องจากผู้เขียนมองว่า ความรุนแรงในครอบครัวเกิดจากการต้องการแสดงออกทางอำนาจของผู้ชายที่เหนือกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะกรณีที่สามีทำร้ายภรรยาหรือคู่ของตนเองนั้นก็สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นผลพวงมาจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งการที่สามีใช้กำลังทำร้ายทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศต่อภรรยานั้น เป็นการกระทำที่แสดงออกเพื่อต้องการควบคุมให้ภรรยากระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของตนเอง ประกอบกับการที่สังคมยังคงมีความเชื่อว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวและบุคคลภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวนั้น นอกจากจะเป็นการละเลยเพิกเฉยต่อปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้ว ความเชื่อดังกล่าว ยังเป็นการส่งเสริมให้สามีกระทำความรุนแรงต่อภรรยาต่อไปโดยไม่รู้สึกละอาย และยังเป็นการปิดทางเลือกของผู้หญิงในการก้าวออกจากความรุนแรงด้วย อีกทั้งความเชื่อดังกล่าวยังส่งผลทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวดำรงอยู่ในสังคมมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

2. การนิยามความหมายเชิงจิตวิทยา

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 24) ได้สรุปการนิยามความรุนแรงในครอบครัวทางด้านจิตวิทยาไว้ว่าหมายถึง กระบวนการใช้ความรุนแรงเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของผู้กระทำ ซึ่งเกิดจากอารมณ์แปรปรวนของตัวผู้กระทำ ในการให้ได้มาซึ่งอำนาจครอบงำและควบคุมบุคคลในครอบครัวหรือให้ได้มาซึ่งการยอมรับจากบุคคลในครอบครัว และถ้าหากพฤติกรรมดังกล่าวไม่ได้รับการแทรกแซงและควบคุมอย่างเหมาะสม ก็จะมีระดับความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้ง รัตนชัย คงสกนธ์ (2545 : 29) ยังได้กล่าวไว้ด้วยว่า ในมุมมองของนักจิตวิทยาเชื่อว่า ผู้ที่กระทำ ความรุนแรงส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากการเคยตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงมาก่อน

จากการให้ความหมายเชิงจิตวิทยานี้ เป็นการมองการใช้ความรุนแรงที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาวะทางจิตใจของผู้กระทำ และยังกล่าวถึงการแทรกแซงในลักษณะของการเป็นปัจจัยที่จะเข้ามาเป็นตัวช่วยควบคุมหรือลดการใช้ความรุนแรงกับบุคคลในครอบครัว ซึ่งการแทรกแซงนี้ ในความเป็นจริงบุคคลกลุ่มแรกที่มีมักจะเข้ามาช่วยเหลือผู้ถูกกระทำคือ พ่อ แม่ หรือญาติพี่น้อง จากนั้นก็จะเป็นกลุ่มเพื่อนหรือเพื่อนบ้าน เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทั้งตัวผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเอง ส่วนการแทรกแซงจากบุคคลทั่วไปในสังคมภายนอกนั้น เป็นเรื่องที่มักไม่ค่อยพบเจอบ่อยนัก ซึ่งก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สังคมยังมองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวอยู่นั่นเอง ดังนั้นการเข้าไปช่วยเหลือภรรยาเวลาถูกสามีทำร้ายจึงอาจถูกมองว่าเป็นการก้าวล้ำความเป็นส่วนตัวส่วนตัวได้ รวมถึงผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือก็อาจได้รับอันตรายหรือถูกหลอกลวงจากผู้กระทำได้

3. การนิยามความหมายตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติ

มาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงต่อสตรีที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีคือ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women) หรือ CEDAW ที่ได้รับการรับรองจากสมัชชาใหญ่สหประชาชาติเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2522 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2524 (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 15) โดยในอนุสัญญานี้แม้ไม่มีเนื้อหาที่ระบุถึงความรุนแรงต่อสตรีโดยตรง แต่ในข้อเสนอแนะทั่วไปลำดับที่ 19 ในปีค.ศ. 1992 เรื่องความรุนแรงต่อสตรีที่รับรองโดยคณะกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ก็ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรี ซึ่งผู้เขียนจะขอกล่าวถึงรายละเอียดไว้ในส่วนต่อไป โดยข้อเสนอแนะดังกล่าวมีใจความสำคัญคล้ายคลึงกับปญญาว่าด้วย การขจัดความรุนแรงต่อสตรีที่ออกโดยองค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2536 ซึ่งปญญาดังกล่าวมีเนื้อหาและใจความสำคัญ ดังนี้

ความรุนแรงต่อสตรี หมายถึง การกระทำใดๆ ที่เป็นความรุนแรงทางเพศซึ่งเป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดการทำร้ายร่างกาย ทางเพศ หรือทางจิตใจ เป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรี รวมทั้งการขู่ข่มขู่คุกคาม กีดกันเสรีภาพ ทั้งในที่สาธารณะและในชีวิตส่วนตัว ซึ่งความรุนแรงต่อสตรีนั้นหมายรวมถึง

ความรุนแรงต่อร่างกาย ทางเพศ และจิตใจที่เกิดขึ้นในครอบครัว รวมทั้งการทรมาน การทารุณกรรม ทางเพศต่อเด็กหญิงในบ้าน ความรุนแรงอันมีเหตุมาจากของหมั้นที่ฝ่ายหญิงให้กับครอบครัวสามี การข่มขืน โดยคู่สมรส เป็นต้น

ความรุนแรงต่อร่างกาย เพศ และจิตใจที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั่วไป รวมถึง การข่มขืน การทารุณกรรม ทางเพศ การล่วงละเมิดทางเพศ การข่มขู่ในสถานที่ทำงาน เป็นต้น

ความเพิกเฉยของรัฐต่อความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็ความรุนแรงที่เกิดทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ⁴

อีกทั้งในระดับภูมิภาคประเทศไทยยังได้ให้การรับรองใน ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี (Beijing Declaration and Platform for Action - BFPA) ในปีพ.ศ. 2538 และปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีในภูมิภาคอาเซียน (Declaration on the Elimination of Violence against Women in the ASEAN Region - DeVAW) ในปีพ.ศ. 2548 ด้วย ซึ่งมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติที่กล่าวมาข้างต้น ก็ส่งผลต่อพัฒนาการกฎหมายในแต่ละประเทศด้วย โดยผู้เขียนขอยกตัวอย่างกฎหมายในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2 ประเทศ คือ ประเทศมาเลเซียและฟิลิปปินส์ดังนี้

กฎหมายของประเทศมาเลเซียได้กล่าวถึงความรุนแรงในครอบครัวไว้ว่า เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บทางร่างกาย การเจตนาทำร้ายให้ได้รับบาดเจ็บ การบังคับให้กระทำการใดๆ ในทางเพศ การกักขังหน่วงเหนี่ยวและการทำลายทรัพย์สิน

ส่วนกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์ กล่าวถึงความรุนแรงในครอบครัวไว้อย่างกว้างขวางและครอบคลุม เพราะได้แยกความรุนแรงในครอบครัวออกเป็นกระทำความต่างๆ ดังนี้ การกระทำรุนแรงทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ การข่มขืน การบังคับข่มขู่ รวมถึงการคุกคาม

⁴ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ http://www.lp-ju.ago.go.th/select_topic/topic04.htm. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2552.

ความเป็นส่วนตัวและอิสรภาพ โดยรายละเอียดการให้คำจำกัดความทางกฎหมายที่ควรจะยึดถือก็คือ การแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ทั้งหมดของผู้หญิงที่ถูกระทำรุนแรง รวมถึงในด้านการตัดสินใจในกระบวนการทางกฎหมายที่มักมีการตีความแคบ จึงเป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังและควรไต่ตรองอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะเรื่องอคติชายเป็นใหญ่ที่จะเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจความรุนแรงในครอบครัว (United Nations Development Fund for Women. 2009 : 17)

แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ การให้คำจำกัดความความรุนแรงในครอบครัวที่รวมถึงความรุนแรงทางจิตใจอาจจะเกิดปัญหาได้ เพราะที่ผ่านมามีข้อมูลชี้ให้เห็นว่าผู้กระทำความรุนแรงมักจะหยิบเอาข้อได้เปรียบจากทฤษฎีทางกฎหมายมาใช้ประโยชน์ ในการป้องกันตัวเองจากข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับการทำร้ายจิตใจกรรยา ประกอบกับผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ค่อยคาดหวังว่า กระบวนการยุติธรรมจะสามารถตอบสนองต่อประเด็นของการทำร้ายจิตใจ และความรุนแรงในทางเศรษฐกิจเท่าไร เพราะเป็นการยากที่จะหาหลักฐานมาพิสูจน์ ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องนำประเด็นเรื่องการกระทำความรุนแรงทางจิตใจและทางเศรษฐกิจไปบังคับใช้ให้ได้จริงในทางกฎหมายด้วย และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาชีพ เช่น นักจิตวิทยาและผู้ให้คำปรึกษาควรสนับสนุนให้ความรู้ในทางวิชาการต่างๆ กับผู้กระทำเพื่อช่วยในเรื่องของกระบวนการตัดสินใจ⁵

จากการให้ความหมายทางกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นค่อนข้างครอบคลุม แต่ปัญหาที่มักจะพบก็คือ การตีความเกี่ยวกับประเด็นความรุนแรงทางจิตใจ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน เฉกเช่นกับความรุนแรงทางร่างกายที่มีบาดแผลหรือร่องรอยการฟกช้ำต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามความรุนแรงทางจิตใจเป็นสิ่งที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ประสบพบเจอ ไม่น้อยไปกว่าความรุนแรงทางร่างกายเลย ซึ่งมีข้อมูลสนับสนุนจากผลการศึกษาของคณยา ธนะอุดม (2539 : 125-126) เรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่ศึกษาในหญิงตั้งครรภ์ที่พบว่า ผู้หญิงถูกทำร้ายด้านจิตใจมากที่สุดถึงร้อยละ 22.50 รองลงมาเป็น การถูกทำร้ายทางร่างกายร้อยละ 12 โดยสาเหตุของการทำร้ายจิตใจมักเกิดจากการที่สามีคาดหวังให้ภรรยาต้องทำตามบทบาทหน้าที่ที่ตนเองต้องการ เช่น การอยู่บ้านเลี้ยงลูกและการให้ทำตามความต้องการของตนเอง เป็นต้น

ประกอบกับการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดกับภรรยา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกล่าวถึง ความหมายของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับภรรยาด้วย โดยจากงานศึกษาของกนกพร บุญญาพิพรรธน์ (2549) เรื่องความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงโดยสามีซึ่งมีการแจ้งความที่สถานีตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ได้มีการรวบรวมการนิยามความหมายความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับภรรยาจากนักวิชาการต่างประเทศไว้ดังนี้

⁵ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ [http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGM%20GPLVAW%20\(final%2011.11.08\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGM%20GPLVAW%20(final%2011.11.08).pdf) (25 May 2010, pp26).

Gelles and Straus (1979 : 554 อ้างในกนกพร บุญญาพิพรรธน์, 2549 : 12) กล่าวว่า การกระทำรุนแรงต่อภรรยาถือเป็นการตั้งใจกระทำ หรือรับรู้ว่าตั้งใจกระทำให้ผู้อื่นรู้สึกเจ็บปวด และบาดเจ็บทางร่างกาย ตั้งการบาดเจ็บเล็กน้อยจนถึงการทำอันตรายแก่ชีวิต และ Hamton (1996 : 1131 อ้างในกนกพร บุญญาพิพรรธน์, 2549 : 12) กล่าวถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับภรรยาว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากสามีกระทำต่อร่างกาย อารมณ์ จิตใจ เพศ และเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นทันทีทันใดเพื่อแสดงความมีอำนาจและเพื่อควบคุมภรรยา ในทำนองเดียวกันกับ Wallace (1996 : 3 อ้างในกนกพร บุญญาพิพรรธน์, 2549 : 12) ที่ให้ทรรศนะว่า การกระทำรุนแรงต่อภรรยาเป็นการกระทำโดยบุคคลที่อยู่กินด้วยกันหรือแต่งงานกันให้ได้รับบาดเจ็บทางกาย หรือจิตใจ หรือจำกัดในด้านสิทธิและอิสรภาพของสมาชิกในครอบครัว

นอกจากนั้นมูลนิธิผู้หญิงก็ได้ให้ความหมายความรุนแรงต่อคู่สมรสไว้ด้วยว่า เป็นการทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจของคู่สมรส โดยมีรูปแบบและระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การวิวาท ทะเลาะโต้เถียง การทำร้ายร่างกายด้วยอาวุธหรืออาวุธ ไปจนถึงการทำลายชีวิต (มูลนิธิผู้หญิง, 2532 อ้างในปัญชลี โชติคุต, 2541 : 6) จากคำจำกัดความความรุนแรงต่อภรรยาข้างต้นสรุปได้ว่า ความรุนแรงต่อภรรยาเป็นการกระทำที่สามีกระทำต่อหญิงที่อยู่กินด้วยกัน ทั้งที่แต่งงานและไม่แต่งงานให้ได้รับบาดเจ็บ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ โดยความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นมีระดับตั้งแต่เล็กน้อยไปจนถึงขั้นเสียชีวิต

กล่าวโดยสรุป ความรุนแรงในครอบครัวเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงต่อสตรี แต่ในการศึกษานี้มุ่งไปที่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง/ภรรยา ดังนั้น ความรุนแรงในครอบครัวจึงหมายถึง การกระทำที่สามีกระทำต่อผู้หญิง/ภรรยา ซึ่งเป็นการกระทำที่ส่งผลให้ผู้หญิง/ภรรยาได้รับบาดเจ็บหรือเกิดความเจ็บปวด ทั้งในทางร่างกายซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากการทุบตี และต่อๆมา ที่เป็นการแสดงออกในการใช้กำลังบังคับควบคุมหรือระบายออก ซึ่งอารมณ์ความเครียดของตนเองทางจิตใจโดยการใช้วาจาต่อเสียด คำทอ บังคับ ข่มขู่ และละเลยไม่ดูแล รวมถึงทางเพศไม่ว่าจะเป็นการบังคับให้ร่วมหลับนอน หรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับหญิงอื่นในขณะที่อยู่กับภรรยา เป็นต้น

รูปแบบของความรุนแรง

สุวรรณา สถาอนันท์ (สถาบันกฎหมายอาญา, 2543 : 29-30) นักปรัชญาสตรีนิยมได้กล่าวถึงรูปแบบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อผู้หญิง โดยแบ่งตามแนวคิดสตรีนิยมได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ *ความรุนแรงทางตรง* ซึ่งเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น การทุบตี การขว้างปาข้าวของ รวมถึงการคำทอ จนถึงการฆ่ากัน *ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง* หมายถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

สังคม การเมือง ที่วางบทบาทความเป็นหญิงให้ด้อยและต่ำกว่าบทบาทความเป็นชาย และ **ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม** ที่มีรากลึกฝังแน่นในฐานคติของสถาบันหลักต่างๆ เช่น ศาสนา อุดมการณ์ ครอบครัว การศึกษา จารีตประเพณี และระบบความเชื่อต่างๆที่ทำให้ผู้หญิงยอมรับสถานะที่ด้อยกว่าและยอมรับในความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับตนเอง

โดยความรุนแรงทั้ง 3 นี้ สุวรรณา สถาอานันท์ กล่าวว่า ความรุนแรงทางตรงนับเป็นความรุนแรงแบบหยาบ เห็นและได้ยินรับรู้กันได้โดยชัดเจนว่าใครทำร้ายใคร ส่วนความรุนแรงเชิงโครงสร้างอยู่ระดับปานกลางและมีส่วนเกื้อหนุนให้เกิดความรุนแรงทางตรง แต่สำหรับความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมเป็นความรุนแรงที่น่ากลัวและคนส่วนใหญ่จะมองไม่เห็น เพราะเป็นความรุนแรงที่ลึกซึ้งหยั่งรากลึกลงไปในระบบความคิดและความเชื่อของคน อีกทั้งผลกระทบจากความรุนแรงที่ผู้หญิงต้องเจอ เช่น ปัญหาการฆ่าตัวตายพบสัดส่วนของผู้หญิงที่เคยถูกระทำรุนแรงคิดฆ่าตัวตายสูงกว่าผู้หญิงที่ไม่เคยถูกระทำรุนแรงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะกลุ่มที่โดนกระทำความรุนแรงทั้งทางกายและทางเพศ

แต่หากแบ่งโดยทั่วไปแล้ว ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อสตรีมี 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ความรุนแรงต่อร่างกาย ความรุนแรงต่อจิตใจ และความรุนแรงทางเพศ

หนึ่ง **ความรุนแรงต่อร่างกาย** คือ การใช้กำลังหรืออุปกรณ์ใดๆ เป็นอาวุธแล้วมีผลทำให้ผู้ถูกระทำบาดเจ็บต่อร่างกาย เช่น การตบ การทุบตี การเตะ ฯลฯ และร้ายแรงถึงขั้นใช้อาวุธจนนำไปสู่การฆาตกรรม ทำให้ผู้เป็นเหยื่อเกิดอาการบาดเจ็บทางร่างกายที่เด่นชัด เช่น การฟกช้ำดำเขียวหรือการบวมช้ำ เหล่านี้เป็นต้น

สอง **ความรุนแรงทางเพศ** หมายถึง การกระทำในลักษณะ ข่มขืน ลวนลามทางเพศ บังคับให้ร่วมหลับนอน และมีเพศสัมพันธ์โดยอีกฝ่ายไม่ยินยอม

สาม **ความรุนแรงต่อจิตใจ** คือ การกระทำหรือละเว้นไม่กระทำ การทอดทิ้งเพิกเฉย ไม่ดูแลไม่ใส่ใจ ไม่ให้เกียรติ ซึ่งการทำร้ายจิตใจมีผลทำให้ผู้ถูกระทำได้รับความเสียใจ เช่น การพุดจาถูก ค่ำทอ หรือเหยียดหยาม ฯลฯ (รณชัย คงสกนธ์. 2545 : 34)

ส่วนประเภทของความรุนแรงในครอบครัวมีอยู่ 3 ประเภทคือ ความรุนแรงต่อคู่สมรส ความรุนแรงต่อเด็ก และความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ แต่การศึกษาครั้งนี้เน้นไปที่ความรุนแรงต่อคู่สมรส

Straus (1979 อ้างในปัญชลิ โขติคุต. 2541 : 8 - 9) ได้จำแนกวิธีการและรูปแบบพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรสไว้ดังนี้

1. การทำร้ายจิตใจ เป็นการใช้อำพุดหรือสัญลักษณ์ที่ทำให้คู่สมรสเจ็บใจหรือเสียใจ เช่น การนั่งเฉยทำหูทวนลม การผลุนผลันออกจากห้องหรือนอกบ้าน การใช้เสียงเข้าข่ม การพุดหรือเถียงเสียงดัง การพุดประชดประชัน การดูถูก และการด่าว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย
2. การมุ่งทำร้ายร่างกาย เป็นการใช้อำพุดหรือสัญลักษณ์ที่ทำให้คู่สมรสหวาดกลัวหรือหวาดเกรงว่าจะถูกทำร้าย เช่น การพุดขู่อาฆาต การพุดขู่จะตีหรือขว้างสิ่งของ หรือการทุบทำลายข้าวของ เป็นต้น
3. การทำร้ายร่างกาย เป็นการใช้อำพุดหรือวัตถุทำให้คู่สมรสเจ็บปวดหรือบาดเจ็บ เช่น การขว้างปาสิ่งของ การผลักหรือถูกระชาก การตบตี การข่มขู่และทำร้ายด้วยอาวุธ

อย่างไรก็ตามการจำแนกการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรสของ Straus ไม่ได้รวมรูปแบบความรุนแรงทางเพศเอาไว้ด้วย ซึ่งปัจจุบันความรุนแรงทางเพศ เช่น การใช้กำลังบังคับข่มขืนภรรยา นั้นถือเป็นความผิดตามกฎหมาย โดยปัจจุบันกฎหมายอาญามาตรา 276 ได้ถูกแก้ไขแล้ว ซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามในการผลักดันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากองค์กรเอกชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อคุ้มครองภรรยาที่ถูกสามีข่มขืนและทุกเพศที่ถูกข่มขืนด้วย แต่อย่างไรก็ตามจากข้อมูลงานวิจัยในประเด็นเรื่องความรุนแรงในครอบครัวพบว่า รูปแบบความรุนแรงที่ผู้หญิงมักเผชิญก็คือความรุนแรงทางจิตใจดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อย่างผลการศึกษาของนิจวรรณ วิริวัฒน์โรดม (2540) ที่ศึกษาความรุนแรงต่อสตรีในกลุ่มผู้หญิงอายุ 15-44 ปี ที่มารับบริการ ณ แผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลชัยนาท จังหวัดชัยนาท จำนวน 400 คน พบว่า ผู้หญิงถูกทำร้ายด้านจิตใจร้อยละ 62.5 ถูกทำร้ายด้านเพศร้อยละ 34.0 และถูกทำร้ายด้านร่างกายร้อยละ 26.5 และผลการศึกษาของบุศรินทร์ คล่องพญาบาล (2542) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็น ภรรยา 337 คน พบว่า ภรรยาถูกทำร้ายจากสามีในด้านจิตใจมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 85.50 รองลงมาเป็นการถูกทำร้ายด้านเศรษฐกิจร้อยละ 48.4 การถูกทำร้ายด้านร่างกายร้อยละ 39.2 และการถูกทำร้ายด้านเพศน้อยที่สุดร้อยละ 35.9

สาเหตุของความรุนแรง

จากงานศึกษาวิจัยเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงที่ผ่านมา พบสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงหลายด้าน ผู้เขียนขอสรุปโดยภาพรวมดังนี้

สาเหตุด้านครอบครัว การที่สภาพครอบครัวไทยส่วนใหญ่ต้องดิ้นรนทำมาหากิน โดยเฉพาะในสภาพเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันที่สูง ประกอบกับลักษณะความเป็นปัจเจกของ

ครอบครัวไทยที่ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ทำให้บทบาทของเครือญาติ ชุมชน หรือเครือข่ายทางสังคมอื่นๆ ที่จะเข้ามาดูแลปกป้องความรุนแรงต่อทั้งเด็กและสตรีอ่อนแออย่างยิ่ง รวมถึงการที่จะพึ่งพาและขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านก็น้อยลงด้วย (กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. 2542 : 525-526) อีกทั้งผู้ที่เติบโตมาจากครอบครัวที่นิยมใช้ความรุนแรงในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ก็ส่งผลมายังการใช้ความรุนแรงในชีวิตคู่ด้วย เนื่องจากเกิดความเชื่อว่า ความรุนแรงเป็นวิธีเดียวที่จะสามารถควบคุมผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รณชัย คงสกนธ์. 2545 : 34)

สาเหตุด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากภาวะกดดันทางเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอกับรายจ่าย สถานะการเงินขาดแคลนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงส่งผลทำให้สภาวะทางจิตใจของสามีเกิดการตึงเครียด กลุ้มใจ อารมณ์แปรปรวน หดหู่ สามีจึงแสดงออกด้วยการทุบตีร่างกายภรรยา (ปิ่นอนงค์ เครือเช้า. 2547: 18) ส่วน Clifton (1982 อ้างในวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ. 2546 : 56) กล่าวว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่า ภาวะการว่างงานในสังคมทำให้คนมีแนวโน้มการใช้ความรุนแรงในครอบครัวสูงขึ้น

สาเหตุด้านตัวบุคคล เช่น ปัญหาทางจิต การมีบุคลิกภาพก้าวร้าว การใช้สารเสพติด รวมทั้งการดื่มสุราที่จะทำให้ความรู้ตัวลดลงและเสียการตัดสินใจ ทำให้ควบคุมตัวเองไม่ได้จึงใช้ความรุนแรงกับคนอื่น (คณะกรรมการกิจการสตรีเยาวชนและผู้สูงอายุ (วุฒิสภา). 2541 อ้างในบุศรินทร์ คล่องพญาบาล. 2542 : 22) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของปิ่นอนงค์ เครือเช้า (2547: 17-18) ที่กล่าวว่า สภาวะการผิดปกติด้านจิตใจ เช่น โรคจิต โรคประสาท การติดยาเสพติด และการติดการพนัน เป็นสาเหตุของการทำร้ายร่างกายภรรยา

สาเหตุด้านสื่อสารมวลชน Dollors and McLaughlin (1993 : 14) กล่าวว่า การเรียนรู้การใช้ความรุนแรงในการควบคุมคนอื่นๆ โดยผ่านการดูจากภาพยนตร์และโทรทัศน์ อีกทั้งคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชนและผู้สูงอายุ (วุฒิสภา). 2541 อ้างในบุศรินทร์ คล่องพญาบาล. 2542 : 22) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า บุคคลจะซึมซับความรุนแรงจากสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความรุนแรงและยอมรับความรุนแรงว่าเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งบุคคลเหล่านั้นก็จะเรียนรู้และใช้ความรุนแรงนั้นกับบุคคลอื่นเช่นกัน

ประกอบกับการศึกษาของวินสัน (1989 อ้างในกฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. 2542 : 501-502) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ สาเหตุการกระทำความรุนแรงผู้หญิงในสังคม 90 แห่งทั่วโลก ภายใตกรอบแนวความคิดที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย พบปัจจัย 4 ประการ ที่เป็นสาเหตุของความรุนแรง คือ

- หนึ่ง ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจระหว่างหญิงชาย
- สอง รูปแบบการแก้ไขปัญหาคำจัดข้อขัดแย้งโดยใช้กำลังทางร่างกาย
- สาม สิทธิอำนาจในการตัดสินใจของชายในครอบครัว
- สี่ ข้อจำกัดในการหย่าร้างของผู้หญิง

โดยผลการศึกษาของ วินสัน สรุปว่า ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการทำร้ายร่างกายและการกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิงมากที่สุด รองลงมาคือ อำนาจที่อยู่ในมือของผู้ชายที่มีอยู่ในบ้านหรือระบบพ่อเป็นใหญ่ และสุดท้ายคือ ความยากลำบากในการหย่าร้าง

อีกทั้งทิตา ณ นคร (2546 : 3-4) จากเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ สหทัยมูลนิธิ ได้กล่าวถึง รากเหง้าความรุนแรงต่อผู้หญิงไว้ว่า ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดจากผู้หญิงโง่-หัวอ่อนหรือมีพฤติกรรมที่น่าเบื่อก่อนนั้น หากแต่มีรากหยั่งลึกและเชื่อมโยงกันในมิติต่างๆ ดังนี้

มิติทางวัฒนธรรมและสังคม ที่เป็นการเชื่อที่พัฒนามาเป็นชุดความคิดสำเร็จรูปส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในลักษณะคำสอนและสุภาษิตต่างๆ ที่แฝงไว้ซึ่งอำนาจของชายเป็นใหญ่ เช่น เป็นผู้หญิงดีชั่วอยู่ที่ตัว ผู้ชายคือช้างเท้าหน้าผู้หญิงคือช้างเท้าหลัง ไฟในอย่านำออก-ไฟนอกอย่านำเข้า เป็นต้น โดยความเชื่อดังกล่าวข้างต้นจะถูกส่งผ่านไปยังรูปแบบการเลี้ยงดูลูกสาว-ลูกชาย เช่น ลูกสาวต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ลูกชายต้องมีความอดทน กล้าหาญและมีความเป็นผู้กล้า เป็นต้น

มิติทางกฎหมาย แม้ว่ากฎหมายจะไม่ใช่ว่าคำตอบสุดท้ายในการแก้ปัญหา แต่กฎหมายมาจากการคิดและการเขียนของคนบุคคล (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย) จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่าทำไมสังคมไทยจึงมีกฎหมายที่ปฏิบัติต่อผู้หญิงและผู้ชายแตกต่างกัน

สุดท้ายสาเหตุสำคัญที่เป็นรากเหง้าของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวคือ **สาเหตุด้านความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ** ซึ่ง Lockton, D & Ward, R (1997 อ้างในวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ. 2546 : 58) กล่าวว่า กลุ่มสตรีศึกษาได้ใช้ทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจอธิบายสาเหตุความรุนแรงในครอบครัวว่า เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงในสังคม และ Buzawa,S & Buzawa,G (1990 อ้างในวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ. 2546 : 58) กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงในสังคมทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจกับสามีผู้หญิงจึงไม่มีอำนาจในครอบครัว

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า มาyacติเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับสตรีล้วนมาจากมายาคติเรื่องเพศที่ผู้ชายมักถูกสอนให้เข้มแข็งมีความเป็นผู้กล้า ในขณะที่ผู้หญิงต้องอ่อนน้อมง่ายและอ่อนแอ เจตคติเหล่านี้ทำให้สังคมให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ซึ่งสิ่งดังกล่าวก็ยิ่งเตือนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย อีกทั้งแนวคิดที่ว่าภรรยาเป็นสมบัติของสามีชายมีอำนาจเหนือหญิง และผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศก็เป็นค่านิยมที่ตอกย้ำความรุนแรงต่อสตรีทั้งสิ้น (อภิสร่า ปิงเร้ว. 2545 : 31)

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึง มายาคติเรื่องเพศที่ตอกย้ำความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายได้อย่างชัดเจน โดยจากการที่นายวัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เมื่อปี 2548 ได้กล่าวไว้ในการสัมมนาโครงการครอบครัวอบอุ่นไว้รุนแรงว่า ครอบครัวไทยปัจจุบันต้องเรียนรู้การดำเนินชีวิตของคนสมัยโบราณซึ่งทำให้สถาบันครอบครัวดำรงอยู่ได้ ภรรยาจึงควรให้ความเคารพสามีด้วยการกราบเท้าก่อนนอนซึ่งไม่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนแต่อย่างใด โดยคำพูดของนายวัฒนามีรายละเอียดดังนี้

โบราณให้บวชก่อนเบียด และให้ผู้ชายไปอยู่บ้านผู้หญิง เพราะผู้ชายแข็งแรงกว่าผู้หญิง ไปอยู่ร่วมกับพี่น้องฝ่ายหญิงจะได้ไม่ช้ำ และให้ภรรยาเคารพสามี กราบเท้าสามีก่อนนอนเพื่อสร้างสมดุล ตรงนี้คือ ตัวสังคมไทย แต่ไปมองกันว่าเป็นการไม่เคารพต่อสิทธิมนุษยชน สุดท้ายก็เลยพัง (โพสต์ทูเคย์, 2548)

จากตัวอย่างข้างต้นสิ่งที่สะท้อนออกมาก็คือ ความเชื่อของผู้ชายที่ว่าในครอบครัวผู้ชายเป็นผู้นำเพราะผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแรง ส่วนผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอจึงต้องให้ความเคารพยำเกรงนอนบ้น้อมและเชื่อฟังผู้ชาย/สามี ซึ่งสิ่งที่นายวัฒนา เมืองสุข กล่าวมานั้นในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าการกราบเท้าไม่อาจสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นในครอบครัวได้เลย หากผู้ชายยังมองผู้หญิงในสถานะที่ด้อยกว่า และการกระทำความดังกล่าวยังแสดงออกถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรีอย่างชัดเจน การที่ครอบครัวจะอบอุ่นและมีความสุขได้นั้นต้องเกิดจากการให้เกียรติ การเคารพซึ่งสิทธิและศักดิ์ศรีกันของทั้งสองฝ่าย รวมถึงคนในสังคมยังควรต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติการมองผู้หญิงเสียใหม่ด้วย โดยควรยึดหลักการสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐาน เนื่องจากทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งหากเปลี่ยนวิธีคิดเป็นแบบนี้แล้ว การกระทำความรุนแรงต่อภรรยาก็อาจไม่เกิดขึ้นและความสงบสุขภายในครอบครัวก็ตามมาเอง

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปว่า รากเหง้าที่แท้จริงของปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในครอบครัวมาจากความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ ที่ส่งผลทำให้ผู้ชาย/สามีมีเจตคติที่มองว่าตนเองมีอำนาจเหนือกว่า และมีสิทธิที่จะทำร้ายหรือด่าว่าผู้หญิง/ภรรยาอย่างไรก็ได้ ประกอบกับสามีส่วนใหญ่เชื่อว่าภรรยาเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งของตนเองเท่านั้น ดังนั้น ในครอบครัวอำนาจและสิทธิเด็ดขาดในการคิดหรือตัดสินใจส่วนใหญ่จึงตกอยู่ที่สามี ภรรยาทำหน้าที่แค่เชื่อฟังและทำตามมากกว่าจะมีสิทธิออกความคิดเห็นหรือปฏิเสธสิ่งที่สามีต้องการให้ทำสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาทำให้ความรุนแรงกรณีสามีทำร้ายภรรยาเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมมาอย่างต่อเนื่องและเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

ผลกระทบของความรุนแรง

ผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดกับผู้หญิงแบ่งได้ ดังนี้

ผลกระทบทางร่างกาย มีหลายระดับตั้งแต่การได้รับบาดเจ็บเล็กน้อย เช่น ฟกช้ำ เนื้อตัวบวมเขียว และได้รับบาดเจ็บสาหัสจนต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล จนถึงขั้นเสียชีวิต (บุศรินทร์ คล่องพญาบล. 2542 : 19)

ผลกระทบทางจิตใจ ได้แก่ การสูญเสียความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดความรู้สึกเจ็บปวดและทุกข์ทรมานใจ สุขภาพจิตเสีย อีกทั้งภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงเป็นประจำจะมีปัญหาการเจ็บป่วยเรื้อรัง เกิดภาวะซึมเศร้า และโกรธแค้นตนเอง ประกอบกับภรรยาที่ถูกสามีทุบตีมีแนวโน้มที่จะพยายามฆ่าตัวตายมากกว่าภรรยาที่ไม่ถูกทุบตีถึง 12 เท่า (UNICEF. 1984 อ้างใน กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. 2542 : 565)

อีกทั้งรณชัย คงสกนธ์ (2545 : 108-110) ก็ได้กล่าวถึง ผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงไว้เช่นกันดังนี้

ผลกระทบต่อผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดทางร่างกายและทางเพศ จนทำให้ผู้หญิงได้รับบาดเจ็บบางรายพิการจนถึงแก่ชีวิต และผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศอาจตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการทำแท้งหรือการมีบุตรโดยไม่พร้อม ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นทางจิตใจคือ การที่ผู้หญิงสูญเสียความมั่นใจ อับอาย กลัวสังคมไม่ยอมรับ มีความกดดัน เครียดผวา ลงโทษตนเอง ที่สำคัญมักคิดว่าตนเองสูญเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์

ผลกระทบต่อครอบครัวคือ การไม่สามารถทำหน้าที่สมาชิกในครอบครัวได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกทำลาย กลายเป็นครอบครัวที่แตกร้างและไม่สงบสุข

ผลกระทบต่อชุมชนและสังคมคือ การทะเลาะเบาะแว้งการด่าทอ การทำร้ายกันในครอบครัว ส่งผลให้เกิดความรำคาญกับเพื่อนบ้านและชุมชน อีกทั้งปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของสตรี และเป็นการทำลายเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาคและสันติสุขด้วย

ขนาดของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทย

จากบทเรียนความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงของมูลนิธิเพื่อนหญิง (มูลนิธิเพื่อนหญิง. 2543 : 7-8) พบข้อมูลทางสถิติในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาทั้งของหน่วยงานรัฐและเอกชน ดังนี้

ข้อมูลจากจากกองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดขอนแก่น ในปี 2542 จำนวน 895 คดี เป็นการทำร้ายร่างกายมากที่สุดถึง 319 คดี รองลงมาคือการละเมิดทางเพศ ช่มชู้ กักขังหน่วงเหนี่ยว เป็นต้น และจากสถิติผู้โทรศัพท์มาปรึกษากับมูลนิธิศูนย์ฮอตไลน์ในระหว่างเดือนมกราคม-มิถุนายน 2543 มีผู้ปรึกษาความรุนแรงในครอบครัว 891 ราย และจากการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือผู้หญิงผู้ประสบปัญหาของศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิงในช่วงปี 2541 มีผู้มาขอความช่วยเหลือจำนวน 862 ราย แบ่งเป็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัว 564 ราย ปัญหาครอบครัว 59 ราย ปี 2542 มีจำนวน 758 ราย เป็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัว 364 ราย ปัญหาครอบครัว 49 ราย และในช่วงเดือนมกราคม - มิถุนายน 2543 มีจำนวน 328 ราย เป็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัว 186 ราย ปัญหาครอบครัว 59 ราย โดยจากผลจากการสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ประสบปัญหาที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิเพื่อนหญิงและมูลนิธิผู้หญิง พบว่าส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในบ้านถึง 33 รายจาก 35 ราย และผู้ชายมักเป็นผู้เริ่มก่อน โดยสามีทำร้ายภรรยาถึง 80% ผู้หญิงก็ใช้ความรุนแรงเช่นกันแต่ต่างกันตรงที่ว่า ผู้หญิงใช้เพื่อตอบโต้หรือป้องกันตัวเอง

ส่วนสถิติการให้บริการและการให้คำปรึกษาของศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง⁶ ปี 2547-2549 โดยมีนักสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัครชมรมหญิงช่วยเหลือหญิง ซึ่งเป็นผู้หญิงที่สามารถผ่านพ้นปัญหาความรุนแรงมาแล้วมาให้บริการ และการให้คำปรึกษาด้านกฎหมายโดยทนายความเครือข่ายพบข้อมูลว่า ในรอบปี 2547-2549 มีผู้มาขอคำปรึกษา 4,232 กรณีปัญหา (เฉพาะที่มีการบันทึกไว้) โดยผู้ขอคำปรึกษา 1 ราย อาจประสบปัญหามากกว่าหนึ่งกรณีตัวอย่าง เช่น ผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้ายทุบตีและต้องการหย่า และบางรายนอกจากการถูกระทำรุนแรงแล้วผู้หญิงก็อาจมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น การไม่มีงานทำเลยยังต้องพึ่งพาผู้ชายอยู่เหล่านี้ เป็นต้น โดยในจำนวนปัญหามากกว่า 4 พันกรณีนี้ แบ่งการให้คำปรึกษาออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ปรึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ 2,276 กรณีปัญหา หรือร้อยละ 54 มากที่สุดเป็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัว
2. ปรึกษาด้านกฎหมาย 1,956 กรณีปัญหา หรือร้อยละ 46 มากที่สุดเป็นคดีความแพ่งที่เป็นผลมาจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

อีกทั้งสถิติการให้บริการช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงของศูนย์พึ่งได้ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2547-2550 พบข้อมูลจำนวนผู้หญิงและเด็กที่มารับบริการในศูนย์พึ่งได้ดังนี้*

⁶ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ <http://www.friendsofwomen.or.th/index.php?content=content&id=69>. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2552.

ตารางที่ 1 สถิติการให้บริการช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงของศูนย์พึ่งได้ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2547-2550

พ.ศ.	จำนวนโรงพยาบาล	จำนวนผู้หญิงและเด็กที่มารับบริการ	จำนวนที่มารับบริการ			เฉลี่ย (ราย/วัน)
			ผู้หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	
2547	70	6,951	3,585	690	2,576	19
2548	109	11,542	5,656	792	5,094	32
2549	110	15,882	7,901	1,601	6,380	44
2550	297	19,068	9,470	1,826	7,772	52

* คัดลอกจาก กฤตยา อาชวนิจกุล บรรณาธิการ. 2552. ถึงเวลาต้องเข้าใจและแก้ไข...

ความรุนแรงทางเพศ เอคส์ และห้องไม่พร้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

จากข้อมูลของศูนย์พึ่งได้ข้างต้น กฤตยา อาชวนิจกุล กล่าวไว้ด้วยว่า สถิติผู้มารับบริการที่เพิ่มขึ้นสะท้อนว่า ผู้ที่ประสบปัญหาได้รับการช่วยเหลือมากขึ้น เนื่องจากมีสถานที่ให้บริการเพิ่มขึ้น ประกอบกับการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานทำให้เป็นที่รู้จักของประชาชนมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้น ยังคงมีจำนวนอีกมากเมื่อเปรียบเทียบกับสถิติความรุนแรงที่ได้ถูกจัดเก็บและบันทึกไว้ แต่จากข้อมูลสถิติความรุนแรงในครอบครัวที่กล่าวมาข้างต้นก็สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วง เนื่องจากสถิติด้านนี้มีทิศทางที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ปรากฏอาจเป็นผลมาจากหลายส่วน ทั้งกระบวนการเก็บข้อมูลที่ดีและมีประสิทธิภาพขึ้น และการรับรู้ของผู้หญิงที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับองค์กรและหน่วยงานเหล่านี้ดีขึ้น แต่ที่สำคัญที่สุดข้อมูลที่ปรากฏก็ชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงในครอบครัวยังเป็นปัญหาดำรงอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ถึงแม้ว่าจะมีมาตรการปกป้องจากหลายภาคส่วน แต่ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้บรรเทาหรือหมดไปจากสังคม

วิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

จากการรวบรวมงานวิจัยในประเด็น วิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวพบว่า มีจำนวนพอสมควรแต่ก็จะแตกต่างกันในแต่ละงานวิจัย ซึ่งประโยชน์ของ

การศึกษาประเด็นนี้จะสะท้อนให้เห็นถึง เหตุผลที่นำไปสู่แนวทางในการตัดสินใจเลือกใช้หรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงได้ โดยภาพรวมจากการทบทวนงานวิจัยพบรูปแบบการจัดการปัญหาที่หลากหลาย ผู้เขียนขอสรุปดังนี้ กลุ่มที่เลือกทนอยู่ในวงจรแห่งความรุนแรง ซึ่งก็มีปัจจัยหลายอย่างที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจนั้น เช่น การที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาสามีหรือคู่ในทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ เรื่องอุดมคติความเป็นครอบครัวที่ต้องมีสมาชิกประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก การขาดบุคคลใดบุคคลหนึ่งไปนั้นจะทำให้ครอบครัวไม่สมบูรณ์ ดังนั้นผู้หญิงที่มีลูกส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะทนอยู่ในความรุนแรง เพราะไม่อยากให้ลูกเติบโตมาเป็นเด็กที่ขาดพ่อ สอดคล้องกับที่รณชัย คงสกนธ์ (2545 : 40) กล่าวว่า ผู้หญิงที่ทนอยู่ในความรุนแรงมีสาเหตุเนื่องจากการมีลูก การไม่มีที่ปรึกษา และการพึ่งตนเองไม่ได้ วิธีการจัดการปัญหาต่อมาคือ การตอบโต้หรือสู้กลับซึ่งจากงานวิจัยหลายชิ้นพบข้อมูลที่คล้ายคลึงกันว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่ถูกกระทำรุนแรงมักไม่ตอบโต้หรือสู้กลับเนื่องจากสาเหตุทางกายภาพที่ผู้ชายมีรูปร่างที่แข็งแรงและมีกำลังที่มากกว่าผู้หญิง ประกอบกับการสู้กลับอาจไปกระตุ้นทำให้ผู้ชายโมโหและกระทำความรุนแรงมากขึ้น

อีกหนึ่งวิธีที่ผู้หญิงเลือกใช้จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การขอความช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนทางสังคม โดย Bowker (1993 อ้างในวิลาสิณี พนานครทรัพย์, 2545 : 19) ได้แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 2 ประเภทคือ แหล่งสนับสนุนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน และแหล่งสนับสนุนที่เป็นทางการ เช่น สถานีตำรวจ แพทย์ นักกฎหมาย หน่วยงานสวัสดิการทางสังคม นักสังคมสงเคราะห์ กลุ่มผู้หญิงและศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกทำร้าย ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาความรุนแรงขึ้นผู้หญิงมักเลือกที่จะปรึกษาและขอความช่วยเหลือจากครอบครัวและเพื่อนก่อน

แต่อย่างไรก็ตามหากผู้หญิงยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ผู้หญิงก็เลือกที่จะขอความช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนทางสังคมอื่น เช่น องค์กรเอกชน มูลนิธิและโรงพยาบาล รวมถึงการเข้าไปพึ่งพาสภานาจารย์ ซึ่งหน่วยงานแรกที่ผู้หญิงเข้าไปพึ่งพาก็คือ ตำรวจ แต่จากงานวิจัยของวัชรินทร์ ปิยะเจริญญสกุลและคณะ (2546 : 212) แสดงให้เห็นว่า จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่า 10 กรณี ที่ไปแจ้งความหรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับการสนองตอบไม่เป็นที่พึงพอใจ โดยผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งกล่าวว่า “ตำรวจไม่ยอมรับแจ้งความ เพียงแค่ลงบันทึกประจำวันไว้เท่านั้น คงเพราะเห็นว่าเป็นปัญหาครอบครัว” อีกทั้งวิลาสิณี พนานครทรัพย์ (2545 : 89) ยังได้กล่าวอีกว่า การไม่ใส่ใจของตำรวจและวิธีการไต่ถามที่ตำรวจมักใช้ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวไม่อยากแจ้งความดำเนินคดีกับสามี ถึงแม้ว่าตำรวจจะเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมของรัฐที่ผู้หญิงเข้าถึงได้ง่ายที่สุดก็ตาม

กระบวนการยุติธรรมไทยกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากการทำร้ายกันระหว่างสามีและภรรยา บิดา/มารดา ทำร้ายบุตร หรือผู้ที่แข็งแรงกว่าทำร้ายบุคคลอื่นนั้น ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาสังคมกึ่งอาชญากรรมที่มีจำนวนความถี่และทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในยุคสมัยปัจจุบัน โดยในอดีตที่ผ่านมาสังคมได้ใช้วิธีการจัดการกับปัญหาความรุนแรงที่เกิดจากสามีทำร้ายภรรยาหลากหลายวิธีด้วยกัน เช่น การปล่อยเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้เป็นเพียงเรื่องภายในครอบครัว ที่ปล่อยให้ทั้งสองฝ่ายจัดการปัญหาตนเองคนนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ฝ่ายที่อ่อนแอกว่าต้องยอมรับสัมพันธภาพเชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของฝ่ายที่แข็งแรงกว่าเสมอ ประกอบการปล่อยให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวดำเนินไปตามครรลองปกติของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เช่นเดียวกับการทำร้ายโดยทั่วไป และคดีอาชญากรรมอื่นๆแล้ว ภรรยาจึงมักตกเป็นเหยื่อของการดำเนินคดีผ่านทางกระบวนการของตำรวจ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์ ซึ่งก็แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันทางเพศอีกด้วย เนื่องจากวิธีการระบบงานยุติธรรมไทยมีลักษณะเดียวกันกับวิธีการที่ระบบกฎหมายตะวันตกทั้งหลายใช้รับมือกับอาชญากรรมนั่นก็คือ วิธีการที่ทำให้ “เหยื่อ” มีความรู้สึกสูญเสียอำนาจ ซึ่งครั้งแรกก็เสียอำนาจให้กับผู้กระทำผิด และต่อมาก็เสียอำนาจให้กับพนักงานเจ้าหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรม โดยเหยื่อเหล่านี้ต้องพยายามอดกลั้นความรู้สึกด่าด้อยเหล่านี้ไว้⁷

อีกทั้งในสายตาของผู้ทำงานเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ยังได้กล่าวไว้เกี่ยวกับสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมไทยที่ผ่านมา ซึ่งได้แก่ 1) กระบวนการยุติธรรมนั้นถูกผูกขาดโดยรัฐมากเกินไป จึงที่ไม่มีพื้นที่ให้ชุมชนและประชาสังคมเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางและแนวทางปฏิบัติ 2) กระบวนการยุติธรรมมุ่งเน้นที่จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษทำให้บางครั้งละเลยที่จะให้ความสำคัญหรือสนใจต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม 3) กระบวนการยุติธรรมจะดึงคดีและข้อพิพาทเข้าสู่ระบบ โดยไม่ค่อยจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาช่วยแก้ปัญหาและไม่ค่อยส่งเสริมให้มีการยุติปัญหาในชั้นตำรวจและอัยการเท่าที่ควร ทำให้มีคดีจำนวนมากไหลเข้าสู่ราชทัณฑ์ จึงเกิดปัญหาค้นคนคุกขึ้น จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงควรต้องปรับกระบวนการทศน์ใหม่ในแนวคิดเรื่อง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนมาเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทน (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545 : 6-8) ซึ่งคดีความรุนแรงในครอบครัวกรณีสามีทำร้ายภรรยาก็อยู่ในขอบเขตที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ แต่ต้องเป็นคดีความในระดับที่สามีสื่อแสดงความก้าวร้าวขั้นรุนแรงซึ่งอยู่ในวิสัยที่เยียวยาได้ ส่วนการพยายามผ่านนั้นจัดเป็นความผิดต่อ

⁷ อ่านเพิ่มเติมได้ในบทความ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว เขียนโดยจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. จากเว็บไซต์ <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9686.html> สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2553.

ชีวิตและร่างกายที่ร้ายแรงที่สุดซึ่งควรใช้วิธีการของกระบวนการยุติธรรมก่อน ส่วนการบำบัดเยียวยาหรือการฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมผู้กระทำผิดควรกำหนดขึ้นภายหลัง⁸

อย่างไรก็ตาม ปัญหากระบวนการยุติธรรมข้อที่ 3 ที่กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ กล่าวไว้ว่า กระบวนการยุติธรรมจะดีหรือไม่ดีและข้อพิพาทเข้าสู่ระบบนั้น อาจไม่ได้ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในคดี ความรุนแรงในครอบครัว เนื่องจากงานวิจัยที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวและการเก็บข้อมูลครั้งนี้พบว่า กระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในชั้นของตำรวจ พยายามผลักดันคดีความรุนแรงในครอบครัวให้ออกจากกระบวนการยุติธรรมเป็นส่วนใหญ่ ด้วยการใช่วิธีการไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นการปิดกั้นคดีความที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ประกอบกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่เมื่อเรื่องเข้าสู่กระบวนการในชั้นตำรวจปัญหาก็จะยุติลงที่ชั้นนี้ ทำให้มีคดีความรุนแรงในครอบครัวจำนวนไม่มากนักที่เรื่องจะดำเนินการเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาล

จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า กระบวนการยุติธรรมไทยเป็นกลไกทางสังคมหนึ่งที่สำคัญในการแทรกแซงเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งกระบวนการยุติธรรมไทยที่มีบทบาทหน้าที่สนองตอบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ประกอบไปด้วยตำรวจ อัยการ ทนายความ ศาลและราชทัณฑ์ (วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ, 2546 : 15) แต่ในการศึกษานี้จะกล่าวเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตำรวจ เนื่องจากตำรวจเป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรมที่สนองตอบต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงจากงานวิจัยหลายชิ้นก็ชี้ให้เห็นว่าตำรวจเป็นกระบวนการยุติธรรมขั้นแรกที่สุดที่ผู้ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวมักนึกถึง อีกทั้งในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้ถูกนำมาใช้จัดการกับคดีความรุนแรงในครอบครัวตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนั้น ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงภาพโดยรวมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ด้วยดังนี้

1. ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (ม.ป.ป. : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์(Restorative Justice) มีลักษณะที่เป็นทั้งปรัชญา แนวคิด และกระบวนการปฏิบัติต่อความขัดแย้ง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และอาชญากรรม ด้วยการคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนที่ได้รับผลกระทบเป็นศูนย์กลาง โดยกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์จะสร้างความตระหนักต่อความขัดแย้งหรือความเสียหาย เยียวยาความเสียหายทั้งร่างกาย ทรัพย์สินและความสัมพันธ์ รวมทั้งสร้างแผนความรับผิดชอบหรือข้อตกลงซึ่งป้องกันที่เป็นไปได้ อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์แห่งความสมานฉันท์

⁸ อ่านเพิ่มเติมได้ในบทความ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว เขียนโดยจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. จากเว็บไซต์ <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9686.html> สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2553.

ของสังคมใช้เป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้หลายระดับ รวมทั้งระดับที่มีการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีระดับความขัดแย้งสูงสุดในสังคม”

อีกทั้งกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2545 : 169-170) ได้ยกตัวอย่างคดีความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติที่น่าสนใจประเภทหนึ่งนั่นก็คือ คดีความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้กระทำผิดและเหยื่อ เป็นสามีภรรยาและอยู่ในครอบครัวเดียวกันซึ่งเกิดขึ้นมากในสังคมไทย เพราะภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมที่ชนเพศชายจัดระเบียบสังคมชายเป็นใหญ่ (patriarchal society) ทำให้ผู้ชายเรียนรู้ว่าการทำร้ายร่างกายผู้หญิงทั้งที่เป็นเพศที่อ่อนแอกว่าเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม โดยกรณีดังกล่าวนี้จะสามารถใช้การบำบัดรักษา การปรับพฤติกรรม และวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผ่านการควบคุมการประพฤติได้ในชั้นอัยการ โดยให้อัยการชะลอการฟ้องไว้ก่อน หากผู้กระทำผิดยินยอมที่จะเลิกใช้ความรุนแรงและเข้ารับการบำบัดเพื่อปรับพฤติกรรมของตนเอง โดยเรียกแนวคิดนี้ว่า *โรงซ่อมสามี* ซึ่งวิธีการนี้จะเปลี่ยนโยชน์แก่ภรรยาเป็นการยกระดับความเสมอภาคเท่าเทียมกันทางเพศในสังคมไทยและยกระดับมาตรฐานจิตใจของผู้ชายไปพร้อมกันด้วย

ประกอบกับจากผลงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และปัญหาความรุนแรงในครอบครัว” โดยอังคณา บุญสิทธิ์ และสุวิจฉรา เปี่ยมญาติ⁹ ได้กล่าวไว้อีกว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นความหวังสำหรับผู้เสียหายในคดีความรุนแรงในครอบครัว ที่ไม่พึงพอใจกระบวนการยุติธรรมอาญา โดยเฉพาะภรรยาที่ไม่ได้ต้องการให้สามีได้รับโทษตามกฎหมาย เนื่องจากผู้ชายและผู้หญิงให้ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวแตกต่างกัน ผู้หญิงจะรู้สึกไว (sensitive) มากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงจึงให้ความสนใจกับอารมณ์ความรู้สึกและผลทางจิตใจที่จะเกิดตามมามากกว่าผู้ชาย ในขณะที่ผู้ชายไม่ได้คิดถึงความรู้สึกหรือภาวะจิตใจของผู้หญิงเท่าใดนัก ดังนั้นผู้ที่ทำงานกับเรื่องความรุนแรงในครอบครัวควรต้องได้รับการฝึกฝนทักษะการให้คำปรึกษาแบบที่เรียกว่า “feminist counseling skills และ consciousness raising skills เพื่อให้สามารถเสริมพลังผู้ถูกกระทำจากความรุนแรงในครอบครัวได้

ไม่เพียงแค่นั้นศาสตราจารย์วิชา มหาคุณ (อ้างในจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548 : 135) ยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของสังคมไทยไว้ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการไม่เข้าไปแทรกแซงการตัดสินใจของคู่กรณีไว้ว่า จะต้องไม่มีการบังคับจากฝ่ายใดทั้งสิ้น โดยเฉพาะพวกนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้จะแนะนำแบบบอกบทสรุปเลยว่า ต้องตัดสินใจอย่างไร ซึ่งสิ่งที่ตามมาก็คือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ประสบความสำเร็จตามหลักการ

⁹ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์. http://thaisocialwork.org/index.php?option=com_content&view=article&id=99:counseling-mediation&catid=40:articles. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2553.

ตารางที่ 2 สรุปตารางเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์ *

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Conventional Criminal Justice)	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)
1.การกระทำผิดอาญาถือเป็นการกระทำที่ ละเมิดต่อรัฐ 2.การกระทำผิดอาญาเป็นการละเมิดต่อ กฎหมายจึงต้องนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ 3.วัตถุประสงค์หลักต้องการนำผู้กระทำผิดมา ลงโทษ โดยมุ่งผลในการแก้แค้นทดแทน (retribution) สร้างความข่มขู่ (deterrence) ตัด โอกาสไม่ให้กระทำความผิด (in incapacitation) 4. คำถามพื้นฐาน 3 ข้อ -การกระทำเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด -ใครเป็นผู้กระทำ -จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างไร	1.การกระทำผิดอาญาเป็นการทำลาย สัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความ สมานฉันท์ในสังคม 2.การกระทำผิดอาญาก่อให้เกิดผลเสียหายจึง จำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟู 3. วัตถุประสงค์หลักต้องการฟื้นฟู (restore) ความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำ ความผิด ให้ทุกฝ่ายรวมทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำ ผิด และชุมชน 4.คำถามพื้นฐาน 3 ข้อ -ความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นคืออะไร -จะแก้ไขเยียวยาได้อย่างไร -ใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยาและด้วยวิธีอะไร

* คัดลอกจาก กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ . 2545. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ :ทางเลือกใหม่สำหรับ
กระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

**2. มาตรฐานสากลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัวและข้อจำกัด
ของกฎหมาย**

มาตรฐานสากล

ในส่วนของมาตรฐานสากลได้กล่าวไปข้างแล้วในตอนต้นในหัวข้อการนิยามความรุนแรง
ต่อสตรีตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติ แต่ในส่วนนี้จะขอกล่าวถึงรายละเอียดใน
เนื้อหาของมาตรฐานสากลแต่ละฉบับดังนี้

ปัญญญาว่าด้วยการจัดความรุนแรงต่อสตรีดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ได้กล่าวถึงความหมาย
ไว้อย่างครอบคลุม ซึ่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากความแตกต่างทางเพศ(gender-based
violence) เป็นสำคัญและยังให้ความหมายครอบคลุมรวมถึงการละเลยเพิกเฉยโดยรัฐด้วย อีกทั้ง

ประเทศไทยยังได้เข้าเป็นรัฐภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women) หรือ CEDAW ด้วย ซึ่งในข้อเสนอแนะทั่วไปลำดับที่ 19 ปีค.ศ. 1992 เรื่องความรุนแรงต่อสตรีที่รับรองโดย คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรีในมาตรา 1 ของ อนุสัญญาดังนี้

ความหมายของการเลือกปฏิบัตินี้ รวมถึงความรุนแรงบนพื้นฐานของเพศสภาพซึ่งก็ได้แก่ ความรุนแรงที่กระทำต่อสตรีเพราะเธอเป็นผู้หญิง หรือมีผลกระทบต่อสตรีอย่างรุนแรงเป็นพิเศษ ซึ่งรวมถึงการทำร้ายหรือทำให้เจ็บปวดในทางร่างกาย จิตใจหรือทางเพศ การข่มขู่ว่าจะทำร้าย การบังคับ และการลิดรอนเสรีภาพอื่น ๆ ความรุนแรงบนพื้นฐานของเพศสภาพ อาจเป็นการละเมิดบทบัญญัติเฉพาะต่างๆ ของอนุสัญญาไม่ว่าบทบัญญัตินั้นๆ จะกล่าวถึงความรุนแรงไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตาม และยังครอบคลุมถึงความรุนแรงที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐด้วย¹⁰

ต่อมาคือมาตรฐานสากลในระดับภูมิภาคที่ประเทศไทยได้ให้การรับรอง ฉบับแรกคือ ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี ที่ได้กล่าวถึงความรุนแรงต่อสตรีไว้ว่าเป็นการแสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงกับชาย และความรุนแรงต่อสตรีนั้นส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากแบบแผนทางวัฒนธรรมและแรงกดดันทางสังคมทำให้ความรุนแรงต่อสตรีมีความรุนแรงมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. 2540 : 108-109) และฉบับที่สองคือ ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีในภูมิภาคอาเซียน¹¹ (Declaration on the Elimination of Violence against Women in the ASEAN Region- DeVAW) ที่ได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2536 โดยประเทศไทยได้ให้การรับรองปฏิญญาดังกล่าว เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2548 การลงนามในครั้งนั้นถือเป็นก้าวสำคัญของอาเซียนในเรื่องการคุ้มครองสิทธิสตรี ซึ่งปฏิญญานี้ได้ให้ความหมายของความรุนแรงต่อสตรีไว้ว่า เป็นการกระทำที่ลดทอนคุณค่าสิทธิมนุษยชนและ

¹⁰ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ http://www.unifem-eseasia.org/projects/Cedaw/docs/CEDAW-GenRecom-Translat_Thai%20.doc หน้า16. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553.

¹¹ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ <http://www.aseansec.org/16189.htm>. (7 September 2010).

อิสรภาพขั้นพื้นฐาน การจำกัดการเข้าถึงทรัพยากร และยังกีดขวางศักยภาพในการพัฒนาของสตรีอีกด้วย

โดยสาระสำคัญของปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีในภูมิภาคอาเซียน ได้แก่ การส่งเสริมความร่วมมือทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศเพื่อนบ้านในการรวบรวมงานวิจัยอย่างเป็นระบบรวมถึงการวิเคราะห์และเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงต่อสตรี การส่งเสริมเรื่องเพศภาวะ(gender) ให้เป็นแนวโน้มหลักที่สำคัญในการขจัดความรุนแรงต่อสตรีในทุกรูปแบบ ผ่านนโยบายและแผนงานในกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ การสนับสนุนการแก้ไขกฎหมาย ครอบครัวเพื่อยกระดับการให้ความช่วยเหลือ และการฟื้นฟูผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงให้กลับคืนสู่สังคม การป้องกันและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน การพัฒนาและหรือปรับปรุงกฎหมาย การศึกษาและมาตรการทางสังคมที่มีอยู่เพื่อป้องกันความรุนแรงต่อสตรี การส่งเสริมความร่วมมือทั้งในประเทศและระหว่างประเทศตลอดจนในระดับภูมิภาคและระหว่างภาคีรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงสนับสนุนการจัดทำโดยองค์กรผู้หญิง องค์กรเอกชน และภาคประชาสังคม เกี่ยวกับการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

กฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 52 มีเนื้อหาที่ระบุไว้เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ดังนี้

เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว

การแทรกแซงและการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถาบันครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น

อย่างไรก็ตามก่อนเดือนพฤศจิกายน ปีพ.ศ. 2550 ที่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวจะมีผลบังคับใช้ กฎหมายที่ถูกนำมาใช้ในการจัดการกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงกรณีการทำร้ายกันระหว่างสามีและภรรยา คือ กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้อง

การทำร้ายร่างกายในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 ความผิดต่อร่างกายในมาตรา 295 297 และ 391¹² ดังนี้

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 กล่าวว่า “ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 297 กล่าวว่า “ผู้ใดกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำร้ายรับอันตรายสาหัส ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสิบปีอันตรายสาหัสนั้นคือ

- (1) ตาบอดหูหนวก ลิ่นขาด หรือเสียอวัยวะประสาท
- (2) เสียอวัยวะสืบพันธุ์ หรือความสามารถสืบพันธุ์
- (3) เสียแขน ขา มือ เท้า นิ้วหรืออวัยวะอื่นใด
- (4) หน้าที่เสียโฉมอย่างติดตัว
- (5) แผลถลอก
- (6) จิตพิการอย่างติดตัว
- (7) ทุพพลภาพ หรือป่วยเจ็บเรื้อรังซึ่งอาจถึงตลอดชีวิต
- (8) ทุพพลภาพ หรือป่วยเจ็บด้วยอาการทุกขเวทนาเกินกว่าสี่สิบวัน หรือจนประกอบ

กรณีกิจตามปกติไม่ได้เกินกว่าสี่สิบวัน”

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 391 “ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวที่ถูกลำเอียงมาใช้ในการจัดการกับคดีความรุนแรงในครอบครัวก็มีข้อวิจารณ์ว่า ไม่เหมาะสมกับคดีความรุนแรงในครอบครัวซึ่งมีความละเอียดอ่อน เนื่องจากผู้กระทำและผู้ถูกกระทำมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและผูกพันกัน โดยสุพรรณิ ตั้งพรพิสิฐ (2549 : 37-38, 43) ได้กล่าวถึงประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 ไว้ว่า กฎหมายที่เกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายซึ่งใช้ได้ผลในการป้องกันไม่ให้เกิดการทำร้ายกันระหว่างบุคคล เพราะเมื่อมีการทำร้ายร่างกายเกิดขึ้นไม่ว่าในระดับใดก็จะเป็นความผิดอาญาที่รัฐสามารถเข้าไปจัดการดำเนินคดีได้อย่างจริงจัง แต่ในทางปฏิบัติกฎหมายอันนี้ไม่สามารถนำมาใช้ให้ได้ผลกับการป้องกันการทำร้ายสตรีที่เป็นภรรยาและบุตร เพราะพนักงานเจ้าหน้าที่มักไม่เข้าไปแทรกแซง เนื่องจากคดีความรุนแรงที่

¹² อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ <http://www.kodmhai.com/m2/m2-2/m2-295-300.html>. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2553.

เกิดจากสามิทำร้ายภรรยา แม้ว่าจะมีการแจ้งความก็มักจะไม้อเอาความกันในภายหลัง อีกทั้งคดีทำร้ายร่างกายให้ได้รับบาดเจ็บก็ไม่สามารถยอมความและเปรียบเทียบปรับได้ ทำให้พนักงานสอบสวนมักไม่ลงบันทึกประจำวันและเน้นการไกล่เกลี่ยแทน เพราะต้องการรักษาความเป็นครอบครัวและผลงานของพนักงานสอบสวน เนื่องจากไม่ใช่ความผิดร้ายแรงซึ่งวิธีการปฏิบัติแบบนี้มีผลเสียคือการไกล่เกลี่ยไม่ได้แก้ไขปัญหาหรือให้หลักประกันที่เพียงพอว่าจะไม่มีการทำร้ายร่างกายกันอีกในอนาคต

ด้วยเหตุนี้การนำเอามาตรการทางอาญาที่มีอยู่มาบังคับใช้จึงดูรุนแรงและขาดความยืดหยุ่น เนื่องจากมาตรการทางอาญามุ่งประสงค์ที่จะลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนมากกว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การลงโทษผู้กระทำผิดจึงไม่ได้ทำให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองแต่อย่างใด นอกจากนั้นการเสียค่าปรับยังมีผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการจำคุกผู้กระทำผิดอาจทำให้เกิดการสูญเสียรายได้ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อครอบครัวโดยรวมด้วย รวมถึงการจำคุกเมื่อสามิพ้นโทษมาแล้วก็อาจจะโทษแค้น และกระทำรุนแรงกับภรรยาหนักยิ่งกว่าเดิมก็เป็นได้ ประกอบกับการใช้กระบวนการทางอาญาอาจทำให้ครอบครัวแตกสลาย แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าจะไม่บังคับใช้กฎหมายอาญาเลย เพราะหากไม่มีการบังคับใช้ก็จะส่งผลกระทบต่อทัศนคติของสังคมที่มองว่า การทำร้ายร่างกายภรรยาไม่ใช่ความผิดซึ่งจะทำให้ปัญหาดังกล่าวดำรงอยู่ต่อไป (สุวรรณ จารุทัศน์ย์, 2544 : 102-103)

ส่วนในทัศนะของผู้เขียนมองว่า การนำกฎหมายอาญามาใช้กับคดีความรุนแรงในครอบครัวมีประโยชน์ในแง่ของการสร้างความตระหนักให้สังคมเห็นว่า การกระทำความรุนแรงทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ กับผู้หญิงซึ่งอยู่กันฉันฉันฉันสามิภรรยาเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือ วิธีปฏิบัติที่ตำรวจมักใช้เมื่อเกิดเหตุการณ์การทำร้ายกันระหว่างสามิและภรรยาก็คือ วิธีการไกล่เกลี่ย โดยวิธีการดังกล่าวตำรวจจะไม่ใช้กับกรณีการทำร้ายกันระหว่างบุคคลแปลกหน้าหรือบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลครั้งนี้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากและยังเป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

จากปัญหาข้อจำกัดของมาตรการทางอาญาที่เมื่อนำมาใช้กับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวแล้ว ท้ายที่สุดผู้หญิงก็ไม่ได้มีการคุ้มครองปกป้องเท่าที่ควร ประกอบกับไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างแท้จริง หลายหน่วยงานทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม จึงได้มีการผลักดันให้มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวออกมา เพื่อให้เกิดความคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่อจากความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งการมีกระบวนการพิเศษต่างๆ เช่น การฟื้นฟูบำบัดพฤติกรรมผู้กระทำผิด หรือการออกมาตรการบรรเทาทุกข์ เช่น การสั่งให้

ผู้กระทำห้ามเข้าใกล้ผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งกฎหมายที่ว่านี้ก็คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550¹³ ได้ให้ความหมายความรุนแรงในครอบครัวไว้ว่าหมายถึง

การกระทำใด ๆ เพื่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพ หรือจิตใจ หรือกระทำในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพ หรือจิตใจของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ละเว้นกระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

ส่วนหลักการของพระราชบัญญัตินี้กล่าว มีเป้าประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว โดยใช้แนวทางที่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาคือ การเน้นให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสกลับตัวและยับยั้งการกระทำผิดซ้ำ และให้เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ซึ่งผู้ที่ได้รับความคุ้มครองในมาตรา 3 มีดังนี้

- สามีและภรรยาทั้งที่จดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียน
- อดีตสามีและภรรยา
- บุตรและบุตรบุญธรรม
- พ่อ แม่ พี่น้อง ญาติและผู้สูงอายุ
- ผู้อาศัยที่พึ่งพากันและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (คาราราย รักษาสิริพงษ์และคณะ

บรรณาธิการ. 2552)

โดยในประเด็นการนิยามบุคคลในครอบครัวนี้ ก็มีข้อวิจารณ์จากบุคคลในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นกัน ซึ่ง ศิริพร สะโครบานะ(2552) ประชามูลนิธิผู้หญิงได้กล่าวไว้ว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนี้ให้การคุ้มครองผู้กระทำทั้งหญิงและชาย โดยไม่ได้กำหนดการปฏิบัติที่แตกต่างกันบนพื้นฐานของความแตกต่างทางเพศ ซึ่งการที่ไม่ได้คำนึงหลักการเหล่านี้ทำให้ไม่มีการพิจารณาว่า ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และไม่ได้คำนึงถึงการจัดมาตรการการช่วยเหลือทางสังคมและ

¹³ อ่านเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ <http://www.krisdika.go.th/lawHeadPDF.jsp?formatFile=pdf&hID=0>. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2551.

การแพทย์ที่ละเอียดอ่อนในเรื่องมิติหญิงชายด้วย นอกจากนั้นการนิยามบุคคลในครอบครัวที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ก็ไม่ได้ให้ความกระจ่างชัดว่าคนทำงานบ้านจะได้รับการคุ้มครองจากการทำร้ายร่างกายและจิตใจหรือไม่ ซึ่งในส่วนผู้ที่เคยอยู่ร่วมกันในอดีตที่รอดชีวิตจากความรุนแรงในครอบครัวก็ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า การทำความรุนแรงของอดีตคู่สมรสควรจะใช้กระบวนการทางอาญาเพียงอย่างเดียว เพราะอดีตคู่สมรสไม่ควรได้รับโทษที่เบาทันทีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาสีหิศักดิ์ วนะชกิจ (ม.ป.ป. : 10-11) ได้อธิบายถึงประเด็นการนิยามบุคคลในครอบครัวไว้ว่า ปัญหาสำหรับกระบวนการยุติธรรมที่จะแปลคำว่าบุคคลในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสเดิม หรือผู้ที่เคยอยู่กันฉันสามีภรรยาโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสนั้น การแปลต้องดูที่เจตนาและความสัมพันธ์ เช่น ถ้าชายหญิงแยกกันอยู่ 5 ปีแล้วยังกลับมาทำร้ายกันต้องดูที่พฤติกรรมว่า 5 ปีนั้นไม่เคยติดต่อกันเลยหรือว่ายังติดต่อกันอยู่ โดยกรณีที่เคยกันอยู่ 5 ปี แต่ยังมีเส้นใยสายสัมพันธ์กันอยู่ก็อาจได้รับประโยชน์จากกฎหมายนี้ แต่ถ้าหากแยกกันอยู่ 5 ปี และขาดการติดต่อกันไปเลย แล้วยังมีกรกลับมาทำร้ายร่างกายกันอีก เพราะเหตุอื่นที่ไม่เกี่ยวกับความเป็นครอบครัว ก็ไม่น่าถือเป็นบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ ฉะนั้นประเด็นเหล่านี้ต้องรอให้ศาลเป็นผู้ตัดสิน ส่วนในประเด็นของบุคคลที่ทำงานในบ้านหรือคนใช้เห็นว่า ไม่น่าจะเป็นบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้

จากหลักการพิจารณาการนิยามบุคคลในครอบครัวโดยดูจากความสัมพันธ์นั้น กุหลาบแก้ว ภูเฝ้าพันธุ์ (2552 :118-119) ได้กล่าวเพิ่มเติมไว้อีกว่า พระราชบัญญัตินี้คุ้มครองบุคคลตามความสัมพันธ์ทางพฤตินัยภายใต้หลังคาเดียวกัน แม้จะเป็นบุตรหรือภรรยาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะบุคคลเหล่านี้ย่อมมีความผูกพันลึกซึ้งทั้งด้านร่างกายและจิตใจกันอยู่ เนื่องจากยังไม่ได้ขาดการติดต่อกันอย่างถาวร ด้วยเหตุนี้การใช้มาตรการทางอาญาเข้ามาจัดการย่อมไม่ได้ผล กรณีกลับกันหากข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปว่า สามีภรรยาคู่นี้ต่างมีครอบครัวใหม่และไม่ได้ติดต่อกันมาหาสู่กัน แต่อดีตสามีได้ทำร้ายร่างกายอดีตภรรยา การรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกันจึงไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป และการนำพระราชบัญญัตินี้ที่มีหลักการประนีประนอมยอมความ และรักษาความเป็นครอบครัวจึงน่าจะไม่เหมาะสม เพราะอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของครอบครัวใหม่ได้

อีกทั้งเมื่อมีพระราชบัญญัตินี้คุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวออกมา ก็ทำให้เกิดปัญหาจุดแบ่งเรื่องวันในการรักษาตัวของผู้หญิง ระหว่างมาตรา 4 วรรค 1 โทษ 6 เดือน ปรับ 6,000 บาทตามพระราชบัญญัตินี้ กับกฎหมายอาญามาตรา 295 โทษ 2 ปี ปรับ 4,000 บาท ว่าควรอยู่ตรงไหน เพราะก่อนจะมีพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวคดีที่เกี่ยวข้องกับการทำร้ายร่างกายกันระหว่างบุคคลในครอบครัว ตำรวจมักจะใช้ความผิดตามกฎหมายอาญามาตรา 391 กับมาตรา 295 เกี่ยวกับ

การทำร้ายร่างกายเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ซึ่งผู้พิพากษาสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ (ม.ป.ป. : 7-8) ก็ได้ให้ความเห็นไว้ในประเด็นนี้ว่า หากบาดเจ็บและแพทย์ลงความเห็น ว่า ต้องใช้เวลารักษาตัว 1-12 วัน ให้ฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หากใช้เวลารักษาตัว 12-20 วัน ให้ฟ้องคดีตามกฎหมายอาญา มาตรา 295 หากแบ่งตามนี้ ผู้ใช้กฎหมายทุกฝ่ายคงรับได้ แต่ถ้ารักษาตัวเกิน 20 วันก็ต้องเข้ามาตรา 297 ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

ต่อมาเป็นประเด็นที่น่าสนใจในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ตัวอย่างเช่นในมาตรา 5 ที่ได้ระบุไว้ว่า ให้ผู้ถูกกระทำและผู้ที่เกี่ยวข้องพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงมีหน้าที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับคนในสังคม รวมถึงชุมชนในการช่วยกันเฝ้าระวังและป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวมีระดับความรุนแรงที่ลุกลามเพิ่มขึ้น ด้วยการมาแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เข้ามาระงับเหตุการณ์ความรุนแรงในเบื้องต้น อีกทั้งยังเป็นวิธีที่จะทำให้สังคมได้ตระหนักว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไม่เป็นเพียงเรื่องส่วนตัวอีกต่อไป ถึงแม้จะเกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนตัวก็ตาม เนื่องจากการที่สามีกระทำความรุนแรงกับภรรยาเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง แม้ว่าคนทั้งคู่จะมีความสัมพันธ์กันแบบส่วนตัว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ความสัมพันธ์นั้นจะสร้างความชอบธรรมให้กับสามีสามารถกระทำความรุนแรงกับภรรยาได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ดังที่ศิริพร สะโครบานะ (2552) กล่าวไว้ว่า วิธีแจ้งเหตุตามบทบัญญัตินี้เป็นการให้บุคคลอื่นได้มีส่วนร่วมและเป็นการแสดงว่ารัฐได้ตระหนักว่าความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัวอีกต่อไป อีกทั้งมีความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อระงับเหตุความรุนแรงด้วย

ประกอบกับเมื่อได้รับแจ้งเหตุตามมาตรา 5 แล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปในสถานที่นั้นเพื่อแทรกแซงยับยั้งความรุนแรงได้ (มาตรา 6) แต่ในทัศนะของนักกฎหมายเองก็มองมาตรการนี้ว่า ควรมีการคำนึงถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพด้วย ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายได้ในทุกเรื่องเสมอไป (ทัศนลักษณ์ วงศ์สุริยศักดิ์, 2552 : 81) การให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าแทรกแซงเพื่อยับยั้งเหตุการณ์ความรุนแรงนั้น เป็นกระบวนการที่จะช่วยลดระดับความรุนแรงที่เกิดขึ้นให้ลดน้อยลงได้ และยังเป็นการป้องปรามให้สามี/ผู้กระทำผิดเกรงกลัวต่อการกระทำความรุนแรงกับภรรยาด้วย แต่อย่างไรก็ตามอำนาจหน้าที่ดังกล่าวก็ควรมีขอบเขตที่ชัดเจน และควรมีแนวทางการปฏิบัติในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศ เพื่อสร้างความโปร่งใสให้กับการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นการคำนึงถึงหลักสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลตามที่ทัศนลักษณ์ วงศ์สุริยศักดิ์กล่าวไว้อีกด้วย

สรุป พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เป็นกฎหมายแนวทางการสมานฉันท์ที่เน้นเพื่อรักษาความเป็นครอบครัวไว้ โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวมีมาตรการบรรเทาทุกข์ที่ออกมาช่วยเหลือและคุ้มครองผู้หญิงในเบื้องต้น เช่น การห้ามผู้กระทำผิดเข้าบ้านและมาตรการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นมาตรการที่ออกมาป้องกันไม่ให้ผู้หญิงถูกระทำรุนแรงจากสามีซ้ำอีก รวมถึงเรื่องของการประนีประนอมยอมความที่สามารถทำได้ แม้ว่าจะมีการแจ้งความไปแล้วก็ตามซึ่งบุคคลที่จะเข้ามาเป็นผู้ประนีประนอมนั้นอาจเป็น บิดา มารดา ญาติ ฯลฯ ที่จะเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ผู้ประนีประนอมควรคำนึงและให้ความสำคัญก็คือ ควรให้ตัวผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกระทำมีอำนาจในการตัดสินใจมากที่สุดว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป เช่น จะถอนแจ้งความและกลับไปใช้ชีวิตร่วมกัน หรือจะแยกทางกับสามีเพราะไม่ต้องการคงความเป็นครอบครัวไว้แล้ว ดังนั้นบุคคลใกล้ชิดหรือผู้ประนีประนอมจึงควรเป็นผู้ให้คำแนะนำมากกว่าที่จะเป็นผู้ตัดสินใจแทน โดยควรคำนึงถึงสิทธิในการกำหนดเจตจำนง ของตนเอง (self-determination) ของผู้หญิงเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้หญิงได้รับประโยชน์และการคุ้มครองจากระบบการยุติธรรมมากที่สุด

3. การสนองตอบของตำรวจต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

จากงานวิจัยของวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 83-87) ได้กล่าวถึง การสนองตอบต่ออุบัติการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของตำรวจไว้โดยสรุปดังนี้ ในอดีตปัญหาการสนองตอบของตำรวจต่อคดีความรุนแรงในครอบครัวคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่าตำรวจต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยเชื่อว่าตำรวจมีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายในเชิงรุกและจับกุมผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ อีกทั้งตำรวจยังไม่ชอบทำหน้าที่ในบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ เพราะปัญหาความรุนแรงมีทั้งการบังคับใช้กฎหมายและการสังคมสงเคราะห์ไปในตัว ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ตำรวจส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนองตอบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะได้กล่าวไว้น่าสนใจดังนี้

- หน่วยงานของตำรวจไม่ให้ความสำคัญต่อคดีความรุนแรงในครอบครัว โดยทัศนคติของตำรวจเห็นว่า การรับผิดชอบในคดีความรุนแรงในครอบครัวเป็นการเสียเวลา แทนที่จะใช้เวลาในการปราบปรามจับคนร้ายคดีฉ้อโกง
- การทำคดีเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเป็นการเสี่ยงอันตราย
- การเข้าระงับเหตุความรุนแรงในครอบครัวเป็นสิ่งไม่สำคัญ เพราะมีคดีจำนวนมากที่ผู้ถูกระทำรุนแรงถอนคำร้องทุกข์ จึงทำให้คดีความรุนแรงในครอบครัวมีการฟ้องยังศาลน้อยมาก
- ตำรวจเห็นว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัวคนภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว

อีกทั้งงานวิจัยของวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ ยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีการออกระเบียบให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติเกี่ยวกับคดีความรุนแรง ในครอบครัวไว้ด้วย โดยระเบียบที่ว่านี้คือ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วย กรณีบางเรื่องที่ มีวิธีปฏิบัติเป็นพิเศษ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 บทที่ 13 สามัญญะวิวกกัน ข้อที่ 583 ที่กำหนดว่า

ในกรณีที่สามีหรือภริยากล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งว่าทำร้ายร่างกายนั้น หากมิได้ใช้อาวุธหรือบาดเจ็บถึงสาหัส หรือเหตุมิได้เกิดในถนนหลวง ประกอบกับการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยมิได้เจตนาชั่วร้าย เช่น ตักเตือนเพื่อสั่งสอน เป็นต้น ให้พนักงานสอบสวนพยายามชี้แจงตักเตือน ให้เรื่องยุติกันเสีย เมื่อไม่เป็นผลสำเร็จจึงจัดการต่อไปตามรูปคดี แต่ให้ เสนอสำนวนการสอบสวนนั้นตามลำดับให้ผู้บังคับพิจารณาสั่งการ และ ถ้าสามารถส่งตัวสามีภริยานั้นไปพร้อมสำนวนได้ ก็ให้ส่งไปพร้อมกัน ด้วย

แม้การทำร้ายร่างกายระหว่างสามีภริยานั้นจะได้อาวุธ หรือ บาดเจ็บสาหัสหรือเกิดเหตุในถนนหลวงก็ดี หากเห็นเป็นการสมควรก็ให้ เสนอเพื่อให้ผู้บังคับการพิจารณาสั่งตามความเหมาะสมได้ ทั้งนี้เพราะ ทางราชการต้องการรักษาความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของ ครอบครัวเป็นสำคัญ

อนึ่งให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจในการไต่ถามสืบ หากการ กระทำผิดเกิดขึ้นบ่อยครั้ง มีเชื้อหลาบ และมีพฤติการณ์ว่าจะเกิดการ ทำร้ายรุนแรงยิ่งขึ้นก็ให้ดำเนินคดีตามกฎหมายทุกราย (อ้างในวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ. 2546 : 98)

จากเนื้อหาระเบียบข้อ 583 ดังกล่าวข้างต้น มีหลายจุดที่น่าตั้งคำถามว่า ระเบียบ ดังกล่าวออกมาเพื่อให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาได้จริงหรือไม่ เนื่องจาก เนื้อหาของระเบียบข้อ 583 แสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะเนื้อหาที่ระบุว่า ในกรณีที่สามีหรือภริยากล่าวหา อีกฝ่ายหนึ่งว่าทำร้ายร่างกายนั้น หากมิได้ใช้อาวุธหรือบาดเจ็บถึงสาหัส หรือเหตุมิได้เกิดในถนน หลวง ประกอบกับการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยมิได้เจตนาชั่วร้าย เช่น ตักเตือนเพื่อสั่งสอน เป็นต้น ให้พนักงานสอบสวนพยายามชี้แจงตักเตือนให้เรื่องยุติกันเสีย

เนื้อหาดังกล่าวตีความได้ว่า หากเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดในบ้านหรือที่มิดชิด ถือว่าเป็นการกระทำที่ปกปิดธรรมดาไม่ได้ผิดหรือร้ายแรงอะไร การมองแบบนี้เป็นการตอกย้ำมายาคติเดิมๆที่ฝังรากอยู่ในระบบความคิดของคนในสังคม ที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวและคนภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ซึ่งทัศนคติดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถก้าวพ้นออกจากวังวนของความรุนแรงได้ และยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากด้วย ประกอบกับเนื้อหาที่ระบุว่า หากการกระทำนั้นทำไปเพราะดึกเดือนหรือสั่นสนถือว่าไม่ผิด ก็แสดงให้เห็นถึง โครงสร้างทางอำนาจที่ผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงที่ได้สร้างความชอบธรรมให้กับสามีเวลาทำร้ายร่างกายภรรยา ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการแต่งงานหรือการอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยา ไม่ได้หมายความว่าสามีจะมีสิทธิทำร้ายทุบตีภรรยาได้ เพราะภรรยามีได้เป็นสิ่งของหรือสมบัติของสามี อีกทั้งการกระทำรุนแรงกับภรรยาในรูปแบบต่างๆ ถือเป็น การกระทำที่ลดทอนและเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามหลักการสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ต่างก็มีศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่กล่าวมา เป็นข้อสนับสนุนหนึ่งที่ส่งผลต่อแนวการปฏิบัติของตำรวจส่วนใหญ่ที่มักไม่ลงบันทึกประจำวันและไม่ค่อยให้ความสนใจในคดีความรุนแรงในครอบครัวเท่าใดนัก ซึ่งสุพรรณิ ตั้งพรพิสิฐ (2549 : 37-38) ได้กล่าวไว้ว่า แนวการปฏิบัติของตำรวจที่มักไม่ลงบันทึกประจำวันจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี เพราะการไม่ดำเนินคดีอย่างเป็นรูปธรรมนั้นจะทำให้ผู้กระทำรับรู้และเข้าใจว่า การกระทำรุนแรงต่อภรรยาจะไม่ได้รับโทษและทำให้ไม่เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย อีกทั้งวิธีปฏิบัติแบบใกล้ชิดและการไม่ลงบันทึกประจำวันจะยังส่งผลต่อสภาวะทางจิตใจและการรับรู้ของผู้หญิงที่ถูกทำร้ายด้วย โดยผู้หญิงจะไม่อยากไปร้องทุกข์แจ้งความอีก เพราะทราบว่าพนักงานสอบสวนก็จะใช้วิธีการใกล้ชิดอีก ผู้หญิงจึงเกิดการเข้าใจว่ากฎหมายไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ทำให้พวกเธอยอมจำทนอยู่กับความรุนแรงนั้นต่อไป และในหลายกรณีการที่ภรรยาต้องอดทนอยู่กับความรุนแรงนั้น ทำให้เกิดความเก็บกดซึ่งหากสะสมเป็นเวลานานเมื่อถูกทำร้ายบ่อยๆ ผู้หญิงอาจจะใช้อาวุธตอบโต้หรือป้องกันตัวจนอาจทำให้ฝ่ายผู้ชายเกิดอันตรายจนถึงชีวิตได้ ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญและเข้าไปแทรกแซงเพื่อป้องกันไว้ก่อน และหากมีการใช้ความรุนแรงไม่ว่าจะได้รับการแจ้งเหตุจากเพื่อนบ้านหรือใครก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องดำเนินคดีแม้ว่าในภายหลังผู้เสียหายจะให้ความร่วมมือหรือไม่ก็ตาม

โดยประเด็นการไม่ให้ความสำคัญในคดีความรุนแรงในครอบครัวของตำรวจนี้มีผลงานวิจัยหลายชิ้นที่พบข้อมูลสอดคล้องกันว่า เมื่อผู้หญิงไปขอความช่วยเหลือหรือไปแจ้งความกับตำรวจ ตำรวจก็มักไม่รับแจ้งความและไม่สนใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างเช่น ผลการศึกษาของ

ปานรัตน์ นิมิตฺต (2549 : 131) เรื่องละครโทรทัศน์ที่ปรากฏความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี โดยศึกษาสตรีที่ผ่านประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวและเคยใช้บริการกับมูลนิธิเพื่อนหญิงที่พบว่า กรณีศึกษาซึ่งเป็นผู้ถูกระทำ 2 ราย ที่ไปแจ้งความกับตำรวจหลังจากถูกสามีทำร้ายร่างกายพบว่า ตำรวจมีท่าทางนิ่งเฉยและไม่สนใจกับปัญหา เพียงเพราะเรื่องที่ไม่แจ้งความเป็นการทำร้ายร่างกายระหว่างสามีและภรรยา โดยกรณีศึกษาแรกเล่าประสบการณ์เมื่อไปแจ้งความว่า “เขาไม่สนใจเลยนั่งเล่นเกม เราไม่เคยเจอแบบนี้ละ แล้วเขาก็ให้ผมเมียคุยกันเอง” ส่วนกรณีศึกษาอีกคนเล่าว่า “ไปแจ้งความกับตำรวจ ตำรวจเข้าข้างแฟนพี่ เพราะแฟนพี่ค่อนข้างมีอิทธิพล” และผลการศึกษาของวิลาสินี พนานครทรัพย์ (2545 : 87) เรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ : เสียงของผู้หญิงที่เก็บข้อมูลเช่นเดียวกัน โดยผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งบอกว่า “เคยไปแจ้งความกับตำรวจคนหนึ่ง แต่ไม่ได้ไปแจ้งที่โรงพักนะ ตอนนั้นสายตรวจผ่านมา เราก็เลยแจ้ง เราก็บอกว่า เราโดนสามีตีมา ตำรวจก็บอกว่า แล้วจะให้เขาทำยังไง เรื่องผมเมียเขาช่วยไม่ได้ แล้วเขาก็ไป” รวมทั้งงานวิจัยของวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 212) ที่พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ที่แจ้งความหรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้รับการตอบสนองไม่เป็นที่พึงพอใจ โดยผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งถูกดำเนินคดีข้อหาทำร้ายร่างกายสามีกล่าวว่า “หลังจากที่ตนถูกตำรวจจับไว้ที่สถานีตำรวจ ตนก็ได้รับการบริการไม่ดี เพราะเคยมาแจ้งความเรื่องสามีทำร้ายทุบตีหลายครั้งแล้ว แต่ก็ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากตำรวจ เพราะตำรวจมองว่า เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาภายในครอบครัว แล้วก็ให้ไปตกลงกันเอง พอตำรวจเห็นหน้าตนมาแจ้งความก็พูดว่า เอาอีกแล้วโทรบอกหลายครั้งแล้วว่า ให้เลิกกับสามี พอไม่เลิกกันก็เกิดเหตุการณ์แบบนี้อีก” ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์อีกรายกล่าวว่า “ตำรวจไม่ยอมรับแจ้งความ เพียงแต่ลงบันทึกประจำวันเท่านั้น คงเห็นว่าเป็นปัญหาครอบครัว และไม่แจ้งเรื่องสิทธิอันเป็นประโยชน์ให้ทราบ”

จากที่กล่าวมา ทักษะคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ โดยอุปสรรคที่ตำรวจไม่ให้ความสนใจต่อประเด็นความรุนแรงในครอบครัวนั้น เกิดจากมายาคติที่ว่าเรื่องสามี-ภรรยาทำร้ายกันเป็นเรื่องส่วนตัวที่ได้ฝังอยู่ในระบบความคิดของตำรวจ ประกอบกับตำรวจยังมองว่า การกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องเล็กน้อยและไม่ได้มีความรุนแรงเหมือนกับบุคคลแปลกหน้าทำร้ายกัน เพราะฉะนั้นคนในครอบครัวคงตกลงแก้ไขปัญหากันได้ง่ายกว่าบุคคลภายนอก เช่นเดียวกับผลการศึกษาของแสงวิ แสงสุภา (2548 : 113) เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้สมรสจากความรุนแรงในครอบครัว ที่พบว่ากระบวนการยุติธรรมไทยยังไม่มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยมีอุปสรรคคือ การที่เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติว่า คดีความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่อง

ส่วนตัวสามารถตกลงกันได้ และคดีความรุนแรงในครอบครัวเป็นคดีที่ชี้คือนำราคาญ เพราะผู้เสียหายมักเปลี่ยนใจไม่เอาความกันภายหลัง

ส่วนในด้านความต้องการของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวที่ไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจนั้น บางรายมีความต้องการที่จะดำเนินคดี แต่บางรายก็ไปเพื่อหวังที่จะให้ตำรวจช่วยเหลือเบื้องต้น เช่น การว่ากล่าวตักเตือนสามีเพื่อไม่ให้สามีทำร้ายอีก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกนกพร บุญญาพิพรรธน์ (2549 : 68-69) ที่พบว่า ความต้องการของผู้หญิงเมื่อไปแจ้งความที่สถานีตำรวจก็คือ การขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่เพื่อให้ตักเตือนสามีให้ยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้นในขณะนั้นและเพื่อไม่ให้สามีกระทำรุนแรงต่อตนเองซ้ำอีก มีภรรยาจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่ต้องการบันทึกเพื่อเป็นหลักฐานในการดำเนินคดีทางกฎหมายกับสามีหากกระทำผิดซ้ำ

อีกทั้งจากผลการศึกษาของกนกพร บุญญาพิพรรธน์ ยังพบข้อมูลด้านความต้องการความช่วยเหลือของผู้หญิงประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวด้วยว่า ภรรยาที่มีความต้องการความช่วยเหลือสูงในทุกด้านคือ ความรู้ด้านสิทธิกฎหมายและการดำเนินคดี ต้องการให้ศูนย์ให้ความช่วยเหลือด้านที่พักที่ปลอดภัยและอาชีพ ด้านการพยาบาลในการรักษาฟื้นฟูทางร่างกายและจิตใจ หน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยยุติความรุนแรง นอกจากนั้นการให้การตอบสนองอย่างรวดเร็วและการให้ความเอาใจใส่ดูแลแก่ผู้ที่ประสบความรุนแรงในครอบครัวก็เป็นสิ่งที่สำคัญ

บทที่ 3

สภาพปัญหาและวิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

ในบทนี้จะกล่าวถึง ข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว 8 คนใน 5 ประเด็นคือ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว รูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว ผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว และวิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

คนแรกพี่แอม พี่แอมเป็นผู้หญิงคนแรกที่ย้ายถิ่นมาอยู่กรุงเทพฯ ได้สัมภาษณ์ โดยการแนะนำจากมูลนิธิเพื่อนหญิง พี่แอมอายุ 36 ปี มีลูกสาวกับอดีตสามี 1 คน ส่วนสถานที่ในการพูดคุยพี่แอม นัดให้พี่แอมไปพบแถวชานเมือง เพราะพี่แอมไปสมัครงานแถวนั้น โดยก่อนหน้าที่จะเกิดเรื่องพี่แอมทำงานอยู่ในโรงงานแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดปทุมธานี แต่เมื่อพี่แอมตัดสินใจที่จะดำเนินคดีกับแฟน ทำให้พี่แอมต้องลาออกจากงานเก่าด้วย เนื่องจากพี่แอมกลัวว่าแฟนจะตามไปทำร้ายที่ทำงาน โดยครั้งแรกที่พี่แอมพบพี่แอม เธอเป็นคนรูปร่างเล็กผอมสันและดูสนุกสนาน ซึ่งภายหลังพี่แอมได้ทราบว่าพี่แอม ผอมผอมผอม เพราะแฟนพี่แอมจับพี่แอมโกนผม โดยบอกว่า “ดีเหมือนทอมจะได้ไม่มีใครมายุ่งด้วย”¹⁴ และเมื่อเข้าสู่ช่วงการสนทนาพี่แอมก็ได้ชี้แจงรายละเอียดให้กับพี่แอมฟังว่า หากมีคำถามที่พี่แอมรู้สึก อึดอัดและไม่อยากตอบ พี่แอมก็ไม่จำเป็นต้องตอบ ซึ่งคำตอบที่พี่แอมได้รับจากพี่แอมคือ “ไม่เป็นไร พี่ตอบได้ทุกคำถาม เพราะถ้าพี่ไม่ตอบมันเสียเวลาน้องนะ เดินทางมาตั้งไกล ตั้งใจมาแล้ว ยังไงพี่ก็ต้องตอบ”¹⁵ คำตอบดังกล่าวของพี่แอมทำให้พี่แอมประทับใจและรู้สึกผ่อนคลายมากกับการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในครั้งแรก

จากนั้นพี่แอมก็เล่าให้ฟังว่า พี่แอมเจอกับแฟนโดยบังเอิญในสถานบันเทิงแห่งหนึ่ง ซึ่งแฟนของพี่แอมก็ทำงานโรงงานเช่นเดียวกันแต่เป็นคนละแห่งกับพี่แอม โดยช่วงแรกที่คบกัน แฟนพี่แอมก็ดีเป็นปกติ แต่หลังจากนั้นไม่นานแฟนพี่แอมก็เริ่มด่าว่าและใช้ความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่ง

¹⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

¹⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียนวันเดียวกัน

หนักที่สุดที่พี่เอมถูกแฟนทำร้ายคือ พี่เอมโดนแฟนจับขังแล้วข่มขืนอย่างสาหัสเป็นระยะเวลานาน 3 - 4 วัน และเมื่อพี่เอมหนีรอดออกมาได้สิ่งแรกที่พี่เอมทำคือ การไปแจ้งความ โดยในช่วงเวลาที่ผู้เขียนสัมภาษณ์พี่เอนั้น ตำรวจได้ออกหมายจับแฟนพี่เอมได้ประมาณหนึ่งเดือนแล้ว ซึ่งกฎหมายที่ถูกนำมาจัดการกับคดีของพี่เอมคือ กฎหมายอาญา เนื่องจากพี่เอมถูกทำร้ายในระดับสาหัสและมีการกักขังหน่วงเหนี่ยวด้วย

คนที่สองที่ผู้เขียนได้ทำการสัมภาษณ์คือ พี่ก๊ีบ ผู้เขียนรู้จักพี่ก๊ีบผ่านการแนะนำของทางบ้านพักฉุกเฉิน ซึ่งพี่ก๊ีบได้เข้ามาอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉินเป็นระยะเวลาประมาณสองเดือนแล้ว พี่ก๊ีบอายุ 42 ปี มีลูกสาว 1 คน โดยก่อนหน้านี้ที่พี่ก๊ีบจะเข้ามาอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉิน พี่ก๊ีบอาศัยอยู่ที่บ้านสามิในต่างจังหวัด พี่ก๊ีบเล่าว่าญาติของฝ่ายสามิไม่ชอบพี่ก๊ีบ ทำให้เวลาสามิทำร้ายพี่ก๊ีบจึงไม่มีใครเข้ามาช่วยเหลือหรือห้ามปราม และการอยู่ตัวคนเดียวท่ามกลางญาติพี่น้องของฝ่ายสามินั้น ทำให้ปัญหาที่พี่ก๊ีบเจอมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และพี่ก๊ีบยังบอกอีกว่า รู้สึกโดดเดี่ยวและคิดถึงแม่ทุกครั้งที่ถูกสามิทำร้าย เพราะเวลาที่พี่ก๊ีบมีปัญหาพี่ก๊ีบจะปรึกษาแม่ทุกครั้ง แต่ปัจจุบันแม่พี่ก๊ีบได้เสียชีวิตไปแล้ว นี่ก็สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และให้คำปรึกษาเวลาที่ผู้หญิงประสบปัญหา

ส่วนระดับความรุนแรงที่พี่ก๊ีบเจอสาหัสมาก เนื่องจากใน 1 ปี พี่ก๊ีบโดนสามิทำร้ายจนต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลถึง 39 ครั้ง และในแต่ละครั้งที่พี่ก๊ีบเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลก็จะมีนักสังคมสงเคราะห์ หมอ และพยาบาลเข้ามาถามพี่ก๊ีบเสมอว่า อยากออกไปอยู่ที่อื่น เช่น บ้านพักฉุกเฉินที่กรุงเทพฯหรือไม่ แต่ในช่วงเวลานั้นพี่ก๊ีบยังไม่พร้อมเนื่องจากลูกสาวของพี่ก๊ีบยังเล็กอยู่ จนกระทั่งครั้งสุดท้ายที่พี่ก๊ีบรู้สึกไม่ไหวและไม่อยากทนแล้ว พี่ก๊ีบจึงตัดสินใจบอกกับนักสังคมสงเคราะห์ของโรงพยาบาลว่า พี่ก๊ีบและลูกสาวพร้อมที่จะไปอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉินแล้วทางโรงพยาบาลจึงจัดการเดินเรื่องให้ จากกรณีของพี่ก๊ีบชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่ถูกกระทำรุนแรงใช้เวลานานพอสมควรกว่าจะก้าวออกจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ ส่วนกรณีของพี่ก๊ีบเธอตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการยุติธรรม ซึ่งช่วงเวลาที่ผู้เขียนสัมภาษณ์พี่ก๊ีบ ทางบ้านพักฉุกเฉินกำลังดำเนินการด้านคดีความให้กับพี่ก๊ีบอยู่

สาม พี่ไหม ผู้เขียนรู้จักพี่ไหมผ่านการแนะนำจากบ้านพักฉุกเฉินเช่นเดียวกัน พี่ไหมอายุ 38 ปี มีลูกชาย 1 คน โดยพี่ไหมอยู่ในบ้านพักฉุกเฉินมาประมาณสองเดือนแล้ว พี่ไหมรู้จักกับสามิและอาศัยอยู่ด้วยกันที่กรุงเทพฯ ตอนแรกที่คบกับสามิ พี่ไหมบอกว่าสามิเป็นคนปกติไม่ได้มีการทำร้ายหรือทุบตีพี่ไหมแต่อย่างใด แต่เมื่อพี่ไหมมีลูกชาย สามิพี่ไหมก็เริ่มคิดการพนันและเริ่มมี

หนีสิน จากนั้นสามีพี่ใหม่ก็เกิดอาการเครียดและเริ่มด่าว่า รวมถึงทำร้ายร่างกายพี่ใหม่ตามมา และในระหว่างที่พี่ใหม่ยังอยู่กับสามีนั้น พี่ใหม่ก็ได้มีการไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจแถวบ้านให้เข้ามาระงับเหตุความรุนแรงในเบื้องต้นด้วย ซึ่งครั้งแรกตำรวจก็ให้ความช่วยเหลือดี แต่พอบ่อยครั้งตำรวจก็ปฏิเสธ โดยก่อนที่พี่ใหม่จะเข้ามาในบ้านพักฉุกเฉิน พี่ใหม่ได้โทรศัพท์เข้ามาปรึกษาเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินก่อน ซึ่งพี่ใหม่รู้จักบ้านพักฉุกเฉินผ่านแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ที่ติดอยู่ที่สถานีรถไฟหัวลำโพง ประกอบกับเมื่อพี่ใหม่ได้เข้ามาอยู่ในบ้านพักฉุกเฉินแล้ว สามีพี่ใหม่ก็ยังโทรศัพท์มารบกวนพี่ใหม่และเจ้าหน้าที่ของบ้านพักฉุกเฉินอยู่ เจ้าหน้าที่ทางบ้านพักฉุกเฉินจึงได้นัดสามีพี่ใหม่ให้มาทำบันทึกข้อตกลงกันที่สถานีตำรวจ ซึ่งมีข้อความโดยสรุปว่า จะไม่ยุ่งเกี่ยวและไม่ก่อความวุ่นวายกับพี่ใหม่และเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินอีก แต่วันนั้นทางสามีพี่ใหม่ก็ไม่ได้ยอมรับข้อตกลงนั้นแต่อย่างใด ส่วนในกรณีของพี่ใหม่ไม่ได้มีการแจ้งความดำเนินคดีกับสามี

คนที่สี่ พี่ป๋ม อายุ 45 ปี มีลูกชาย 1 คน โดยพี่ป๋มเข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินครั้งนี้เป็นครั้งที่สองแล้ว ส่วนเหตุผลที่พี่ป๋มกลับเข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินเป็นครั้งที่สอง เนื่องจากเมื่อพี่ป๋มและลูกชายออกไปใช้ชีวิตอยู่เองข้างนอกบ้านพักฉุกเฉินแล้วรายได้ที่มีไม่พอกับรายจ่าย รวมถึงพี่ป๋มอยากให้ลูกชายได้เรียนหนังสือ พี่ป๋มจึงได้มีการติดต่อขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินอีกครั้งเป็นครั้งที่สอง โดยจากการพูดคุยกับคุณพัชรัศมิ์ดา มายอด นักสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉิน ก็พบข้อมูลว่า ผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉิน พี่ป๋มเป็นคนที่ใช้เวลาอยู่ในบ้านพักฉุกเฉินนานที่สุด ซึ่งก่อนหน้านี้พี่ป๋มจะเข้ามาอยู่ในบ้านพักฉุกเฉิน พี่ป๋มอาศัยอยู่กับสามีที่ต่างจังหวัด โดยสามีพี่ป๋มมีอาชีพทำไร่ทำสวนและมีนิสัยชอบดื่มเหล้าเป็นประจำเกือบทุกวัน และทุกครั้งที่มีสามีพี่ป๋มมากลับมา พี่ป๋มก็จะโดนทำร้ายทุกครั้ง โดยตอนที่พี่ป๋มตั้งท้อง พี่ป๋มกับสามีได้แยกกันอยู่ประมาณ 1 ปี แต่พอคลอดลูกแล้วพี่ป๋มก็กลับไปอยู่กับสามีอีกครั้ง ซึ่งกลับไปได้เพียงเดือนเดียวพี่ป๋มก็ถูกสามีทำร้ายซ้ำเหมือนเดิม โดยพี่ป๋มได้ทนอยู่กับสามีจนกระทั่งลูกชายพี่ป๋มอายุได้ 1 ขวบ พี่ป๋มจึงตัดสินใจเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ และเข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินในที่สุด ส่วนกรณีของพี่ป๋มก็ไม่ได้มีการแจ้งความดำเนินคดีกับสามีเช่นเดียวกับพี่ใหม่

คนที่ห้าคือ พี่รุ่ง ผู้เขียนรู้จักพี่รุ่งผ่านการแนะนำของมูลนิธิผู้หญิง พี่รุ่ง อายุ 39 ปี พี่รุ่งเล่าให้ฟังว่า ครอบครัวของพี่รุ่ง พ่อกับแม่แยกทางกันตั้งแต่พี่รุ่งอายุได้ 2 ขวบ พี่รุ่งมีลูกทั้งหมด 4 คน โดยเกิดจากสามีเก่าเป็นลูกชาย 2 คน และหญิง 2 คน โดยลูกแต่ละคนของพี่รุ่งต้องแยกกันอยู่กับญาติตามต่างจังหวัดตั้งแต่เล็ก ๆ พี่รุ่งจึงไม่มีโอกาสได้อยู่กับลูกทั้ง 4 คน ของตัวเองเลย และในขณะที่

พี่รุ่งเล่าถึงเรื่องลูกนั้น พี่รุ่งได้ร้องไห้ออกมา ซึ่งกรณีของพี่รุ่งเป็นกรณีแรกที่ผู้เขียนเจอผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลร้องไห้ ผู้เขียนยอมรับว่าเรื่องราวของพี่รุ่งค่อนข้างสะเทือนใจและเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่พี่รุ่งร้องไห้ ผู้เขียนก็พักการสนทนาช่วงนั้นชั่วคราวและทำการปลอบใจพี่รุ่ง แต่หลังจากนั้นไม่นานพี่รุ่งก็ได้เล่าเรื่องราวของเธอให้ฟังต่อว่า ก่อนหน้านี้พี่รุ่งทำงานเป็นแม่บ้านและช่วยทำอาหารในร้านอาหารโอเคของพี่สาวสามีที่กรุงเทพฯ โดยสามีพี่รุ่งเป็นคนชอบดื่มเหล้าและดึกยาเสพติดด้วย นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สามีพี่รุ่งไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ และก่อเหตุทำร้ายพี่รุ่งและลูกสาวคนเล็กอย่างสาหัส โดยพี่รุ่งและลูกสาวถูกทำร้ายด้วยการใช้ก้อนดีที่ศีรษะและใบหน้า จนพี่รุ่งและลูกสาวต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลนานเกือบ 1 เดือน ซึ่งครั้งแรกที่ผู้เขียนได้พบกับพี่รุ่ง สภาพด้านร่างกายของพี่รุ่งคือ เป้าตาชุป กรามหัก เดินยังไม่ค่อยถนัด และหูก็ได้ยินเพียงข้างเดียว รวมถึงพี่รุ่งยังต้องเดินทางไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลอยู่เป็นระยะ

โดยกรณีของพี่รุ่งได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิผู้หญิง ซึ่งเจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิงได้รับแจ้งจากอาสาสมัครที่เป็นกรรมการในคณะทำงานป้องกัน และแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวว่า มีผู้เดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิงและอาสาสมัครจึงได้เข้าเยี่ยมบ้านพี่รุ่ง ซึ่งทางมูลนิธิผู้หญิงได้ให้ความช่วยเหลือพี่รุ่งทั้งด้านการให้คำปรึกษา ค่าใช้จ่ายในการรักษาตัวในพยาบาล การลงทุนประกอบอาชีพขายอาหารตามสั่ง และด้านการดำเนินคดี โดยในกรณีของพี่รุ่งได้ใช้กฎหมายอาญาในการดำเนินการ เนื่องจากเป็นกรณีถูกทำร้ายสาหัส ส่วนความคืบหน้าทางคดีความของพี่รุ่งคือ สามีพี่รุ่งได้ถูกจับกุมตัวแล้ว ซึ่งพี่รุ่งบอกว่า เธอรู้สึกสบายใจ มากที่สามีถูกตำรวจจับกุมตัวได้แล้ว แต่กว่าที่สามีพี่รุ่งจะถูกจับกุมตัวได้ก็ใช้เวลานานพอสมควร โดยทางมูลนิธิผู้หญิงต้องคอยกระตุ้นตำรวจเกี่ยวกับความคืบหน้าของคดีความอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันพี่รุ่งได้ย้ายมาอาศัยอยู่กับพ่อที่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคใต้ โดยพี่รุ่งประกอบอาชีพขายอาหารตามสั่งและขายของชำ และในช่วงระหว่างการสนทนาพี่รุ่งจะพูดเสมอว่า “ถึงหน้าตาเราจะเป็นอย่างนี้ เราก็ไม่ท้อ ยังไงเรายังมีมูลนิธิผู้หญิงอยู่”¹⁶ การพูดว่าไม่ท้อและต้องสู้ของพี่รุ่งนั้น เปรียบเสมือนการพูดให้กำลังใจตนเองเพื่อให้ตนเองมีแรงสู้และใช้ชีวิตต่อไปได้ เนื่องจากพ่อพี่รุ่งมีอายุมากแล้วประกอบกับมีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง ดังนั้น พี่รุ่งจึงต้องเป็นกำลังหลักของครอบครัวในการทำงานหาเลี้ยงตนเอง ลูกสาว และพ่อ อย่างไรก็ตามจากการพูดคุยกับพี่รุ่งผู้เขียนคิดว่าพี่รุ่งเป็นคนที่มีความตั้งใจดีมาก จากการที่พี่รุ่งได้เล่าเหตุการณ์ตอนไปหาหมอที่โรงพยาบาลให้ฟังว่า

¹⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

พอมูลนิธิผู้หญิงส่งเราที่โรงพยาบาลเรียบร้อยแล้ว เราก็ไปนอนอยู่คนเดียว มองไปเพียงหลายๆเตียง เห็นคนอื่นเขาแยกว่าเราอีก เราเป็นแค่นี้เราไม่ท้อเราต้องสู้ เพราะพ่อเราเองก็จะได้มีกำลังใจขึ้นมา ถ้าเราบอกว่าเราแย่ เดี่ยวพ่อเขาเครียดอีก เตียงอื่นเขามีแม่มาเฝ้า เราไม่มีก็ไม่เป็นไร ถ้าเป็นอะไร เราก็เรียกพยาบาลเอา¹⁷

คนที่หกที่ผู้เขียนได้ทำการสัมภาษณ์คือ พี่จอย โดยการแนะนำของทางมูลนิธิผู้หญิง เช่นเดียวกัน พี่จอย อายุ 32 ปี มีลูกชาย 2 คน พี่จอยจบการศึกษาระดับปริญญาตรีและประกอบอาชีพเปิดร้านอาหาร ส่วนฝ่ายอดีตสามีของพี่จอยมีอาชีพเป็นตำรวจ ทำให้หลายครั้งเวลาพี่จอยไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจ พี่จอยกับได้รับการปฏิเสธและเพิกเฉย อีกทั้งอดีตสามีพี่จอยเป็นคนเจ้าชู้และติดพันผู้หญิงหลายคนตลอดเวลาที่คบกับพี่จอยอยู่ แม้กระทั่งการติดพันเด็กเสิร์ฟในร้านอาหารของพี่จอยเอง ซึ่งพี่จอยเล่าให้ฟังว่า “เราก็ต้องเลือกระหว่างเด็กในร้านกับแฟนนะ เพราะถ้าเราไถยวายไปเด็กในร้านก็ออก แต่ถ้าเราเจิบเราก็หวานอมขมกลืน เหมือนเราเอาเด็กมาปรนเปรอแฟนเราถึงที่”¹⁸ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพี่จอยได้หย่าขาดจากอดีตสามีเรียบร้อยแล้ว ซึ่งพี่จอยใช้เวลา 8-9 ปี กว่าที่จะตัดสินใจหย่าขาดจากอดีตสามีได้ โดยการหย่านั้นพี่จอยต้องเสียทั้งเงินและที่ดินสวนยางพาราอีกกว่า 30 ไร่ ให้กับอดีตสามีไปเกือบทั้งหมดเพื่อแลกกับการหย่า แต่พี่จอยบอกว่า พอหย่าแล้วพี่จอยรู้สึกสบายใจขึ้น ส่วนด้านการดำเนินคดี พี่จอยได้แจ้งความดำเนินคดีกับอดีตสามีในข้อหาทำร้ายร่างกายและการไปมีผู้หญิงอื่น

คนที่เจ็ด พี่พิม ทางมูลนิธิเพื่อนหญิงแนะนำให้ผู้เขียนรู้จัก พี่พิม อายุ 35 ปี มีลูกสาวกับสามีเก่า 1 คน โดยก่อนหน้านี้พี่พิมจะมาคบกับสามีคนปัจจุบัน พี่พิมทำงานเป็นพนักงานในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งที่กรุงเทพฯ แต่พอคบกับสามีคนปัจจุบันพี่พิมก็ลาออกจากพนักงานห้างสรรพสินค้ามาเป็นแม่บ้าน ส่วนสามีคนปัจจุบันของพี่พิมมีอาชีพรับราชการและเป็นคนเจ้าชู้ซึ่งสาเหตุในการทำร้ายร่างกายส่วนใหญ่ก็มาจากการหึงหวงและการเป็นคนเจ้าอารมณ์ของสามี พี่พิมเล่าว่า สามีได้ช่วยเหลือพี่พิมในเรื่องหนี้สินไว้ พี่พิมจึงยอมทนอยู่กับสามี เพราะสามีมีบุญคุณกับพี่พิมมาก จนกระทั่งวันหนึ่งพี่พิมตามสามีไปจนพบว่า สามีไปหาผู้หญิงคนอื่น จากนั้นพี่พิมก็ได้ตัดสินใจเลิกกับสามีและเข้ามาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิเพื่อนหญิงก็ได้ส่ง

¹⁷ สัมภาษณ์โดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

¹⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

ต่อที่พืชมายังบ้านพักฉุกเฉินเพื่อความปลอดภัย เนื่องจากสามีที่พืชมตามรังควานและข่มขู่ที่พืชม ส่วนด้านการดำเนินคดีที่พืชมไม่ได้แจ้งความดำเนินคดีกับสามี

และผู้หญิงคนสุดท้ายที่ผู้เขียนได้ทำการสัมภาษณ์คือ พี่เดือน ซึ่งองค์กรที่แนะนำให้ผู้เขียนรู้จักกับพี่เดือนคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง พี่เดือนอายุ 50 ปี มีลูกสาว 1 คน พี่เดือนประกอบอาชีพขายของชำซึ่งร้านขายของนั้นตั้งอยู่ในบริเวณบ้านของสามี สามีพี่เดือนเป็นคนชอบดื่มเหล้าและยังรู้จักกับเจ้าหน้าที่ตำรวจแถวบ้านด้วย ส่วนความรุนแรงที่พี่เดือนเจอคือ สามีทำร้ายร่างกายและไม่รับผิดชอบเลี้ยงดูพี่เดือนและลูกสาว ทำให้พี่เดือนต้องทำงานเลี้ยงลูกคนเดียวมาตลอด เนื่องจากก่อนหน้านี้สามีพี่เดือนติดคุกเป็นระยะเวลานานหลายปี ซึ่งพี่เดือนเล่ารายละเอียดให้ฟังว่า “แฟนเราติดคุกมา 8-9 ปีเราก็เลี้ยงลูกคนเดียวตลอด เราสู่มากทำงานขายของหาเงินให้ลูกเราใช้กิน เราไม่ซื้อของอะไรส่วนด้วยเลย ชีวิตนี้เราไม่อยากจะเกิดมาอีกแล้วนะ ไม่ขอเกิดมาแบบนี้มันลำบากเกินไป”¹⁹ ส่วนกรณีของพี่เดือนมีการแจ้งความดำเนินคดีกับสามีในข้อหาทำร้ายร่างกายและไม่รับผิดชอบเลี้ยงดูพี่เดือนและลูกสาว ซึ่งจากรายละเอียดการพูดคุยผู้เขียนคาดว่า กรณีของพี่เดือนคดีความได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว เนื่องจากพบขั้นตอนของการขอมความซึ่งเป็นขั้นตอนที่ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ประกอบกับหากดำเนินคดีโดยใช้กฎหมายอาญาจะไม่สามารถขอมความได้

สรุปจากข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวทั้ง 8 คน พบว่าส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ถูกกระทำรุนแรงค่อนข้างสาหัสและถูกกระทำมาเป็นเวลาต่อเนื่อง โดยข้อมูลที่ปรากฏดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่ผู้เขียนเลือกติดต่อผู้หญิงผ่านองค์กรเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา ซึ่งส่วนใหญ่ผู้หญิงที่เข้ามาได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเหล่านี้ก็มักเป็นกรณีที่ประสบปัญหาความรุนแรงในระดับที่หนักแล้ว ส่วนด้านการเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมจากการเก็บข้อมูลพบว่า ผู้หญิงที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมมีทั้งหมด 5 คน โดย 2 คนเรื่องทางคดีความได้ดำเนินการตามกฎหมายอาญา และหนึ่งในจำนวนนี้เรื่องได้ดำเนินการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล ส่วนผู้หญิงคนที่ 3 ที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม เรื่องทางคดีความได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และผู้หญิงอีก 2 คนที่เหลือที่เลือกแจ้งความดำเนินคดีกับสามี เรื่องทางคดีความอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินการ ส่วนผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมมีทั้งหมด 3 คน

¹⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

รูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว

จากผลการศึกษาที่ได้พบว่า รูปแบบส่วนใหญ่ที่ผู้หญิงถูกกระทำรุนแรงคือ รูปแบบความรุนแรงทางร่างกายและรูปแบบความรุนแรงทางจิตใจ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ไม่พบรูปแบบความรุนแรงทางเพศ โดยข้อสังเกตที่พบจากการสัมภาษณ์คือ ผู้หญิงทั้ง 8 คนไม่ได้สะท้อนข้อมูลความรุนแรงทางเพศ แต่จะบอกเล่าประสบการณ์เฉพาะความรุนแรงที่เกิดทางร่างกายและจิตใจเท่านั้น ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากเรื่องทางเพศเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ผู้หญิงที่ประสบปัญหาจึงอาจไม่ไว้วางใจพอที่จะบอกเล่าเรื่องราวความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นให้กับผู้เขียนฟัง

อีกทั้งข้อมูลที่ได้พบว่า ระดับของความรุนแรงทางร่างกายที่ผู้หญิงได้รับมีหลายระดับ ตั้งแต่การกระชากหัว ตบหน้า ตะ ทบตี ไปจนถึงการทำร้ายร่างกายในระดับสาหัสจนผู้หญิงต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล ส่วนความรุนแรงทางด้านจิตใจที่เกิดขึ้นก็เช่น การด่าทอ การละเลย ไม่ใส่ใจ การไม่รับผิดชอบ และการไม่ให้เกียรติกัน เป็นต้น อย่างไรก็ตามรูปแบบความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่พบส่วนใหญ่จะเกิดควบคู่กันทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และผู้หญิงส่วนใหญ่ถึง 5 คน จากทั้งหมด 8 คน ถูกกระทำรุนแรงทางร่างกายอย่างเด่นชัดและมีระดับที่สาหัส ดังนี้

กรณีของพี่รุ่ง ที่โคนสามีทำร้ายอย่างสาหัสจนทำให้ร่างกายพี่รุ่งทุพพลภาพบางส่วน ซึ่งวันที่พี่รุ่งและลูกสาวถูกทำร้ายอย่างสาหัสนั้น สามีพี่รุ่งได้ใช้ก้อนดีซั่วๆ ที่ศีรษะขณะที่พี่รุ่งและลูกสาวนอนหลับ จนพี่รุ่งและลูกสาวได้รับบาดเจ็บสาหัส โดยพี่รุ่งเป่าตาซ้ายแตก กระดูกกรามฟัน และกะโหลกแตก ส่วนลูกสาวกะโหลกด้านซ้ายแตก ซึ่งพี่รุ่งและลูกสาวไม่ทราบเลยว่าใครเป็นคนทำร้าย พี่รุ่งเพียงจะมาทราบว่าสามีเป็นคนทำร้าย เมื่อเธอและลูกสาวถูกรับตัวเข้าไว้รักษาในโรงพยาบาลแล้ว ซึ่งพี่รุ่งได้เล่ารายละเอียดให้ฟังดังนี้

ตอนที่เกิดเรื่องครั้งนี้ พ่อเราไม่สบาย เราก็เลยจะไปหาพ่อ แล้วเขาก็พูดขึ้นมาว่า มึงจะทิ้งกูรู้ เราเลยไม่อยากคุยด้วย เดี่ยวจะทะเลาะกันอีก ก็เลยเข้านอน แล้วจากนั้นเราก็ไม่รู้เรื่องอีกเลย รู้อีกทีก็อยู่ที่โรงพยาบาลแล้ว มีสายอะไรเยอะเยอะเลย ตอนแรกเราไม่มีผมเลย แล้วตาก็เป็นหนอง กินข้าวก็ไม่ได้ เหล็กอยู่ข้างในหมด แต่ตอนนี้ก็ดีขึ้นบ้าง แต่น้ำลายจะไหลออกมาเยอะ เราก็เลยบอกอ้อย (เจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิง) ให้พาไปใส่ฟันปลอม

ช่วงแรกเราจะปวดหัวบ่อย พอช่วงหลังกินยาที่หมอให้มาจนหมดก็ไม่ค่อยเป็นอะไร และตอนนี้ลูกสาวเราก็เริ่มแข็งแรงดีขึ้น แต่มีเมื่อวานก่อนเป็นลม แล้วก็อาเจียนก็เลยโทรบอกอ้อยว่า เป็นลมไปไหนไม่รอด

แล้ว เป็นเพราะว่าเราลืมกินข้าว วันนั้นเราทำอะไรเพลินๆ เลยลืมกินข้าว ลูกสาวก็ซนยาหอมเอาลงมาให้ แต่ถ้าลูกสาวไม่สบายเราก็หนักหน่อย ต้องตื่นทำกับข้าวทำอะไรเอง²⁰

ส่วนในกรณีของพีก็บีบีโดนสามีทำร้ายสาหัสมากเช่นกัน เพราะใน 1 ปี พีก็บีโดนทำร้ายจนต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลถึง 39 ครั้ง พีก็บีเล่าให้ฟังว่า

ตอนเราท้องแรก เขาก็ยังทำร้ายเราอยู่นะ เขาทำจนเราแท้งลูกท้องแรกเลยนะ เขากระโดดถีบเรากลางท้องเลย พอลูกหลุดเขาก็บอกว่าสมน้ำหน้ามึง แล้วก็พอท้องสองลูกคนนี้ เขาก็กระโดดถีบเราอีก แต่ดีที่ลูกไม่เป็นอะไร แล้วเขาก็เคยจับหัวลูกคนนี้จะให้ตายเลย แต่พอดีเราวิ่งไปแย่งลูกได้ทัน เขาก็เลยถีบหน้าอกเรา แล้วหัวเราตรงท้ายทอยก็ไปฟาดกับหิน หมอก็เลยต้องเจาะไขสันหลัง ทำให้ประสาทตาเราพร่าแล้วก็จะปวดมาก เวลามองก็จะเห็นเป็นสองคน

แล้วเขาก็เคยเอาไม้เท้าท่อนมะขาม ตีหัวเราจนกะโหลกศีรษะเราแยกออกจากกันเลย แต่ดีที่มีคนมาช่วยเอาผ้ารัดหัวเราให้มันติดกัน แล้วเอาเราส่งโรงพยาบาลซึ่งหมอบอกว่า สมองเราแย่มากอาจจะไม่ปกติเหมือนเดิม 100 % แล้วเขาก็มีทำร้ายลูกอีกคราวนี้ เขาจะเตะลูก แต่เราเข้าไปคุ้มครองลูกเราไว้ไม่ให้เขาซ้ำลูกอีก เราก็เลยโดนแทนตรงหลัง พอไปหาหมอที่โรงพยาบาลหมอ x-ray ดูบอกว่าข้างในของเราช้ำมาก ให้นอนรักษาตัวที่นี่ เราเสียใจมากนะที่เขาทำร้ายเรา แถมเขายังว่าเราดื้อว่ามึงไปท้องกับใครมา แล้วมาหาว่ากูทำมึงท้อง เราก็เลยบอกว่า ถ้าอย่างนั้นไปตรวจ DNA ดูก็ได้ ซึ่งผลตรวจก็บอกว่าเป็นลูกเขา²¹

อีกหนึ่งกรณีที่สาหัสเหมือนกันคือ กรณีของพีแอม ซึ่งพีแอมเป็นผู้หญิงคนแรกที่ถูกเขียนได้ทำการสัมภาษณ์ โดยความรุนแรงที่พีแอมเจอในช่วงแรกเริ่มจากการด่าว่า จากนั้นก็มีการทำร้ายร่างกายและเพิ่มความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ พีแอมเล่ารายละเอียดให้ฟังดังนี้

²⁰ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

²¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ตอนแรกเขาพูดจาไม่ดีก่อน เป็นคำคำหยาบคายที่รุนแรงมาก พี่เพิ่งเคยได้ยินผู้ชายคำผู้หญิงแรงๆก็ครั้งนี้ จากนั้นเขาก็เริ่มรุนแรงมากขึ้น มีวันหนึ่งพี่ซังตัวเองอยู่ในห้อง เขาก็พังประตูเข้ามาเลยนะ พอเขาเห็นพี่เท่านั้นแหละ เขาก็ถีบพี่ตั้งพี่ขึ้นมาค่อย จมูกพี่นี้แตก ฟันนี้หักเลย แล้วก็มียีกหลายครั้งตามมา แต่ครั้งสุดท้ายนี้ พี่หนีไปอยู่บ้านเพื่อน พอเขาเจอพี่ พี่โดนทั้งตบทั้งตี เอาเชือกมัดปาก มัดมือ มัดเท้า ถอดเสื้อผ้าที่ออกหมด เหลือแต่เสื้อในกางเกงใน เขาตีพี่จนมือเขาเจ็บ คิดเอาไว้พี่จะเหลือเธอ แล้วเขาก็จับพี่ผูกไว้กับเตียงตอนเขาหลับ เพราะว่ากลัวพี่หนี พอเขาตีพี่จนสลบแล้ว เขาก็โกนผมพี่ แล้วเขาก็กระทุบพี่ซ้ำที่เดิมอยู่อย่างนั้นนาน 3-4 วัน

และอย่างเวลาที่พี่ต้องนั่งรถมอเตอร์ไซค์ไปกับเขา พี่ก็คิดทุกครั้งว่าวันนี้จะเจออะไรบ้าง เพราะเขาจะถามพี่ตลอดว่า ป้ายที่อยู่ข้างทางนั้นเขียนว่าอะไร สิ่งรอบข้างมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง ผู้หญิงคนเมื่อตะกี้ใส่เสื้ออะไร คือห้ามให้พี่นั่งอยู่เฉยๆ พอพี่ตอบไม่ได้ เขาก็เอาข้อศอกกระแทกกระทั้นพี่ เขาบอกว่าที่เขาถามพี่แบบนี้ เพราะเขาอยากให้พี่ฉลาดทันคน พอพี่ตอบไม่ได้บ่อยๆ เขาก็คำว่า “มึงยังโง่เหมือนเดิม” และถ้าตอบไม่ได้แล้วคั่นนิ่งนะ เขาก็จะเอาหมวกกันน็อคโขกหัวพี่ พี่มีมันเลย หรือบางทีถ้าโมโหมากก็จะบอกว่า “เดี๋ยวเหวี่ยงตกรถเลย หรือเดี๋ยวจะจับแขวนคอกับต้นไม้เลย” พี่ก็คิดตลอดเลยนะว่า วันนี้พี่จะโดนอะไรอีกไหม จะเจ็บไหมจะรูดไหม²²

ต่อมาคือ กรณีของพี่จอยที่ค่อนข้างสาหัสเช่นกัน โดยตอนนี้พี่จอยใส่ฟันทบปลอมอยู่ ซึ่งก็มีสาเหตุมาจากการโดนอดีตสามีเตะ จากนั้นพี่จอยก็เล่าถึงความรุนแรงที่พี่จอยเจออีกว่า มีอยู่ครั้งหนึ่งที่อดีตสามีพี่จอยมารับเช้า พี่จอยก็เลยบ่นนิดหน่อยและพอพี่จอยขึ้นซ้อนรถมอเตอร์ไซค์ อดีตสามีพี่จอยก็ผลักพี่จอยตกรถ แต่พี่จอยเอามือเกี่ยวท้ายรถมอเตอร์ไซค์ไว้ได้ ซึ่งอดีตสามีพี่จอยก็ไม่ได้สนใจและลากพี่จอยไปกับพื้นถนนไกลกว่า 10 วา ทำให้ตอนนั้นพี่จอยต้องนอนพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเป็นเวลานานหลายวัน และครั้งล่าสุดที่พี่จอยถูกอดีตสามีทำร้ายมีรายละเอียด ดังนี้

²² สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

ตอนนั้นลูกชายคนเล็กได้ 3 เดือนแล้ว แฟนเรา (อดีตสามี) ก็พาน้องเขามาเลี้ยงฉลองกันที่ร้านนี้แหละ ตำรวจก็มากันเยอะ แล้วมีเด็กในร้านคนหนึ่งก็สวยไง แล้วผู้หมวดก็ชวนเด็กๆ ไปเที่ยวต่อ ที่นี้แฟนเรามันก็ออกอาการเหมือนกับหวงเด็ก เราก็รู้ทันก็เลยต่อว่าๆ อะไรงี้กันแล้วเขาก็จะออกไปต่อกันที่อื่น เราก็จะตามไป เขาก็ไม่ให้เราไป เราก็เลยรู้ เราก็เลยโทรไปถามเขาว่า เธอตามไปเฝ้าน้องเขาหรือ เท่านั้นเองเราพูดแค่นี้เอง เขาก็ขับรถมาจากตัวอำเภอกลับบ้านเลย พอเขากลับมาเรารู้แล้วว่าเราต้องโดนแน่ๆ เราก็นอนเอาผ้าห่มพันตัวไว้ เขาก็บอกให้ลูกขึ้นมาคุยกัน แต่เราไม่ลุก เขาก็ดึงเราขึ้นมา ซ้อมอย่างเดียวเลย ไม่ฟังอะไรทั้งนั้น เป็นแผลเต็มตัวไปหมดเลย²³

และในกรณีของพี่ป๋ม ที่โดนทำร้ายจากสามีเกือบทุกวัน โดยเฉพาะเวลาที่พี่ป๋มพูดอะไรผิดหูสามี ซึ่งพี่ป๋มเล่ารายละเอียดครั้งที่พี่ป๋มโดนสามีทำร้ายอย่างหนักให้ฟังว่า

เขาเอาไม้หน้าสาม ดีเราตรงท้ายทอย เข่าพุดด้วยประมาณว่า จะให้เราตายเลย วันนั้นเขาเมามากด้วย เราเลยโดนหนัก อย่างถ้าเราพูดอะไรผิดหูนะ เขาคว่าอะไรได้ก็จะเอามาตีมาทุบเราเลยนะ ตอนที่เราโดนตี เรารู้ว่าเราต้องเจ็บตัวหนัก ถ้าเราพูด เราก็เลยไม่กล้าพูด ไม่กล้าทำอะไร แต่ที่โดนประจำเลยนะ ก็โดนตบ กระชากผม ตะแคง ถีบนี้ประจำ²⁴

ส่วนการทำร้ายที่มีระดับไม่รุนแรงถึงขั้นสาหัสนั้นมี 3 กรณี กรณีแรกคือ กรณีของพี่ไผ่ โดยส่วนใหญ่พี่ไผ่จะถูกสามีด่าว่า แล้วก็มีการทำร้ายร่างกายบ้าง แต่ไม่หนักมากนัก ซึ่งพี่ไผ่บอกว่า เพียงแค่การด่าว่าก็ถือเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นทางจิตใจอย่างหนึ่งแล้ว โดยพี่ไผ่ได้เล่ารายละเอียดความรุนแรงที่เกิดขึ้นไว้ว่า

อย่างเรานั่งเลี้ยงลูกอยู่บ้านเฉยๆ เขาก็มาด่าเรานะ หว่าเราไปมีผู้ด่าว่าเราสารพัดเลย เจ็บนะเจ็บมากกับคำพูดคำจาที่เขาด่าว่าเรา มันเป็นความรุนแรงทางจิตใจเลยนะ พอเขาเคยทำร้ายเราครั้งหนึ่ง จากนั้นเขาก็

²³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

²⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

เริ่มทำร้ายต่อมาเรื่อยๆ อย่างวันนั้นเรานอนอยู่เฉยๆ เขาก็ไปเอามีดมาจะแทงเรา มาบังคับเราไม่ให้เรานอน มันเป็นการข่มขืนจิตใจเราเลยนะ ลูกนี้เขาไม่เคยช่วยเราเลยเลยนะ ไม่เคยสนใจ ถามว่าลูกมีความผูกพันกับเขาไหม ลูกก็ตอบว่าไม่นะ เราจะออกไปคุยกับใครหรือออกไปไหนไม่ได้ นะ เวลาที่เขาหาเรื่องเรา อย่างถ้าเราจะออกไปไหนเขาก็จะหาว่า มึงจะไปหาชู้ ไปหาผู้ชายใช้ไหม เรานี้สะอึกเลย เจ็บนะที่เขาพูดแบบนี้²⁵

กรณีที่สองคือ กรณีของพี่พิม ซึ่งส่วนใหญ่พี่พิมจะถูกสามีด่าว่าและมีตบตีบ้าง แต่ไม่มากนัก พี่พิมเล่าว่า

เวลามีปัญหากัน เขาจะด่าว่าเรา บางทีก็ด่าพ่อแม่เรา ซึ่งมันไม่เกี่ยวอะไรไหม แล้วก็มีตบหน้าตบบ้องหูเรา แต่ส่วนใหญ่ถึงจะเป็นการด่า แต่มันก็ไม่ดีกับจิตใจเรานะ กับร่างกายเราก็น่าได้ส่วนหนึ่ง แต่จิตใจนี้มันแย่มากๆ²⁶

กรณีที่สามคือ พี่เดือน ซึ่งพี่เดือนเล่ารายละเอียดให้ผู้เขียนฟังว่า

เวลาสามีเขาทำร้ายเรา เขาจะกระทุ้งกระแทกสอกลงใส่เรา บางครั้งนอนคิดอยู่คนเดียวจนนอนไม่หลับว่า ผู้หญิงเรามันเหมือนไม่ใช่คน มันเหมือนหมูหมาไก่ ที่เขาจะทำอะไรกับเราก็ได้ พอทำเราท้องมีลูกแล้ว ก็ไม่มีความรับผิดชอบ ทั้งขว้างเรา²⁷

สรุปจากข้อมูลที่ถูกนำมาข้างต้น รูปแบบความรุนแรงที่ผู้หญิงทั้ง 8 คนเผชิญ จะเกิดควบคู่กันระหว่างความรุนแรงทางร่างกายและจิตใจกล่าวคือ ผู้หญิงที่ถูกทำร้ายทางร่างกายก็จะถูกทำร้ายทางจิตใจด้วยและความรุนแรงที่เกิดขึ้นก็มีระดับที่ต่างกัน โดยผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว 5 คนถูกทำร้ายในระดับที่สาหัส และผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวอีก 3 คนโดนกระทำรุนแรงในระดับที่ไม่สาหัสมากนัก ซึ่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นทางร่างกายนั้นถือเป็นความ

²⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

²⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

²⁷ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

รุนแรงทางตรง เนื่องจากปรากฏออกมาให้เห็นเด่นชัดในรูปของบาดแผลและรอยฟกช้ำ ส่วนความรุนแรงทางจิตใจ ถึงแม้จะไม่ได้ปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมเด่นชัดเท่าบาดแผลทางร่างกาย แต่ตัวผู้หญิงที่ประสบปัญหาเองก็ได้สะท้อนให้เห็นว่า การถูกค้าว่า การแสดงออกซึ่งการไม่ให้เกียรติ การละเลยเพิกเฉย รวมถึงการไปมีผู้หญิงอื่นนั้น ส่งผลทำให้ผู้หญิงรู้สึกเจ็บปวดไม่น้อยไปกว่าการโดนทุบตีแต่อย่างใด ดังตัวอย่างในกรณีของพี่ไหมที่สะท้อนให้เห็นว่า การที่สามีค้าว่าและพูดจาก้าวหาว่าพี่ไหมไปมีชู้นั้น เป็นการดูถูกศักดิ์ศรีของพี่ไหมและทำให้พี่ไหมรู้สึกเจ็บปวดไม่น้อยไปกว่าการถูกทำร้ายทางร่างกายเลย

โดยในประเด็นเรื่องความรุนแรงทางจิตใจนี้ เนื่องจากไม่ได้ปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนเหมือนบาดแผลทางร่างกาย คนส่วนใหญ่จึงมักเข้าใจว่าเป็นการกระทำที่ไม่ได้มีความรุนแรงมากนัก แต่ในความเป็นจริงแล้วความรุนแรงที่เกิดขึ้นทางจิตใจนั้น อาจใช้ระยะเวลานานในการเยียวยาและรักษาให้กลับมามีสภาพที่เป็นปกติดังเดิม ซึ่งคุณพัชณีย์ดา มายอด นักสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉิน ก็ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมไว้ในประเด็นนี้เช่นกันว่า

ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว บางคนไม่ได้ถูกกระทำรุนแรงมาแค่วันสองวัน บางคนโดนทำร้ายมาเป็น 20 ปี คือ ถูกตีถูกกระทำรุนแรงมาตลอด ถ้าบาดแผลทางร่างกายที่เรามองเห็นรอยฟกช้ำดำเขียว เราก็จะสามารถเยียวยาเขาให้หายไปได้ไม่นาน แต่บาดแผลทางจิตใจไม่ได้รักษา 1-2 วันหาย บางคนต้องไปหาจิตแพทย์ที่โรงพยาบาล เพื่อรักษาอาการทางจิตอย่างต่อเนื่อง²⁸

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความรุนแรงทางจิตใจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวก็ยังมีปัญหาด้านการตีความ โดยยังไม่มีความชัดเจนว่า ขึ้นไหนดังจะเข้าข่ายเป็นความรุนแรงทางจิตใจ ซึ่งปัญหาการตีความเรื่องความรุนแรงทางจิตใจนับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญ เพราะการที่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมยังตีความประเด็นนี้ในทิศทางที่ต่างกันย่อมส่งผลทำให้เกิดมาตรฐานในการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองผู้หญิงที่ประสบปัญหาต่างกันด้วย จนอาจทำให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหา เข้าไม่ถึงและไม่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง ดังนั้นหากกระบวนการยุติธรรมมีความชัดเจนในด้านการตีความไม่ว่าจะเป็นประเด็นอะไรก็ตาม ก็จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งหากประเด็นเรื่องความรุนแรงทางจิตใจถูกทำให้มีความชัดเจนมากขึ้น ก็จะช่วยสร้างความ

²⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2553

เข้าใจใหม่ให้กับคนในสังคมโดยเฉพาะผู้ชายได้ด้วยว่า การหลอกลวง การด่าว่า การละเลยทอดทิ้ง และไม่รับผิดชอบในตัวภรรยา นั้น เป็นการกระทำที่ผิดและกฎหมายให้ความคุ้มครองผู้หญิงในประเด็นนี้อยู่

สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว

จากผลการศึกษาและงานวิจัยเรื่อง ความรุนแรงในครอบครัวที่ผ่านมาส่วนใหญ่พบว่า ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากหลายสาเหตุร่วมกัน มิได้เกิดเฉพาะสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเท่านั้น โดยจากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาในบทที่ 2 พบสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวหลายปัจจัยด้วยกัน อาทิเช่น ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ มิติทางวัฒนธรรมและสังคม สภาพะการกดดันทางด้านเศรษฐกิจ การใช้สารเสพติด การดื่มสุราและการติดการพนันเหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งในงานศึกษาครั้งนี้พบสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวดังนี้

กรณีของพี่ก๊ีบพบว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงคือ สามีพี่ก๊ีบชอบดื่มเหล้าและมีอาการหงุดหงิดร่วมด้วย

พี่ก๊ีบ : เขามีอาการหงุดหงิด แล้วก็เริ่มกินเหล้าทุกวัน พอเมาหลับมากก็จะมาทะเลาะกับเรา จะมาตบตีเราทุกครั้ง เขาคิดว่าเรามีผู้ชายคนใหม่ แต่เราอยู่บ้านตลอด เลี้ยงลูกทำงานบ้านจะไปไม่ได้ไง ที่เขาคิดอย่างนี้ เพราะคนข้างบ้านและญาติๆ เขาไม่ชอบเราก็ดูแลเขา แล้วเราอยู่ตัวคนเดียวท่ามกลางญาติพี่น้องเขาทั้งนั้น เราไม่มีใครที่เรารู้จักเลย พอมีเรื่องเขาก็รู้มเราคนเดียว

ผู้เขียน : แล้วตอนพี่โดนทำร้ายไม่มีใครเข้ามาช่วยเหลือหรือคะ

พี่ก๊ีบ : ก็มีบ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นญาติๆ ของเขาหมด เขาเห็นเขารับรู้หมดทุกอย่าง เราเคยบอกให้เขาช่วย แต่เขาบอกว่าเรื่องอะไรจะช่วย เป็นเรื่องในครอบครัวเขาไม่ยุ่งหรอก มีแต่คนข้างบ้านที่เป็นตำรวจที่คอยช่วยเราบ้าง และครั้งสุดท้ายเขาก็เป็นคนช่วยพาเราไปส่งโรงพยาบาลด้วย²⁹

²⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

จากกรณีของพี่ก๊ีบพบว่า สาเหตุด้านครอบครัวเป็นสาเหตุร่วมประการหนึ่งที่ทำให้ความรุนแรงนั้นเกิดขึ้นและคงอยู่ต่อไป เนื่องจากการที่พี่ก๊ีบได้ย้ายมาอยู่กับครอบครัวของฝ่ายสามีที่ต่างจังหวัด ประกอบกับญาติพี่น้องของฝ่ายสามีไม่ค่อยชอบพี่ก๊ีบเท่าใดนัก ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุสามีทำร้ายทุบตีพี่ก๊ีบ ฝ่ายครอบครัวของสามีพี่ก๊ีบซึ่งรับรู้เหตุการณ์ทุกอย่างจึงไม่ได้เข้ามาห้ามปรามแต่อย่างใด โดยในแต่ละครั้งความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับพี่ก๊ีบเป็นความรุนแรงที่มีระดับสาหัส ทั้งต่อร่างกายและทางจิตใจจากเหตุการณ์ที่พี่ก๊ีบต้องเสียลูกไปจากการทำร้ายของสามี ซึ่งสามีพี่ก๊ีบก็ไม่ได้รู้สึกผิดต่อการกระทำที่เกิดขึ้นของตนเองแต่อย่างใด พร้อมกับยังใช้คำพูดถากถางซ้ำเติมให้พี่ก๊ีบได้รับความเจ็บปวดทางจิตใจมากขึ้นด้วย แต่ในทางกลับกันหากพี่ก๊ีบอาศัยอยู่กับครอบครัวของตัวเอง มีพ่อแม่หรือเครือญาติคอยให้ความช่วยเหลือและห้ามปราม ก็อาจจะช่วยยุติหรือลดระดับความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้

สาเหตุต่อมาที่พบในกรณีของ พี่ก๊ีบก็คือ เรื่องเหล้าและการหึงหวงที่เป็นปัจจัยไปกระตุ้นให้เกิดการทำร้ายร่างกายขึ้น โดยประเด็นเรื่องการหึงหวงนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึง ทศนคติชายเป็นใหญ่ที่ฝังอยู่ในระบบความคิดของผู้ชายส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งระบบความคิดดังกล่าวก็ได้สร้างความชอบธรรมให้สามีเวลาทำร้ายร่างกายภรรยา ประกอบกับสามีมักมองว่าภรรยาเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งของตนเองเท่านั้น ดังนั้นสามีส่วนใหญ่จึงได้แสดงออกซึ่งการครอบครองและการเป็นเจ้าของภรรยาด้วยการใช้ความรุนแรงเข้าจัดการ อย่างไรก็ตามทศนคติชายเป็นใหญ่นี้ได้ฝังอยู่ในความคิดและความเชื่อของผู้ชายทุกกลุ่มอาชีพ แม้กระทั่งบุคลากรของกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลอย่าง ผู้พิพากษา ที่มีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนก็ยังคงมองว่า ผู้ชายมีอำนาจและสิทธิเหนือกว่าผู้หญิง ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาศาลจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคใต้ จากการลงพื้นที่กับโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาสและอุปสรรค ก็พบทัศนคติชายเป็นใหญ่ของผู้พิพากษาท่านนี้ดังนี้

เรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้กระทำผิดกับผู้ถูกกระทำ มีความสัมพันธ์เป็นสามีภรรยาเท่านั้น มันเป็นเรื่องของความรู้สึก เพราะภรรยาที่ทำให้สามีหึงหวงแล้วสามีซ้อม สามีก็บอกว่าผมเป็นเจ้าของคุณ ผมหึงหวงคุณ ผมปกป้องของๆผม ผมผิดตรงไหน สามีก็ระบายออกมาการมองปัญหาที่เกิดขึ้นต้องมองในแง่ของโครงสร้างปัญหายากนอกด้วยการที่คนทำร้ายคนคนหนึ่ง ผิดแน่นอน แต่เราต้องดูเบื้องลึกด้วยว่า การทำร้ายนั้นเกิดจากการที่สามีหึงหวงของๆเขา³⁰

³⁰ ข้อมูลการสัมภาษณ์จากโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาส และอุปสรรค เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2553

ข้อมูลที่ได้จากผู้พิพากษาท่านนี้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ผู้พิพากษาเองก็มีทัศนคติชายเป็นใหญ่ โดยมองผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายและมองการทำร้ายร่างกายที่เกิดจากสามีหึงหวงภรรยาว่า เป็นสิ่งที่กระทำได้โดยไม่ผิดหรือเสียหายอะไร เนื่องจากสามีหวงของๆตนเอง ตรงนี้สะท้อนให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า ผู้ชายส่วนใหญ่มักมองภรรยาเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งของตนเองเท่านั้น ทัศนคติดังกล่าวได้ย่ำเตือนให้เห็นถึง โครงสร้างทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายได้อย่างชัดเจน อันเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวดำรงอยู่ในสังคมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ต่อมาในกรณีของพี่จอยก็พบว่า สาเหตุด้านครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว และการไม่ได้อยู่กับพ่อแม่หรือเครือญาติของตนเอง มีส่วนทำให้ความรุนแรงนั้นเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 9 ปี โดยพี่จอยบอกว่า “ถ้าครอบครัวฝ่ายหญิงเข้มแข็งนะ เขาคงไม่กล้าขนาดนี้หรอก แต่นี่พ่อก็อยู่เชิงราย แม่ก็มีแฟนใหม่ พ่อเลี้ยงกับเราก็กินเส้นกัน เรามันก็ไม่มีพี่น้องด้วย”³¹ ซึ่งประเด็นสาเหตุด้านครอบครัวนี้ Steinmetz (1980 อ้างในวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. 2546 : 54) ได้กล่าวไว้ว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างทางครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปมีส่วนทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มขึ้น เช่น การแยกออกไปอยู่เป็นครอบครัวเดี่ยวทำให้ปราศจากการยับยั้งหรือช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน

ประกอบกับอดีตสามีพี่จอยเป็นคนอารมณ์ร้อนโมโหง่าย เมื่อไม่ถูกใจหรือพี่จอยทำอะไรขัดใจ อดีตสามีก็จะทำร้ายร่างกายพี่จอยทันที อีกทั้งอดีตสามีพี่จอยเป็นคนเจ้าชู้มากและมักคิดพันผู้หญิงหลายคน รวมถึงยังติดการพนันและมีการดื่มเหล้าร่วมด้วย พี่จอยได้เล่ารายละเอียดให้ฟังว่า

พี่จอย : เวลาмиปากเสียงกัน ส่วนมากจะเป็นเรื่องผู้หญิงกับเรื่องการพนัน เราก็กินๆ มาตลอด ตั้งแต่เราท้องลูกคนแรก

ผู้เขียน : แล้วเวลาที่เขาทำร้ายพี่จอยมีเรื่องเหล้าเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยไหมคะ

พี่จอย : มีอย่างครั้งที่เขาทำร้ายเราหนักๆที่พื้นหัดนี้เขาก็กินมา³²

และในกรณีของพี่เดือน ที่ปัจจัยซึ่งไปกระตุ้นทำให้เกิดความรุนแรงคือ ความเจ้าอารมณ์ การชอบเที่ยวผู้หญิง และการดื่มเหล้าของสามี โดยพี่เดือนเล่าว่า

สามีเราเขารู้จักตำรวจเยอะ เพราะกินเหล้าด้วยกันบ่อย พอมา
แล้วกลับมา ก็จะมาทุบตีลูกเมีย ผู้หญิงไทยจะเจอย่างนี้เยอะนะ ยิ่ง
เมื่อก่อนนะ เราโดนเขาทำร้ายบ่อยมาก แต่พักหลังๆนี้ก็ไม่ค่อยบ่อย แต่ก็

³¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

³² สัมภาษณ์โดยผู้เขียนวันเดียวกัน

มีอยู่เรื่อยๆ แล้วเขาก็เล่นการพนันด้วย แต่ส่วนใหญ่ที่เขาทำร้ายเรา
เพราะเขากินเหล้า แล้วก็เข้าชุดผู้หญิง³³

จากข้อมูลของพี่จอยและพี่เดือน นอกจากความเจ้าอารมณ์และการชอบดื่มเหล้าของสามีที่เป็นปัจจัยซึ่งไปกระตุ้นทำให้เกิดความรุนแรงแล้ว เรื่องความเจ้าชู้ของสามีก็ยังส่งผลทำให้เกิดความรุนแรงด้วย อย่างเช่น กรณีของพี่จอยที่เมื่อพี่จอยจับได้ว่าอดีตสามีไปมีผู้หญิงคนอื่น พี่จอยก็เกิดการทวงถามซึ่งคำพูดเหล่านี้ได้ไปกระตุ้น ทำให้อดีตสามีพี่จอยโมโหและเกิดการทำร้ายร่างกายตามมา โดยประเด็นนี้หากมองให้เห็นถึงรากเหง้าที่แท้จริงของปัญหาก็จะพบเช่นเดียวกันว่า สาเหตุที่แท้จริงมาจากโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ที่ส่งผลทำให้ในครอบครัวสามีมีอำนาจเหนือภรรยา ภรรยาจึงไม่มีสิทธิมีเสียงที่จะออกความคิดเห็นใดๆ รวมถึงต้องเชื่อฟังและยอมรับกับความรุนแรงที่สามีกระทำในรูปแบบต่างๆ ด้วย โดยระบบชายเป็นใหญ่นี้ได้ส่งทอดผ่านวัฒนธรรมการเลี้ยงดูจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ซึ่งแววรุ่ง นาวานุญนิยม (2544 : 24-27) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดชายเป็นใหญ่ได้ผลิตซ้ำความเชื่อปรากฏเป็นมายาคติ (myth) ส่งทอดผ่านเป็นคำพังเพยและคำสอนในสังคมไทย เช่น

“ลูกผู้ชายต้องไม่กลัวเมีย ”

“ภรรยาที่ดีต้องสงบเสงี่ยมเจียมตัว ต้องเคารพเชื่อฟังสามี ”

“คบชู้ สู้ชาย เป็นนางกาลี ”

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นแล้วว่า วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ได้สร้างความชอบธรรมให้สามีเวลาออกใจภรรยาด้วย ดังนั้นการที่สามีไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาตนเอง จึงไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดหรือเสียหายร้ายแรงอะไร อีกทั้งในกลุ่มผู้ชายด้วยกันรวมถึงคนส่วนใหญ่ในสังคม กลับยกย่องพฤติกรรมความเจ้าชู้และการมีผู้หญิงหลายคนของผู้ชายว่า ผู้ชายแบบนี้คือขุนแผนเพราะเป็นคนเจ้าเสน่ห์ แต่ในทางกลับกันหากผู้หญิงไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีของตนเอง ผู้หญิงก็จะถูกตีตราจากสังคมทันทีว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีหรือเป็นผู้หญิงสาธอน ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังว่า ผู้หญิงที่ดีควรหรือไม่ควรประพฤติตัวอย่างไร จะเห็นได้ว่านอกจากผู้หญิงจะต้องเผชิญกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้หญิงก็ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากสังคมภายนอกด้วย

³³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ส่วนกรณีของพี่รุ่ง สาเหตุที่ไปกระตุ้นทำให้สามีทำร้ายพี่รุ่งจนร่างกายทุพพลภาพบ้างส่วนนั้น พี่รุ่งเล่าให้ฟังว่า “สามีเราเล่นของเล่นม้า (ยาบ้า) แล้วก็กินเหล้าเก่ง กินเบียร์วันละ 7-8 ขวด เวลาเขาโมโห เขาก็จะเตะเราทำร้ายเรา”³⁴

เช่นเดียวกับในกรณีของพี่ปุ้ม ที่สามีเป็นคนก้าวร้าวโมโหง่ายและชอบดื่มเหล้า ซึ่งพี่ปุ้มเล่ารายละเอียดให้ฟังดังนี้

พี่ปุ้ม : ตอนแรกเขาก็ดีไม่ทำร้ายเรา พฤติกรรมเริ่มเปลี่ยนก็ตอนตั้งท้อง เขาเริ่มคบเพื่อนเยอะขึ้น แล้วก็เป็นคนที่มีโมโหง่าย หงุดหงิดง่าย และพักหลังๆ ก็เริ่มกินเหล้าที่นี้หนักเลย คือถ้าเขาไม่กินเหล้าก็จะเป็นคนปกติดีนะ พอเขากินเหล้าก็จะเปลี่ยนเหมือนเป็นคนหัวดะแวง ชอบหาแต่เรื่อง เห็นเราทำอะไรไม่ได้ ผิดไปหมดเลย ทำกับข้าวก็ไม่ถูกใจ คือไม่ว่าทำอะไรผิดไปหมด

ผู้เขียน : เพื่อนบ้านเคยมาช่วยพี่ปุ้มไหมคะ

พี่ปุ้ม : ไม่เลย แต่เขาก็รู้กันนะ เขาบอกว่าเรื่องผัวเมีย เดียวก็ดีกัน เดียวมันก็ตีกัน ชาวบ้านแถวนั้นก็เคยบอกเราเหมือนกันนะว่า แต่ก่อนเขามาแล้วเคยทำร้ายพ่อเขาด้วย ทุกวันนี้ถ้าใครถามลูกชายเกี่ยวกับพ่อ ลูกชายก็จะตอบว่า แม่ไม่รักพ่อหรอก พ่อกินเหล้า คือลูกชายจะพูดคำว่า พ่อกินเหล้าบ่อยมาก³⁵

จากที่กล่าวมา 5 กรณีข้างต้น คือกรณีของพี่ก๊ีบ พี่จอย พี่เดือน พี่รุ่ง และพี่ปุ้ม พบสาเหตุที่ไปกระตุ้นทำให้เกิดความรุนแรงคือ การดื่มเหล้าหรือการใช้สารเสพติด ปัญหาทางอารมณ์หรือการมีบุคลิกภาพที่ก้าวร้าวของสามี การติดการพนัน การหึงหวง และความเจ้าชู้ของสามี ส่วนข้อค้นพบในอีก 3 กรณีที่เหลือนั้นก็คือ กรณีของพี่พิม พี่แอม และพี่ไหมนั้นแตกต่างจากข้อค้นพบทั้ง 5 กรณีข้างต้น ตรงที่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นไม่ได้มีเรื่องเหล้าเข้ามาเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แต่ส่วนใหญ่จะมาจากสภาวะทางอารมณ์ของสามี การหึงหวงและความเจ้าชู้ของสามี การติดการพนัน รวมถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

อย่างเช่นในกรณีของพี่พิม ที่สามีเป็นคนเจ้าชู้และเจ้าอารมณ์มาก จึงมักเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันจนทำให้เกิดความรุนแรงตามมา ซึ่งในกรณีของพี่พิมไม่มีปัจจัยเรื่องเหล้าเข้ามาเกี่ยวข้อง

³⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

³⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

กับความรุนแรงที่เกิดขึ้น พี่พิมเล่ารายละเอียดให้ฟังว่า “สามิเราเขาเป็นคนที่เจ้าชู้ จี๋หึง เจ้าอารมณ์ จี๋โมโห หงุดหงิดง่ายนะ ส่วนใหญ่ที่เขาทำร้ายเรา เขาก็จะตบจะตี เพราะว่าเขาเป็นคนจี๋หึงมาก ก็เลยเข้าใจผิดทะเลาะกันบ่อย แต่เขาเป็นคนไม่คึดเหล่านะ”³⁶

และในกรณีของพี่แอม ที่สาเหตุของการถูกทำร้ายมาจากแฟนพี่แอมเป็นคนโมโหร้าย และจี๋หึง ดังนั้น หากพี่แอมไม่ทำตามหรือทำไม่ได้อย่างที่แฟนพี่แอมต้องการ พี่แอมก็จะถูกทำร้าย รวมถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีปัจจัยด้านการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่อย่างไรก็ตามความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับพี่แอมไม่ได้มีเรื่องเหล้าเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นกัน อีกทั้งพี่แอมยังบอกว่า ตอนที่พี่แอมถูกทำร้าย มีคนเห็นเหตุการณ์มากมาย แต่ไม่มีใครสักคนเดียวที่จะเข้ามาช่วยเหลือพี่แอม นั่นก็แสดงให้เห็นว่าทัศนคติของคนในสังคมยังคงมองเรื่องผิวเมือตักกันเป็นเรื่องภายในครอบครัว และคนภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวอยู่ ซึ่งพี่แอมได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับสาเหตุการถูกทำร้ายดังนี้

พี่แอม : พักหลังๆ นี่เขาเล่นการพนัน พอไม่มีเงินก็โมโหแล้วก็มาลงกับพี่ เขาจี๋หึงมากพี่ทำอะไรไม่ได้เลย จากที่ก่อนคบกับเขา พี่ไปเที่ยวกับเพื่อนวันหยุด ไปเดินเล่นที่ห้าง แต่พอคบกับเขาพี่เลิกหมด เขาไม่ให้ไป ไม่ให้ยุ่งกับใครคนอื่นเลย ต้องอยู่กับเขาตลอด บางทีถ้าเขาโมโหนะ เขาก็จะปล่อยพี่ทิ้งไว้ข้างทางเลย ถ้าพี่ตอบคำถามเขาไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืนนะ แล้วเขาก็ยึดเงินกับโทรศัพท์พี่ไว้หมด แล้วให้พี่กลับบ้านเอง แรกๆพี่ก็ยื่นร้องไห้ แต่เขาก็กลับมารับ พอหลังๆพี่ก็เอาเงินกับเบอร์โทรเพื่อนซ่อนไว้ตามเสื้อตามกางเกง เพราะเคยถูกปล่อยแล้วเขาไม่กลับมารับไง ซึ่งพี่โดนบ่อยมากเหมือนเป็นกิจวัตรประจำวันพี่ที่ต้องเจอ นี่แค่เบาๆนะ ยังไม่เจ็บตัวมาก

บางทีถ้าเขาโมโหมาก เขาก็จะเอาของข้างใส่พี่ อย่างตอนที่เดินตลาดกัน เขาก็จะเดินชี้ให้พี่ซื้ออันนั้นอันนี้ พี่มีหน้าที่ซื้อตามที่เขายก แล้วก็จ่ายเงินถึของ เขาเดินเฉยๆ และถ้าพี่มาถึงช้าเขาก็จะโมโห แล้วเอาของที่ซื้อมาขว้างใส่พี่ มีครั้งหนึ่งพี่ซื้อน้ำตาลสดมา พอขึ้นรถมอเตอร์ไซด์ พี่ไม่ได้ยื่นให้เขากินทันที เพราะพี่ไม่รู้ว่าเขาจะกินเลยหรือเปล่า เขาจอดรถแล้วเอาถุงน้ำตาลสดขว้างใส่พี่เลยนะ แล้วก็บอกให้พี่เดินไปซื้อเป๊ปปิ้งมาให้เขากินใหม่แทนน้ำตาลสด ก็ของถ้าเขาจะกินพอขึ้นรถมอเตอร์ไซด์พี่ก็ต้องป้อนเขาเลย

ผู้เขียน : พี่แอมเริ่มโดนทำร้ายหนักขึ้นมีสาเหตุมาจากอะไรคะ

พี่แอม : พี่จับได้ว่าเขามีผู้หญิงคนใหม่

³⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ผู้เขียน : แล้วเวลาที่แฟนพี่เอมทำร้ายพี่เอม เขาตี้มเกล้าหรือเปล่าคะ

พี่เอม : ไม่นะ เขาไม่เมา พี่คิดว่าเพราะความเป็นคนจีโมโหของเขา ความเอาแต่ใจของเขา คล้ายๆ ว่าเขาต้องการให้พี่เป็นอย่างที่เขาต้องการให้ได้ ถ้าพี่ทำไม่ได้เขาก็จะโมโห³⁷

ส่วนในกรณีของพี่ไหม สาเหตุของการถูกทำร้ายมาจากการที่สามีพี่ไหมติดการพนัน ประกอบกับสามีพี่ไหมไม่มีงานทำ เมื่อรายได้ไม่พอกับรายจ่ายจึงทำให้สามีพี่ไหมเกิดความเครียด แล้วมาระบายออกโดยใช้ความรุนแรงกับพี่ไหม

พี่ไหม : ตอนแรกที่คบกันก็ปกติดี แต่พอเริ่มมีลูกเขาก็เริ่มติดการพนัน พอเรารบอกเขาว่าไม่อยากให้เล่น เล่นทำไม ครอบครัวก็ไม่เคยสนใจ ไม่มีเวลาให้เรากับลูกเลย เขาก็ด่าเรา แล้วแต่ก่อนเขามีงานใจ แต่หลังๆ งานไม่ค่อยมีเข้ามา แล้วเริ่มติดการพนันด้วยใช้พี่ไหม ก็เริ่มกูนอกระบบ เขาก็คงเครียดเลยเริ่มเหมือนประสาทไม่ค่อยดีด้วยนะ

ผู้เขียน : เวลาที่สามีด่าว่าพี่ไหม เขาเมาหรือเปล่าคะ

พี่ไหม : ไม่ เขาไม่ค่อยกินเหล้า

ผู้เขียน : แล้วตอนทะเลาะกันมีใครเข้ามาช่วยไหมคะ

พี่ไหม : ไม่มี ไม่มีใครสนใจเลย ถึงจะได้ยินเสียง เสียงดังโครมครามก็ตาม เพราะชาวบ้านเขาคิดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวประมาณนั้น เราคิดนะว่า ถ้ามีคนเข้ามาช่วยเรา เขาคงจะหยุดนะ คงจะไม่ด่าไม่ตีเรา³⁸

จากที่กล่าวมาในกรณีของพี่พิม พี่ไหม และพี่เอนั้นพบว่า สาเหตุด้านสถานะทางจิตใจ และอารมณ์ของสามี การหึงหวง และปัญหาทางการเงินที่รายรับไม่พอกับรายจ่าย เป็นปัจจัยที่ไปกระตุ้นส่งผลทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ปีนอนงค์ เครือซ้า (2547: 17-18) กล่าวว่า สถานะความผิดปกติด้านจิตใจ เช่น โรคจิต ประสาท การติดยาเสพติด และการติดการพนัน เป็นสาเหตุของการทำร้ายร่างกายภรรยา และผลการศึกษาของณัฐินี คงทรัพย์สินศิริ (2552 : 99) ที่ศึกษาภาวะจำทนของผู้หญิงที่ถูกทำร้ายจากครอบครัวในสังคมไทย : กรณีศึกษาผู้หญิงที่เข้ารับบริการมูลนิธิเพื่อนหญิง ที่พบว่า ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา 3 ราย จากทั้งหมด 10 ราย ได้รับความรุนแรงที่เกิดจากปัญหาด้านการเงิน โดยผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาให้เหตุผลว่า เศรษฐกิจในปัจจุบัน ย่ำแย่มีผลต่อรายได้ ประกอบกับการที่ลูกก็โตขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งภาวะด้านการเงินนี้เองที่ทำให้สามีเกิด

³⁷ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

³⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ความเครียดและกระทำความรุนแรงดังกล่าว อีกทั้งผลการศึกษาของปานรัตน์ นิ่มตลุง (2549 : 135) ยังกล่าวไว้อีกว่า การเล่นเกมพนันของสามีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาด้านการเงิน เนื่องจากพอดัดการพนันก็ทำให้เกิดหนี้สิน รายได้ที่มีจึงไม่เพียงพอกับรายจ่าย ส่งผลทำให้เกิดความเครียดและทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงในที่สุด

อีกทั้งข้อสังเกตหนึ่งจาก 3 กรณีศึกษาข้างต้นพบว่า สาเหตุเรื่องเหล่านี้ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับความรุนแรง นี่อาจเป็นข้อบ่งชี้ได้ว่า ไม่จำเป็นเสมอไปที่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวจะมีสาเหตุมาจากการดื่มเหล้า โดยมีหลายกรณีที่ผู้กระทำความรุนแรงไม่ได้ขาดสติเพราะดื่มเหล้าแล้วถึงทำร้ายภรรยา เนื่องจากหากสามีดื่มเหล้าแล้วขาดสติจริง ทำไมเวลาดื่มเหล้าจึงไม่ทำร้ายเพื่อนหรือบุคคลอื่นรอบข้าง นั่นก็เพราะว่าสาเหตุที่แท้จริงมาจากเรื่องโครงสร้างอำนาจที่ผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงนั่นเอง สามีส่วนใหญ่จึงมักมองภรรยาเป็นเพศที่อ่อนแอ เมื่อเมาแล้วกลับมาทำร้ายภรรยา ภรรยาจึงไม่น่าที่จะตอบโต้หรือต่อสู้กลับได้ หรือถึงสู้กลับก็คงไม่ได้มีความรุนแรงมากนัก ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการที่เมาแล้วทำร้ายคนอื่นหรือเพื่อนในวงเหล้า เพราะอาจจะโดนตอบโต้หรือถูกแจ้งความจับกลับได้ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของปัญชลี โชติกุล (2541 : 105) ที่ศึกษาเรื่องการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส ที่พบว่า ผู้ที่ดื่มสุราเป็นครั้งคราวใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรสมากกว่า ผู้ที่ดื่มสุราเป็นประจำ และผลการศึกษาของสุพรรณิ ตั้งพรพิสิฐ (2549) เรื่องการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะของผู้ต้องขังชายทำร้ายภรรยา ที่พบว่า ผู้ต้องขังชายที่ทำร้ายร่างกายภรรยาขณะเกิดเหตุไม่มีการดื่มสุราถึงร้อยละ 63.7

ประกอบกับเกือบทุกกรณีข้างต้นก็พบข้อมูลที่คล้ายกันว่า ทักษะคิดของคนในสังคมยังคงมองเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่คนภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวอยู่ ซึ่งทักษะคิดดังกล่าวเป็นปัจจัยร่วมประการหนึ่งที่ทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวยังดำรงอยู่ในสังคมและเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

สรุป จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นแล้วว่า สาเหตุที่เป็นรากเหง้าและต้นตอของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่ครอบคลุมสาเหตุอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงคือ สาเหตุโครงสร้างทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายภายใต้สังคมและวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ ดังที่กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2542 : 499) กล่าวว่า ความรุนแรงต่อผู้หญิงมีรากเหง้ามาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความเป็นหญิงและความเป็นชาย และผลการศึกษาของกิตติภา สุวรรณรัตน์ (2545 : 192) เรื่องการสร้างพลังอำนาจในตนเองของสตรีที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง ที่พบว่า สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นล้วนอยู่ภายใต้สังคมที่มีโครงสร้างแบบชายเป็นใหญ่ และสาเหตุของความรุนแรงจะมองแค่จุดใดจุดหนึ่งไม่ได้ เพราะทุกปัญหาล้วนมีความเชื่อมโยงกัน อีกทั้งอรอนงค์ อินทรจิตรและนรินทร์

กรินชัย (2542 : 8) ยังได้กล่าวไว้อีกว่า การกระทำความรุนแรงต่อเป็นภรรยาสาเหตุส่วนหนึ่งมาจาก ส่วนใหญ่ผู้ชายมักเป็นผู้สร้างกฎระเบียบควบคุมข้อบังคับทางสังคม ทำให้ผู้ชายมีสิทธิมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายจึงเป็นผู้ครอบครองผู้หญิงได้ในทุกๆ เรื่อง

ผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว นอกจากจะส่งผลกระทบต่อตัวผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำแล้ว ความรุนแรงดังกล่าวก็นำไปสู่ผลกระทบไปยังบุคคลรอบข้างของผู้หญิงอีกด้วย โดยจากผลการศึกษาครั้งนี้พบผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงดังนี้

กรณีของพี่เอมที่ระหว่างการสัมภาษณ์พบว่า พี่เอมมีอาการหวาดระแวงเวลามีรถมอเตอร์ไซด์แล่นผ่าน เนื่องจากแฟนพี่เอมใช้รถมอเตอร์ไซด์เป็นพาหนะ ซึ่งพี่เอมบอกว่า ตอนแรก ที่ออกมาจากบ้านพักฉุกเฉิน ถ้าพี่เอมเห็นมอเตอร์ไซด์ Airbreak สีฟ้า พี่เอมจะเกิดอาการผวาทันที เพราะกลัวว่าจะเป็นแฟนของตนเองและกลัวจะถูกทำร้ายซ้ำอีก จะเห็นได้ว่า ผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับพี่เอมไม่เฉพาะบาดแผลและความเจ็บปวดทางร่างกายเท่านั้น แต่ความรุนแรงยังส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของพี่เอมที่ต้องอยู่อย่างระแวงและรู้สึกไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิตด้วย โดยการใช้ชีวิตอยู่อย่างไม่มีความปลอดภัยนั้น ขัดต่อหลักสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้นของบทที่ 1

ต่อมาในกรณีของพี่ก๊ิบที่ระหว่างการสัมภาษณ์พบว่า พี่ก๊ิบมีแวตาเหม่อลอยและเวลาที่เล่าเรื่องราวต่างๆ พี่ก๊ิบมีอาการสับสนและพูดจาวกไปวนมาหลายครั้ง ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลพวงมาจากการที่พี่ก๊ิบถูกสามีทำร้ายอย่างสาหัสหลายครั้ง โดยเฉพาะการถูกตีที่ศีรษะจนกระทั่งกะโหลกศีรษะแยกออกจากกันและในช่วงเวลาที่ผู้เขียนสัมภาษณ์พี่ก๊ิบนั้น พี่ก๊ิบยังต้องเข้ารับการรักษาอาการทางจิตใจในโรงพยาบาล จากอาการของโรคซึมเศร้าและสภาวะทางอารมณ์ที่ไม่ปกติด้วย เช่นเดียวกับกรณีของพี่ป๋ม ที่ความรุนแรงได้ส่งผลทำให้พี่ป๋มต้องเข้ารับการรักษาสภาวะทางจิตใจที่โรงพยาบาลเช่นเดียวกัน ซึ่งคุณพัชณัฐดา มายอด นักสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉิน ที่พี่ก๊ิบและพี่ป๋มเข้าไปขอความช่วยเหลือได้ให้รายละเอียด เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพี่ก๊ิบและพี่ป๋มไว้ดังนี้

อย่างก๊ิบที่พี่ทำให้เราคุ้ยไปนั่นก็ทน (ถูกกระทำรุนแรง) ตั้ง 40 ครั้ง
สี่โครงเคาะ โคนลากข้ามถนนไปมา กว่าจะหลุดออกมาได้ นี่พี่ก็ยังต้อง
พาเขาไปหาหมอที่ศิริราชอยู่ ยังต้องกินยาอยู่เป็นระยะ เพราะเป็นโรค

ซึมเศร้า แล้วก็มีอาการหูแว่วเห็นภาพหลอน เครียด ฟูง่าน และก็ยังไม่สามารถเลี้ยงลูกเองได้ เพราะเวลาก็บเขาเครียดๆหรือลูกร้องไห้ เขาก็จะตีๆลูก เราก็ต้องแยกเขาออกจากลูก นี่เป็นผลกระทบของความรุนแรงทั้งหมด พวกนี้เขาเจ็บช้ำมาก ต้องใช้เวลานานมาก กว่าจะหลุดออกมาจากปัญหานั้นได้ เราต้องคอยดูแลเขานะ พวกนี้คือปล่อยเขาเฉยๆไม่ได้ อย่างบางคนให้ไปหาหมอกันเดี๋ยวอย่างป๋ม ที่พอหาหมอเสร็จ เขาก็กลับมาบอกกับพี่ว่า หมอให้หยุดยาแล้ว แต่พี่ก็เริ่มผิผิตสังเกต เพราะเขามีอาการที่แย่งไม่สนใจเนื้อตัวของตัวเองเลย สิ่งที่เคยทำได้ก็ถดถอยลง พี่ก็เลยโทรเช็กกับหมอว่า หมอสั่งหยุดยาหรือ หมอก็บอกว่า หมอยังไม่ได้สั่งอะไรเลย³⁹

จากกรณีของพี่กับและพี่ป๋มสะท้อนให้เห็นแล้วว่า ผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อจิตใจของผู้หญิงนั้น ต้องใช้เวลาในการเยียวยารักษาที่ยาวนานและต่อเนื่อง กว่าที่สภาวะทางจิตใจของพวกเธอจะกลับมาเป็นปกติเหมือนเดิม และในกรณีของพี่รุ่ง ซึ่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับพี่รุ่งส่งผลทำให้ปัจจุบันร่างกายของพี่รุ่งทุพพลภาพบางส่วน จนไม่สามารถใช้ชีวิตได้เป็นปกติเหมือนเดิม ไม่ว่าจะเป็นการเดิน การเคี้ยวอาหาร หรือการควบคุมน้ำลายไม่ให้ไหลออกมาเวลาพูดดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อีกทั้งความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำให้พี่รุ่งต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลกระทบที่ตามมาก็คือ ค่าใช้จ่ายที่พี่รุ่งต้องเสียในการรักษาตัว ไม่เพียงแค่นั้น พี่รุ่งยังต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ทั้งของตนเอง พ่อ และลูกสาวที่ถูกทำร้ายจนได้รับบาดเจ็บเรื้อรังอีกด้วย และถึงแม้ว่าพี่รุ่งจะมีมูลนิธิผู้หญิงเข้ามาให้ความช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายในเบื้องต้น แต่เงินที่ได้จากการช่วยเหลือของทางมูลนิธิผู้หญิง บวกกับรายได้ที่ได้จากการขายอาหารตามสั่งและการขายของชำของพี่รุ่งนั้นก็ไม่ได้มากนัก ซึ่งหากพี่รุ่งไม่ถูกทำร้ายอย่างสาหัสจนร่างกายทุพพลภาพแบบนี้ พี่รุ่งคงจะมีหนทางในการทำมาหากินเลี้ยงปากท้องตนเองกับครอบครัวได้ดีและมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างแน่นอน

ส่วนในกรณีของพี่ไหมและพี่จอย นอกจากผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับตัวของพวกเธอเองแล้ว ผลของความรุนแรงนั้นก็ยังส่งผ่านไปยังลูกของพวกเธอด้วย โดยพี่ไหมพบว่า ลูกชายเป็นเด็กสมาธิสั้นจากการได้พูดคุยกับนักจิตวิทยาของบ้านพักฉุกเฉิน ที่บอกว่าอาการของลูกพี่ไหมเป็นผลมาจากการที่เด็กรับรู้เรื่องราวความรุนแรงที่เกิดขึ้น และในกรณีของพี่จอยที่พบว่า ลูกชายคนโตมีนิสัยก้าวร้าว ซึ่งพี่จอยเล่าให้ฟังว่า “เวลาลูกชายเตะของ เราก็บอกว่า อย่าทำ ลูกชายก็

³⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2553

บอกว่า “ไม่เป็นไรหรอก พ่อยังทำได้เลย”⁴⁰ ซึ่งพี่จอยก็ได้พาลูกชายไปพบแพทย์ และแพทย์ที่ทำการตรวจอาการของลูกชายพี่จอยก็บอกว่า อาการแบบนี้เกิดจากการที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมเวลาพ่อกับแม่ทะเลาะกัน อีกทั้งในกรณีของพี่จอย ผลกระทบของความรุนแรงยังทำให้พี่จอยเคยฆ่าตัวตายด้วย พี่จอยเล่าว่า “เราเคยฆ่าตัวตายนะ มันเป็นแคว้นาทีเดียว เราน้อยใจใจว่า เรารักๆเขา แต่ทำไมเขาทำกับเราอย่างนี้” แต่พอมันผ่านมาได้เรามีลูก เราก็ต้องอยู่เพื่อลูกนะ”⁴¹

โดยประเด็นผลกระทบด้านการฆ่าตัวตายนี้ รณชัย คงสกนธ์และนฤมล โพธิ์แจ่ม (2551 : 132) ได้กล่าวไว้ว่า มีหลายงานวิจัยที่พบความสัมพันธ์ชัดเจน ระหว่างการถูกกระทำรุนแรงจากคู่สมรส (Intimate partner violence) กับอาการซึมเศร้า (depressive symptoms) และความคิดอยากฆ่าตัวตาย (suicidality) ของผู้ถูกกระทำที่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง อีกทั้งผลงานวิจัยของวัชรินทร์ ปิจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 204) ก็พบข้อมูลสอดคล้องเช่นเดียวกันว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 ราย จากทั้งหมด 10 ราย เคยคิดฆ่าตัวตาย แต่มีเพื่อนบ้านมาช่วยไว้ได้ทัน

และในกรณีของพี่เดือนที่พบว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อจิตใจของพี่เดือนอย่างมาก โดยพี่เดือนรู้สึกว่าคุณค่าตนเองไม่มีค่าและไม่มีศักดิ์ศรี เพราะพี่เดือนเปรียบตนเองว่าเป็นเหมือนหมูหมาไกที่สามีจะทำร้ายทุบตีอย่างไรก็ได้ ประกอบกับการที่สามีไม่รับผิดชอบเลี้ยงดูพี่เดือนและลูกสาวนั้นทำให้พี่เดือนต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายเองเพียงลำพัง ซึ่งภาระค่าใช้จ่ายของพี่เดือนในปัจจุบันถือว่าค่อนข้างหนัก เนื่องจากขณะนี้ลูกสาวของพี่เดือนได้เข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย แล้ว สูดท้ายกรณีของพี่พิม โดยพี่พิมได้สะท้อนให้เห็นว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นส่งผลให้พี่พิมต้องกลายเป็นเหมือนคนเร่ร่อนที่ต้องมาขอพักอาศัยอยู่ในบ้านพักฉุกเฉิน เนื่องจากพี่พิมไม่สามารถกลับไปอยู่ที่บ้านของตนเองได้ เพราะกลัวว่าสามีจะตามไปทำร้าย รวมถึงกลัวครอบครัวและญาติพี่น้องของพี่พิมจะได้รับความเดือดร้อนจากสามี ซึ่งผลกระทบที่พี่พิมกล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่ประสบพบเจอ เนื่องจากผู้หญิงมักไม่กล้ากลับไปใช้ชีวิตกับครอบครัวของตนเองเหมือนเดิม เพราะรู้สึกไม่ปลอดภัยและกลัวว่าสามีจะตามไปทำร้ายจากกรณีของพี่พิมจะเห็นได้ว่า องค์การเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเป็นที่พึ่งที่สำคัญให้กับผู้หญิง โดยเฉพาะการให้ที่พักพิงชั่วคราวที่มีความปลอดภัย

⁴⁰ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

⁴¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

วิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

โดยในส่วนวิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวนั้น จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวทั้ง 8 คน มีวิธีการจัดการปัญหาร่วมกันมากกว่าหนึ่งวิธีดังนี้

1. การทนอยู่ในความรุนแรง

คนในสังคมทั่วไปคงตั้งคำถามที่คล้ายกันว่า เหตุใดผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวจึงยอมทนอยู่ในวังวนของความรุนแรง ทำไมไม่เลิก ไม่หนี หรือไม่แยกทางกับฝ่ายผู้ชาย/สามี นี่เป็นมุมมองของคนภายนอกที่มองเข้ามา แต่สำหรับตัวผู้หญิงเองมีปัจจัยหลายอย่างส่งผลต่อการตัดสินใจทนอยู่ในความรุนแรงนั้น อย่างในกรณีของพี่จอยที่พบว่า เรื่องลูก ความรัก/ความผูกพัน และการเชื่อเรื่องฟ้าดิน-เมียเดียว ทำให้พี่จอยยอมทนอยู่กับความรุนแรงมาเป็นเวลานานกว่า 8-9 ปี โดยพี่จอยเล่ารายละเอียดการทนอยู่ในความรุนแรงไว้ดังนี้

ตอนเรารักกันมันก็ดีนะ เราก็อ่านๆ มาตลอด ตั้งแต่เราท้องลูกคนแรก แม่เราก็บอกว่า ให้เลิกซะ แต่เราก็ยังอยู่กับเขาต่อไปนะ ไม่รู้จะผู้หญิงมันรัก เรารักๆเขา พอเวลาเขาคิดมันก็ดีใจ แต่พอร้ายนี้เราก็รับเขาไม่ได้เหมือนกัน แต่เราสงสารลูกบอกตรงๆว่า ครอบครัวตัวเองพ่อก็มีเมียใหม่ แม่ก็มีแฟนใหม่ เราแต่งงานแล้ว ก็อยากจะอยู่กับสามีคนเดียวไปตลอดชีวิตใช่ไหม แต่สามีเราไม่คิดอย่างนั้น ผู้หญิงเรากว่าจะหลุดออกมาได้ต้องใช้เวลานานนะ อย่างเรายังใช้เวลาตั้ง 8-9 ปี⁴²

เช่นเดียวกับพี่ก๊ิบที่ทนอยู่เพื่อลูก ประกอบกับการที่พี่ก๊ิบยังต้องพึ่งพาสามีในด้านการเงินอยู่ โดยพี่ก๊ิบอธิบายสาเหตุของการทนอยู่ในความรุนแรงไว้ว่า

ตอนที่เราไปรักษาตัวในโรงพยาบาล มีนักสังคมสงเคราะห์ถามเราว่า อยากจะออกไปจากตรงนี้ไหม อยากไปอยู่ที่อื่นไหม เราก็ตอบว่าขอก่อนได้ไหม เพราะลูกยังเล็ก แล้วก็ยังอยากให้ลูกมีพ่อ แล้วตอนนั้นลูกยังเล็กเดินยังไม่ได้ด้วย แต่สามีก็ไม่เคยสนใจเราและลูกเลยนะ อย่างถ้าหนักหน่วงแล้วเราบอกเขา เขาก็บอกว่่าก็ช่างมึง เราก็ไปซ่อนกึ่งซ่อน

⁴² สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

ปลาไปขาย เอาเงินไปซื้อนมให้ลูก เพราะว่าเราไม่มีนมให้ลูกกินตั้งแต่
ตอนแรกเกิด เพราะนมเราเป็นแบบนี้ (พี่ก็บีบน้ำอกให้ดูซึ่งแทบมอง
ไม่เห็นหน้าอกเลย ทั้งๆ ที่ ขณะนั้นพี่ก็บีบไม่ได้ใส่เสื้อชั้นใน) เลยไม่มีนม
อกให้ลูกกินเลย แต่ทางโรงพยาบาลก็ให้นมกระป๋องมา แต่เราก็ไม่ยอม
ไปรับกวนเขา เราก็เลยจับปลาไปขาย⁴³

และในกรณีของพี่ป๋ม ที่เรื่องถูกเป็นปัจจัยที่ทำให้พี่ป๋มยอมทนอยู่ในความรุนแรง
ประกอบกับพี่ป๋มคิดว่า สามีจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ซึ่งพี่ป๋มเล่าว่า

ตอนท้องเราแยกกันอยู่ประมาณหนึ่งปี พี่เองก็ไปอยู่กับน้องสาว
เขาก็ก็ดูแลเราดีนะ พอคลอดลูกแล้วก็คิดว่าเขาจะเปลี่ยนพฤติกรรม เราก็
เลยกลับไปอยู่กับเขา เพราะเราก็ใจอ่อนด้วยยังงี้ เขาก็เป็นพ่อของลูกเรา
แต่กลับไปได้แค่เดือนเดียวเองนะ เป็นเหมือนเดิมเลย⁴⁴

หรือในกรณีของพี่เดือนก็เช่นกันที่ทนอยู่เพื่อลูก โดยพี่เดือนเล่ารายละเอียดของการทน
อยู่ไว้ว่า

ที่เราทนอยู่ เพราะลูกเลย ลูกสำคัญมาก คืออย่างเรานะ ลูกขอร้อง
เราด้วยนะว่า แม่หนูอายุเขานะ หนูโตเป็นสาวแล้ว ไม่อยากให้พ่อกับแม่
แยกทาง หรือมีปัญหาแตกแยกกันเหมือนครอบครัวอื่น เห็นไหม
ครอบครัวที่แตกแยกก็ผู้ชายไทยเป็นแบบนี้แหละ เห็นแก่ตัวมากกินเที่ยว
ไม่สนใจปล่อยให้ผู้หญิงทำงานหาเงินไป⁴⁵

ส่วนในกรณีของพี่พิม ทนอยู่เพราะสามีช่วยเหลือด้านการเงินกับครอบครัวพี่พิมไว้
โดยพี่พิมเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า

⁴³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁴⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁴⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ตอนนั้นเรารู้ว่าเราทนได้ เราก็ทนก็เหมือนกับผู้หญิงคนหนึ่ง ที่เขาเคยช่วยเหลือเราและทางบ้านเรา เรื่องการเงินที่มีหนี้สิน ซึ่งมันก็เยอะเยอะเหมือนกัน เราก็ให้อภัยเขาตลอด เพราะเขามีบุญคุณกับเรา เจ็บเราก็ออมเราก็อทน⁴⁶

แต่ในกรณีของพี่เอมก่อนข้างจะแตกต่าง เนื่องจากพี่เอมทนอยู่ในความรุนแรงเพราะเรื่องงาน หมายความว่า ถ้าพี่เอมจะหนีหรือเลิกกับแฟนในขณะนั้น พี่เอมก็ต้องลาออกจากงานเดิมที่ทำด้วย ซึ่งพี่เอมอธิบายเหตุผลที่เธอต้องทนอยู่กับแฟนว่า

ถ้าพี่จะหนีเขาก็ต้องออกจากงานด้วย แต่พี่ไม่อยากออก เพราะงานมันคืออยู่แล้ว เลยต้องทน ทนอยู่ทุกๆ ที่พี่โดนทำร้ายหนักมากนะ ทั้งโดนตี โดนด่าแบบเจ็บๆ อย่างเช่น เรื่องกระเป๋าสะพายนะพี่จะหิ้วไม่ได้ นะ เขาบอกว่าเหมือนผู้หญิงขายตัว เอาแป้งมาทาเอาลิปสติกมาทาก็ไม่ได้เหมือนกัน ตอนที่พี่โดนทำร้ายบ่อยๆ แรงแๆ พี่อยากหนีอย่างเดียวแต่ต้องจำใจอยู่ แต่พี่ก็หาทางหนีไว้แล้วนะ ว่าสิ้นเดือนนั้นพี่จะออกจากงาน เพื่อนพี่จะหางานให้แถวชลบุรี เพราะพี่รู้สึกว่ามันอยู่ไม่ไหวแล้ว⁴⁷

สรุปจากที่กล่าวมาใน 6 กรณีข้างต้น พบสาเหตุที่ผู้หญิงเลือกทนอยู่ในความรุนแรงดังนี้

1. อุดมคติความเป็นครอบครัว

หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับโครงสร้างสถาบันครอบครัวที่ว่า ครอบครัวจะต้องประกอบไปด้วยพ่อ แม่ และลูก ถ้าขาดสมาชิกคนใดคนหนึ่งไปครอบครัวจะไม่สมบูรณ์ ซึ่งอุดมคติความเชื่อในเรื่องครอบครัวนี้ได้แฝงอยู่ในระบบความคิดของผู้หญิงส่วนใหญ่ในสังคม ประกอบกับผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้วส่วนใหญ่มักจะเชื่อเรื่องผัวเดียวเมียเดียว ดังนั้นผู้หญิงจึงคิดว่าการหย่าร้าง การแยกทาง หรือการแต่งงานใหม่ ถือเป็นความล้มเหลวซึ่งเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลทำให้ผู้หญิงทนอยู่ในความรุนแรง

โดยข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์ในกรณีของพี่จอย พี่ก๊อบ พี่เดือน และพี่ปุ่นก็ชี้ให้เห็นแล้วว่า ลูกเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พวกเขายอมทนอยู่ในความรุนแรง เนื่องจากพวกเขาไม่อยากให้ลูก

⁴⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁴⁷ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

ขาดพ่อ เพราะกลัวว่า ลูกจะเติบโตมาเป็นเด็กที่มีปัญหา เช่นเดียวกับผลการศึกษาของฉันทนิตี คงทรัพย์สินศิริ (2552 : 100) ที่พบข้อมูลว่า ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาทั้งหมด 10 คน เลือกที่จะทนอยู่ และเก็บความเจ็บปวดนี้ไว้ โดยผู้หญิงให้เหตุผลที่ทนว่า ทนเพื่อลูก กลัวลูกจะขาดพ่อ และยังเชื่อว่า เมื่อผู้หญิงหย่าร้างกับสามีจะเป็นเรื่องที่น่าอับอาย ผู้หญิงจึงควรจะอดทนให้ถึงที่สุด และผลการ ศึกษาของวิลาสินี พนานครทรัพย์ (2546: 149-150) ที่ศึกษาผู้หญิงจำนวน 10 คน ที่ถูกกระทำรุนแรง พบข้อมูลว่า นอกจากทนเพื่อลูกแล้ว ความเชื่อในเรื่องผัวเดียวเมียเดียวก็ส่งผลต่อการเลือกทนอยู่ เช่นกัน เพราะผู้หญิงมักคิดว่าการแต่งงานอยู่กินกับใครสักคน คือการลงทุนทั้งชีวิตของผู้หญิง ดังนั้นถ้าครอบครัวแตกแยกจะเป็นความผิดพลาดสำหรับชีวิต

2. ภาวะการพึ่งพาสามี

โดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจทั่วไปที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดสิทธิ ทั้งในด้านการเงิน ความก้าวหน้าในอาชีพ และการศึกษา (Heise, et al. 1994 อ้างใน กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ, 2542 : 557) ซึ่งประเด็นเรื่องการพึ่งพานี้เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงทนอยู่ใน วงจรของความรุนแรง เนื่องจากผู้หญิงหลายคนพอมมาใช้ชีวิตร่วมกับสามีแล้ว ก็มักจะลาออกมาเป็น แม่บ้านและไม่ได้ประกอบอาชีพจึงทำให้ผู้หญิงไม่มีรายได้เป็นของตนเอง และถ้าหากผู้หญิงมีลูก ด้วยแล้วก็จะยิ่งกดดันให้พวกเธอต้องยอมทนอยู่กับความรุนแรงนั้นต่อไป เพราะหากผู้หญิงเลือกที่ จัดการปัญหาด้วยการหนีหรือแยกทาง ผู้หญิงเองก็อาจจะประสบปัญหาเพิ่มเติม เนื่องจากไม่รู้ว่ ามื่อออกไปแล้วจะไปหางานทำได้ที่ไหนหรือจะมีงานทำหรือไม่ ซึ่งมีผลการศึกษาหลายชิ้นที่พบ ข้อมูลสอดคล้องกัน ทั้งผลการศึกษาของวิลาสินี พนานครทรัพย์ (2546: 153) ที่พบว่า ในกรณีของ ผู้หญิงที่ไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ ต้องพึ่งสามี ส่งผลทำให้ผู้หญิงยากที่จะก้าวออกจากความสัมพันธ์ได้ และผลการศึกษาของฉันทนิตี คงทรัพย์สินศิริ (2552 : 101) ที่พบว่า ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา หลังจากที่ใช้ชีวิตร่วมกับสามีแล้วก็ได้ลาออกจากงาน ดังนั้นถ้าตนเองเลิกกับสามีไปก็ไม่รู้ว่าจะไป ประกอบอาชีพอะไร รวมถึงการที่ตนเองเรียนมาน้อยก็อาจจะทำให้หางานทำได้ยาก อีกทั้งรณชัย คงสกนธ์ (2545 : 41) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้อีกว่า การที่ผู้หญิงไม่มีรายได้เนื่องจากผู้หญิงไม่ได้ ประกอบอาชีพนั้น ทำให้ผู้หญิงไม่กล้าที่จะทิ้งครอบครัวและไม่พร้อมที่จะออกไปใช้ชีวิตอยู่เองลำพัง

3. ทัศนคติของคนรอบข้างและสังคมกว้าง

หมายถึง การที่คนในสังคมมีทัศนคติที่ไม่เอื้อต่อการให้ผู้หญิงแก้ไขหรือหลุดพ้นออก จากปัญหาความรุนแรงได้ เช่น การเพิกเฉยหรือการซ้ำเติมผู้หญิง ซึ่งในหลายกรณีศึกษาข้างต้นก็ ชี้ให้เห็นภาพแล้วว่า คนในสังคมส่วนใหญ่ที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรง มักเพิกเฉยและไม่สนใจ

ที่จะเข้ามาช่วยเหลือผู้หญิง อย่างในกรณีของพีเอ็มและพีจอย ซึ่งพวกเธอก็สะท้อนว่า ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกระทำต้องการให้ผู้พบเห็นเหตุการณ์เข้ามาช่วยเหลือหรือห้ามปราม ซึ่งจะเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้กระทำหยุดพฤติกรรมหรือทำร้ายพวกเธอได้ แต่อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง คนภายนอกอาจกลัวว่าจะถูกทำร้ายจากผู้กระทำจึงไม่กล้าเข้าไปช่วยเหลือผู้หญิงโดยตรง แต่วิธีการให้ความช่วยเหลือนั้นไม่จำเป็นที่ผู้พบเห็นต้องเข้าไปช่วยเหลือเองหากกลัวว่าจะถูกทำร้าย เพียงแค่ผู้พบเห็นไปแจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลที่ผู้กระทำให้ความเคารพ ก็จะสามารถช่วยยับยั้งหรือยุติเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ไม่มากนักน้อย ดังนั้น การเพิกเฉยหรือการซ้ำเติมผู้หญิงที่ถูกระทำรุนแรงไม่ว่าทางใดก็ตาม ถือเป็นการกดทับผู้หญิงให้ต้องอยู่กับความรุนแรงนั้นต่อไปและยังส่งผลทำให้การแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวเป็นไปได้ยากด้วย

4. ระบบความคิด/ความเชื่อของผู้หญิงที่คิดว่าสามีจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่ถูกทำร้ายจากผู้เป็นสามีมักจะให้โอกาสสามีก่อนเสมอ อย่างในกรณีของพีเอ็มที่ได้ให้โอกาสสามีด้วยการกลับไปใช้ชีวิตร่วมกันอีก เพียงเพราะคิดว่าสามีจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความรุนแรงได้ ประกอบกับขณะนั้นพีเอ็มกับสามีมีลูกด้วยกันแล้ว พีเอ็มจึงคิดว่าลูกจะเป็นปัจจัยที่จะช่วยทำให้สามีกลับตัวเป็นสามีที่ดีและพ่อที่ดีของลูกได้ แต่ในความเป็นจริงความเชื่อดังกล่าวของพีเอ็มเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นจริง สอดคล้องกับผลการศึกษาของปีนอนงค์ เครือซ่า (2547 : 119) และกิตติกา สุวรรณรัตน์ (2545: 192) ที่พบข้อมูลว่า การที่ผู้หญิงทนอยู่ในความรุนแรงนั้นก็เพราะพวกเธอคิดว่า สามีจะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นคนดีได้ อีกทั้ง Walker (1979 อ้างในวิลาสินี พนานครทรัพย์, 2545 : 17) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า การที่ผู้หญิงยอมทนอยู่ในสภาวะการถูกระทำรุนแรงนั้น เพราะผู้หญิงมองว่าการให้อภัยของเธอก็จะเป็นวิธีที่ทำให้สามีสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันโหดร้ายนี้ได้

5. กระบวนการยุติธรรมหรือกฎหมาย

ในประเด็นนี้จะขอก้าวโดยภาพรวม เนื่องจากรายละเอียดเรื่องกระบวนการยุติธรรมจะกล่าวไว้ในบทที่ 4 ต่อไป ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ส่งผลทำให้ผู้หญิงต้องทนอยู่กับความรุนแรงที่เกิดขึ้น เนื่องจากเมื่อผู้หญิงไม่สามารถจัดการกับปัญหาคความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองแล้ว กระบวนการยุติธรรมแรกที่ผู้หญิงนึกถึงและเข้าไปขอความช่วยเหลือก็คือ ตำรวจ แต่ที่ผ่านมากกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในชั้นของตำรวจ มักไม่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้หญิงที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัวเท่าใดนัก เช่น การไม่รับแจ้งความในคดีฆาตกรรม ซึ่งส่งผลทำให้ผู้หญิง

ไม่สามารถเข้าถึงการบริการและความช่วยเหลือจากกระบวนการยุติธรรมได้ อีกทั้งยังทำให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับการถูกสามีทำร้ายทุบตีต่อไปด้วย

2. การสู้กลับ

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวมีทั้งที่สู้กลับและไม่สู้กลับ โดยตัวอย่างของการสู้กลับมี 2 กรณีคือ กรณีของพี่ใหม่ที่บอกว่า “พี่สู้กลับนะ แต่ลูกจะเป็นกรรมการคอยห้าม”⁴⁸ และในกรณีของพี่ก๊ิบที่บอกว่า “เราเคยสู้นะ แต่เราไม่ถนัด แล้วเขาก็แรงเยอะกว่าเราด้วย”⁴⁹

ส่วนกรณีที่ไม่สู้กลับนั้นมีถึง 4 กรณีดังนี้ กรณีของพี่จอยให้เหตุผลที่ไม่สู้กลับว่า “เราไม่เคยสู้กลับเลยนะ สู้ไม่ได้หรอกสู้เราก็ตายอย่างเดียว เพราะเขาเป็นคนโมโหร้าย อยู่กันมา 9 ปีไม่เคยได้ทำเขาสักที”⁵⁰ และในกรณีของพี่ป๊มที่บอกว่า “เราไม่เคยสู้นะ กลัว แล้วยิ่งสู้ก็เหมือนยิ่งทำให้เขาโมโหนะ มันเหมือนเป็นจุดที่ทำให้เขายิ่งรุนแรงขึ้น เราก็เลยเฉยๆดีกว่า ยอมเขาได้ก็ยอม ไม่อยากให้เรื่องมันใหญ่”⁵¹ หรือในกรณีของพี่เดือนที่ให้เหตุผลว่า “ไม่ได้สู้เพราะสู้ไม่ไหวหรอก เขาตัวใหญ่กว่าเรา แล้วสู้แล้วเดียวเขายิ่งรุนแรงกับเรา เพราะเขาเคยบอกว่า มึงกล้าสู้หรือ เราก็เลยกลัวไม่กล้า”⁵² และสุดท้ายกรณีของพี่พิมที่บอกว่า “สู้ไม่ได้หรอก สู้ไปก็โดนหนักเลย เขาเป็นคนโมโหร้ายด้วย”⁵³

จากผลการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่ไม่สู้กลับ โดยให้เหตุผลที่คล้ายคลึงกันว่า ไม่กล้าสู้ เพราะสู้ไม่ไหวและการสู้กลับอาจเป็นตัวกระตุ้นทำให้สามีโมโหและทำร้ายตนเองหนักยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ (2546 : 207) ที่พบข้อมูลว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่ตอบโต้ขณะถูกกระทำรุนแรง เพราะเกรงว่าความรุนแรงจะเพิ่มขึ้น และผลการศึกษาของกฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2546 : 77) ที่พบภาพรวมว่า ผู้หญิงถึงร้อยละ 30-40 ไม่สู้กลับเลย แต่อย่างไรก็ตามผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงจากคู่ไม่ได้ออศทนและนิ่งเฉยต่อความรุนแรงทุกคน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องนี้ของกฤตยา อาชว

⁴⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁴⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁵⁰ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

⁵¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁵² สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

⁵³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

นิจุลและคณะพบว่า ผู้หญิงในกรุงเทพมหานครต่อสู้อัตราการต่อสู้กลับสูงถึงร้อยละ 70 ซึ่งมากกว่าจังหวัด ข. ที่มีร้อยละ 59 ซึ่งข้อสังเกตที่ได้คือ ผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงทางกายอย่างเดียวนิจุลต่อสู้อัตราการต่อสู้กลับต่ำที่สุด

3. การแยกทาง

การแยกทางเป็นอีกหนึ่งวิธีการจัดการปัญหาของผู้หญิง ซึ่งรูปแบบของการแยกทางก็มีหลายกรณี ทั้งการแยกทางแต่ยังรับผิดชอบกันอยู่ การแยกทางแบบเด็ดขาด และการจดทะเบียนหย่า (ทิพยวรรณ จันทรา, 2548 : 56-58) โดยผลการศึกษาครั้งนี้พบข้อมูลดังนี้ ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว 6 กรณีแยกกันอยู่แบบเด็ดขาด โดยกรณีของ พี่เอม ที่ตัดสินใจแยกทางกับแฟนแบบเด็ดขาด เพราะพี่เอมและแฟนไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันและขณะนี้พี่เอมก็มีแฟนใหม่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามก่อนที่จะพี่เอมจะตัดสินใจเลิกกับแฟนได้นั้น พี่เอมก็ใช้เวลานานเกือบ 1 ปีกว่าจะก้าวออกจากวังวนของความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ โดยจุดแตกหักที่ทำให้พี่เอมตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะเลิกกับแฟนนั้น เนื่องจากพี่เอมถูกแฟนจับขังและซ้อมอย่างทรมาณนานเกือบ 4 วัน เมื่อหนีออกมาได้พี่เอมจึงตัดสินใจเลิกกับแฟนและไปแจ้งความดำเนินคดีเพื่อให้แฟนได้รับโทษตามกฎหมาย และในกรณีของ พี่ปุ้ม ก็เช่นกัน เนื่องจากเมื่อพี่ปุ้มได้ย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ พี่ปุ้มก็ขาดการติดต่อกับสามีไปซึ่งในปัจจุบันพี่ปุ้มก็ไม่ได้ติดต่อกับสามีมาเป็นเวลานานหลายปีแล้ว อีกทั้งพี่ปุ้มก็ไม่คิดที่จะกลับไปอยู่กับสามีอีก ถึงแม้ว่าสามีจะกลับตัวเป็นคนดีก็ตาม โดยก่อนหน้านี้พี่ปุ้มจะตัดสินใจเลิกกับสามีได้อย่างเด็ดขาดนั้น พี่ปุ้มก็ได้ทนอยู่กับสามีจนกระทั่งลูกชายอายุได้ 1 ขวบ พี่ปุ้มจึงตัดสินใจออกมาใช้ชีวิตเองกับลูกในกรุงเทพฯ จากนั้นพี่ปุ้มก็ได้เข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉิน

ต่อมาในกรณีของ พี่ก๊ีบ ที่แยกกันอยู่กับสามีแบบเด็ดขาดเช่นกัน โดยพี่ก๊ีบบอกว่า ถ้าพี่ก๊ีบสามารถออกไปใช้ชีวิตนอกบ้านพักฉุกเฉินได้เองแล้ว พี่ก๊ีบก็จะกลับไปอยู่ที่บ้านญาติในกรุงเทพฯ ประกอบกับตอนนี้สามีพี่ก๊ีบได้มีผู้หญิงคนใหม่แล้ว ซึ่งก่อนที่จะพี่ก๊ีบจะตัดสินใจเดินออกมาจากวังวนของความรุนแรงและเข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินนั้น พี่ก๊ีบก็ใช้เวลาเป็นปีในการทนอยู่และโดนสามีทำร้ายจนต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลมากกว่า 30 ครั้ง จนเมื่อเวลาผ่านไปและลูกสาวของพี่ก๊ีบมีอายุโตพอสมควรแล้ว พี่ก๊ีบจึงตัดสินใจเข้าไปขอความช่วยเหลือจากทางบ้านพักฉุกเฉินตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลที่พี่ก๊ีบรักษาตัว

และในกรณีของ พี่ใหม่ ที่ได้แยกกันอยู่กับสามีแบบเด็ดขาด โดยพี่ใหม่บอกกับผู้เขียนว่า เธอไม่คิดที่จะกลับไปอยู่กับสามีอีกด้วยเหตุผลที่ว่า ถ้าอยู่ด้วยกันแล้วตัวพี่ใหม่ไม่มีค่า พี่ใหม่ก็ไม่ว่าจะอยู่ไปทำไม จากข้อมูลข้างต้นข้อสังเกตที่ได้จากกรณีพี่ใหม่ พี่ปุ้มและพี่ก๊ีบคือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจไม่เด็ดขาดคือ เรื่องลูก โดยประเด็นเรื่องลูกนี้คุณพนา เจริญสุข อาสาสมัครของ

มูลนิธิเพื่อนหญิง ก็ได้บอกไว้เช่นเดียวกันว่า ผู้หญิงที่มีลูกส่วนใหญ่จะไม่สามารถตัดสินใจเด็ดขาดที่ยุติปัญหาความรุนแรงหรือแยกทางกับสามีได้

ส่วนในกรณีของ พี่พิม ก็ได้แยกกันอยู่กับสามีแบบเด็ดขาดเช่นกัน โดยพี่พิมเล่าว่า เมื่อออกไปจากบ้านพักฉุกเฉินแล้ว พี่พิมจะไปหางานทำเพื่อที่จะได้มีเงินและพึ่งพาตัวเองได้ แต่อย่างไรก็ตามพี่พิมนั้นก็ยังกลัวอยู่ว่า สามีจะตามรังควานเวลาที่พี่พิมออกไปใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านพักฉุกเฉิน ซึ่งจุดเปลี่ยนที่ทำให้พี่พิมตัดสินใจแยกทางกับสามีคือ สามีพี่พิมนอกใจไปมีผู้หญิงคนอื่นและเมื่อพี่พิมจับได้จึงเกิดการทะเลาะกันขึ้น จากนั้นสามีพี่พิมก็ได้เอ่ยปากไล่พี่พิมออกจากบ้าน นี่เป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้พี่พิมตัดสินใจแยกทางกับสามี และออกมาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิเพื่อนหญิง เช่นเดียวกันกับในกรณีของ พี่รุ่ง ที่ได้แยกกันอยู่กับอดีตสามีแบบเด็ดขาด อีกทั้งพี่รุ่งยังตัดสินใจดำเนินคดีกับอดีตสามีด้วย โดยความลับหน้าด้านคดีความของพี่รุ่งตอนนี้คือ คดีความได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลแล้ว

ต่อมาคือ การแยกกันอยู่แต่ยังไม่เด็ดขาดในกรณีของ พี่เดือน ซึ่งพี่เดือนเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ตอนนีพี่เดือนกับสามีได้แยกกันอยู่แต่ยังไม่ได้หย่ากัน เนื่องจากพี่เดือนยังต้องอาศัยอยู่ในบ้านที่มีสามีเป็นเจ้าของอยู่ อีกทั้งลูกสาวของพี่เดือนก็ได้ซื้อรองเท้าพี่เดือนไว้ด้วยว่า ไม่อยากให้แม่แยกทางกับพ่อ เพราะลูกสาวพี่เดือนรู้สึกอายและไม่อยากให้ครอบครัวตนเองแตกแยกเหมือนกับครอบครัวอื่น ส่วนการแยกทางกันด้วยการหย่านั้นในกรณีของ พี่จอย เพียงกรณีเดียว ซึ่งตอนนี้พี่จอยหย่ามาได้เป็นเวลาเกือบ 1 ปีแล้ว และขณะนี้อดีตสามีของพี่จอยก็มีผู้หญิงใหม่แล้วด้วย แต่กว่าที่พี่จอยจะตัดสินใจหย่าขาดกับอดีตสามีได้นั้น พี่จอยก็ใช้เวลาเกือบ 9 ปี ซึ่งจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการหย่าคือ อดีตสามีใช้ชั้นไม้ตีแม่พี่จอยและยังทำร้ายแม่พี่จอยด้วย ประกอบกับพี่จอยถูกทำร้ายมาเป็นเวลาต่อเนื่องนานหลายปี

โดยประเด็นของการแยกทางนี้ มีข้อมูลจากการสำรวจของเอแบคโพล เมื่อเดือนเมษายน 2548 ในหัวข้อ ความคิดเห็นและทัศนคติของประชากรต่อวันครอบครัวและวันผู้สูงอายุที่ระบุไว้ว่า ผู้หญิงที่ตัดสินใจแยกทางกับสามีนั้น เนื่องมาจากการอดทนไม่ได้ต่อการกระทำที่ตนเองได้รับจากผู้เป็นสามี โดยผลการสำรวจพบว่า พฤติกรรมของคู่สมรสที่ไม่สามารถยอมรับได้จนต้องแยกทางกันนั้นสาเหตุหลักคือ เรื่องชู้สาวและการนอกใจภรรยา ซึ่งมีผู้ตอบร้อยละ 74.9 การไม่รับผิดชอบต่อครอบครัวร้อยละ 61.3 และการทำร้ายร่างกายร้อยละ 57.7 (มติชนสุดสัปดาห์. 2548 อ้างในทิพยวรรณ จันทรา. 2548 :63)

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการปัญหาด้วยการแยกทางแบบเด็ดขาดนั้น เนื่องมาจากผู้หญิงรู้สึกว่าการกลับไปอยู่กับสามีหรือแฟนไม่ใช่ทางออกที่ดีและถูกต้อง และหากกลับไปก็มีโอกาสเสี่ยงที่จะถูกทำร้ายเหมือนเดิมค่อนข้างสูง ประกอบกับการที่ได้รับการช่วยเหลือ

จากองค์กรเอกชนในหลายด้าน โดยเฉพาะการฝึกอาชีพซึ่งทำให้ผู้หญิงมีความรู้ติดตัวและความสามารถนำความรู้ที่ได้ออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและลูกได้ จะเห็นได้ว่าหากผู้หญิงสามารถพึ่งพาตัวเองได้มากขึ้น ก็จะส่งผลทำให้ผู้หญิงกล้าที่จะตัดสินใจแยกทางหรือก้าวออกจากความรุนแรงนั้นได้ง่ายขึ้นด้วย เช่นเดียวกับผลการศึกษาของวิลเลียม พานนครทรัพย์ (2545: 102) ที่พบว่า ผู้หญิงที่เลือกการแยกทางนั้น มีเงื่อนไขสำคัญสองประการที่เป็นส่วนทำให้ผู้หญิงยุติความรุนแรงได้ คือ การที่ผู้หญิงมีรายได้ มีสถานที่ที่จะพักอาศัยเมื่อเธอแยกทางกับสามี อีกเงื่อนไขหนึ่งคือการที่ผู้หญิงตระหนักว่าการทนอยู่ไม่ใช่วิถีทางของการแก้ปัญหา ตรงกันข้ามอาจยิ่งทำให้การทำร้ายรุนแรงหนักยิ่งขึ้น และผลการศึกษาของกฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2546 : 88) ที่พบข้อมูลด้านการตัดสินใจขอเลิกหรือแยกของผู้หญิงว่า ส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิงที่มีอาชีพเป็นของตนเองสามารถดูแลเลี้ยงตัวเองได้ และไม่มีลูกด้วยกัน หรือไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสามีอีก

4. การขอความช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม เป็นปรากฏการณ์ทางจิตวิทยาสังคมของบุคคลที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลรับรู้หรือประเมินว่า ได้รับความช่วยเหลือและได้รับการตอบสนองความต้องการของตนทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม (กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. 2542: 552) อีกทั้งแหล่งสนับสนุนทางสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยป้องกันและลดระดับความรุนแรงที่เกิดขึ้นให้น้อยลง และยังเป็นตัวช่วยทำให้ผู้หญิงก้าวพ้นออกจากความรุนแรงได้

โดยผลการศึกษาครั้งนี้พบ แหล่งสนับสนุนทางสังคมที่ผู้หญิงไปขอความช่วยเหลือ 3 ประเภท ได้แก่ ครอบครัวหรือเพื่อน องค์กรเอกชน/มูลนิธิ/โรงพยาบาล และตำรวจ แต่ข้อมูลด้านการขอความช่วยเหลือจากตำรวจ ผู้เขียนจะขอกล่าวไว้ในบทที่ 4 เนื่องจากในบทที่ 4 จะเป็นการพูดถึงเรื่องของกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะ ดังนั้นผลการศึกษาในส่วนนี้จึงแบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

การปรึกษาครอบครัวหรือเพื่อน

โดยทั่วไปแล้วเมื่อผู้หญิงถูกกระทำรุนแรงจากสามี ก็เป็นการยากที่พวกเธอจะก้าวเดินออกไปบอกเล่าเรื่องราวหรือแม้กระทั่งการขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก ดังนั้นบุคคลใกล้ชิดไม่ว่าจะเป็นครอบครัวหรือเพื่อนจึงเป็นด่านแรกที่สำคัญในการให้กำลังใจ และให้คำปรึกษาหรือแม้กระทั่งการช่วยเข้าไปห้ามปรามเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น ซึ่งการเข้าแทรกแซงนี้ก็จะช่วยลดระดับความรุนแรงที่เกิดขึ้นให้น้อยลงได้ ในทางกลับกันหากผู้หญิงออกมาใช้ชีวิตเป็นครอบครัว

เดี๋ยวหรือออกมาใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวของฝ่ายชาย ก็เป็นการยากที่จะมีคนเข้าไปห้ามปรามหรือช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง

จากผลการศึกษาพบข้อมูลดังนี้ กรณีของพี่ไหม พบว่าเมื่อพี่ไหมทะเลาะกับสามีหรือถูกสามีทำร้าย พี่ไหมก็มีการขอคำปรึกษาจากเพื่อนเป็นอันดับแรก แต่พอปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เพื่อนของพี่ไหมก็เลยไม่อยากเข้ามายุ่งเกี่ยวอีก เพราะนอกจากปัญหาจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งแล้ว ขณะนั้นพี่ไหมก็ยังไม่สามารถตัดสินใจที่จะเลิกกับสามีได้อย่างเด็ดขาดด้วย ทำให้พักหลังพี่ไหมจึงคิดและตัดสินใจแก้ปัญหที่เกิดขึ้นด้วยตนเองลำพัง ต่อมาในกรณีของพี่เอม ที่เมื่อมีปัญหาพี่เอมก็จะโทรศัพท์ไปขอคำปรึกษาจากเพื่อนเสมอ โดยพี่เอมจะบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้เพื่อนรับฟัง ซึ่งเพื่อนของพี่เอมก็ให้ความช่วยเหลือพี่เอมอย่างดีมาโดยตลอด

ส่วนในกรณีของพี่จอย พี่ก๊ีบ พี่ป๋ม และพี่รุ่งนั้น พวกเธอเลือกที่จะขอคำปรึกษาจากครอบครัว โดยในกรณีของพี่จอย พบข้อมูลว่า ส่วนมากเมื่อพี่จอยมีปัญหา พี่จอยก็จะพูดคุยปรึกษากับแม่ แต่แม่พี่จอยก็มักจะบอกให้พี่จอยเลิกกับอดีตสามีอย่างเดียว อีกทั้งพี่จอยยังเล่าด้วยว่า เคยมีบ้างที่ไปขอคำปรึกษาจากคนนอก แต่ส่วนใหญ่พี่จอยก็จะถูกซ้ำเติมและมักไม่ค่อยมีคนช่วยแก้ปัญหาจริงๆ โดยจะใช้คำพูดประมาณว่า เห็นไหมบอกแล้วว่าให้เลิก ซึ่งในช่วงนั้นที่พี่จอยยังไม่สามารถตัดสินใจหย่าขาดกับอดีตสามีได้ เพราะเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นอดีตสามีพี่จอยก็มักจะกลับมาขอร้องคืนดีกับพี่จอยเกือบทุกครั้ง นี่เป็นสาเหตุที่ทำให้พี่จอยใจอ่อน ประกอบกับการมีลูกด้วยกันถึง 2 คน จึงส่งผลทำให้ยากที่พี่จอยจะตัดใจหย่าขาดกับอดีตสามีได้ จากกรณีของพี่จอยสะท้อนให้เห็นว่า เรื่องการให้คำปรึกษาจากคนในครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลภายนอก มักเป็นในลักษณะของการตัดสินใจแทนตัวผู้หญิงที่ประสบปัญหา ซึ่งส่วนใหญ่จะบอกให้เลิกหรือแยกทางกับสามี โดยการชี้แนะแนวทางในลักษณะการตัดสินใจแทนตัวผู้หญิงนี้ ไม่ใช่วิธีการแก้ไขปัญหาก็ถูกต้อง ผู้ให้คำปรึกษาไม่ควรตัดสินใจหรือชี้นำผู้หญิง แต่ควรคำนึงถึงความรู้สึกทางจิตใจและข้อจำกัดต่างๆ ของผู้หญิงด้วย

หรือในกรณีของพี่รุ่ง ที่เมื่อมีปัญหาพี่รุ่งก็จะมีพี่สาวคอยช่วยเหลือ ทั้งการพาไปแจ้งความ การติดต่อขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิผู้หญิง รวมถึงการเดินทางพาพี่รุ่งไปดำเนินเรื่องด้านคดีความด้วย ต่อมาในกรณีของพี่ป๋ม ที่ได้มีการไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้างและมีการปรึกษานู่นนี่ของสามีร่วมด้วย ซึ่งพี่ป๋มก็ได้คำปรึกษาในลักษณะเดียวกันกับพี่จอยนั่นก็คือ การบอกให้แยกกันอยู่หรือแยกทางกัน แต่อย่างไรก็ตามพี่ป๋มค่อนข้างได้รับการช่วยเหลือจากญาติของสามีค่อนข้างดี ส่วนในกรณีของพี่ก๊ีบมีความแตกต่างกับกรณีของพี่ป๋มตรงที่ เมื่อพี่ก๊ีบไปขอความช่วยเหลือจากแม่และญาติของสามี พี่ก๊ีบกลับไม่ได้รับความช่วยเหลือแต่อย่างใด พร้อมกลับถูกญาติสามีว่ากล่าวซ้ำเติมและนำเรื่องที่พี่ก๊ีบมาขอความช่วยเหลือไปบอกกับสามีพี่ก๊ีบ ผลก็คือพี่ก๊ีบโดน

สามิทำร้ายหนักขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในกรณีของพีก็บยังโชคดีที่มีเพื่อนบ้านเข้ามาคอยให้ความช่วยเหลือ ซื่อมนม ซื่อของเล่น มาให้ลูกสาวพีก็บ พร้อมให้คำแนะนำพีก็บว่ารอให้ลูกโตก่อนแล้วค่อยหนีไป

แต่ในกรณีของพีเดือนก่อนข้างต่างจากกรณีที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากพีเดือนเลือกที่จะไม่ปรึกษาบุคคลอื่นเลย โดยพีเดือนบอกว่าส่วนใหญ่ก็จะคิดเองคนเดียว เพราะพีเดือนไม่รู้ว่าจะมีใครที่จะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่นเดียวกับกรณีของพีพิมพ์ ที่เมื่อมีปัญหาทะเลาะกับสามิ พีพิมพ์ก็ไม่ได้ปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากใคร เนื่องจากสามิพีพิมพ์ได้ลบเบอร์โทรศัพท์เพื่อนพีพิมพ์ทั้งหมด จะเหลือก็เพียงเบอร์โทรศัพท์ของพ่อแม่และลูกสาวพีพิมพ์เท่านั้น

สรุป การที่ผู้หญิงได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัวและเพื่อน นับเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการยุติความรุนแรง เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ได้ต้องการขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ดังนั้นครอบครัวจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากในการแก้ปัญหาของผู้หญิง (Homer, et al. 1985 อ้างในวิลาสินีพนานกรทรัพย์. 2545 : 21) อีกทั้งข้อมูลจากมูลนิธิเพื่อนหญิงยังกล่าวไว้อีกว่า ผู้หญิงที่ประสบปัญหาส่วนใหญ่มักจะพยายามแก้ไขปัญหานั้นด้วยตัวเองก่อน เช่น อดทน สยบยอม ต่อสู้ แต่ถ้ายังไม่สามารถจัดการปัญหาเองได้ ผู้หญิงก็จะนึกถึงครอบครัวและเพื่อนเป็นอันดับสอง (มูลนิธิเพื่อนหญิง. 2543 : 13-14) อย่างไรก็ตามการให้คำปรึกษาของคนในครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลใกล้ชิดควรคำนึงถึงไว้ด้วยว่า ผู้ให้คำปรึกษาเป็นเพียงผู้ที่ช่วยให้คำแนะนำและบอกแนวทางการแก้ปัญหาให้กับตัวผู้หญิงได้เท่านั้น แต่ไม่สามารถไปตัดสินใจแทนตัวผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหาได้

การขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนและโรงพยาบาล

แหล่งสนับสนุนทางสังคมอย่างโรงพยาบาล ผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือส่วนใหญ่มักจะเป็นในกรณีที่ถูกรายงานแล้ว ซึ่งในปัจจุบันโรงพยาบาลหลายแห่งทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด ก็มีศูนย์พึ่งได้หรือ OSCC (One Stop Crisis Center) ที่คอยให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านการรักษา การให้คำปรึกษาเบื้องต้น และประสานส่งต่อผู้หญิงที่ประสบปัญหาไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนองค์กรเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัวนั้น ในปัจจุบันผู้หญิงที่ประสบปัญหามีแนวโน้มที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเหล่านี้ในทิศทางที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากองค์กรเอกชนเหล่านี้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิงที่ประสบปัญหาได้ในระดับที่ดี เพราะองค์กรเอกชนเหล่านี้มีรูปแบบการให้ความช่วยเหลือหลายด้าน โดยเฉพาะการให้ที่พักพิงชั่วคราวที่มีความปลอดภัย การช่วยเหลือเรื่องการดำเนินคดีความ การฝึกอาชีพ และการมีนักสหวิชาชีพที่มีความเข้าใจในปัญหาและมีความละเอียดอ่อนในประเด็นเพศสภาพ ซึ่งจากการพูดคุยกับคุณพนา เจริญสุข

อาสาสมัครของมูลนิธิเพื่อนหญิงพบข้อมูลว่า ผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิเพื่อนหญิง ส่วนใหญ่จะโทรศัพท์เข้ามาก่อน จากนั้นทางมูลนิธิเพื่อนหญิงก็จะนัดผู้หญิงเข้ามาหากเป็นกรณีที่ต้องการดำเนินคดี เพราะที่มูลนิธิเพื่อนหญิงจะมีทนายความประจำอยู่ในวันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ ซึ่งการที่ทางมูลนิธิเพื่อนหญิงนัดให้ผู้หญิงเข้ามาพูดคุยกับทนายนั้น เพราะอยากให้ผู้หญิงได้รับรู้ถึงสิทธิของตนเอง

โดยผลการศึกษาครั้งนี้พบข้อมูลว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว 5 คน จากทั้งหมด 8 คน ถูกทำร้ายสาหัส ดังนั้นพวกเธอจึงต้องเข้ารับความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลก่อนอย่างกรณีของพี่จอย ที่โดนอดีตสามีทำร้ายร่างกายอย่างหนักจนต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล ส่วนความช่วยเหลือที่พี่จอยได้รับนอกจากการรักษาอาการบาดเจ็บทางร่างกายแล้ว ก็มีเจ้าหน้าที่ทั้งพยาบาลและหมอเข้ามาซักถามถึงสาเหตุของการถูกทำร้าย รวมถึงได้แนะนำให้พี่จอยเลิกกับอดีตสามีด้วย ซึ่งพี่จอยบอกว่า ครั้งแรกพี่จอยไม่ได้ตอบอะไรไปและเอาแต่ร้องไห้อย่างเดียว อีกทั้งตอนที่หมอกับพยาบาลเข้ามาพูดคุยและให้การแนะนำนั้น พี่จอยเองก็รู้สึกกดดันเพราะในขณะนั้น พี่จอยยังไม่คิดที่จะเลิกกับอดีตสามี

นอกจากนั้นในกรณีของพี่จอยหมอได้บอกกับพี่จอยด้วยว่า อยากเจอและพูดคุยกับอดีตสามีพี่จอย เพราะหมออยากตรวจดูว่า อดีตสามีพี่จอยเป็นโรคทางจิตหรือไม่ ซึ่งพี่จอยก็ได้ไปพบกับอดีตสามี แต่อดีตสามีพี่จอยไม่ยอมมาพบหมอ ส่วนด้านการขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนนั้น พี่จอยได้ขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิผู้หญิง อีกทั้งพี่จอยยังบอกอีกว่า เวลาพี่จอยไปหาตำรวจแต่ตำรวจไม่ให้ความร่วมมือ พี่จอยก็จะพูดข้อมูลนิผู้หญิงขึ้นมา ตำรวจก็จะรู้สึกเกรงใจบ้าง เพราะเหมือนกับพี่จอยรู้ว่ามูลนิธิผู้หญิงเป็นตัวช่วยอยู่ ส่วนรายละเอียดการเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลของพี่จอยมีดังนี้

พี่จอย : ตอนนั้นแฟน (อดีตสามี) เขาซ้อมเรา แล้วชกแพกเราไม่ไหว เหมือนจะช็อค เราก็เลยพยายามขับรถจนมาถึงโรงพยาบาล แล้วจากนั้นก็ทำอะไรไม่ได้แล้ว พอขึ้นก็มีพยาบาลมาถามเรา เราก็ไม่ตอบร้องไห้อย่างเดียว หมอก็เลยบอกว่าอย่างฟังกวนใจเรา ส่วนในด้านคำรักษา เราใช้สิทธิของแฟนเบิกได้ แล้วหมอก็บอกด้วยว่า ตอนนี้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนะ หมอเขาก็แนะนำว่า คุณจะแจ้งความไหม แต่ตอนนั้นเราเสียใจ มันว่าวนมันสับสนอยู่ แล้วลูกก็ยังเล็กอยู่ด้วย ใครไม่โดนใครไม่รู้หรอก

ผู้เขียน : แล้วตอนนั้นที่เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลเข้ามาถามพี่จอย รู้สึกกดดันไหมคะ

พี่จอย : กดดันนะ เพราะตอนนั้นเรายังไม่ได้คิดที่จะเลิก หมอเขาก็สอบถามว่า อยู่กันมากี่ปี เขาเคยทุบตีเรามากี่ครั้งแล้วประมาณนี้ หมอก็บอกคุณอายุยังน้อย คุณเลิกได้ใหม่กับผู้ชายคนใหม่ เพราะถ้าคุณอยู่ต่อไป พฤติกรรมไม่ดีทั้งหมดมันจะตกมาอยู่ที่ลูกคุณ⁵⁴

และในกรณีของพี่เอม ที่เข้าไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเช่นกัน ซึ่งทางโรงพยาบาลก็ได้มีนักสังคมสงเคราะห์มาให้คำแนะนำและส่งต่อตัวพี่เอมมาอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉิน เพราะทางโรงพยาบาลกลัวว่า แฟนพี่เอมจะตามมาทำร้ายหากพี่เอมกลับไปอยู่ที่บ้าน ซึ่งพี่เอม ได้เล่ารายละเอียดการให้ความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินไว้ดังนี้

พอพี่ไปโรงพยาบาลก็เจอนักสังคมสงเคราะห์ แล้วเขาก็พาพี่มาอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉิน ซึ่งทางบ้านพักฉุกเฉินก็ช่วยเหลือพี่ทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และความรู้ จากนั้นก็พาพี่ไปแจ้งความทุกสิ่งอย่าง แล้วทางมูลนิธิเพื่อนหญิงก็เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้วย เขาก็แนะนำและมีการชักชวนเวลาจะไปแจ้งความ และการซ่อมเวลาขึ้นศาลเพื่อไม่ให้พี่ตื่นเต้น โดยมูลนิธิเพื่อนหญิงเขามีทนายให้ครบเลยนะ และตอนที่อยู่ในบ้านพักฉุกเฉิน พี่จะยังไม่กล้าออกมาข้างนอก ถ้าจะออกมาต้องมีเพื่อนออกมาด้วย แต่หลังๆ เหมือนพี่ดีขึ้นกล้าขึ้น อย่างเวลาพี่ไปมูลนิธิเพื่อนหญิง พี่ก็ได้ไปคุยกันเป็นกลุ่มกับผู้หญิงที่ประสบปัญหาแบบเดียวกัน พอได้ฟังเรื่องคนอื่น พี่ก็รู้ว่ามีคนเจอปัญหาแย่กว่าเราอีก และถึงตอนนี้พี่จะออกจากบ้านพักฉุกเฉินแล้ว นักสังคมสงเคราะห์ก็ยังติดตามเรื่องคดีของพี่อยู่⁵⁵

หรือในกรณีของพี่ก๊ิบ ที่โดนทำร้ายจากสามีรุนแรงมากถึง 39 ครั้ง จนทำให้พี่ก๊ิบต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลหลายครั้ง อีกทั้งก่อนที่พี่ก๊ิบจะเข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินตามคำแนะนำของทางโรงพยาบาลนั้น พี่ก๊ิบเคยเข้าไปพักอยู่ในบ้านพักเด็กและครอบครัวในจังหวัดบ้านเกิดของสามีมาก่อนด้วย โดยพี่ก๊ิบเล่ารายละเอียดตอนอยู่ในบ้านพักเด็กและครอบครัวให้ฟังว่า เมื่อพี่ก๊ิบเข้ามาอยู่ในบ้านพักเด็กและครอบครัวได้เพียงวันเดียว สามีพี่ก๊ิบก็ได้มาตามให้พี่ก๊ิบกลับไปอยู่ด้วย ซึ่งพี่ก๊ิบบอกว่า พี่ก๊ิบไม่ได้อยากกลับไป เพราะกลัวถูกสามีทำร้ายซ้ำอีก แต่

⁵⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

⁵⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวได้ส่งตัวพี่ก๊ีบกลับไป เนื่องจากสงสารสามีพี่ก๊ีบ แต่ในวันนั้นที่บ้านพักเด็กและครอบครัวก็ได้มีการเขียนข้อตกลงกันไว้ด้วย ซึ่งมีเนื้อหาว่าพอสมควรโดยมีข้อความโดยสรุปว่า จะไม่มีการทำร้ายทุบตีพี่ก๊ีบอีก แต่พอกลับไปได้ไม่นานพี่ก๊ีบก็ถูกสามีทำร้ายทุบตีเหมือนเดิม อย่างไรก็ตามตอนที่พี่ก๊ีบกลับไปอยู่กับสามีนั้น เจ้าหน้าที่ของทางโรงพยาบาลก็ได้มาเยี่ยมพี่ก๊ีบที่บ้านทุกอาทิตย์ เอาข้าวของ เอานมมาให้ลูกสาวพี่ก๊ีบ และยังมาตรวจดูอาการของพี่ก๊ีบด้วย ซึ่งพี่ก๊ีบเล่ารายละเอียดความช่วยเหลือที่ได้รับจากโรงพยาบาลและบ้านพักฉุกเฉินไว้ดังนี้

ทางโรงพยาบาลติดต่อเคินเรื่อง ให้มาอยู่ทางบ้านพักฉุกเฉินที่กรุงเทพฯ แล้วโรงพยาบาลก็ให้เงินค่ารถทัวร์เราอีก 1000 บาท พอเรามาถึงสถานีนั่นส่งหมอชิต เราก็บอกตำรวจแถวนั้นว่า ให้ไปส่งเราที่บ้านพักฉุกเฉินได้ไหม เขาก็พามาส่งนะ พาเราไปกินข้าว ซื้อขนมให้ลูกเรา แล้วก็พาเรามาส่งที่บ้านพัก ที่นี้มีนักจิตวิทยาชื่อครูไคต์ที่คอยช่วยเราเวลาเราเครียด มันทำให้เรารู้สึกดีคลายเครียดขึ้นเยอะ เขาให้เราพูดระบายมีอะไรอย่าปิดบัง เราก็สบายใจขึ้น แล้วก็มีการวัด IQ (Intelligence Quotient หรือความสามารถทางเชาวนปัญญา) ด้วย ส่วนก่อนนอนก็จะมีหลวงแม่ (นักบวชหญิง) ให้เรานั่งสมาธิ ซึ่งก็ช่วยให้เราผ่อนคลายขึ้นอยู่ที่นี่เราทำงานที่บ้านเด็กด้วยนะ เราก็ได้เงินอีกวันละ 100 บาท แล้วเวลาตอนลูกเราป่วย นักสังคมสงเคราะห์ก็ช่วยเหลือ พาลูกเราไปโรงพยาบาล ไม่เป็นไรถึงเราจะเลี้ยงลูกคนเดียว แต่เราจะเป็นทั้งพ่อและแม่ให้ลูกเอง ดีกว่าให้ลูกเห็นพฤติกรรมที่พ่อทำร้ายแม่⁵⁶

จากกรณีของพี่ก๊ีบ พบจุดอ่อนหนึ่งของบ้านพักเด็กและครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวคือ การขาดกระบวนการในการติดตามและประเมินผลว่า ภายหลังจากกลับไปอยู่ด้วยกันแล้วผู้หญิงยังถูกทำร้ายซ้ำอยู่หรือไม่ ส่วนการให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชนพบข้อมูลว่า กิจกรรมต่างๆ ขององค์กรเอกชนมีส่วนช่วยให้ผู้หญิงเกิดความรู้สึกผ่อนคลายกับปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเหล่านี้ยังสร้างพลังให้กับผู้หญิงมีกำลังใจและสามารถลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหาได้ในระดับที่ดีด้วย

ต่อมากรณีของพี่เดือน ที่ได้ไปขอความช่วยเหลือจากทางโรงพยาบาลเช่นกัน ซึ่งตอนที่พี่เดือนเข้าไปขอความช่วยเหลือจากทางโรงพยาบาลนั้น ก็ได้มีเจ้าหน้าที่เข้ามาซักถามถึงสาเหตุของ

⁵⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับกรณีอื่นๆ ข้างต้น รวมถึงการสอบถามด้วยว่าพี่เดือนต้องการดำเนินคดีกับสามีหรือไม่ ซึ่งในตอนนั้นพี่เดือนก็บอกว่า จะแจ้งความเอาเรื่องกับสามี ทางโรงพยาบาลจึงได้ให้เบอร์โทรศัพท์ของมูลนิธิเพื่อนหญิงมา เพื่อให้พี่เดือนติดต่อไปขอคำปรึกษาเรื่องการแจ้งความ ซึ่งพี่เดือนก็ได้โทรศัพท์เข้าไปขอคำปรึกษาในเบื้องต้นก่อน จากนั้นพี่เดือนก็เข้าไปที่มูลนิธิเพื่อนหญิงด้วยตนเอง โดยพี่เดือนได้เล่ารายละเอียดให้ฟังดังนี้

ตอนที่เราไปโรงพยาบาล เขาก็จะมีกลุ่มที่เกี่ยวกับพวกที่ถูกกระทำรุนแรง เข้ามาแนะนำพูดคุยกับเรา แล้วก็ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลนิธิเพื่อนหญิงและเบอร์โทรศัพท์ไว้ ให้เราติดต่อไปขอคำปรึกษาเอง เราก็โทรศัพท์ไปปรึกษาทางมูลนิธิเพื่อนหญิงนะ จากนั้นก็เข้าไปหาเจ้าหน้าที่มูลนิธิเพื่อนหญิงด้วยตัวเอง พอเราเข้าไปถึงมูลนิธิเพื่อนหญิงก็กับเรามากนะ เขาก็แนะนำเราว่า ให้เราแจ้งความดำเนินคดี แต่ก็อย่างว่าเราถูกผู้หญิงก็มีภาระ อยากจะให้เขารับผิดชอบเรามากกว่า เพราะถึงเขาจะรุนแรงกับเราแค่ไหน เราก็ทน อย่างเวลาเขาเมา เราก็จะหลบจะหลีกเลี่ยงไป แล้วเราก็คิดเองนะว่า เรื่องผัวเมียมันไม่ได้ร้ายแรงเหมือนคดีอื่นทั่วไป เราก็ไม่รู้ว่าเขาจะเอาผิดกับเขาได้มากขนาดไหน แล้วใครจะช่วยเราได้⁵⁷

ข้อสังเกตหนึ่งที่ได้จากกรณีของพี่เดือนคือ คำนิยมการทนของผู้หญิงซึ่งค่านิยมนี้เป็นวัฒนธรรม ความเชื่อที่ส่งผ่านการอบรมเลี้ยงดูผู้ชายและผู้หญิงที่มีลักษณะแตกต่างกัน แต่แฝงไว้ซึ่งอำนาจแห่งความไม่เท่าเทียมกัน โดยค่านิยมที่มองว่า เมื่อแต่งงานแล้วภรรยาเป็นเสมือนสมบัติของสามี นอกจากจะทำให้สามีคุ้นชินกับการใช้อำนาจแล้ว ขณะเดียวกันผู้หญิงเองก็สยบยอมต่อการใช้อำนาจนั้นของสามีด้วยเช่นกัน

ส่วนในกรณีของพี่รุ่ง ก็ได้เข้ารับการรักษาด่วนในโรงพยาบาลเช่นกัน รวมถึงมีทางมูลนิธิผู้หญิงคอยให้ความช่วยเหลือด้านการประสานงานทางคดีความ และการช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์ร่วมด้วย โดยช่วงแรกพี่รุ่งได้เข้ารับการรักษาด่วนในโรงพยาบาลเกษมราษฎร์ ซึ่งพี่รุ่งบอกว่าตอนจะย้ายออกจากโรงพยาบาลเกษมราษฎร์ เพื่อไปรักษาตัวต่อที่โรงพยาบาลในจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคใต้ พี่รุ่งเห็นใบเสร็จค่ารักษาพยาบาลประมาณ 3-4 แสนบาท แต่ทางโรงพยาบาลเกษมราษฎร์ก็ไม่ได้เก็บค่ารักษาพยาบาลจากพี่รุ่ง อย่างไรก็ตามช่วงเวลาที่พี่รุ่งรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเกษมราษฎร์ ไม่ได้มีหมอหรือเจ้าหน้าที่เข้ามาแนะนำพี่รุ่งในด้านการแจ้งความดำเนินคดีแต่อย่างใด

⁵⁷ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

จนกระทั่งทางมูลนิธิผู้หญิงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือและเดินเรื่องทางคดีความให้ และที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า ตอนที่พี่รุ่งและลูกสาวถูกสามีทำร้ายนั้น พี่รุ่งและลูกสาวไม่ทราบเลยว่าใครเป็นคนทำร้าย จนทางมูลนิธิผู้หญิงให้พี่รุ่งโทรศัพท์ไปถามอดีตสามีว่า อดีตสามีเป็นคนทำร้ายพี่รุ่งและลูกสาวใช่หรือไม่ ซึ่งอดีตสามีพี่รุ่งก็ได้ตอบว่า “คงอย่างนั้น” ทางมูลนิธิผู้หญิงจึงให้พี่รุ่งอัดเสียงการสนทนา ระหว่างเธอกับอดีตสามีไว้ เพื่อนำไปเป็นหลักฐานในการดำเนินเรื่องทางคดีความให้กับพี่รุ่ง โดยพี่รุ่งเล่าถึงความช่วยเหลือที่ได้รับจากโรงพยาบาลและมูลนิธิผู้หญิง ดังนี้

พี่รุ่ง : เวลาไปหาหมอ หมอให้กำลังใจทุกคน แล้วหมอก็ให้แวนเรามาใส่ เพราะเราตาเจ็บ แต่เราไม่ท่อนะ เป็นอะไรเหนียวแคะไหนก็ไม่ท้อ ถ้าเราเป็นอะไรหนักๆ ก็ให้อ้อย (เจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิง) พาไปโรงพยาบาล อย่างตอนไปแจ้งความ เราก็ไปกับอ้อยกับมูลนิธิผู้หญิง ถ้าไม่มีมูลนิธิผู้หญิงช่วยนี้เราแย่ เพราะคงไม่มีใครช่วยเราหรอก แล้วก็พี่ยา (เจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิง) ที่คอยเดินเรื่องให้เราหมดทำบัตร 30 บาทให้ แล้วเวลาไปโรงพยาบาล ช่วงแรกๆ อ้อยก็ให้เงินค่ารถไป 200 บาท

ผู้เขียน : แล้วถ้าพี่รุ่งไม่รู้จักรักกับพี่ยา พี่รุ่งพอจะทราบไหมคะว่า เวลาเจอปัญหาแบบนี้ เราจะต้องไปหาใครหรือองค์กรใด

พี่รุ่ง : ไม่รู้ ตอนนั้นคิดอย่างเดียวว่าอยากหายไวๆ แต่พี่สาวเราเคยโทรหามูลนิธิแห่งหนึ่งที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ แต่ก็ยังไม่เห็นเขาโทรกลับมานะ จนพี่ยากับมูลนิธิผู้หญิงเข้ามาช่วยนี้แหละ จากที่ตอนแรกนี้ไม่มีอะไรซักอย่างร่างกายก็แย่ ผอมตาก็ยังเป็นหนองอยู่ช่วยจนเราดีขึ้น ตอนที่อ้อยให้เงินมาลงทุน วันรุ่งขึ้นเราก็ไปซื้อของมาทำเลย เพราะอยากทำงานจะได้เงินมาใช้จ่าย⁵⁸

จากกรณีของพี่รุ่งจะเห็นว่า การให้ความช่วยเหลือของโรงพยาบาลบางแห่งยังไม่ครอบคลุมมากนัก โดยบางโรงพยาบาลนอกจากจะให้การรักษาอาการบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจแล้ว ก็ยังให้คำปรึกษา รับฟังปัญหา และแนะนำเรื่องการดำเนินคดีความทางกฎหมาย รวมถึงการประสานส่งต่อผู้หญิงที่ประสบปัญหาไปยังองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานต่างๆ ด้วย ส่วนบางโรงพยาบาลให้การช่วยเหลือผู้หญิงเพียงแค่การรักษาอาการบาดเจ็บทางร่างกาย และรับฟังปัญหาเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการช่วยเหลือให้ผู้หญิงได้รับรู้ถึงสิทธิด้านกฎหมายหรือนำเรื่องการแจ้งความดำเนินคดีแต่อย่างใด โรงพยาบาลถือเป็นหน่วยงานแรกที่มีความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือ

⁵⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

ผู้หญิงที่ถูกทำร้ายจนได้รับบาดเจ็บ ดังนั้นโรงพยาบาลจึงควรให้การช่วยเหลือผู้หญิงอย่างรอบด้าน เพื่อให้ผู้หญิงสามารถหลุดพ้นออกจากปัญหาความรุนแรงได้โดยง่าย

ส่วนในกรณีของพี่ไหม พี่ปุ้ม และพี่พิม จากการสัมภาษณ์พบว่า ทั้ง 3 กรณีเข้าไปขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเพียงอย่างเดียว โดยในกรณีของพี่ไหม ได้เข้าไปขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉิน ซึ่งพี่ไหมรู้จักบ้านพักฉุกเฉินผ่านแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ที่ติดอยู่ในสถานีรถไฟหัวลำโพงและมีเบอร์โทรศัพท์ของบ้านพักฉุกเฉินติดอยู่ พี่ไหมจึงได้โทรศัพท์เข้ามาปรึกษาเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินก่อน แล้วทางบ้านพักฉุกเฉินก็ได้แนะนำให้พี่ไหมโทรศัพท์ไปปรึกษาด้านกฎหมายที่เบอร์ 1300 ซึ่งเป็น hotline ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่รับเรื่องราวทุกข์เรื่องรวมถึงการอธิบายเรื่องกฎหมายด้วย และเมื่อพี่ไหมได้โทรศัพท์ไปที่เบอร์ 1300 เพื่อปรึกษาเรื่องลูกชายและเรื่องกฎหมายแล้ว พี่ไหมก็ตัดสินใจพาลูกชายมาที่บ้านพักฉุกเฉิน โดยวันที่พี่ไหมและลูกชายเข้ามาที่บ้านพักฉุกเฉิน สามิพี่ไหมได้ตามมาด้วย แต่พอมาถึงที่หน้าบ้านพักฉุกเฉินก็มีปัญหาเพราะสามิพี่ไหมจะตามเข้ามาด้วย เจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินจึงต้องออกไปปรับพร้อมกันเรียกตำรวจมา โดยเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินได้ถามลูกชายพี่ไหมว่า อยากจะอยู่กับใคร ซึ่งลูกชายพี่ไหมก็ตอบว่าจะอยู่กับแม่ แต่ทางสามิพี่ไหมก็ได้อ้างว่า นี่ก็ลูกเขาเหมือนกัน ตำรวจจึงบอกสามิพี่ไหมว่า ถ้าอยากได้ลูกก็ปล่อยให้กฎหมายจัดการ ซึ่งพี่ไหมให้ความเห็นว่า ถ้าตำรวจแกล้งบ้านเป็นอย่างตำรวจที่นี้จะดีมาก เนื่องจากแกล้งบ้านพี่ไหม ตำรวจไม่สนใจ ไม่ช่วยเหลือพี่ไหม และจะเน้นการไกล่เกลี่ยอย่างเดียว ส่วนรายละเอียดการได้รับความช่วยเหลือบ้านพักฉุกเฉินพี่ไหมเล่าว่า

อยู่ที่บ้านพักฉุกเฉินดิฉัน เราได้อะไรหลายอย่าง ได้รู้ว่าลูกเราเป็นเด็กสมาธิสั้น เรากับลูกได้รับการช่วยเหลืออย่างดี แล้วบ้านพักฉุกเฉินก็มีกิจกรรมวิชาชีพตามความถนัดของตัวเองด้วย แล้วเราก็ได้ไปมูลนิธิเพื่อนหญิงด้วย นักสังคมสงเคราะห์ที่บ้านพักฉุกเฉินพาเราไป เราก็ได้ไปเข้ากลุ่มกับผู้หญิงที่ประสบปัญหาแบบเดียวกับเรา พอฟังนะมีหลายคนที่ย้าย ที่เจอปัญหาหนักกว่าเรา บางคนนี่ตาเขียวหน้าปูดมาเลย มันเป็นการไปเล่าสู่กันฟัง เล่าเรื่องความรุนแรงที่ตัวเองเจอ ซึ่งครั้งแรกที่ไปส่วนใหญ่จะโดนทำร้ายตาเขียวมา แต่ครั้งที่สองที่ไปนี่ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ถูกข่มขืน บางคนมีตำแหน่งงานการดี ยังโดนผู้บังคับบัญชากระทำรุนแรงมาก็มี⁵⁹

⁵⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

และในกรณีของพี่ป๋ม ที่ได้เข้ามาได้รับความช่วยเหลือจากทางบ้านพักฉุกเฉินเช่นกัน ซึ่งครั้งนี้เป็นครั้งที่สองแล้ว โดยพี่ป๋มรู้จักบ้านพักฉุกเฉินจากการอ่านหนังสือชีวิตรัก-ชีวิตจริง จากนั้นพี่ป๋มก็ได้เข้ามาขอความช่วยเหลือจากทางบ้านพักฉุกเฉินด้วยตนเอง ซึ่งพี่ป๋มเล่าให้ฟังเกี่ยวกับการช่วยเหลือจากทางบ้านพักฉุกเฉิน ดังนี้

พี่ป๋ม : ครั้งแรกเราก็ก้าวเข้ามาที่บ้านพักเลยนะ ไม่ได้โทรศัพท์มาก่อนด้วย ที่นี้เขาก็รับพี่เลย นักสังคมสงเคราะห์เขาก็ดูแลสภาพร่างกายจิตใจ ทั้งของเราและก็ลูก จนเราและลูกดีขึ้นมาก เราได้ฝึกอาชีพ เรียนนวด ทำขนม ทำอาหารด้วย แล้วก็มือนักจิตวิทยามาพูดคุยกับเรา มันทำให้เรารู้สึกดีขึ้น ล่าสุดก็มีเจ้าหน้าที่ (นักสังคมสงเคราะห์+นักจิตวิทยา) ไปเยี่ยมบ้านแฟนเรา มา แต่แฟนเราไม่อยู่ เจ้าหน้าที่ก็ได้รับความจริงเลยนะ เพราะเจ้าหน้าที่ถามแม่แฟนแล้ว แม่แฟนก็บอกว่าจริง เขากินเหล้าเมื่อคืนยังโวยวายอยู่เลย

ผู้เขียน : แล้วพี่ป๋มจะออกไปอยู่ข้างนอกได้เมื่อไหร่ตอนไหนคะ

พี่ป๋ม : ทางนี้เขาจะดูแลเราพร้อมไหม แล้วก็ดูงานจะหานายจ้างให้ เขาจะช่วยดูแลเราทุกอย่าง เขาจะดูว่าเราจะไปอยู่ที่ไหน มีเงินเท่าไร ที่นี้ช่วยเราดีมาก ถ้าไม่ได้ตรงนี้ก็ยังไม่รู้ว่าชีวิตเราจะเป็นอย่างไร⁶⁰

หรือในกรณีของพี่พิมก็เช่นกัน ที่ได้เข้ามาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิเพื่อนหญิง โดยพี่พิมรู้จักมูลนิธิเพื่อนหญิงผ่านรายการทีวีผู้หญิงถึงผู้หญิง ซึ่งครั้งแรกพี่พิมได้โทรศัพท์เข้าไปขอความช่วยเหลือก่อน จากนั้นพี่พิมก็เข้ามาอยู่ที่มูลนิธิเพื่อนหญิงได้ 3 วัน แล้วทางมูลนิธิเพื่อนหญิงก็ได้ส่งตัวพี่พิมย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านพักฉุกเฉิน พี่พิมเล่าให้ฟังเกี่ยวกับความช่วยเหลือที่ได้รับจากมูลนิธิเพื่อนหญิงดังนี้

มูลนิธิเพื่อนหญิงดูแลเราดีมาก พอเราเข้าไปก็หาข้าวหาน้ำให้กิน ให้เราพักผ่อนร่างกายก่อน แล้วก็ค่อยพูดคุยถามเรื่องราวที่เราเจอ อย่างล่าสุดตอนไปเอาเสื้อผ้า เจ้าหน้าที่ทางมูลนิธิเพื่อนหญิงก็ไปด้วย แล้วก็มีการตรวจด้วย เพราะเราเป็นคนบอกทางเจ้าหน้าที่เองว่า ผู้ชายคนนี้อารมณ์ร้าย พอเราเข้ามาอยู่ที่นี้รู้สึกเลยว่า ปลอดภัยมาก⁶¹

⁶⁰ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁶¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

จากผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า โรงพยาบาล มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง และบ้านพักฉุกเฉิน เป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว ทั้งการรักษาอาการบาดเจ็บทางร่างกายและจิตใจ การรับฟังปัญหา การให้ที่พักพิงชั่วคราวที่มีความปลอดภัย การให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย การช่วยเหลือด้านการดำเนินคดี การฝึกซ้อมเวลาขึ้นศาลให้กับผู้หญิงทั้งการพูด การวางตัว และการตอบข้อซักถามต่างๆ เพื่อลดความประหม่าให้กับผู้หญิงเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล อีกทั้งยังมีการฝึกอาชีพ อาทิการนวด การเสริมสวย การทำอาหารให้กับผู้หญิง และบางกรณีก็มีการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินด้วย

ประกอบกับการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน ยังได้สร้างพลังอำนาจและเพิ่มศักยภาพ (empowerment) ให้กับผู้หญิงที่ประสบปัญหาคือ เนื่องจากองค์กรเอกชนมีกระบวนการให้ความช่วยเหลือหลายด้าน รวมถึงมีนักสหวิชาชีพที่มีความละเอียดอ่อนด้านเพศสภาพให้บริการในด้านต่างๆ เช่น นักจิตวิทยาที่มีส่วนช่วยอย่างมากในการทำให้ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวรู้สึกผ่อนคลายกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือกิจกรรม group support ซึ่งเป็นกระบวนการกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่มคือ ผู้หญิงที่ประสบปัญหาแบบเดียวกัน ซึ่งมีทั้งผู้หญิงที่กำลังเผชิญปัญหาและผู้หญิงที่ผ่านพ้นปัญหาไปแล้ว เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผู้หญิงที่กำลังประสบปัญหาอยู่สามารถนำประสบการณ์ของผู้ที่ผ่านพ้นปัญหาไปแล้วไปปรับใช้เป็นแนวทางให้กับตนเอง

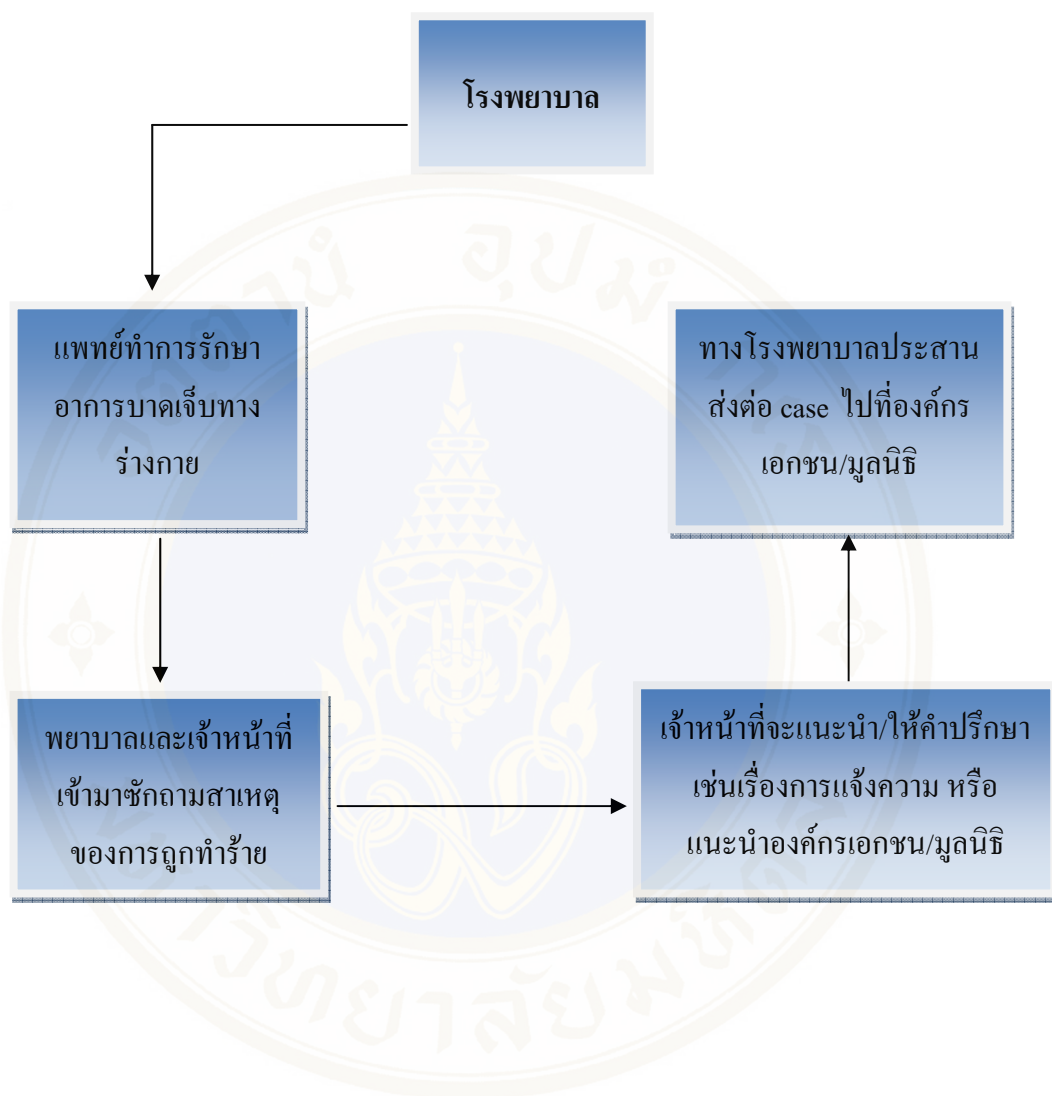
ไม่เพียงแค่นั้นองค์กรเอกชนทั้ง 3 แห่ง ยังได้มีการติดตามประเมินผลในแต่ละ case ด้วย ถึงแม้ว่าผู้หญิงจะได้ได้ออกไปใช้ชีวิตข้างนอกเองแล้ว ทั้งการติดตามประเมินเรื่องความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และด้านคดีความเป็นต้น ซึ่งกฤษฎา อาชนิจกุลและคณะ (2542 : 560) กล่าวว่าไว้ว่า แม้ในระยะแรกภรรยาส่วนใหญ่ที่ถูกทำร้ายร่างกาย จะได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสมาชิกในครอบครัว แต่แหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อการตัดสินใจให้ผู้หญิงยุติปัญหาที่เกิดขึ้น มักเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมภายนอก เช่น นักจิตวิทยา พยาบาล หน่วยสวัสดิการทางสังคม บริการสังคมสงเคราะห์ องค์กร/ศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกทำร้าย และตำรวจ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การให้บริการและความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ขององค์กรเอกชนนั้น สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิงได้ดีและผู้หญิงส่วนใหญ่ก็พึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเหล่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรินทร์ ปิงเจริญญสกุลและคณะ (2546 : 207) ที่พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยทั้ง 10 กรณี เลือกที่จะจัดการปัญหาโดยการขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง และพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ประเมินคุณภาพการบริการขององค์กรเอกชนสูงกว่าภาครัฐ เพราะรวดเร็วและขั้นตอนไม่

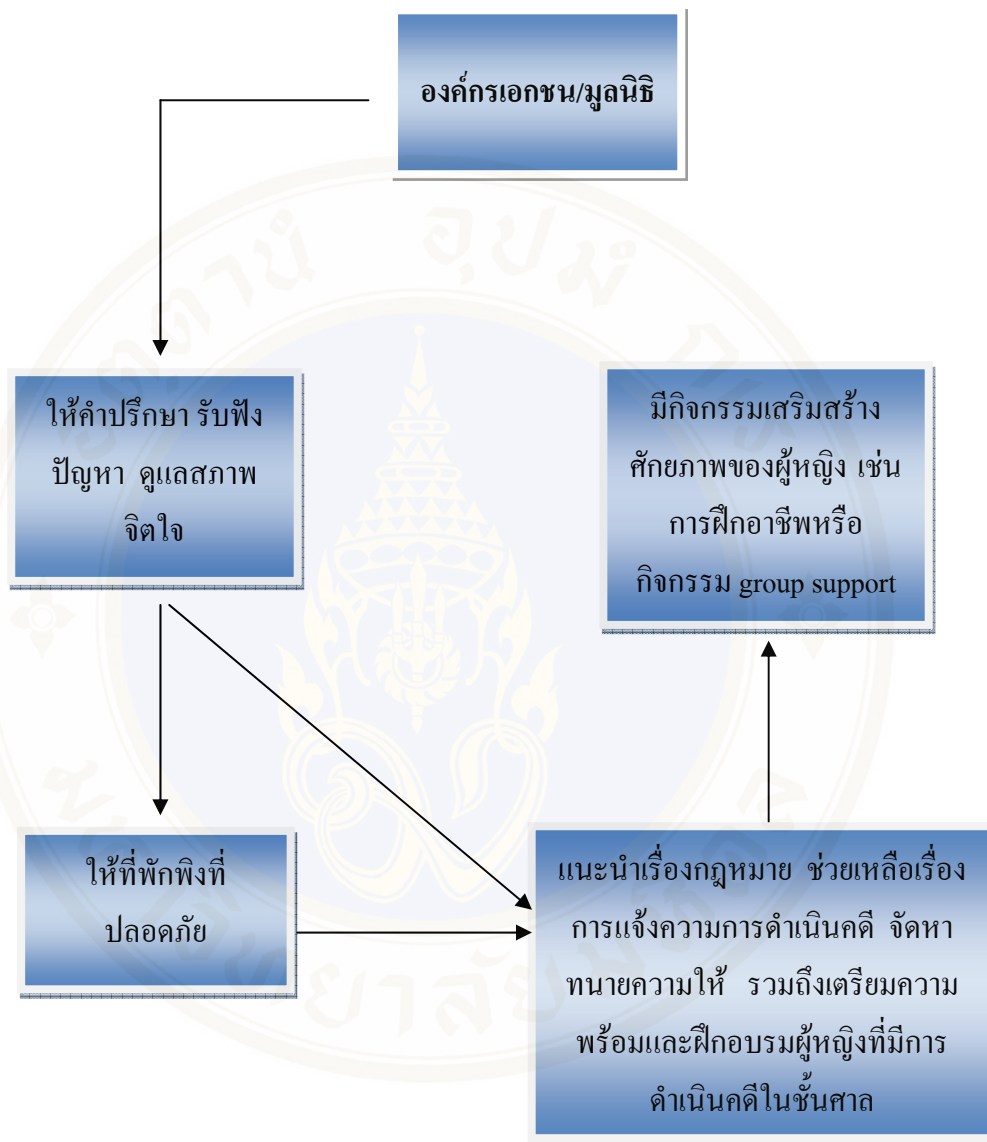
ซับซ้อนและยุ่งยากเหมือนภาครัฐ และปัจจุบันสังคมไทยก็มีองค์กรและมูลนิธิที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในชีวิตอยู่มากมาย เช่น มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง บ้านพักฉุกเฉิน ฯลฯ ประกอบกับแววรุ่ง นาวาบุญนิยม (2544 : 16) ยังได้กล่าวอีกว่า การที่ผู้หญิงเลือกที่จะขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนนั้น เนื่องมาจากการช่วยเหลือของกลุ่มทางสังคมแบบนี้ไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือถ้าเสียก็น้อยเมื่อเทียบกับการขอคำปรึกษาจากนักให้คำปรึกษาวิชาชีพ

แต่อย่างไรก็ตามองค์กรเอกชนเหล่านี้เองก็ยังมีข้อจำกัด ทั้งในด้านจำนวนองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว ที่ยังไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้น อีกทั้งพื้นที่ขององค์กรที่ให้ความช่วยเหลือก็ยังไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ในเขตของกรุงเทพฯ อาจมีบ้างตามต่างจังหวัดแต่ก็ไม่มากนัก อย่างเช่นมูลนิธิเพื่อนหญิงที่มีศูนย์การทำงานแก้ไขปัญหาและป้องกันความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในชุมชน ในแผนงานเล็กเหาะ-ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กใน 10 จังหวัด และมูลนิธิผู้หญิงที่มีเครือข่ายการทำงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิงด้านนี้ในพื้นที่ต่างจังหวัด เช่น จังหวัดพังงา เป็นต้น ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลทำให้ โอกาสที่ผู้หญิงจำนวนมากที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจะเข้าถึงความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเหล่านี้เป็นไปได้น้อย ต่อมาเป็นข้อจำกัดด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่อาจไม่เพียงพอต่อการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา ประกอบกับองค์กรเอกชนเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในหลายๆ ด้าน เช่น การส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายหรือความละเอียดอ่อนทางเพศ (gender sensitivity) แต่ก็ไม่ได้รวมถึงการฝึกทักษะด้านการเข้าไประงับเหตุการณ์ความรุนแรงเบื้องต้น รวมถึงทักษะด้านการให้คำปรึกษาผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบกระเทือนทางจิตใจในระดับที่รุนแรงเข้าไปด้วย

จากการให้ความช่วยเหลือของโรงพยาบาลและองค์กรเอกชนสรุปเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 การให้ความช่วยเหลือของโรงพยาบาล

แผนภูมิที่ 2 การให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน/มูลนิธิ

บทที่ 4

กระบวนการยุติธรรมไทยกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

บทนี้จะกล่าวถึง ผลการศึกษาที่ได้จากผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและ ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรเอกชนในบริบทที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม โดยการศึกษาครั้งนี้จะ เน้นเฉพาะกระบวนการยุติธรรมในชั้นของตำรวจ เนื่องจากตำรวจเป็นกระบวนการยุติธรรมขั้นแรก ที่ผู้หญิงนึกถึง เมื่อไม่สามารถจัดการกับปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับผล การศึกษาของกนกพร บุญญาพิพรรณ (2549 : 69) ที่พบว่า ถ้าภรรยาถูกสามีทำร้ายก็มักจะจัดการ ปัญหาด้วยตัวเองก่อน จากนั้นก็จะไปขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง แต่หากยังไม่สามารถยุติ ความรุนแรงดังกล่าวของสามีได้ ภรรยา ก็จะเข้าไปขอความช่วยเหลือหรือแจ้งความกับตำรวจ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงมีความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา

อย่างไรก็ตามจากที่อภิปรายในบทก่อนหน้านี้ว่า แม้จะมีผู้หญิงเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ เข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อตำรวจกรณีถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว แต่การเข้าแจ้งความก็ไม่ใช่ หลักประกันว่า ผู้หญิงเหล่านี้จะได้รับการคุ้มครองให้รอดพ้นจากความรุนแรงและจะได้รับความ ยุติธรรมตามกฎหมาย เนื่องจากความเป็นจริงจากการเก็บข้อมูลและงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า เมื่อ เรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจแล้ว ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นก็มักจะ ยุติลงที่ชั้นนี้ อาจเนื่องมาจากวิธีการไกล่เกลี่ยที่ตำรวจมักใช้จัดการกับคดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นวิธีการเพื่อลดคดีความที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มากกว่าเพื่อให้ความคุ้มครองและ ปกป้องผู้หญิง ผลที่ตามมาคือ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้น ที่ต่ำกว่าชั้นตำรวจ เช่น กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลยังมีไม่มากนัก หากเปรียบเทียบกับ สถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น และจากผลการศึกษาครั้งนี้ก็พบข้อมูลเช่นกันว่า มีผู้หญิงเพียง 1 คน จาก ทั้งหมด 5 คนที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม แล้วเรื่องดำเนินเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล

โดยเนื้อหาในบทที่ 4 จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ หนึ่ง ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว สอง ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง สาม เหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกหรือไม่ เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม สี่ ความคิดเห็นของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและ ผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว ทั้งกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีผู้หญิงบางส่วนเท่านั้นที่พอทราบเกี่ยวกับกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว แต่ก็เป็นทราบแบบผิวเผินไม่ได้ทราบถึงรายละเอียดและสาระสำคัญของตัวบทกฎหมายมากนัก โดยช่องทางการรับรู้ดังกล่าว ผู้หญิงจะรับรู้ผ่านสื่ออย่างหนังสือและรายการโทรทัศน์ เช่น รายการผู้หญิงถึงผู้หญิง จะเห็นได้ว่าสื่อดังกล่าวมีส่วนสำคัญทั้งการเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายและการประชาสัมพันธ์ให้ผู้หญิงทราบว่า เมื่อตนเองถูกระทำรุนแรงมีองค์กรไหนบ้างที่คอยให้ความช่วยเหลืออยู่ รวมถึงผู้หญิงจะรับรู้เรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมผ่านการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ขององค์กรที่ตนเองเข้าไปขอความช่วยเหลือ ซึ่งจากการสัมภาษณ์คุณพัชณีย์ ตีตา มายอด นักสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉิน ก็พบข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า “ ส่วนใหญ่ผู้หญิงที่เข้ามาที่บ้านพักฉุกเฉิน 100% เลยนะ ถามว่าเขารู้ไหมว่ามีกฎหมายและพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวบัญญัติอยู่ คำตอบคือไม่รู้เลย ที่ไม่รู้จะมาจาก การขาดการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเปล่า ” ⁶²

อย่างกรณีของพี่รุ่งพบข้อมูลว่า พี่รุ่งไม่มีความรู้/ความเข้าใจเรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเลย จนกระทั่งพี่รุ่งประสบกับเหตุการณ์ความรุนแรง แล้วมูลนิธิผู้หญิงได้เข้ามาช่วยเหลือและจัดการเรื่องการดำเนินคดีความให้ ซึ่งพี่รุ่งเล่าว่า

เราไม่รู้เรื่องแจ้งความหรือกฎหมายเลย เราให้อ้อย (เจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิง) จัดการให้ทุกอย่าง เพราะเราลืมหูลืมตาไปๆ ก็ลืม หูเราก็ไม่ได้ยินข้างหนึ่ง อะไรเราก็อ้อยอย่างเดียว เวลาเราเป็นอะไรก็โทรศัพท์หาอ้อยอย่างเดียว อ้อยก็มา ถ้าไม่ได้มูลนิธิผู้หญิงเราไม่รู้จะทำไงเลย แอ่นๆ เราไปหวังพึ่งพ่อแม่พี่น้องก็ไม่ได้⁶³

ต่อมาคือกรณีของพี่ก๊ิบและพี่ป๋มที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยพี่ก๊ิบบอกว่า “เรื่องกฎหมายไม่ทราบเลย เพราะเราก็คือบ้านเลี้ยงลูก ข้าราชการด้านนี้ก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง ” ⁶⁴ เช่นเดียวกับใน

⁶² สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2553

⁶³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

⁶⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

กรณีของพี่ป๋มที่บอกว่า “ไม่ทราบเลยจะเกี่ยวกับกฎหมาย ไม่รู้เลยว่าอะไรที่ผิดมากผิดน้อย เราเลี้ยงลูกอย่างเดียว แล้วเรื่องมันก็เกิดมานานแล้ว ”⁶⁵

และในกรณีของพี่เดือนที่ถึงแม้จะมีการไปแจ้งความ แต่พี่เดือนก็ไม่ทราบเลยว่าตำรวจใช้กฎหมายใดจัดการดำเนินคดีความให้

ผู้เขียน : ตอนไปแจ้งความตำรวจใช้กฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวคะ

พี่เดือน : ไม่รู้ เราไม่รู้เลย คือคิดว่าจะเอาเรื่องเขาอย่างเดียว อยากได้ที่ทำมาหากิน อยากให้เขารับผิดชอบ เลยไม่รู้จะใช้กฎหมายอะไร

ผู้เขียน : พี่เดือนทราบเกี่ยวกับกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวบ้างหรือเปล่าคะ

พี่เดือน : ไม่ทราบเลย⁶⁶

ส่วนกรณีของพี่จอยและพี่ไหม พบข้อมูลว่าทั้ง 2 คนพอรับทราบเกี่ยวกับกฎหมายมาบ้าง แต่ไม่ได้ทราบถึงรายละเอียดในตัวกฎหมายมากนัก อย่างพี่จอยทราบเรื่อง พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมาจากการเรียนปริญญาตรีในวิชากฎหมายปกครองและกฎหมายท้องถิ่น ประกอบกับการบอกเล่าจากทนายความที่ดำเนินคดีความให้กับพี่จอย และในกรณีของพี่ไหมที่ทราบเรื่องกฎหมายผ่านหนังสือและรายการโทรทัศน์ โดยพี่ไหมเล่ารายละเอียดให้ฟัง ดังนี้

ก่อนหน้านี้ที่ทราบเรื่องกฎหมายก็จะเป็นเกี่ยวกับเรื่องเด็กและครอบครัว ส่วนใหญ่ก็ทราบจากหนังสือและก็รายการทีวีอย่างผู้หญิงถึงผู้หญิง ที่เขาจะพูดเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่คุ้มครองผู้หญิงที่ถูกทำร้ายประมาณนี้ แต่ไม่ได้รู้รายละเอียดมาก รู้จักแค่ว่ามีประมาณนี้เพราะได้ยินผ่านๆ หนูมาบ้าง แต่พระราชบัญญัตินี้ก็ออกมาเป็นปีแล้วไม่ใช่หรอ คิดว่าคงมีผู้หญิงอีกหลาย

⁶⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁶⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

คนนะที่ไม่รู้เรื่องกฎหมาย บางคนโดนอะไรมาก็ไม่กล้าเปิดเผย บางคนก็ไม่กล้าไปแจ้งความ ก็โดนทำร้ายอยู่อย่างนั้นแหละ เพราะไม่รู้กฎหมายไง⁶⁷

ต่อมากรณีของพี่แอมกับพี่พิม ที่ทราบเรื่องกฎหมายจากการแนะนำของเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉิน โดยพี่พิมให้รายละเอียดว่า “พี่พอรู้บ้างนะ เจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินบอก แต่พี่ไม่รู้ว่ามันมีเนื้อหารายละเอียดยังไง”⁶⁸ ส่วนกรณีของพี่แอมมีรายละเอียดดังนี้

ผู้เขียน : ตอนที่ไปแจ้งความพี่แอมทราบเรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือตำรวจได้บอกว่ามีพระราชบัญญัติตัวนี้หรือเปล่าคะ

พี่แอม : พี่รู้จักพระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่อยู่ในบ้านพักฉุกเฉินแล้ว นักสังคมสงเคราะห์บอก แต่ก่อนหน้านี้ไม่รู้ เพราะคิดว่าไม่จำเป็นที่ต้องรู้ เพราะพี่ทำงานไม่ค่อยรู้เรื่องกฎหมายจริงๆ

ผู้เขียน : พี่แอมคิดว่ามีผู้หญิงอีกเยอะไหมคะที่ไม่รู้เรื่องกฎหมาย

พี่แอม : เยอะ เพราะอย่างสาวโรงงาน ทำงานไม่มีเวลารับรู้ข่าวสารนะ นอกจากข่าวต่างๆ เช่น ข่าวประท้วงกันก็รู้อยู่ แต่ถ้ากฎหมายออกใหม่หรือการปรับปรุงกฎหมายนี้ไม่รู้⁶⁹

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้หญิงที่ประสบปัญหา ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเนื้อหาโดยสังเขปเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวกับผู้หญิงด้วย และเมื่อผู้หญิงได้รับทราบรายละเอียดในเนื้อหาของตัวพระราชบัญญัตินี้แล้ว ผู้หญิงก็มีท่าทีสนใจและอยากที่จะเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองในมาตราต่างๆ ตามพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากรายละเอียดในตัวพระราชบัญญัติทำให้ผู้หญิงทราบว่า มีมาตรการใดบ้างที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตนเองได้ ตัวอย่างในกรณีของพี่ไหมที่จากการสัมภาษณ์พูดคุยพบว่า สิ่งพี่ไหมต้องการจากกระบวนการยุติธรรมคือ การบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมของสามี โดยเฉพาะการตรวจสอบทางจิตของสามีว่าผิดปกติหรือไม่ และเมื่อผู้เขียนได้บอกรายละเอียดของพระราชบัญญัตินี้ให้พี่ไหมทราบว่า ในมาตรา 10 ของพระราชบัญญัตินี้มีการให้ความคุ้มครองในประเด็นนี้อยู่ พี่ไหมก็มีท่าทีสนใจและอยากเข้าถึงมาตรการดังกล่าว

แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันยังไม่มีกลไกรองรับมาตรการบรรเทาทุกข์ตามมาตรา 10 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเพียงพอ ที่จะทำให้ผู้หญิงที่

⁶⁷ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁶⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁶⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

ประสบปัญหาสามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากมาตรการดังกล่าวได้ง่าย เนื่องจากมาตรการดังกล่าวมีข้อจำกัดนั้นก็คือ หากผู้หญิงต้องการเข้าถึงมาตรการการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมผู้กระทำความผิด ผู้หญิงจะต้องทำการดำเนินการร้องทุกข์ก่อน ซึ่งในความเป็นจริงมีผู้หญิงหลายคนที่ต้องการเข้าถึงมาตรการดังกล่าวแต่ไม่ต้องการที่จะดำเนินคดีกับสามี เพราะมาตรการการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมผู้กระทำความผิดมีความสำคัญ ทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดที่จะได้เข้ารับการบำบัดรักษาพฤติกรรมความรุนแรงและอาการทางจิต และต่อตัวผู้ถูกระทำความผิดที่มาตรการดังกล่าวจะไปช่วยลดระดับความรุนแรงที่เกิดจากสามีให้ลดน้อยลงได้ ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงว่าในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีสถานที่ให้บริการด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความรุนแรงอย่างทั่วถึง

จากที่กล่าวมาก็สะท้อนให้เห็นแล้วว่า ข้อจำกัดของพระราชบัญญัติดังกล่าวทำให้ผู้หญิงที่ไม่ต้องการแจ้งความดำเนินคดีกับสามี เข้าไม่ถึงและไม่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เช่นเดียวกับที่ศิริพร สะโครานะ (2552) ได้ให้ความเห็นในมาตรการนี้ไว้ว่า มาตรการบรรเทาทุกข์ มาตรา 10 และ 11 เป็นสิ่งสำคัญในการให้ความคุ้มครองไม่ให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว เพราะมีมาตรการช่วยผู้กระทำความรุนแรงให้สามารถเข้ารับการบำบัดทางจิตเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความรุนแรง แต่ในปัจจุบันก็ยังไม่มี ความชัดเจนว่าหน่วยงานใดที่จะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบ อีกด้านหนึ่งก็คือ การไม่เปิดโอกาสให้กับผู้หญิงเข้าถึงมาตรการบรรเทาทุกข์ดังกล่าว หากไม่ต้องการดำเนินการร้องทุกข์กล่าวโทษกับผู้กระทำความผิด นั้นหมายความว่า ผู้ถูกระทำความผิดจะต้องร้องทุกข์กล่าวโทษเพื่อให้สามารถเข้าถึงกระบวนการคุ้มครองได้

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้/ความเข้าใจที่ชัดเจนในกฎหมายและไม่ทราบถึงสิทธิของตนเองที่กฎหมายให้ความคุ้มครองอยู่ จนกระทั่งมีองค์กรเอกชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือประสานงานและส่งเสริมด้านการดำเนินคดีความให้ อย่างไรก็ตามกรณีของพี่รุ่งที่หากไม่มีมูลนิธิผู้หญิงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือแล้ว พี่รุ่งก็อาจต้องยอมจำนนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่ทราบว่าจะไปเรียกร้องหรือขอความช่วยเหลือจากองค์กรใดได้บ้าง และถึงแม้ว่าจะมีผู้หญิงบางส่วนที่รู้ว่ามีกฎหมายอยู่ แต่ก็เป็นการรับรู้แบบผิวเผินไม่ได้ลงลึกถึงรายละเอียดและเนื้อหาใจความสำคัญของกฎหมาย ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ทราบกฎหมายก็มาจากการที่ภาระงานของผู้หญิงทั้งที่ทำงานเป็นแม่บ้านหรือที่ทำงานนอกบ้านเอง ทำให้ผู้หญิงไม่มีเวลาในการรับรู้หรือสนใจข่าวสารด้านกฎหมาย จะเห็นได้ว่า บทบาทของแม่และเมียได้ก่อให้เกิดภาระและหน้าที่ที่ผู้หญิงจะต้องทำในแต่ละวันตามมาอย่างมากมาย จนทำให้ผู้หญิงไม่มีเวลาใส่ใจต่อเรื่องราวภายนอกครอบครัว รวมถึงเรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงขาดการรับรู้เรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมก็คือ การขาดการประชาสัมพันธ์จาก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ และกระจายข่าวสารด้านกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวให้กับผู้หญิงในสังคมได้รับรู้

อีกทั้งข้อสังเกตหนึ่งที่ได้จากผลการศึกษาข้างต้นคือ สื่ออย่างหนังสือและรายการโทรทัศน์เป็นทางเลือกหนึ่งที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้หญิงสามารถรับรู้กฎหมายได้ง่ายและสะดวกขึ้น แม้ว่าจะไม่ได้ทราบรายละเอียดในตัวกฎหมายมากนัก แต่ก็สิ่งที่ดีที่ทำให้ผู้หญิงได้ตระหนักในเบื้องต้นว่า ตอนนี้มีกฎหมายอะไรบ้างที่ให้ความคุ้มครองตนเองอยู่ โดยกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวต่างก็มีความสำคัญต่อผู้หญิงทั้งสิ้น เพราะหากผู้หญิงมีความรู้และความเข้าใจในกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแล้ว ก็จะเป็นตัวช่วยสำคัญของผู้หญิงในการนำความรู้ที่ได้จากกฎหมายไปใช้ เมื่อตนเองหรือบุคคลใกล้ชิดประสบกับปัญหาความรุนแรง ประกอบกับการรับรู้ถึงสิทธิของตนเองในกฎหมายนั้น ยังเป็นการเพิ่มเสริมศักยภาพให้กับผู้หญิงสามารถใช้ชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันกับสังคมภายใต้ระบบชายเป็นใหญ่ได้ดียิ่งขึ้นด้วย

ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

โดยในส่วนความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน 3 แห่งคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง และบ้านพักฉุกเฉิน ซึ่งผลการศึกษาที่ได้พบข้อมูลว่า เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนทั้ง 3 แห่งข้างต้น มีความรู้และความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศสภาพในการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวอย่างมากด้วย โดยเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนแห่งแรกที่ผู้เขียนได้ทำการนัดสัมภาษณ์คือ คุณสุเพ็ญศรี พึ่งโลกสูง หัวหน้าศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง แต่เนื่องจากผู้เขียนไปก่อนเวลา คุณสุเพ็ญศรีจึงให้ผู้เขียนพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเพื่อนหญิงท่านอื่นก่อน ซึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสดูคุยกับทั้งนักสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัครของมูลนิธิเพื่อนหญิงดังนี้

คุณพนา เจริญสุข อาสาสมัครของมูลนิธิเพื่อนหญิง ที่ให้ข้อมูลด้านการทำงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว สำหรับประสบการณ์ในการพาผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนการแจ้งความกับตำรวจนั้น คุณพนาเล่าให้ฟังว่า ส่วนใหญ่ก็มักจะพบปัญหา เช่น ตำรวจไม่รับแจ้งความ ไม่สนใจ และพูดจาไม่ดีกับผู้เสียหาย รวมถึงเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ คุณพนายังบอกอีกว่า ยังมีตำรวจอีกหลายคนที่ยังไม่รู้ว่ามีตัวพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวอยู่ ดังนั้นเจ้าหน้าที่

ของมูลนิธิเพื่อนหญิงทุกคนจะถือเอาตัวพระราชบัญญัตินี้ติดตัวไปด้วยทุกครั้ง เวลาพาผู้หญิงที่ประสบปัญหาไปแจ้งความที่สถานีตำรวจ เพื่อจะไปเจอตำรวจที่ไม่รู้ขั้นตอนต่างๆ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิจะได้เอาพระราชบัญญัตินี้ให้ตำรวจดูได้ และในด้านความรู้/ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมของคุณพนา จากการพูดคุยผู้เขียนพบว่า คุณพนามีความรู้/ความเข้าใจที่ค่อนข้างชัดเจน ส่วนประสบการณ์การพาผู้หญิงที่ประสบปัญหาไปแจ้งความ คุณพนาได้เล่ารายละเอียดให้ฟังดังนี้

อย่างเรื่องตำรวจ ส่วนใหญ่จะไม่ช่วยเหลือหรือไม่รับแจ้งความนะ มีผู้หญิงคนหนึ่งโดนสามีตีหน้า พี่ก็พาเขาไปแจ้งความ แต่ก่อนหน้านี้เขาเคยไปแจ้งความแล้วนะ แต่ตำรวจไม่รับแจ้ง พอพี่พาไป พี่ก็บอกกับตำรวจว่า ขอใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว แต่ตำรวจพูดกับพี่ว่า ใจรู้ไหม “คุณจะมาสู้ดีกว่าผมได้ยังไง รอยบาดเจ็บก็ไม่เห็น” แต่ทางเราก็งงๆ ยืนยันว่า จะขอใช้สิทธิของพระราชบัญญัตินี้ ตำรวจถึงยอมทำให้ พี่คิดว่าตำรวจเขาคงอยากลดขั้นตอนต่างๆ นะ เพราะว่าถ้าส่งขึ้นศาล ตำรวจก็ต้องเขียนสำนวนไป ทำอะไรอีกตั้งเยอะ เขาก็มักจะใช้วิธีการปรับแทน เพราะมันง่ายกว่าเยอะ ไม่ต้องยุ่งยาก⁷⁰

อีกทั้งคุณพนายังได้เล่าประสบการณ์การทำงานช่วยเหลือผู้หญิงให้ฟังต่ออีกว่า

พี่เคยทำ case หนึ่งนะผู้ชายค่อนข้างเกร แล้วเวลาทะเลาะกัน เขาก็จะลากผู้หญิงเข้าไปหลับนอนด้วย คือผู้ชายเขามองว่า การหลับนอนก็จะช่วยให้ผู้หญิงมีความโกรธลดลง แล้วหลับนอนด้วยกันทุกวันเลย วันละสองสามครั้ง ไม่พอนะ เาเมียน้อยเข้ามาในบ้านด้วย แล้วทางผู้หญิงก็โทรศัพท์มาที่มูลนิธิ บอกว่าอยากให้เราช่วย พี่ก็ไปนะ แต่พอจากกลับ พี่ก็เลยบอกให้ตำรวจช่วยไปส่งพี่ที่ท่ารถหน่อย นี่ขนาดคนทำงานนะ ยังรู้สึกกลัวว่าจะไม่ปลอดภัยเลย แล้วตัวผู้หญิงที่ถูกทำร้าย ถ้าเขาไปแจ้งความแล้วเกิดถูกทำร้ายหนักกว่าเก่า ใครจะช่วยเขาได้⁷¹

⁷⁰ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2553

⁷¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียนวันเดียวกัน

ต่อจากนั้นผู้เขียนก็ได้พูดคุยกับคุณสุจินดา ค้องม่วง นักสังคมสงเคราะห์ของมูลนิธิเพื่อนหญิง ซึ่งจากการพูดคุยกับคุณสุจินดาพบข้อมูลดังนี้ ข้อมูลด้านสถิติของผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิเพื่อนหญิงในปี 2552 แบ่งเป็นด้านสังคมสงเคราะห์ประมาณ 300 กว่าราย และด้านกฎหมาย 600 กว่าราย (เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ให้บริการเยอะกว่า) ซึ่งผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงมูลนิธิเพื่อนหญิงจะให้ความช่วยเหลือในด้านการให้คำปรึกษา การแนะนำทั้งด้านกฎหมายและด้านสังคมสงเคราะห์ การพาไปแจ้งความ การไปร่วมสอบปากคำกับผู้หญิง การให้ที่พักชั่วคราว และการประสานส่งต่อไปยังโรงพยาบาล และจากการพูดคุยกับคุณสุจินดา ผู้เขียนพบว่า คุณสุจินดา มีความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมอย่างชัดเจน อีกทั้งคุณสุจินดาได้พูดถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไว้ด้วยว่า

พอมิพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ทางมูลนิธิเพื่อนหญิงก็จะแนะนำให้ผู้หญิงไปแจ้งความตามพระราชบัญญัตินี้ เพราะอย่างน้อยถึงแม้จะมีการตกลงหรือทำบันทึกยอมความกันในชั้นตำรวจเสร็จแล้ว แต่ถ้ามีการทำร้ายกันอีกในภายหลัง หรือผู้กระทำไม่ทำตามที่ได้ตกลงกันไว้ ก็สามารถหยิบยกคดีขึ้นมาใหม่ได้⁷²

จากนั้นผู้เขียนก็ได้พูดคุยต่อกับคุณสุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูง หัวหน้าศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรีมูลนิธิเพื่อนหญิง โดยจากการพูดคุยกับคุณสุเพ็ญศรีในหลายครั้งก่อนหน้านี้ก็พบว่า คุณสุเพ็ญศรีมีความรู้/ความเข้าใจในกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศสภาพเป็นอย่างมาก ซึ่งคุณสุเพ็ญศรีได้เล่ารายละเอียดการทำงานของมูลนิธิเพื่อนหญิงให้ฟังว่า งานของมูลนิธิเพื่อนหญิงมีทั้งการทำงานด้านการช่วยเหลือและการป้องกันปัญหา ด้านแรก คือ ด้านการให้ความช่วยเหลือ เช่น ด้านการดำเนินคดีกับสามีซึ่งก็จะมีสองวิธีที่มูลนิธิเพื่อนหญิงใช้ก็คือ 1. การเข้าร่วมกระบวนการกลุ่ม (group support) กลุ่มนี้จะใช้ผู้ที่ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันหรือแบบเดียวกัน และในบางครั้งก็จะมีนักวิชาชีพเฉพาะ เช่น นักสังคมสงเคราะห์หรือทนายความมาให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจของผู้หญิง 2. การประชุมคดี (case conference) ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมฝึกอบรมให้กับผู้ที่ต้องมีการดำเนินคดี เพื่อให้ผู้หญิงรู้และเข้าใจกระบวนการดำเนินงานในชั้นศาล รวมถึงวิธีการตอบข้อซักถามต่างๆ ด้านที่สอง คือ การป้องกันก็จะเป็นการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ให้ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคู่มือผู้ชายลดเหล้า หรือชุมชนลดละเลิกเหล้า

⁷² สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2553

ลดความรุนแรง อีกทั้งทางมูลนิธิเพื่อนหญิงก็มีการทำ home visit หรือการออกเยี่ยมบ้านผู้ประสบปัญหา โดยนักสังคมสงเคราะห์เพื่อการฟื้นฟูเยียวยาผู้ประสบปัญหาในเบื้องต้น

เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนต่อมาที่ผู้เขียนได้ทำการสัมภาษณ์คือ คุณพัชณัฐิตา มายอด นักสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉิน โดยจากการสัมภาษณ์ก็พบว่า คุณพัชณัฐิตามีความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมค่อนข้างชัดเจน เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนข้อมูลโดยทั่วไปที่พบมีดังนี้ ผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือในบ้านพักฉุกเฉินมีหลายกลุ่มด้วยกัน ไม่เฉพาะแต่กลุ่มของความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น โดยยังมีทั้งหญิงตั้งครรภ์ แม่ลูกอ่อน แม่ลูกโต หญิงโสด ผู้ป่วย HIV เด็กนักเรียน เด็กเล็ก (ที่เป็นลูกของผู้หญิงที่ประสบปัญหา) ซึ่งทางบ้านพักฉุกเฉินจะมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ตลอด 24 ชั่วโมง เนื่องจากมีคนหลายกลุ่มที่ต้องดูแลตลอดเวลาอย่างคนใกล้คลอดหรือเด็กที่ป่วย ซึ่งในส่วนผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือที่บ้านพักฉุกเฉินก็จะมีทั้งที่โทรศัพท์เข้ามาปรึกษาปัญหาอย่างเดียว หรือโทรศัพท์เข้ามาปรึกษาแล้วขอเข้ามาพักด้วย โดยผู้หญิงส่วนใหญ่ที่เข้ามาที่บ้านพักฉุกเฉินด้วยตนเอง จะรู้จักบ้านพักฉุกเฉินผ่านการอ่านนิตยสารชีวิตรักชีวิตจริงและคู่สร้างคู่สม รวมถึงการรับรู้ผ่านรายการโทรทัศน์อย่างผู้หญิงถึงผู้หญิงที่ทางบ้านพักฉุกเฉินได้ทำสื่อประชาสัมพันธ์ออกไป ซึ่งคุณพัชณัฐิตาบอกว่า การประชาสัมพันธ์ดังกล่าวประสบผลสำเร็จดีมากในการให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาสามารถเข้าถึงกระบวนการช่วยเหลือต่างๆ ได้ ส่วนผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักฉุกเฉินในช่องทางอื่นๆ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจพามาส่งหรือทางโรงพยาบาลแนะนำให้มา โดยการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นเมื่อมีผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงเข้ามา ทางบ้านพักฉุกเฉินก็จะให้ที่พักพิงชั่วคราวที่ปลอดภัยและดูแลเรื่องอาหาร จากนั้นก็จะมีการสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยามาให้คำแนะนำกับผู้หญิง และทำการสอบถามผู้หญิงว่าโดนกระทำรุนแรงอะไรมาบ้าง

ส่วนสัดส่วนของผู้หญิงในบ้านพักฉุกเฉินที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม คุณพัชณัฐิตาบอกว่า มีเพียงแค่ 1-5% เท่านั้น นอกนั้นจะไม่ใช้ เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่จะคำนึงถึงลูก แต่อย่างไรก็ตามคุณพัชณัฐิตาบอกว่า ผู้หญิงที่เข้ามาในบ้านพักฉุกเฉินทุกราย เจ้าหน้าที่จะแนะนำเสมอว่าตอนนี้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่ให้ความคุ้มครองผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้ายอยู่เพื่อให้ผู้หญิงได้รู้ถึงสิทธิของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่มก่อนหน้านี้ผู้หญิงที่เข้ามาที่บ้านพักฉุกเฉินไม่รู้สิทธิเหล่านี้เลย ผู้หญิงบางคนคิดว่าสามีมีอำนาจที่จะดบตีภรรยาได้และภรรยาไม่มีสิทธิที่จะไปแจ้งความ อีกทั้งตัวผู้หญิงเองก็ไม่ได้รู้ด้วยว่าจะไปขอความช่วยเหลือจากองค์กรไหนได้บ้าง นอกจากนั้นทางบ้านพักฉุกเฉินก็มีการฝึกอาชีพให้กับผู้หญิงทุกคนด้วย ซึ่งมีทั้งการเรียนเสริมสวย ทำอาหาร ทำดอกไม้ สอนขับรถยนต์ สอนคอมพิวเตอร์ แต่ส่วนใหญ่ผู้หญิงจะสนใจเรื่องเสริมสวยและนวดตัวนวดฝ่าเท้า

อีกทั้งผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือเรื่องความรุนแรงในครอบครัว บางคนอยู่ในบ้านพักฉุกเฉินมาเป็นระยะเวลานาน เพราะต้องรอการดำเนินการต่างๆ เช่น การทำเรื่องฟ้องหย่า หรือผู้หญิงบางคนที่มีบาดแผลทางจิตใจที่รุนแรงก็ต้องใช้เวลาในการรักษาที่ค่อนข้างนาน และในเรื่องงบประมาณที่ทางบ้านพักฉุกเฉินได้รับก็มีจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จากกระทรวงสาธารณสุขในฐานะที่ทางบ้านพักฉุกเฉินได้ดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื่อเอดส์ ซึ่งงบประมาณทั้งสองส่วนที่ได้รับนี้หากเปรียบเทียบกับ การดูแลผู้ที่เข้ามาขอความช่วยเหลือแล้วก็ไม่เพียงพออีก ทั้งบ้านพักฉุกเฉินยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิเด็กโลกสวีเดนในประเด็นผู้หญิงท้องไม่พร้อมด้วย นอกจากนี้ก็เป็นบุคคลภายนอกบริจาคเข้ามา ส่วนเกณฑ์ในการวัดว่าผู้หญิงคนไหนพร้อมที่จะออกไปใช้ชีวิตเองข้างนอกแล้วนั้น ทางบ้านพักฉุกเฉินก็จะลงไปเยี่ยมบ้านผู้หญิง โดยดูว่าที่อยู่นั้นปลอดภัยหรือไม่หรือสถานที่ที่ผู้หญิงจะไปทำงานปลอดภัยไหม และในบางครั้งทางบ้านพักฉุกเฉินก็จะมีการทำข้อตกลงกับตัวผู้กระทำด้วยว่า ถ้าหากกลับไปอยู่ด้วยกันแล้วจะไม่คบดีหรือไม่ทำร้ายผู้หญิงอีก อีกทั้งบางครั้งทางบ้านพักฉุกเฉินก็จะไปฝากให้หัวหน้าชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านช่วยดูแลผู้หญิงด้วย ประกอบกับทางบ้านพักฉุกเฉินจะมีการโทรศัพท์ถามผู้หญิงอยู่เป็นระยะว่ายังถูกทำร้ายซ้ำอยู่หรือไม่

และเจ้าหน้าที่คนสุดท้ายที่ผู้เขียนทำการสัมภาษณ์คือ คุณพิมพ์ธรรม เอื้อเพื่อ เจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิง โดยจากการสัมภาษณ์พูดคุยก็พบเช่นเดียวกันว่า คุณพิมพ์ธรรมมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนและยังมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศสภาพอย่างมากด้วย ซึ่งคุณพิมพ์ธรรมได้เล่ารายละเอียดการทำงานของมูลนิธิผู้หญิงไว้ว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่เข้ามาขอความช่วยเหลือที่มูลนิธิผู้หญิงจะโทรศัพท์เข้ามาขอปรึกษาเพียงอย่างเดียว ส่วนด้านการประชาสัมพันธ์มูลนิธิผู้หญิงจะทำผ่านช่องทางสื่อโทรทัศน์อย่างรายการผู้หญิงถึงผู้หญิงหรือการจัดแถลงข่าว อีกทั้งเรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว เครือข่ายผู้หญิงเพื่อความก้าวหน้าและสันติภาพ ซึ่งมีมูลนิธิผู้หญิงเป็นแกนนำได้ทำการจัดรวบรวมความคิดเห็นของชาวบ้านก่อนที่พระราชบัญญัตินี้จะออกมาบังคับใช้ รวมถึงมูลนิธิผู้หญิงก็ได้เข้าเป็นคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวด้วย แต่อย่างไรก็ตามคุณพิมพ์ธรรมบอกว่าพระราชบัญญัติที่ออกมาไม่ได้ตรงใจจากประชาชนทั้งหมด เพราะรายละเอียดของสิ่งที่ภาคประชาชนเสนอไปไม่ได้ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว

ประกอบกับขณะนี้ทางมูลนิธิผู้หญิงกำลังจับประเด็น เรื่องของผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้ายมาเป็นระยะเวลานาน แล้วสุดท้ายเมื่อมีการต่อสู้กันผู้หญิงเกิดพลาดพลั้งฆ่าสามีตาย ทำให้ผู้หญิงต้องกลายเป็นผู้ต้องหาฆ่าคนตายโดยเจตนา ซึ่งในประเด็นนี้คุณพิมพ์ธรรมได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“ทางกระบวนการยุติธรรมไม่ได้เอาเรื่องที่ผู้หญิงถูกทำร้ายมาเป็นเวลานานเข้ามาในการพิจารณาคดี ซึ่งกระบวนการยุติธรรมควรจะมีผลเสียมากกว่านี้ และควรมีความรู้ในด้านนิติหญิงชาย รวมถึงการมีความเข้าใจปัญหาที่ผู้หญิงถูกทำร้ายมากกว่านี้ด้วย”⁷³ ส่วนสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมคุณพิมพ์ธรรมบอกไว้ว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องทัศนคติของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงาน อย่างเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ยังมองเรื่องฟัวเมียว่าเป็นเรื่องที่หุ้มหมิ่มเกินไป ตำรวจจึงไม่ค่อยสนใจที่จะช่วยเหลือ นั่นก็เพราะตำรวจมีระบบความคิดชายเป็นใหญ่ โดยมองผู้หญิงว่าเป็นฝ่ายชั่วร้าย หรือว่ามีพฤติกรรมที่ทำให้สามีต้องทำร้าย เช่น เล่นไฟ ไม่ทำกับข้าวให้สามีกิน สามีเลยต้องสั่งสอนบ้าง เช่นเดียวกับผลการศึกษาของแววรุ่ง นาวาบุญนิยม (2544 : 71) ที่พบเหตุผลที่สามีใช้อำนาจทำร้ายภรรยา คือ การไม่ทำตามหน้าที่ภรรยาที่ดีตามที่สังคมคาดหวัง เช่น ภรรยาทำงานไม่ครบถ้วน ภรรยาไม่เชื่อฟังสามี และสามีสงสัยว่าภรรยาจะไม่ซื่อสัตย์ เป็นต้น อีกทั้งคุณพิมพ์ธรรมยังบอกต่อว่า

ทัศนคติแบบนี้ต้องถูกปรับเปลี่ยน เพราะการมองแบบนี้มันแบ่งบทบาทของผู้หญิงที่ดีกับไม่ดีออกอย่างชัดเจน แต่สิ่งที่เราลืมคือ ถึงคนอื่นจะมีพฤติกรรมไม่ดีอย่างไร เขาก็ไม่สมควรถูกทำร้าย โดยเฉพาะการถูกทำร้ายจากคนที่เรารัก มันยังส่งผลกระทบทางจิตใจค่อนข้างเยอะ แล้วชุมชนก็น่าจะมีส่วนในการจัดการเรื่องความรุนแรงในครอบครัวในเบื้องต้นด้วย แต่ชุมชนก็มักจะไม่นับเรื่องสิทธิของผู้หญิงเท่าไร แต่จะมองในเรื่องบทบาทของผู้หญิงที่ควรจะเป็นมากกว่า⁷⁴

จากข้อมูลข้างต้นพบประเด็นที่น่าสนใจในแต่ละกรณีดังนี้ จากประสบการณ์การทำงานของคุณพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจยังขาดการรับรู้ด้านกฎหมายโดยเฉพาะตัวพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และถึงแม้ว่าตำรวจบางคนจะรับรู้ว่าพระราชบัญญัตินี้มีผลอยู่ แต่ตำรวจก็ยังไม่มีความรู้ที่เพียงพอในการปฏิบัติงานตามมาตรการต่างๆ ทำให้คดีความรุนแรงในครอบครัวที่ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้มีจำนวนไม่มากนัก ในทางปฏิบัติ จะเห็นได้ว่า การขาดการรับรู้และการขาดทักษะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น เป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์ รวมถึงความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมได้ อีกทั้งจากข้อมูลที่ได้พบอีกว่า ตำรวจส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจและใส่ใจในคดีความรุนแรงในครอบครัวเท่าที่ควร ซึ่งปัจจัยที่อยู่เบื้องหลัง

⁷³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2553

⁷⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียนวันเดียวกัน

อุบัติการณ์เหล่านี้วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 248) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ตำรวจส่วนใหญ่ขาดความจริงจังและจริงใจในการช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจมีทัศนคติในทางลบต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัวและเป็นปัญหาที่เล็กน้อยจึงไม่ให้ความสำคัญ

จากทัศนคติด้านลบของตำรวจที่มองเรื่องผิดเมียเป็นเรื่องส่วนตัวและเป็นเรื่องเล็กน้อย ประกอบกับด้วยภาระหน้าที่ของตำรวจที่มีมากพอสมควร ส่งผลทำให้ตำรวจส่วนใหญ่ไม่รับแจ้งความในคดีความรุนแรงในครอบครัว ดังตัวอย่างที่คุณพนาภกล่าวไปแล้วที่พบว่า ผู้หญิงบางคนเข้าไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจมากกว่า 1 ครั้ง แต่ก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือสนองตอบจากตำรวจแต่อย่างใด อีกทั้งจากประสบการณ์การทำงานของคุณพนาภก็พบข้อมูลว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการทำงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา โดยเจ้าหน้าที่เองก็กลัวว่าตนเองจะถูกผู้กระทำร้ายเช่นเดียวกัน

ส่วนข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยกับคุณสุจินดาพบประเด็นที่น่าสนใจคือ การทำบันทึกข้อตกลงหรือการทำบันทึกยอมความตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ที่ถือเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงมีอำนาจต่อรองกับสามีมากขึ้น เนื่องจากหากสามีไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสามียังคงกระทำความรุนแรงแบบเดิมซ้ำอยู่ คดีความดังกล่าวก็สามารถถูกหยิบยกขึ้นมาทำใหม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการยอมความจะไม่เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับผู้หญิงเลย หากกระบวนการยอมความนั้นไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหาเป็นหลัก และไม่ได้ยึดหลักสิทธิสตรีเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ เนื่องจากการยอมความนั้นผู้หญิงอาจถูกแรงกดดันจากสังคม บุคคลรอบข้าง รวมถึงตัวผู้กระทำเอง ประกอบกับข้อจำกัดต่างๆของตัวผู้หญิง เช่น เรื่องลูกหรือการพึ่งพาสามีที่อาจส่งผลทำให้ผู้หญิงเลือกที่จะยอมความ แต่การยอมความนั้นไม่ได้เป็นไปด้วยความเต็มใจและสมัครใจจากตัวผู้หญิงเองโดยตรง ซึ่งศิริพร สะโครบานะ (2552) ได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ในประเด็นนี้ว่า ประเด็นที่น่าห่วงใยในการทำบันทึกข้อตกลงในการยอมความคือ การไม่ได้กำหนดว่าการทำบันทึกข้อตกลงในการยอมความนั้นจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายก่อนจะถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้อง นี่เป็นช่องว่างของกฎหมายที่อาจทำให้ผู้หญิงไม่ได้รับความเป็นธรรม และเป็นการตอกย้ำบทบาทดั้งเดิมที่ทำให้ผู้หญิงต้องเสียสละเพื่อประโยชน์ของครอบครัว

อีกทั้งกระบวนการทำงานของมูลนิธิเพื่อนหญิงตามที่คุณสุเพ็ญศรีกล่าวมา ก็สะท้อนให้เห็นว่า องค์กรเอกชนมีกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาอย่างรอบด้านและค่อนข้างครอบคลุม โดยมีทั้งการให้คำปรึกษา การให้ที่พักพิงชั่วคราวที่ปลอดภัย การประสานงานส่งต่อไปยังหน่วยงานอื่นๆ และการจัดการทางคดีความให้กับผู้หญิงในทุกขั้นตอน

ซึ่งกระบวนการปฏิบัติงานต่างๆขององค์กรเอกชน เป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาสามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกขึ้น ดังที่อภิปรายไว้ในบทที่ 3 ในส่วนการขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนและโรงพยาบาล

ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คุณพัชณีย์ลีดาพบว่า ข้อจำกัดเรื่องลูกเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม ซึ่งในประเด็นเรื่องลูกนี้นอกจากจะทำให้ผู้หญิงไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมแล้ว ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงยอมทนอยู่ในวงจรของความรุนแรงที่เกิดขึ้นด้วย โดยข้อจำกัดเรื่องลูกก็สะท้อนให้เห็นถึง ค่านิยมและอุดมคติความเป็นครอบครัวที่ส่งผลต่อความคิดและความเชื่อของผู้หญิงที่ว่า ครอบครัวต้องประกอบไปด้วยพ่อ แม่ ลูก ดังนั้นผู้หญิงจึงมักอดทนเพื่อรักษาความเป็นครอบครัวไว้และไม่ไปจะแจ้งความเพราะกลัวสามีจะติดลูก

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ค่านิยมพื้นฐานที่เกี่ยวกับการรักษาสถาบันครอบครัวนั้น ภาระสำคัญตกหนักอยู่ที่ผู้หญิง เพราะภาระหน้าที่ของผู้หญิงนั้นอยู่ที่การมีลูกและการสืบเผ่าพันธุ์ (คณะอนุกรรมการการศึกษาอาชีพและวัฒนธรรมและคณะ. 2541 : 175) เช่นเดียวกับที่ทิพย์วรรณ จันทรา (2548 : 15) กล่าวไว้ว่า ชีวิตของผู้หญิงถูกพันนาการไว้กับครอบครัวอย่างเหนียวแน่น ด้วยบทบาทความเป็นเมียและแม่ที่ยึดติดกับความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงต้องยกครอบครัวเป็นหลัก ถ้าผู้หญิงอยู่โดยปราศจากผู้ชายและครอบครัวก็จะเป็นผู้หญิงที่ไม่มีค่า ผู้หญิงจึงยอมอดทนยอมรับกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นและบทบาทที่ด้อยกว่าผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม เนื่องการศึกษาครั้งนี้ต้องการทราบทั้งความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นการสอบถามความคิดเห็นของผู้หญิงและเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนต่อกฎหมายจึงมีความสำคัญ เพราะจะทำให้ทราบว่าผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหาและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิง มีมุมมองและความคิดเห็นต่อมาตรการต่างๆในกฎหมายอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นกฎหมายใหม่ที่เพิ่งถูกนำออกมาใช้ได้ 2-3 ปีนี้เอง โดยในส่วนของความคิดเห็นของผู้หญิงและเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนต่อพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจะกล่าวไว้ในส่วนต่อไป

เหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกหรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง สาเหตุหนึ่งมาจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ทั้งผู้ร่างกฎหมายและผู้นำกฎหมายมาใช้ยังไม่เข้าใจประเด็นผู้หญิงเพียงพอ เมื่อปฏิบัติหน้าที่จึงยังคงปฏิบัติต่อผู้เสียหายตามทัศนคติและค่านิยมของสังคมที่เห็นเรื่องความ

รุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องธรรมดา หรือการมีอคติว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายช่วยทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น ประกอบกับบางกรณีผู้เสียหายมักถอนแจ้งความภายหลัง ซึ่งก็ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อผู้หญิงในด้านลบ (สถาบันกฎหมายอาญา. 2543 : 5) ซึ่งบุคคลกรในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นด่านแรกในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงนั้นก็คือ ตำรวจ แต่จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพบว่า ตำรวจมักไม่ค่อยให้ความสนใจในคดีเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเท่าใดนัก ประกอบกับตำรวจมีอคติทางเพศในการปฏิบัติงานจึงส่งผลทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

แต่อย่างไรก็ตามผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว ไม่ทุกคนที่จะตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ยังมีผู้หญิงอีกกลุ่มที่ไม่คิดเลือกใช้กระบวนการยุติธรรม ดังนั้นเหตุผลของผู้หญิงทั้งสองกลุ่มนี้จึงมีความสำคัญ ซึ่งจะเป็นข้อบ่งชี้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมได้ว่า ปัจจัยใดที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ และข้อค้นพบดังกล่าวก็จะนำไปเป็นข้อปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ผู้หญิงได้รับประโยชน์และการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมในการศึกษาครั้งนี้ จะวัดจากการที่ผู้หญิงที่ประสบปัญหาตัดสินใจแจ้งความดำเนินคดีกับผู้ชาย/สามี ซึ่งการเก็บข้อมูลกับผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวทั้ง 8 คน พบข้อมูลดังนี้

1. เหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม

กรณีแรกคือ กรณีของพี่ไหม ที่ไม่ได้มีการแจ้งความดำเนินคดีกับสามี โดยพี่ไหมให้เหตุผลที่ไม่แจ้งความไว้ดังนี้ “เราไม่ได้แจ้งความนะ ไม่รู้จะแจ้งเอาอะไร ไม่ใช่เราไม่มีความผิดนะ อยากให้กฎหมายลงโทษเขา แต่ไม่รู้จะแจ้งไปเพราะอะไร”⁷⁵ และถึงแม้ว่าพี่ไหมจะไม่ได้แจ้งความดำเนินคดีกับสามี แต่พี่ไหมก็เคยไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจเพื่อให้เข้ามาช่วยระงับเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งประสบการณ์ของพี่ไหมตอนไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจมีดังนี้

พี่ไหม : เราเคยโทรศัพท์เรียกสายตรวจ 191 ตอนเขาอาละวาด ตำรวจก็มานะ พอเราบอกว่าให้ตำรวจขึ้นไปข้างบนกับเราหน่อย ไปเอาลูกเป็นเพื่อนเรา ตำรวจบอกว่า ผมไม่มีเวลาขึ้นไปหรอก แล้วพอทะเลาะกันอีก เราก็จะโทรศัพท์ไปที่เบอร์ 191 ขอความช่วยเหลือจากสายตรวจอีก แต่ตำรวจก็บอกว่า เขาอีกแล้วนะ แล้วพอทะเลาะกันหนักๆ สามีเราไม่ยอม

⁷⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

หยุดอาละวาด เราก็เลยไปที่สถานีตำรวจแถวบ้าน จะไปขอให้ตำรวจเข้ามาช่วยห้ามเขา หน่อย เพราะเราอยากให้เขาหยุดอาละวาด หยุดกวนเรา เราอยากนอนอยากพักผ่อน แล้ว ก็เกรงใจชาวบ้านแถวนั้นด้วย เพราะเขาอาละวาดเสียงดัง

ผู้เขียน : แล้วตอนไปที่สถานีตำรวจเป็นอย่างไรบ้างคะ

พี่ไหม : ตำรวจก็ถามว่ามาเรื่องอะไร เราก็บอกไป ตำรวจก็บอกให้เรากลับไปเคลียร์กันเอง เขา ไม่สนใจนะ บอกเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นเรื่องในครอบครัว เราก็บอกว่า คุณตำรวจลงบันทึก ประจำวันไว้ไม่ได้เหรอ เราจะได้เอาไว้เป็นหลักฐานใช้ไหม เขาก็ไม่เห็นทำอะไรให้เรา นะ ไม่รับไม่ลงบันทึกประจำวันให้ทั้งนั้น เขาไม่ช่วยอะไรเลย จะให้เราประนีประนอม อย่างเดียว อย่างตอนแรกที่เราจะมาอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉิน สามิเขาจะตามมานะ เราก็เลย โทรศัพท์เรียกตำรวจให้มาเฝ้าเราที่บ้านของ เรากลับเขาใจ แต่ตำรวจก็ไม่มานะ⁷⁶

อีกทั้งเมื่อพี่ไหมเข้ามาอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉินแล้ว สามิพี่ไหมก็ยังโทรมาทักถามพี่ไหม และเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินอยู่ เจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินจึงตัดสินใจพาพี่ไหมไปทำบันทึกข้อตกลง กันที่สถานีตำรวจ ซึ่งเป็นข้อเสนองประมาณ 7-8 ข้อ โดยมีใจความสำคัญก็คือ ไม่ให้สามิพี่ไหมมายุ่ง เกี่ยวหรือมาทักถามพี่ไหมและเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินอีก แต่สามิพี่ไหมก็ไม่ยอมรับข้อเสนอนั้น และในวันที่ทำบันทึกข้อตกลงกันที่สถานีตำรวจนั้น พี่ไหมบอกว่า นักสังคมสงเคราะห์และ นักจิตวิทยา จากบ้านพักฉุกเฉินได้ถือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงใน ครอบครัวไปด้วย เพราะเจ้าหน้าที่บ้านพักฉุกเฉินกลัวว่าตำรวจจะไม่รู้จักและไม่ลงบันทึกประจำวัน ให้ ซึ่งตำรวจที่สถานีดังกล่าวก็ยังไม่ทราบว่าพระราชบัญญัตินี้อยู่จริงๆ

กรณีต่อมาที่ไม่ได้แจ้งความดำเนินคดีกับสามิก็คือ กรณีของพี่ป๋ม โดยพี่ป๋มให้เหตุผล ที่ไม่แจ้งความดังนี้

พี่ป๋ม : ไม่เคยคิดที่จะแจ้งความเลยคะ เพราะคิดว่าตำรวจเขาจะไม่ช่วยเรา เพราะเคยเห็นจากคน อื่นบ้างและก็มีคนเขาก็พูดกันว่า ตำรวจไม่ค่อยยุ่งเรื่องพวกนี้ อย่างตำรวจบางพื้นที่ตาม ต่างจังหวัด จะรับแจ้งความในคดีขโมยของและยาเสพติดมากกว่า เรื่องส่วนตัวตำรวจจะ มองเป็นเรื่องเล็กน้อย พี่ก็เลยไม่ไปแจ้งความ กลัวถูกปฏิเสธ ตอนแรกก็อยากแจ้งความ

⁷⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

นะ จริงๆ เราก็โดนมาเยอะเหมือนกัน แต่เราไม่ยอมมีปัญหาขึ้นโรงขึ้นศาลไง อยากให้จบๆ ไป แต่ถ้าเขายังกลับมาทำร้ายเราอีก เราก็จะไปแจ้งนะ

ผู้เขียน : พี่ป๋มคิดว่าเรื่องที่ตำรวจไม่รับแจ้งความเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงไม่ยอมพึ่งพากระบวนการยุติธรรมหรือเปล่านั้น

พี่ป๋ม : ใช่ว่าแจ้งไปตำรวจก็ช่วยเหลือเราไม่ได้⁷⁷

และกรณีสุดท้ายคือ กรณีของพี่พิม ซึ่งพี่พิมให้เหตุผลที่ไม่แจ้งความดังนี้

พี่พิม : ไม่เคยคิดที่จะแจ้งความ เพราะเราไม่ยอมให้เรื่องมันบานปลาย ผู้หญิงไม่ใช่ว่าอ่อนแอหรือว่าจะไรนะ แต่ถ้ามันจบได้ตรงไหนก็ให้มันจบไป ตอนนี้อะไรอยากเล่าให้เธอรู้ตลอดลูกขึ้นยืนได้เหมือนเดิมพอแล้ว แต่ว่าเราไปลงบันทึกประจำวันไว้ละ เพราะจะเอาไว้เป็นหลักฐานด้วย ทางมูลนิธิเพื่อนหญิงพาเราไป เราก็แจ้งตำรวจว่า เราจะขอเลิกเป็นสามีภรรยากัน ตำรวจก็นิ่งๆ เงยๆ นะ เขาคงคิดว่าเป็นเรื่องผิวเผินนะ มันคงไม่มีอะไรน่าตื่นเต้น อย่างคดีเรื่องความรุนแรงมันไม่เหมือนคดีพกยาเสพติด พวกจับวางไฟโซ่ไหมพวกนั้นนี่ไวเลย เพราะได้เงินไง มาเรื่องความรุนแรงไม่ได้อะไร แล้วเขาอาจจะเคยทำอย่างนี้กับเมียเขาก็ได้ ส่วนดีตำรวจก็มีนะที่เขาลงบันทึกประจำวันให้เรา แต่เขาก็ไม่ใส่ใจเท่าที่ควร

ผู้เขียน : พี่พิมอยากให้ตำรวจช่วยเหลือผู้หญิงทุกคนไม่ว่าจะถูกทำร้ายหนักหรือไม่ใช่ไหมคะ

พี่พิม : ใช่ว่าอย่างตัวอย่างที่มูลนิธิเพื่อนหญิงเล่าให้ฟัง ที่ผู้หญิงโดนน้ำมันก๊าดราด แล้วจุดไฟเผาทั้งตัว ต้องรอให้เราเป็นอย่างนั้นก่อนหรือ ตำรวจถึงจะรับแจ้งความ ถ้ามีตรงไหนช่วยได้ขอให้ช่วยเลย ทำไมต้องรอให้ผู้หญิงพิการหรือบาดเจ็บตายก่อนไม่ใช่ไหม ตำรวจถึงจะช่วย⁷⁸

จากข้อมูลข้างต้นพบประเด็นที่น่าสนใจในแต่ละกรณีดังนี้ กรณีของพี่ไหมพบว่า เหตุผลที่พี่ไหมไม่แจ้งความ เพราะพี่ไหมไม่รู้ว่าจะแจ้งความเพื่ออะไร นั่นก็อาจสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหาไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมว่าจะสามารถให้ความช่วยเหลือหรือคุ้มครองตนเองได้ ซึ่งการไม่เชื่อมั่นนั้นมาจากประสบการณ์โดยตรงของตัวพี่ไหมเองที่เคยเข้าไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจ แต่ตำรวจก็ไม่ได้สนใจและไม่รับลงบันทึกประจำวันตามที่พี่ไหม

⁷⁷ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

⁷⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ต้องการ เนื่องจากตำรวจมองเรื่องฟัวเมียเป็นเรื่องภายในครอบครัวและไม่ได้ร้ายแรงอะไร ตำรวจจึงพยายามใช้การประนีประนอมเข้าจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งกนกพร บุญญาพิพรรณ์ (2549 : 21) ได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า การที่พนักงานสอบสวนพยายามที่จะใช้วิธีไกล่เกลี่ยเพื่อประนีประนอมคู่สามีภรรยา นั้น จะทำให้ผู้หญิงเกิดความรู้สึกว่าพนักงานสอบสวนไม่สนใจที่จะดำเนินคดีอย่างจริงจัง

โดยทัศนคติดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวและฟัวติเมียเป็นเรื่องเล็กน้อยนั้น มาจากรากเหง้าระบบชายเป็นใหญ่ที่ได้ฝังรากอยู่ในระบบความคิดของคนในสังคม ที่ส่งผลทำให้โครงสร้างทางอำนาจของผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายจึงมองผู้หญิงด้อยกว่าตนเองในทุกด้าน ซึ่งกฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2542 : 499) กล่าวว่า อำนาจที่ผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงนั้นกลายเป็นเงื่อนไขในการสร้างความชอบธรรมให้ผู้ชายทำร้ายผู้หญิง จากที่กล่าวมาข้างต้นก็ชี้ให้เห็นแล้วว่า ปัญหาด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มองเรื่องฟัวเมียเป็นเรื่องส่วนตัวนั้นเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม

ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากพี่ใหม่ก็พบอีกว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจยังขาดการรับรู้เรื่องกฎหมายโดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และเนื่องจากพระราชบัญญัตินี้เพิ่งถูกนำออกมาใช้ได้ไม่นาน จึงอาจส่งผลทำให้การรับรู้ของตำรวจไม่ครอบคลุมเท่าใดนัก แม้แต่ในเขตของกรุงเทพฯเอง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คุณพัชณีย์ลีดา มายอด นักสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉิน ที่พบปัญหาการทำงานกับตำรวจว่า

ในส่วนของตัวเอง มีจำนวนน้อยมากที่จะรู้ว่า มีตัวพระราชบัญญัติ คุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวอยู่ ตำรวจบางสถานีตำรวจก็ถามว่า มีพระราชบัญญัตินี้ด้วยหรือ เจ้าหน้าที่ต้องเอาให้ดูเลยว่ามี อาจเพราะตำรวจที่ไปอบรมไม่ได้เอาความรู้ที่ได้ มาแบ่งปันให้กับตำรวจคนอื่นๆในสถานีตำรวจได้รับรู้ ก็ถ้าเราไปเจอตำรวจที่เขารู้จักพระราชบัญญัตินี้ เขาก็จะทำให้เรา แต่ถ้าไปเจอคนที่ไม่รู้ เขาก็จะโอ้เอ๋วว่ามีด้วยหรือ⁷⁹

โดยข้อมูลดังกล่าวข้างต้นขัดแย้งกับผลการศึกษาของสุนิสา จงวัฒนา (2552 : 97) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ที่พบข้อมูลว่า ความรู้ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับ

⁷⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ส่วนใหญ่ร้อยละ 87.5 มีความรู้ความเข้าใจในระดับที่สูง

ต่อมาในกรณีของพี่ป๋มมีความสอดคล้องกับกรณีของพี่ไหมอยู่หนึ่งประเด็นคือ พี่ป๋มเลือกที่จะไม่แจ้งความ เพราะคิดว่าตำรวจไม่สามารถช่วยเหลืออะไรตนเองได้ ประกอบกับพี่ป๋มกลัวว่าเมื่อไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วจะถูกปฏิเสธ ซึ่งเหตุผลดังกล่าวก็ตอกย้ำให้เห็นว่า อุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมได้นั้นมาจากการรับรู้ที่ว่าตำรวจมักไม่สนใจช่วยเหลืออย่างจริงจังในคดีความรุนแรงในครอบครัว อีกทั้งการที่พี่ป๋มไม่มีความรู้/ความเข้าใจในกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอย่างเพียงพอ รวมถึงการขาดบุคคลหรือองค์กรสนับสนุนช่วยเหลือด้านการแจ้งความดำเนินคดี ก็ส่งผลทำให้พี่ป๋มไม่กล้าที่จะก้าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ประกอบกับตัวพี่ป๋มเองก็มีอคติต่อกระบวนการยุติธรรมด้วย โดยพี่ป๋มมองการขึ้นโรงขึ้นศาลเป็นเรื่องไม่ดีและเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก สอดคล้องกับผลการศึกษาของวัชรินทร์ ปิยะกิจวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 211-217) ที่พบข้อมูลว่า หน่วยงานภาครัฐในกระบวนการยุติธรรมยากแก่การเข้าถึง และส่วนใหญ่ผู้ให้สัมภาษณ์ประเมินคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานรัฐอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ อันเนื่องมาจากหลายปัจจัย เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจมักไม่รับแจ้งความและขาดความเข้าใจในปัญหาความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงการดำเนินการในขั้นตอนของศาลยุ่งยากซับซ้อนและใช้เวลานาน

เช่นเดียวกับกรณีของพี่พิม ที่เลือกไม่แจ้งความโดยพี่พิมให้เหตุผลว่า การแจ้งความเป็นเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อน อีกทั้งเมื่อพี่พิมเข้าไปขอให้ตำรวจช่วยลงบันทึกประจำวันให้ก็พบว่าตำรวจมีท่าทีที่ไม่ใส่ใจและไม่ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเท่าใดนัก นอกจากนั้นพี่พิมก็มีความต้องการอยากให้กระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในชั้นของตำรวจช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงทุกคนไม่ว่าจะบาดเจ็บเล็กน้อยหรือสาหัสก็ตาม ซึ่งในประเด็นการระบุว่าอาการบาดเจ็บสาหัสหรือไม่นั้นก็ยังเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ โดยจากการลงพื้นที่กับโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาสและอุปสรรค ก็มีเสียงสะท้อนจากตำรวจเกี่ยวกับปัญหาจากการปฏิบัติงานในประเด็นดังกล่าวว่า กรณีการทำร้ายร่างกายถ้าไม่มีความเห็นของแพทย์ประกอบ ตำรวจก็ไม่สามารถทำอะไรต่อไปได้ เพราะการจะแจ้งข้อหาว่าสาหัสหรือไม่นั้น ตำรวจจะต้องดูความเห็นของแพทย์ประกอบว่า รักษาตัวนานกี่วันเนื่องจากโทษในแต่ละมาตรานั้นก็ต่างกัน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนได้อภิปรายไว้แล้วในบทที่ 2

จากปัญหาการตีความดังกล่าว เมื่อตำรวจเกิดความไม่แน่ใจเกี่ยวกับระยะเวลาในการรักษาตัวว่า กี่วันถึงจะเข้าข่ายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ตำรวจจึงมักใช้การเปรียบเทียบปรับหรือใช้กฎหมายอาญามาตรา 295 ในการดำเนินคดี ผลก็คือ การ

ดำเนินคดีโดยใช้ตัวพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 86) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้อีกว่า จำนวนผู้ก่อเหตุความรุนแรงในครอบครัวที่ถูกจับกุมและขึ้นศาลยังมีน้อยมาก เพราะผู้ถูกระทำมักถอนคำร้องทุกข์หรือไม่ก็พนักงานอัยการใช้ดุลยพินิจไม่สั่งฟ้อง ซึ่งแตกต่างจากคดีประเภทอื่น ๆ ที่มีการฟ้องร้องและผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษจากศาล ซึ่งตำรวจถือว่าเป็นผลงานที่มีความสำคัญกว่า จึงเป็นเหตุให้ตำรวจไม่อยากทำคดีความรุนแรงในครอบครัว เพราะเห็นว่าเสียเวลาและเป็นงานที่ไม่สำคัญ

นอกจากนั้นตัวพีพิมพ์เองก็มองว่า การขึ้นโรงขึ้นศาลเป็นสิ่งไม่ดีและการแจ้งความจะทำให้เรื่องราวบานปลายเช่นเดียวกับพีปุ้ม พีพิมพ์และพีปุ้มจึงเลือกที่จะไม่เอาเรื่องกับสามีเพื่อให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นยุติลง ซึ่งทัศนคติดังกล่าวของผู้หญิงก็เป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม และยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและวิถีคิดของผู้หญิงที่ยังมองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวเช่นเดียวกับตำรวจและบุคคลทั่วไปในสังคมด้วย โดยทัศนคติการมองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวของผู้หญิงนั้น เกิดจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่ถ่ายทอดผ่านการอบรมเลี้ยงดูที่ว่า “ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า” วัฒนธรรมดังกล่าวทำให้ผู้หญิงส่วนหนึ่งเลือกที่จะทนอยู่กับความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยไม่ออกไปขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกหรือพึ่งพากระบวนการยุติธรรม เนื่องจากผู้หญิงถูกกดทับไว้ด้วยบทบาทที่สังคมคาดหวัง ซึ่งถ้าหากผู้หญิงไม่ทำตามบทบาทดังกล่าว ผู้หญิงก็จะถูกสังคมตีตราทันทีว่าทำตัวไม่เหมาะสมเป็นผู้หญิงไม่ดีและอาจไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

อีกทั้งการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ นอกจากจะทำให้ผู้ชายคุ้นชินกับการใช้อำนาจควบคุมบังคับหรือทำร้ายผู้หญิงแล้ว ผู้หญิงบางส่วนก็ยอมรับกับอำนาจของผู้ชายที่มีมากกว่านั้น จนยอมอดทนและยอมจำนนกับความรุนแรงที่เกิดจากสามีเป็นผู้กระทำด้วย ดังตัวอย่างที่คุณพัชฎ์สิตา มายอด กล่าวไว้ข้างต้นว่า ผู้หญิงบางคนคิดว่าสามีมีอำนาจที่จะตบตีกรรยาได้และภรรยาที่ไม่มีสิทธิที่จะไปแจ้งความ เช่นเดียวกับที่สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2551 : 139) กล่าวไว้ว่า ระบบชายเป็นใหญ่ได้ก่อรูปและพัฒนาความเชื่อถ่ายทอดผ่านสุภาษิตคำพังเพยและแบบแผนปฏิบัติต่างๆ ที่ให้อำนาจผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และในขณะเดียวกันก็ส่งผลทำให้ผู้หญิงเชื่อว่า ตนเองมีข้อจำกัดในการเป็นผู้นำ และผู้หญิงจำเป็นต้องเชื่อฟังรวมถึงพึ่งพาผู้ชายในทุกเรื่อง เพราะผู้ชายเป็นผู้นำอย่างแท้จริง

สรุปจากข้อมูลทั้ง 3 กรณีข้างต้นสะท้อนให้เห็นแล้วว่า อุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม มาจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในระบบชายเป็นใหญ่ที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวและไม่ได้ร้ายแรงอะไร ตำรวจจึงไม่สนใจและมักไม่รับแจ้งความในคดี

ความรุนแรงในครอบครัว และยังส่งผลต่อการรับรู้ของผู้หญิงที่ไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมด้วยว่าจะสามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เช่นเดียวกับที่คุณพิมพ์ธรรมกล่าวไว้ข้างต้นว่า อุปสรรคจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มองเรื่องพัวเมียเป็นเรื่องเล็กน้อย ทำให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

2. เหตุผลและความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม

กรณีแรกคือ กรณีของพี่แอม โดยพี่แอมเล่าว่า พี่แอมมีความคิดตั้งแต่โดนแฟนทำร้ายร่างกายและจับขังแล้วว่า ถ้าออกไปได้พี่แอมจะไปแจ้งความ ประกอบกับสภาพที่แม่พี่แอมเห็นตอนที่พี่แอมหนีออกมาได้ก็ยิ่งทำให้แม่พี่แอมทนไม่ไหว เลยบอกให้พี่แอมรีบไปแจ้งความ อีกทั้งพี่แอมเองก็กลัวคนรอบข้างจะเดี๋ยรร้อนจากแฟนด้วยโดยเฉพาะลูกสาวของพี่แอม เนื่องจากแฟนพี่แอมตามไปรังควานลูกสาวของพี่แอมถึงโรงเรียน แอมยังขู่ว่าจะฆ่าลูกสาวพี่แอม ส่วนในเรื่องการแจ้งความดำเนินคดีนั้น พี่แอมแจ้งความโดยใช้กฎหมายอาญาซึ่งพี่แอมบอกว่าต้องการเอาเรื่องให้ถึงที่สุด และที่สำคัญพี่แอมไม่ต้องการการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมยอมความใดๆทั้งสิ้น โดยในช่วงเวลาที่ผู้เขียนทำการสัมภาษณ์พี่แอมนั้น ตำรวจได้ออกหมายจับแฟนพี่แอมได้ประมาณ 1 เดือนกว่าแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถจับกุมตัวได้ซึ่งพี่แอมบอกว่า การที่ตำรวจยังจับตัวแฟนพี่แอมไม่ได้ทำให้พี่แอมรู้สึกกลัวและหวาดระแวงเวลาออกไปใช้ชีวิตข้างนอกบ้าน เพราะพี่แอมกลัวว่าถ้าแฟนพี่แอมเจอแล้วจะฆ่าพี่แอมทิ้ง อีกทั้งพี่แอมยังต้องคอยโทรศัพท์ไปกระดุนถามความคืบหน้ากับตำรวจอยู่เป็นระยะ ส่วนประสบการณ์ตอนที่พี่แอมไปแจ้งความมีดังนี้

พี่แอม : พี่บอกกับนักสังคมสงเคราะห์ตอนที่อยู่โรงพยาบาลว่า พี่ไม่กล้าไปแจ้งความคนเดียว เพราะมันอยู่ใกล้ๆกับบ้านแฟนพี่ แล้วเขาเคยเล่าว่า เขารู้จักกับตำรวจแถวนั้น นักสังคมสงเคราะห์ของโรงพยาบาลก็บอกว่าจะพาพี่ไป และพี่คิดว่าถ้ามีนักสังคมสงเคราะห์พาไปจะดีกว่าไปแจ้งความเอง เพราะต่อให้เรามีรอยแผลมีเลือดไปแจ้งความ ตำรวจก็คงไม่ยอมรับแจ้งและถึงรับแจ้งก็คงรับไปอย่างนั้น เพราะเขามองว่าเป็นเรื่องพัวเมียเป็นคดีธรรมดาเสียก็ดีกว่า พอนักสังคมสงเคราะห์ของโรงพยาบาลและบ้านพักฉุกเฉินไปด้วย ตำรวจต้อนรับดีมาก ตำรวจเขาก็บอกว่า ถ้าเอาด้านความรุนแรงในครอบครัว โทษจะเบาติดคุกแค่ 6 เดือน แล้วก็ประนีประนอมยอมความกัน แต่ถ้าเอาประเด็นเรื่องการทำร้ายร่างกายมันจะหนักกว่า

ผู้เขียน : แล้วตอนที่ไปแจ้งความมีอุปสรรคอะไรไหมคะ

พีแอม : ไม่มี เพราะพีไปกับนักสังคมสงเคราะห์ ดำรวจเขาคุยดีใช้คำพูดดีมากแนะนำเรา ถ้าไม่ได้ไปกับนักสังคมสงเคราะห์ พีคิดว่าไม่ใช่แบบนี้นะ เพราะเคยเห็นโป๊โป๊ไปแจ้งความ แต่ดำรวจไม่ช่วยอะไรเลยไม่รับแจ้งความ ดำรวจมักคิดว่าเรื่องผัวเมียตีกันไม่ร้ายแรง แล้วก็เคยมีเพื่อนเล่าให้ฟังว่า โดนผู้ชายตีพอไปแจ้งความ ดำรวจถามว่าไปทำอะไรให้เขาๆ ถึงตีเอา⁸⁰

กรณีที่สองคือ กรณีของพีก๊ิบ ซึ่งพีก๊ิบเล่าประสบการณ์ตอนอยู่ที่บ้านสามในต่างจังหวัดให้ฟังว่า พีก๊ิบเคยไปแจ้งความที่สถานีตำรวจแถวบ้าน แต่เนื่องจากตำรวจเป็นญาติของสาม ตำรวจก็เลยไม่ช่วยเหลือพีก๊ิบรวมถึงไม่รับแจ้งความ โดยตำรวจบอกกับพีก๊ิบว่า เป็นคนในครอบครัวแล้วเรื่องอะไรมาแจ้งความให้กลับไปไกล่เกลี่ยกันเอง อีกทั้งตำรวจยังพูดกับพีก๊ิบอีกว่า หนอยู่ได้ไหม ถ้าไม่ได้ก็ออกไปจากบ้าน ส่วนลูกสาวทิ้งเอาไว้ที่นี่ ซึ่งเมื่อพีก๊ิบได้เข้ามาอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉินแล้ว พีก๊ิบจึงได้ตัดสินใจที่จะแจ้งความ และตอนนี้ทางบ้านพักฉุกเฉินก็ได้ดำเนินการเรื่องการแจ้งความให้กับพีก๊ิบอยู่ โดยพีก๊ิบเล่ารายละเอียดให้ฟังว่า

ตอนนี้ทางบ้านพักฉุกเฉินก็ช่วยเราเรื่องการดำเนินคดีอยู่ เราจะเอาเรื่องเราไม่ยอม อยากให้เขาปรับกรรมมัน แล้วทางบ้านพักฉุกเฉินก็จะมีการเตรียมตัวเรื่องวิธีการพูดเวลาขึ้นศาลให้กับเรา ตอนนี้ก็อยู่ในช่วงการออกหมายเรียก เราก็เห็นใจทั้งนักสังคมสงเคราะห์และเพื่อนบางคนที่นี่ที่แจ้งความนะ เพราะเรื่องมันเยอะ ต่างคนก็ต่างรอเรื่องกันอยู่ เรื่องยังค้างอยู่อีกหลายคน อยากให้ตำรวจรีบทำคดีให้เสร็จไวๆ อยากกลับบ้านแล้ว อยากให้ตำรวจจับสามเข้าไประงับในคุกเลย อยากให้เขาได้รับความเจ็บที่เราเจอ ไม่อยากให้เขาหลุดออกมา เพราะเขาจะทำร้ายผู้หญิงที่มาอยู่กับเขาอีกเยอะ⁸¹

กรณีที่สามคือ กรณีของพีรุ่งที่จากข้อมูลเบื้องต้นได้กล่าวไปแล้วว่า พีรุ่งโดนทำร้ายสาหัสมากจนทำให้ร่างกายพีรุ่งทุพพลภาพบางส่วน ดังนั้นกฎหมายที่ใช้ในคดีความของพีรุ่งจึงเป็นกฎหมายอาญา อีกทั้งเจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้พิทักษ์ที่ช่วยเหลือด้านคดีความของพีรุ่งได้ให้ข้อมูลกับผู้เขียนว่า ในกรณีของพีรุ่งตำรวจไม่ทำอะไรให้เลย และไม่ยอมจับกุมตัวอดีตสามีพีรุ่งซึ่งขณะนี้

⁸⁰ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

⁸¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ผู้ต้องหาแล้ว เนื่องจากตำรวจรู้จักกับพี่สาวของอดีตสามีพี่รุ่ง พ่อพี่รุ่งแจ้งความตำรวจจึงไม่ดำเนินการใดๆ ให้ จนทางมูลนิธิผู้หญิงบอกกับทางตำรวจว่าจะทำการแถลงข่าวถ้าคดีความไม่คืบหน้า ตำรวจถึงยอมดำเนินการต่อให้ ส่วนรายละเอียดของการไปแจ้งความพี่รุ่งได้เล่าให้ฟังดังนี้

พี่รุ่ง : พ่อแม่เราก็ดูไม่ได้ที่เห็นเราเป็นแบบนี้ เขาก็อยากให้อาเรื่อ เราแจ้งความนานมาก เกือบ 1 ปีกว่าผู้ต้องหา (อดีตสามีพี่รุ่ง) จะโดนจับตัวได้

ผู้เขียน : แล้วตอนไปแจ้งความเป็นอย่างไรบ้างคะ

พี่รุ่ง : มูลนิธิผู้หญิงไปด้วยเขาก็พูดดีนะ แต่ไม่ทำอะไรให้ พูดถึงตอนนั้นที่ผู้ต้องหาอยู่ร้านคาราโอเกะเยื้องกับสถานีตำรวจ ที่เรารู้เพราะผู้ต้องหาโทรมาคุยกับเราทุกวัน เราก็ก็นไปบอกอ้อย (เจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิง) อ้อยก็ไปรายงานตำรวจ เขาก็บอกว่าส่งตำรวจไปดู แล้วก็ไม่ได้เห็นได้ จนผู้ต้องหาหนีไปแล้ว

ผู้เขียน : พี่รุ่งคิดไหมคะว่าอยากให้อัยการช่วยอย่างไร

พี่รุ่ง : เคยถามกับอ้อย พูดจากใจจริงเลยว่า เราไม่มีเงินเก็บ อ้อยก็บอกว่ารอให้ปิดคดีแล้ว เราก็คงจะได้เงินช่วย เราก็คงจะได้เงินไว้เลี้ยงตัวเอง เพื่อพ่อเป็นอะไรไป เราก็คงจะได้มีเงินไว้ เราไม่เคยท้อ ถ้าถามว่าเหนื่อยไหมเหนื่อยนะ แต่เราก็ดูดยืนพักพอหายเหนื่อยก็ทำต่อ แต่ถ้าให้ท้อเพราะว่าไม่มีคน ขายของไม่ได้ เราไม่เคยท้อ คิดว่ามูลนิธิผู้หญิงยังมี เขาช่วยเราอยู่เราไม่ท้อ บางทีนั่งคนเดียวเราก็คิดว่า ถ้าไม่มีมูลนิธิผู้หญิงเราจะทำยังไง⁸²

กรณีที่ดีคือ กรณีของพี่จอย ซึ่งผู้เขียนได้เกริ่นไว้ในตอนต้นแล้วว่า พี่จอยมีอดีตสามีเป็นตำรวจ เมื่อพี่จอยไปขอความช่วยเหลือจากเจ้านายของอดีตสามี พี่จอยจึงไม่ได้รับการสนองตอบแต่อย่างใด อีกทั้งตำรวจยังใช้คำพูดที่แสดงออกถึงการเข้าข้างอดีตสามีพี่จอยอย่างเห็นได้ชัด ทำให้พี่จอยไม่ได้รับการปกป้องและคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรม โดยพี่จอยเคยไปขอให้ผู้กำกับซึ่งเป็นเจ้านายของอดีตสามีให้ช่วยเหลือเรื่องการเจรจาขอค่าเลี้ยงดูลูก แต่ผู้กำกับ (เจ้านายของอดีตสามีพี่จอย) พูดกับพี่จอยว่า “คุณดูเอาสิ เงินเดือนเขาเหลือแค่นี้ พันกว่าบาท คุณจะไปเอาอะไรกับเขา”⁸³ และอีกครั้งคือตอนที่พี่จอยตัดสินใจจะหย่า ซึ่งต้องมีการแบ่งสินสมรสกัน พี่จอยก็ได้รับการปฏิบัติจากผู้กำกับคนนี้ ด้วยท่าทีที่ไม่ให้ความสนใจกับปัญหาข้อเรียกร้องของพี่จอยเหมือนที่ผ่านมา โดยพี่จอยเล่าว่า “เรื่องการแบ่งทรัพย์สิน ผู้กำกับเขาบอกว่า ถ้าแบ่งกันไม่ได้ เดี่ยวเขาจะเป็นคนแบ่งให้

⁸² สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

⁸³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

เอง เขาบอกให้เราไปเอาไม้มา เคียวเขาจะตัดแบ่งให้เอง”⁸⁴ และผลของการแบ่งทรัพย์สินก็คือ พี่จอยต้องเสียเงินรวมถึงที่ดินสวนยางพาราอีกกว่า 30 ไร่ ให้กับอดีตสามีไปเกือบทั้งหมด จากนั้นผู้เขียนก็ได้สัมภาษณ์พี่จอยต่อว่า

ผู้เขียน : คิดว่าถ้าแฟนพี่จอยไม่ได้เป็นตำรวจ ตำรวจที่นั่นเขาจะปฏิบัติกับพี่จอยต่างจากที่ผ่านมาไหมคะ

พี่จอย : ต่างนะ ถ้าไม่ใช่ผู้กำกับคนนี้ก็น่าจะต่าง มันอยู่ที่นายด้วย เพราะอดีตสามีเราเป็นลูกน้องเขาใช้ไหม

ผู้เขียน : แล้วทำไมพี่จอยถึงตัดสินใจไปแจ้งความคะ

พี่จอย : คิดว่าเขาก็คงแกล้งเรามาเยอะแล้ว แล้วก็มีการฟ้องร้องกับเรื่องทำร้ายร่างกายเราด้วย แล้วเมื่อปี 48 เราก็เคยแจ้งความไปแล้วครั้งหนึ่งนะ ขอให้ทำร้ายร่างกายแล้วก็ข่มขืนเราด้วย เขาบอกว่าถ้าเราไปยุ่งกับเมียน้องเขา เขาจะฆ่าเราฝังคลองไปเลย

ผู้เขียน : พอพี่จอยไปแจ้งความแล้วเกิดอะไรขึ้นบ้างคะ

พี่จอย : ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ตำรวจไม่สนใจอะไรเราหรอก เขาก็แค่รับลงบันทึกประจำวันไว้เฉยๆ แต่ครั้งหลังสุดที่ตัดสินใจเด็ดขาดคือ ไม่เอาแล้ว เราจะหย่า เราก็นั่งคุยกันต่อหน้าผู้กำกับและเจ้าหน้าที่มูลนิธิผู้หญิง ครั้งนี้ที่เราเอาเรื่องเขา เพราะเขามาติดพันเพื่อนเราที่เรียนปริญญาตรีด้วยกัน เรารับไม่ไหวใจ หลายครั้งแล้วที่เราให้ออกาสเขา⁸⁵

และกรณีสุดท้ายคือ กรณีของพี่เดือน ซึ่งการที่พี่เดือนตัดสินใจไปแจ้งความ เนื่องจากพี่เดือนหวังว่าตำรวจจะช่วยเหลือและจัดการกับปัญหาให้กับพี่เดือนได้ โดยพี่เดือนแจ้งความในข้อหาถูกสามีทำร้ายรวมถึงสามีไม่รับผิดชอบเลี้ยงดูพี่เดือนและลูกสาว แต่เมื่อพี่เดือนไปแจ้งความตำรวจกลับไม่ได้ช่วยเหลือและไม่รับแจ้งความให้กับพี่เดือน แถมตำรวจยังใช้คำพูดกับพี่เดือนอีกว่า “มันเป็นเรื่องส่วนตัวเรื่องครอบครัว ไม่มีใครช่วยได้นอกจากตัวเราเอง” ซึ่งพี่เดือนบอกว่า พอได้ยินที่ตำรวจพูดแล้วก็เกิดความท้อใจไม่รู้อะไรจะทำต่อไป โดยในกรณีของพี่เดือนมีการแจ้งความทั้งหมด 3 ครั้ง แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากตำรวจมาตลอด จนกระทั่งครั้งล่าสุดที่พี่เดือนไปแจ้งความพร้อมกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิเพื่อนหญิงตำรวจถึงรับแจ้งความ และจากที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่ากรณีของพี่เดือน ผู้เขียนคาดว่าตำรวจจะใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

⁸⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

⁸⁵ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

ดำเนินการให้ เนื่องจากในกระบวนการของการแจ้งความพบขั้นตอนของการยอมความ ซึ่งถ้าใช้กฎหมายอาญาจะไม่สามารถยอมความได้ ส่วนประสบการณ์ของพี่เดือนตอนไปแจ้งความมีดังนี้

ตอนไปแจ้งความ ตำรวจเขาก็ถามว่าเรื่องราวเป็นยังไง สาเหตุเกิดจากอะไร แล้วเขาทำอะไรเราบ้าง ตอนไปแจ้งความ เราไปกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิเพื่อนหญิง พอไปแจ้งความเสร็จแล้ว ความผิดมันก็อยู่ที่เรามากแหละ เพราะพอตำรวจจะส่งคดีขึ้นศาล ตอนกลางคืนตำรวจก็มาเรียกเราจะคุยด้วย ตำรวจคนที่มาหาเรานี้รู้จักกับแฟนเราด้วยนะ เพราะเขากินเหล้าด้วยกัน ตำรวจก็มาพูดบอกให้เรายอมความนะ ต่อไปถ้าเราโดนทำร้ายอย่างนี้อีก ยังไงเขาจะช่วยเราเอง แต่ครั้งนี้ขอให้เรายอมความก็เหมือนให้โอกาสแฟนเราอะประมาณนี้ แฟนเราคงไปขอร้องตำรวจให้มาพูดบอกให้เรายอมความ พอตำรวจกับแฟนมาขอร้องเราเราใจอ่อนก็เลยให้อภัยเขาอีก แต่ถ้ามีอีกเราก็จะไม่ยอมเขาแล้ว ตอนยอมความเราไปกับแฟนก็ไปตกลงกันที่สถานีตำรวจ ตำรวจคนที่เขียนเรื่องให้ก็คือคนเดียวกับที่มามอบให้เราให้ยอมความแหละ แฟนเราเขาก็ยอมทุกอย่างนะ พูดซะดีเลยว่าจะไม่ทำร้ายเราอย่างนั้นอย่างนี้

พอเรายอมความแล้ว เมื่อเร็วๆ นี้ สองอาทิตย์ที่แล้วเอง เราก็ไปบอกตำรวจอีกนะว่า ไม่ถอนแจ้งความได้ไหม คือเราอยากขอเอาที่ดินที่เราอยู่ตรงนี้ แล้วเขายังค่าเราอยู่ถึงจะไม่ดีเราก็เถอะ เราก็เลยอยากจะทำเรื่องเขาบ้าง ตำรวจก็เลยเขียนว่า ให้เรามีสิทธิเข้าออกบ้านหลังนี้ได้ปกติให้เราอยู่ได้ เขาเขียนลงในบันทึกประจำวันแบบนี้แหละ แต่เราก็ไม่รู้ว่าถ้าเขาอาละวาดทำร้ายเรามาก ตำรวจจะช่วยเราได้มากขนาดไหน เขาจะให้ความคุ้มครองเราได้ไหม เพราะถ้าเขาอาละวาดทำร้ายเรามาก เราก็ไม่กล้าไปหาตำรวจให้เขาช่วยอีกแล้วนะ เราอายแล้ว ขึ้นไปสามสี่รอบแล้ว ไปบ่อยแล้ว⁸⁶

จากข้อมูลของผู้หญิงที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมทั้ง 5 คนข้างต้นพบว่า เหตุผลที่พวกเขาตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมมาจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ ผู้หญิงส่วนใหญ่ถูกกระทำรุนแรงค่อนข้างสาหัสและถูกทำร้ายมาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน ถูกคุกคามข่มขู่จากสามี สามีไม่

⁸⁶ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

รับผิดชอบเลี้ยงดูตนเองและลูก ผู้หญิงกลัวครอบครัวและญาติพี่น้องจะได้รับอันตรายจากสามี รวมถึงฝ่ายครอบครัวของผู้หญิงบอกให้แจ้งความดำเนินคดี ประกอบกับคนในครอบครัว เช่น พ่อหรือแม่ของผู้หญิงถูกทำร้ายจากสามีด้วย อีกทั้งผู้หญิงอยากให้กระบวนการยุติธรรมลงโทษสามี เช่น การจับให้ติดคุก ซึ่งต่างจากกลุ่มผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมที่ต้องการให้ตำรวจช่วยเข้ามาจับกุมเหตุความรุนแรงเบื้องต้น มากกว่าการดำเนินคดีความหรือให้กระบวนการยุติธรรมลงโทษสามี

ส่วนประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงทั้ง 5 คน พบประเด็นที่น่าสนใจในแต่ละกรณีดังนี้ กรณีแรกคือ กรณีของพี่เอมซึ่งมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ 4 ประเด็น *ประเด็นแรก*คือ ความล่าช้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีความรุนแรงที่ส่งผลให้ผู้หญิงเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิต และสร้างความหวาดระแวงให้กับครอบครัวและครอบครัวของผู้หญิงด้วย อีกทั้งผู้หญิงยังต้องคอยติดตามและกระตุ้นเรื่องคดีความกับตำรวจซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าตำรวจมักไม่ให้ความสนใจในคดีความรุนแรงในครอบครัว โดยตำรวจอาจจะมองว่าเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องเล็กน้อยจึงไม่สำคัญเมื่อเทียบกับคดีจับโจรผู้ร้ายหรือคดียาเสพติด ดังที่วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ (2546 : 85) กล่าวว่าไว้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตำรวจไม่ค่อยสนใจคดีความรุนแรงในครอบครัวนั้น เพราะในทัศนะของตำรวจเห็นว่าการรับผิดชอบในคดีความรุนแรงเป็นเรื่องที่เสียเวลา เนื่องจากต้องดูแลผู้เสียหายเพียงคนเดียวเสียเวลาไปปราบปรามคนร้ายในคดีอุกฉกรรจ์ไม่ได้ *ประเด็นที่สอง*คือ ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกระทำไม่กล้าขึ้นไปแจ้งความที่สถานีตำรวจด้วยตัวเอง เพราะเกรงว่าตำรวจจะไม่ให้ความช่วยเหลือหรือไม่รับแจ้งความ แม้จะมีบาดแผลจากการถูกทำร้ายไปยื่นยันก็ตาม โดยการรับรู้ดังกล่าวนี้มาจากประสบการณ์โดยตรงตอนไปแจ้งความและจากการบอกเล่าเรื่องราวของผู้อื่นว่า เคยไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจแต่ถูกปฏิเสธซึ่งการรับรู้เหล่านี้ส่งผลทำให้ผู้หญิงไม่กล้าเดินเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตนเอง

*ประเด็นที่สาม*คือ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน เช่น ศูนย์พึ่งได้ (oscc) ในโรงพยาบาลหรือองค์กรเอกชนต่างมีบทบาทและส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยให้ผู้หญิงสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้น อาจเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่เหล่านี้มีบทบาทและอำนาจต่อรองมากกว่าตัวผู้หญิง ทั้งในด้านความรู้/ความเข้าใจในกฎหมาย รวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคมที่มากกว่า อย่างไรก็ตามยังมีผู้หญิงที่ประสบปัญหาอีกจำนวนมากที่ไม่รู้ว่ามีองค์กรหรือหน่วยงานเหล่านี้คอยให้ความช่วยเหลือตนเองอยู่ ดังนั้นการประชาสัมพันธ์เรื่องหน่วยงานและองค์กรที่คอยให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้หญิง และยังเป็นเปิดโอกาสให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงและได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมได้ทางหนึ่งด้วย *ประเด็นสุดท้าย*คือ ทศนคติชายเป็นใหญ่ของตำรวจที่มองว่า ผู้หญิงเป็นต้นเหตุของความ

รุนแรงที่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้หญิงไม่ทำตามบทบาทและหน้าที่ที่สังคมคาดหวัง เช่น การไม่ทำกับข้าว ไม่ดูแลลูกและสามี เป็นต้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาสและอุปสรรค ที่สัมภาษณ์ตำรวจในจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบตำรวจที่พูดว่า “อย่างเมียที่เล่นไฟ มีชู้ น่าเตะไหมล่ะ ”⁸⁷ ทศนคติดังกล่าวของตำรวจแสดงให้เห็นถึงอคติทางเพศจากระบบชายเป็นใหญ่ ที่ตอกย้ำค่านิยมเดิมๆที่ว่า ภรรยาเป็นสมบัติชิ้นหนึ่งของสามี ดังนั้นสามีจึงมีสิทธิที่จะทำร้ายทรมานภรรยาได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2551 : 139) กล่าวไว้ว่า ระบบชายเป็นใหญ่ที่ส่งผ่านโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง กลายเป็นระบบและความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาว่าภรรยาเป็นสมบัติของสามี

แต่อย่างไรก็ตามทศนคติการมองว่าสามีสามารถทำร้ายทรมานภรรยาได้ ไม่เพียงแต่ฝังอยู่ในระบบความคิดของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ทศนคติดังกล่าวยังเป็นความเชื่อและค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมด้วย ซึ่งนอกจากผลการศึกษาของแววรุ่ง นาวานุญนิยมที่กล่าวไปแล้วในตอนต้น ก็ยังมีผลการศึกษาของรณภูมิ สามีคศิริการณ (2550 : 59) ที่สำรวจชุมชนเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งพบข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้หญิงสมควรถูกทุบตีจากสามี เนื่องจากข้อบกพร่อง อันได้แก่ การมีชู้ (ร้อยละ 89) การเล่นพนัน (ร้อยละ 88) ชอบเที่ยวเตร่ (ร้อยละ 84) คำว่าหรือดูถูกพ่อแม่สามี (ร้อยละ 81) การไม่ดูแลบ้าน (ร้อยละ 72) การไม่ดูแลลูก (ร้อยละ 72) ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย (ร้อยละ 69) คำว่าสามี (ร้อยละ 56) ไม่ให้สามีหลับนอนด้วยเมื่อสามีต้องการ (ร้อยละ 50)

โดยทศนคติดังกล่าวที่มองว่าผู้หญิงสมควรถูกทุบตีจากสามี เนื่องจากการทำหน้าที่ของภรรยาบกพร่องนั้น เป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายที่แตกต่างกัน ซึ่งบทบาทที่สังคมคาดหวังจะถูกถ่ายทอดผ่านทางกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคม โดยบทบาทความสัมพันธ์หญิงชายนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆในแต่ละสังคม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา ชนชั้น วรรณะ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานการณ์ และเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป” (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. 2550 : 9)

ดังนั้นสังคมส่วนใหญ่จึงมักกำหนดบทบาทหลักของผู้หญิงให้ยึดอยู่กับการเป็นแม่ที่ให้อาหารเลี้ยงดู รวมทั้งการเป็นภรรยาที่ดีและทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี ส่วนบทบาทของผู้ชายอยู่ที่การเป็นผู้นำครอบครัว หารายได้ และจัดการภารกิจนอกบ้าน ซึ่งการกำหนด

⁸⁷ ข้อมูลการสัมภาษณ์จากโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาส และอุปสรรค เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2553.

บทบาทดังกล่าวตั้งอยู่บนอคติต่อสตรีไทย (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. 2548 : 3) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า บทบาทของภรรยาที่สังคมคาดหวังนั้นมีลักษณะที่ค่อนข้างตายตัวและเป็นไปในทิศทางที่แฝงไว้ซึ่งความไม่เท่าเทียมกัน ทั้งในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมที่ทำให้ภรรยามีอำนาจต่อรองในครอบครัวที่น้อยกว่าสามี และการที่ภรรยาถูกกดทับไว้ด้วยบทบาทหน้าที่ของเมียและแม่นี้ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถหลุดพ้นออกจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้และยังส่งผลทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

ต่อมากรณีของพี่รุ่งที่ตัดสินใจแจ้งความ เพราะพ่อกับแม่ขอร้องเช่นเดียวกับกรณีของพี่แอม ประกอบกับพี่รุ่งมีองค์กรเอกชนอย่างมูลนิธิผู้หญิงคอยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านการดำเนินคดี ส่วนประสบการณ์ที่พี่รุ่งพบเจอในกระบวนการยุติธรรมก็คือ ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจหรือระบบอุปถัมภ์ในระบบกระบวนการยุติธรรมไทย ซึ่งการที่ตำรวจรู้จักเป็นการส่วนตัวกับพี่สาวของอดีตสามีพี่รุ่ง ทำให้ตำรวจไม่ใส่ใจในคดีความของพี่รุ่งและเลือกปฏิบัติโดยการไม่จับกุมตัวอดีตสามีพี่รุ่ง ทั้งๆที่ตำรวจก็ทราบว่าขณะนั้นอดีตสามีพี่รุ่งพักอยู่ที่ไหน อีกหนึ่งข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ การขาดแคลนปัจจัยด้านการเงินทั้งค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต เนื่องจากพี่รุ่งถูกทำร้ายจนได้รับบาดเจ็บสาหัสซึ่งมีผลให้ร่างกายทุพพลภาพบางส่วนและประกอบอาชีพไม่ได้เหมือนเดิม โดยปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดที่จะเข้ามารับผิดชอบด้านงบประมาณในการสนับสนุนหรือช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวโดยตรง

ส่วนกรณีของพี่ก๊ีบ พี่เดือนและพี่จอย พบสองประเด็นที่เด่นชัดคือ เรื่องความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจในระบบกระบวนการยุติธรรมไทยและการที่ตำรวจไม่ช่วยเหลือหรือไม่รับแจ้งความ จนกระทั่งมีองค์กรเอกชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน อย่างในกรณีของพี่ก๊ีบจากการที่ตำรวจแถวบ้านเป็นญาติของสามีทำให้พี่ก๊ีบไม่ได้รับความช่วยเหลือจากตำรวจแต่อย่างใด จนกระทั่งพี่ก๊ีบเข้ามาอยู่ในบ้านพักฉุกเฉิน เจ้าหน้าที่ทางบ้านพักฉุกเฉินจึงช่วยดำเนินการทางคดีความให้ อีกทั้งข้อมูลจากพี่ก๊ีบยังแสดงให้เห็นด้วยว่า มีผู้หญิงอีกจำนวนมากในบ้านพักฉุกเฉินที่ยังรอคอยการดำเนินงานจากกระบวนการยุติธรรมอยู่ โดยผู้หญิงที่เข้ามาอยู่ในบ้านพักฉุกเฉินมีจำนวนค่อนข้างมาก ประกอบกับการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการหย่าหรือการแจ้งความดำเนินคดีต่างก็มีขั้นตอนและกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ดังนั้นผู้หญิงบางคนอาจต้องใช้ชีวิตอยู่ในบ้านพักฉุกเฉินเป็นระยะเวลานานเพื่อรอจนกว่าคดีจะแล้วเสร็จ ผลที่ตามมาก็คือ ความแออัดคับแคบของพื้นที่ในบ้านพักฉุกเฉินที่ต้องรองรับผู้หญิงที่ประสบปัญหามากมายไม่จำกัดเฉพาะเรื่องความรุนแรงในครอบครัว โดยห้องพักห้องหนึ่งอาจต้องอยู่รวมกัน 3-4 คน จากข้อมูลดังกล่าวก็แสดงให้เห็นถึง ความยากลำบากในการเข้าถึงและการได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ประสบปัญหา อีกทั้งจากกรณีของพี่ก๊ีบก็ดอกย้ำให้เห็นถึง

ค่านิยมดั้งเดิมของตำราจที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวและสามีทำร้ายภรรยาเป็นเรื่องเล็กน้อย ส่งผลทำให้ตำราจไม่สนใจและมักให้ผู้กรณีกลับไปไกล่เกลี่ยกันเอาเอง ซึ่งทัศนคติดังกล่าวของตำราจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์ รวมถึงความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมได้

ต่อมาในกรณีพี่เดือนก็พบเช่นกันว่า ตำราจยังมองเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวทำให้ตอนแรกที่พี่เดือนไปแจ้งความด้วยตัวเองเพียงลำพัง ตำราจไม่รับแจ้งความ จนกระทั่งครั้งล่าสุดที่เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเพื่อนหญิงพาพี่เดือนไปแจ้งความ เจ้าหน้าที่ตำราจถึงดำเนินการให้ จากข้อมูลที่ถูกถามมาแสดงให้เห็นแล้วว่า เจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้น และอีกข้อสังเกตหนึ่งที่พบก็คือ การที่พี่เดือนบอกว่า ถ้าหากสามียังทำร้ายตนเองอยู่อีก เธอก็ไม่กล้าไปแจ้งความกับตำราจอีกแล้ว เพราะเธอรู้สึกอายเนื่องจากเคยไปแจ้งความแล้วหลายรอบ ซึ่งในประเด็นที่ผู้หญิงเข้าไปขอความช่วยเหลือจากตำราจในหลายครั้ง แต่ตำราจไม่ได้สนใจหรือให้ความช่วยเหลือนั้น ได้สร้างความรู้สึกกดดันและอับอายให้กับผู้หญิง อีกทั้งยังเป็นการตอกย้ำความเจ็บปวดให้กับผู้หญิงด้วย เพราะการบอกเล่าเรื่องราวที่ตนเองถูกสามีทำร้ายให้เจ้าหน้าที่ตำราจรับรู้ในหลายครั้งนั้นเป็นเหมือนการฉายภาพความรุนแรงซ้ำๆ ให้กับผู้หญิง ดังที่อาวีวรรณ จตุทอง (สถาบันกฎหมายอาญา. 2543 : 37) กล่าวไว้ว่า การที่ผู้หญิงเรารู้สึกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิของตัวเอง ขบวนการด้านกฎหมายก็ได้ทำให้เราเกิดความรู้สึกอึดอัดอยู่ลึกๆ ที่ต้องมาตอกย้ำเรื่องราวเก่าๆ ผ่านการมาแจ้งความซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่า เราถูกกระทำอย่างไรมาบ้าง ซึ่งการพูดนั้นเหมือนกับเราไม่อายเพราะมาหลายครั้ง แต่จริงๆ แล้วเราเองรู้สึกเจ็บซ้ำ

นอกจากนั้น พี่เดือนก็ยังพบกับความสับสนเชิงโครงสร้างอำนาจในระบบกระบวนการยุติธรรมไทยด้วย โดยการที่สามีพี่เดือนรู้จักกับตำราจส่งผลทำให้สามีพี่เดือนไม่เกรงกลัวเวลาที่กระทำความรุนแรงกับพี่เดือน ประกอบกับเมื่อพี่เดือนได้แจ้งความดำเนินคดีกับสามี ตำราจก็ได้เอื้อประโยชน์ให้กับสามีพี่เดือนด้วยการบอกให้พี่เดือนยอมความ ซึ่งการยอมความนั้นไม่ได้เกิดจากความต้องการโดยตรงของพี่เดือนเองอย่างแท้จริง แต่เกิดจากแรงกดดันของตำราจที่มาบอกให้พี่เดือนยอมความบวกกับการขอร้องของสามีพี่เดือน ส่งผลทำให้พี่เดือนใจอ่อนและเกิดการลงเงินยอมความในที่สุด จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การตัดสินใจของผู้หญิงในหลายเรื่องนั้นมีปัจจัยหลายอย่างที่อยู่เบื้องหลัง ทั้งแรงกดดันจากสังคม แรงกดดันจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เช่น เจ้าหน้าที่ตำราจ และข้อจำกัดต่างๆ ของผู้หญิงเอง แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการยอมความตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่ให้มีการทำบันทึกข้อตกลงไว้ก็ได้สร้างความรู้สึกให้พี่เดือนมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น แม้ว่าพี่เดือนจะไม่รู้จัก

พระราชบัญญัตินี้ก็ตามซึ่งอำนาจต่อรองที่ว่าเป็นคือ การที่พี่เดือนบอกว่าหากยังโดนสามีทำร้ายอยู่อีกพี่เดือนก็จะไม่ยอมความแล้ว โดยทั่วไปขั้นตอนของการยอมความจะต้องมีการทำบันทึกข้อตกลงกันในชั้นตำรวจก่อนว่า หลังจากทำบันทึกข้อตกลงเสร็จแล้วหากผู้หญิงยังคงถูกทำร้ายซ้ำอยู่ ตำรวจก็สามารถหยิบยกคดีนั้นขึ้นมาดำเนินการใหม่ได้

ส่วนกรณีของพี่จอย จากประสบการณ์การขอความช่วยเหลือจากตำรวจก็พบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจในกระบวนการยุติธรรมไทยเช่นเดียวกัน จากการที่อดีตสามีพี่จอยเป็นตำรวจอยู่ในท้องที่เกิดเหตุซึ่งเป็นบ้านของพี่จอยและอดีตสามี ทำให้ผู้กำกับซึ่งเป็นเจ้านายของอดีตสามีพี่จอยเอื้อประโยชน์ให้กับลูกน้องของตนเอง พี่จอยจึงถูกเลือกปฏิบัติและไม่ได้รับประโยชน์รวมถึงความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรม อย่างเรื่องการแบ่งทรัพย์สินที่พี่จอยตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างเห็นได้ชัด รวมถึงเรื่องค่าเลี้ยงดูลูกชาย 2 คนที่พี่จอยต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไว้เองทั้งหมด

จากข้อมูลทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า ประสบการณ์ที่ผู้หญิงส่วนใหญ่เจอในกระบวนการยุติธรรม ทั้งทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวทำให้ตำรวจไม่สนใจที่จะช่วยเหลือผู้หญิงอย่างจริงจัง และเรื่องความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจในกระบวนการยุติธรรมไทยที่ตำรวจมักมีแนวโน้มเห็นใจผู้ชายมากกว่าผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง ซึ่งได้ส่งผลทำให้ผู้ชายไม่รู้สึกเกรงกลัวเวลาที่จะกระทำผิดนั้น เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงและไม่ได้รับประโยชน์รวมถึงความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามอุปสรรคที่สำคัญอยู่ที่ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากการเก็บข้อมูลข้างต้นและงานวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงที่ก้าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมักไม่ได้รับการเอื้อประโยชน์และการอำนวยความสะดวกจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจเท่าใดนัก เพราะเจอกับข้อขัดขวางจากปัจจัยค่านิยมและทัศนคติการมองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวของตำรวจ

ความคิดเห็นของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

1. ความคิดเห็นของผู้หญิงต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

กรณีแรก พี่พิม ได้ให้ความคิดเห็นไว้ในประเด็นการรักษาสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นหลักสำคัญของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไว้ดังนี้

ถ้าเกิดเป็นกรณีที่ผู้เมียสามารถกลับไปอยู่ด้วยกันได้ มันก็โอเคไป
แต่ถ้าเป็นอย่างคู่พิที่เจ้าคิดเจ้าแค้น กลับไปอยู่กันมันจะอยู่กันได้อย่างไร
เพราะจิตใจคนเราไม่เหมือนกัน แต่ละครอบครัวก็ไม่เหมือนกัน การที่
พระราชบัญญัตินี้เขียนไว้ว่า ให้มีการยอมความไกล่เกลี่ย ต้องการคง
ความเป็นครอบครัวไว้ แต่ความจริงมันไม่ใช่ มันทำไม่ได้หมด สมมุติ
ให้พี่ไกล่เกลี่ยกัน กลับไปอยู่ด้วยกันก็ได้ แล้วพี่กลับไปเขาจะเป็นปกติ
ได้กี่วัน เคี้ยวเขาก็ทำร้ายเราอีก แล้วใครจะช่วยเราได้ เปล่าๆเราไม่ถูก
มองว่าโง่หรือ ทั้งๆที่รู้ว่ามันเป็นคนอย่างนี้ แต่ยังกลับไปอยู่กับมันอีก
ทำไม รู้ทั้งรู้ทำไม ผู้หญิงมีแต่เสีย ผู้ชายมันสบายทุกอย่าง ถ้ากฎหมาย
ออกมา มันต้องเอาให้แข็งเลย ถึงจะช่วยเหลือผู้หญิงได้ ก็ผู้ชายนี้ต้อง
โดนจับเข้าคุกเลย เพราะทำกับผู้หญิงถึงขนาดนั้นแล้ว⁸⁸

จากความคิดเห็นของพี่พิมต่อประเด็นการรักษาสถาบันครอบครัวของตัวพระราชบัญญัติ
คุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวก็สะท้อนให้เห็นว่า การที่พระราชบัญญัติเขียน
เอาไว้ว่าให้มีการยอมความเพื่อต้องการคงความเป็นครอบครัวไว้ เป็นเหมือนการเหมารวมว่า
ครอบครัวทุกครอบครัวสามารถใช้วิธีปฏิบัติในแนวทางเดียวกันได้ ซึ่งความเป็นจริงวิธีการปฏิบัติ
ดังกล่าวไม่สามารถใช้ได้ผลจริงกับทุกครอบครัว และหากผู้หญิงกลับไปอยู่กับฝ่ายผู้ชาย/สามีแล้ว
ผู้หญิงก็อาจถูกทำร้ายซ้ำอีกก็เป็นได้ นั่นก็ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงมองกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อคงความ
เป็นครอบครัวไว้ว่า ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เพราะกระบวนการไกล่เกลี่ยไม่ได้มี
หลักประกันความปลอดภัยให้กับผู้หญิง อีกทั้งพี่พิมยังมองด้วยว่าพระราชบัญญัตินี้มีบทลงโทษที่
อ่อนเกินไปและไม่เหมาะกับการนำมาใช้ในคดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งบทลงโทษที่อ่อน
เกินไปนั้นทำให้พี่พิมไม่แน่ใจว่า กฎหมายฉบับนี้จะเอาผิดอะไรกับสามีเธอได้ เนื่องจากโทษที่สามี
พี่พิมจะได้รับตามพระราชบัญญัตินี้ เทียบไม่ได้กับความรุนแรงและผลกระทบที่พี่พิมได้เจอ

ต่อมาพี่จอย ได้ให้ความคิดเห็นไว้ในมาตรา 5 ที่ระบุว่า ให้ผู้ถูกกระทำและผู้ที่เกี่ยวข้อง
เหตุการณ์ความรุนแรงมีหน้าที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ดังนี้

เป็นสิ่งที่ดีมากนะ แต่มันก็ขึ้นอยู่กับผู้หญิงด้วยว่า คุณตัดสินใจ
เค็ดขาดไหม ไม่ใช่ว่าวันนี้คุณแจ้งความ แต่พรุ่งนี้ก็กลับไปอยู่ด้วยกัน เรื่อง

⁸⁸ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ครอบครัวมันเป็นเรื่องที่ยาก เรื่องผัวเมียนี้ถ้าเราเข้าไปยุ่งแล้ว พอเขาคิดกัน
เราก็ไม่มีความหมาย อย่างเราก็เคยช่วยเด็กแถวนี้ น้องคนนี้เขาหนีแฟน
เพราะแฟนเขาทุบตี เราก็พาไปส่งขึ้นรถกลับบ้านที่เชียงใหม่ ไม่ถึงเดือน
ตอนนี้ก็กลับมาอยู่ด้วยกันแล้ว นี่แหละมันเป็นอะไรที่เราช่วยยากเหมือนกัน⁸⁹

จากความคิดเห็นของพี่จอย ในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวพบข้อสังเกตหนึ่ง
ที่น่าสนใจคือ ไม่จำเพาะกระบวนการยุติธรรมเท่านั้นที่เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้ปัญหาความ
รุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก แต่หมายรวมถึงถึงตัวผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบ
ปัญหาเองด้วย โดยเฉพาะการตัดสินใจของผู้หญิงที่มักไม่ค่อยเด็ดขาด ซึ่งก็มีสาเหตุมาจากข้อจำกัด
ของผู้หญิงเอง เช่น เรื่องลูก การพึ่งพาสามี อุดมคติความเป็นครอบครัว เรื่องความรักความผูกพัน
 ฯลฯ และการตัดสินใจที่ไม่เด็ดขาดของผู้หญิงเช่น การมาแจ้งความเอาเรื่องกับสามี แต่ภายหลังก็
เปลี่ยนใจและกลับไปอยู่ด้วยกันเหมือนเดิม นั่น ได้ส่งผลทำให้ตำรวจมองคติความรุนแรงใน
ครอบครัวว่าเป็นภาระอย่างหนึ่ง ตำรวจจึงมักใช้การไกล่เกลี่ยและไม่ค่อยให้ความสนใจกับคติ
ความรุนแรงในครอบครัว เช่นเดียวกับที่ทัศนลักษณ์ วงศ์สุริยศักดิ์ (2552 : 84) กล่าวไว้ว่า การที่
ตำรวจมองเรื่องผัวเมียเป็นเรื่องภายในครอบครัวและเป็นเรื่องที่สามารถตกลงกันได้ นั้น มาจากการ
รับรู้แบบภาพเหมารวมจากการปฏิบัติงานที่ว่า ภายหลังฝ่ายหญิงมักกลับไปคืนดีกับฝ่ายชายซึ่ง
ประเด็นนี้เป็นอุปสรรคหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการ
ยุติธรรมส่วนใหญ่มักมีอคติต่อกรณีความรุนแรงในครอบครัวว่า การกลับไปคืนดีกันของฝ่ายผู้หญิง
และฝ่ายผู้ชายนั้นคือสิ่งที่ทำให้คดีความไม่สัมฤทธิ์ผล โดยเฉพาะในส่วนของผู้ปฏิบัติงานตาม
พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเองที่รู้สึกว่าการทำแบบนี้เป็น
การก้าวถอยหลังเรื่องส่วนตัวในความสัมพันธ์ภายในครอบครัวตามบทบาทหน้าที่ซึ่งสังคมสร้างไว้
อย่างเหมาะสมแล้ว

แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่า ถึงแม้ผู้หญิงจะกลับไปคืนดีกับสามีเหมือนเดิมก็ไม่ได้
หมายถึงการทำงานช่วยเหลือผู้หญิงนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่สัมฤทธิ์ผลแต่อย่างใด
เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและแนะนำแนวทาง แต่ไม่
สามารถไปตัดสินใจแทนผู้หญิงได้ทั้งหมด เพราะผู้หญิงเองอาจมีข้อจำกัดในหลายด้านที่มีผลต่อ
การตัดสินใจในการเลิกหรือยุติความสัมพันธ์นั้นดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น สอดคล้องกับที่คุณพิมพ์
ธรรม เอื้อเพื่อ กล่าวไว้ว่า “เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานจะมองแค่ผิวเผินว่าช่วยขนาดนี้แล้ว ทำไมยัง
กลับไปอยู่ด้วยกันอีก คือเจ้าหน้าที่อาจจะมองว่านี่เป็นความล้มเหลว แต่จริงๆมันไม่ใช่เพราะผู้หญิง

⁸⁹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2553

เขาอาจจะมีข้อจำกัดบางอย่างก็ได้ เราช่วยถึงที่สุดแล้ว แต่เราไม่สามารถไปตัดสินหรือควบคุมจิตใจของผู้หญิงได้”⁹⁰

กรณีสุดท้าย พี่เดือนที่ได้ให้ความคิดเห็นในประเด็นการยอมความและบางมาตราในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไว้ดังนี้

ผู้เขียน : กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่ถ้าแจ้งความแล้วจะยอมความไม่ได้ พี่เดือนทราบไหมคะ และมีความคิดเห็นอย่างไรคะ

พี่เดือน : ไม่ทราบ แต่จริงๆแล้วเราอยากให้เป็นอย่างนั้นนะ คือไม่อยากให้ยอมความ เพราะอย่างเราพอมีคนมาบอกให้ยอมความ เราก็ใจอ่อน แต่ถ้าเราแจ้งไปแล้ว ตำรวจไม่ให้ยอมความมันก็น่าจะดี อย่างแถวบ้านเราก็มียะนะที่สามีกินเหล้าแล้วมาทุบตีเมีย แต่เราผู้หญิงนะเราก็จะให้อภัย เพราะเขาเป็นสามีเรา แต่เราก็ไม่ได้โทษเขาอย่างเดียว มันก็เป็นเพราะเราเหมือนกัน ที่เราไปยอมเขาทำไม ให้เขาตบตีเรา แต่ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังงี้ก็จะให้อภัยสามี

ผู้เขียน : เนื่องจากตอนนี้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวออกมา และมีมาตราหนึ่งที่ระบุว่า ถ้ามีผู้พบเห็นผู้หญิงถูกทำร้ายให้มาแจ้งเจ้าหน้าที่ ตำรวจพี่เดือนคิดว่า เป็นข้อดีสำหรับผู้หญิงไหมคะ

พี่เดือน : ดีมากๆ เลย บางทีเห็นพี่เมียตีกันต่อหน้าต่อตาเราบ่อยมาก กินเหล้ามาแล้วก็มาตีเมีย เราเห็นเราก็สงสาร แต่ถ้ามีคนเห็นแล้วไปแจ้งความ ตำรวจจะช่วยเราหรือเปล่า เขาจะช่วยเราหรือ มันเป็นเรื่องพี่เมียนะ

ผู้เขียน : แล้วพระราชบัญญัตินี้ยังระบุด้วยว่า ให้สามารถยอมความได้หากอยากกลับไปอยู่ด้วยกัน แต่จะมีกำหนดเวลาอาจจะประมาณ 1-2 เดือน เพื่อดูความประพฤติของผู้ชาย ถ้าดีขึ้นก็ให้ยอมความได้

พี่เดือน : คือถ้าผู้ชายเขากลับตัวได้จริงๆมันก็ดีนะ แต่ถ้าเขากลับตัวไม่ได้ เราก็ไม่อยากจะให้มีการยอมความ ไม่อยากให้กลับไปกินดี เพราะเราก็ต้องไปเจอแบบเก่า เราก็ทุกข์ทรมานอีกซ้ำๆ เราก็ไม่อยากจะว่าแต่ตำรวจเขาอย่างเดียวนะ แต่เขาก็ไม่ค่อยสนใจเท่าไหร่อะ เรื่องแบบนี้มันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยนะ เราเจ็บตำรวจเขาก็ไม่ได้รู้สึกเจ็บปวดกับเรา เขาก็เลยไม่สนใจ มองเป็นเรื่องเล็กน้อย⁹¹

⁹⁰ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2553

⁹¹ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

จากที่กล่าวมาในกรณีของพี่เดือนพบว่า กระบวนการยอมความไม่เพียงแค่สร้างอำนาจต่อรองให้กับผู้หญิงเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันก็ได้สร้างความลังเลใจให้กับผู้หญิงในการดำเนินคดีกับสามีด้วย อีกทั้งความเห็นของพี่เดือนต่อมาตรา 5 ของพระราชบัญญัตินี้ก็สะท้อนให้เห็นว่า พี่เดือนยังไม่เชื่อมั่นในตัวตำรวจจะเข้ามาช่วยเหลือหรือระงับเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นหรือไม่ หากมีผู้พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงไปแจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว

2. ความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

คุณสุจินดา ค้อมม่วง ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า พระราชบัญญัตินี้จะดี ถ้าผู้ปฏิบัติเข้าใจ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับพนักงานสอบสวนด้วย เพราะส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่า พระราชบัญญัตินี้เน้นการให้กลับไปอยู่ด้วยกัน แต่ถ้าผู้หญิงไม่ต้องการกลับไปก็ไม่จำเป็น และคุณสุจินดา ยังบอกอีกว่า นักกฎหมายและตำรวจมักจะตีความตัวพระราชบัญญัตินี้ไม่เหมือนกัน อย่างเช่น การทำร้ายจิตใจว่าต้องถึงขั้นไหน ถึงจะเรียกว่าเป็นการทำร้ายจิตใจ ซึ่งคุณสุจินดาได้เล่าประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความรุนแรงทางจิตใจไว้ว่า

เวลาที่พาผู้หญิงไปแจ้งความ ในกรณีการโดนทำร้ายทางจิตใจ โดยใช้ตัวพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว จะมีปัญหาในการตีความ เพราะตำรวจไม่แน่ใจว่า ขั้นไหนถึงจะเรียกว่าเป็นการกระทำรุนแรงทางจิตใจ และจะเอาอะไรมาพิสูจน์ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนเหมือนการทำร้ายทางร่างกาย เช่น ในกรณีหนึ่งผู้หญิงถูกหลอกจากผู้ชายให้มาสัมผัสด้วย แล้วไม่รับผิดชอบ ผู้หญิงเลยคิดสั้นถึงขั้นฆ่าตัวตาย ซึ่งทางเราเลือกที่จะแจ้งความโดยใช้พระราชบัญญัตินี้ เพราะจะได้ทำให้ผู้ชายรู้ว่า การที่คุณหลอกหลวงมันเป็นการทำร้ายจิตใจผู้หญิงแค่ไหน⁹²

12 โดยประเด็นเรื่องความรุนแรงทางจิตใจนี้ถูกละเลยแล้ว ภูเฝ้าพันธุ์ (2552 : 127-129) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า กรณีที่เข้าข่ายเป็นความรุนแรงทางจิตใจนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ทำให้อีกฝ่ายได้รับความกระทบกระเทือนที่ไม่ใช่เพียงการ โศกเศร้าเสียใจ แต่ต้องทำให้เกิดสภาวะทางจิต เช่น เก็บตัว ปฏิเสธสังคม ไม่พบปะผู้คน มีอาการทางจิตประสาท หรือเกิดภาพหลอน เป็นต้น อีกทั้ง

⁹² สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2553

ศาสตราจารย์พิเศษวิชา มหาคุณยัง(อ้างในกุหลาบแก้ว ภูเฝ้าพันธุ์, 2552 : 129) ได้กล่าวเพิ่มเติมในประเด็นนี้ไว้อีกว่า การกระทำที่เป็นความรุนแรงทางจิตใจตามพระราชบัญญัตินี้ย่อมมีความแตกต่างกันแต่ละครอบครัว เพราะแต่ละครอบครัวมีพื้นฐานความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ที่ต่างกัน การกระทำที่เป็นความรุนแรงสำหรับครอบครัวหนึ่ง จึงอาจไม่เป็นความรุนแรงสำหรับอีกครอบครัวหนึ่งก็ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้นักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์มาเป็นผู้วิเคราะห์ว่าเป็นความรุนแรงทางจิตใจหรือไม่

ส่วนในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า การกระทำที่เข้าข่ายเป็นความรุนแรงทางจิตใจนั้น ต้องเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสภาวะทางจิตใจของผู้หญิง จนถึงขั้นที่ทำให้ผู้หญิงขาดความภูมิใจและไม่เห็นค่าในตนเองหรือทำให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่ปกติ เช่น การคิดฆ่าตัวตาย การเป็นโรคซึมเศร้า การไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติดังเดิม มีอาการการหวาดกลัวหรือเกิดโรคทางจิต เป็นต้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรหาแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในประเด็นดังกล่าวให้กับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้หญิงได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด

จากนั้นคุณสุจินดา ก้องม่วง ก็ได้ให้ความคิดเห็นไว้ในในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัตินี้ไว้ว่า

มาตรการที่บอกว่า ถ้าผู้ใดพบเห็นความรุนแรงให้มาแจ้งเหตุ ในความเป็นจริงในสังคม ถ้ามีใครพบเห็นก็คงไม่มีใครกล้าเข้าไปช่วยเหลือโดยตรงหรอก เพราะกลัวโดนลูกหลง แต่แค่โทรแจ้งตำรวจให้มาระงับเหตุ มันก็คงช่วยเหลือผู้หญิงได้เยอะนะ ดีกว่าที่เราจะปล่อยให้เขาตีกันไป แล้วเราไม่ทำอะไรเลย แค่ว่าโทรหรือบางคนตะโกนบอกว่า ตำรวจมาผู้ชายก็หยุดตีนะ หรือบางคนไปบอกประธานชุมชน เขาก็มาระงับเหตุความรุนแรงก็จะหยุดไป⁹³

ต่อมาคุณสุเพ็ญศรี พึ่งโลกสูง ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไว้ว่า กฎหมายนี้เป็นสิ่งที่ดีถึงแม้จะดีความยาก แต่ว่าโดยเจตนารมณ์ของกฎหมายมีทั้งการช่วยเหลือป้องกัน ป้องปราม และในกระบวนการสอบปากคำที่ให้มินักสหวิชาชีพเข้าร่วมด้วยถือว่าเป็นความก้าวหน้าของกฎหมาย รวมถึงในมาตรการที่ให้คนที่พบเห็นแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะนำตัวผู้ถูกกระทำออกมาบำบัดฟื้นฟู ในขณะเดียวกัน

⁹³ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2553

กฎหมายก็ต้องการนำตัวผู้กระทำออกมาบำบัดฟื้นฟูด้วย เพียงแต่ปัญหาอยู่ที่กฎหมายไม่ค่อยได้ถูกนำมาใช้ เพราะผู้หญิงเองไม่รู้หรืออยากใช้แต่มีอุปสรรคต่างๆ รวมถึงระเบียบของตำรวจข้อ 583 ที่บอกว่า ถ้าเป็นการทำร้ายกันระหว่างสามีและภรรยาให้ตำรวจใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งคุณสุเพ็ญศรีบอกว่า ถ้าหากเจ้าหน้าที่ตำรวจทำตามกฎหมาย ถึงแม้ผู้หญิงจะรู้หรือไม่รู้ก็ไม่เป็นปัญหา ประกอบกลับถ้าหลังจากแจ้งความและการสอบปากคำแล้ว ผู้กระทำยังมาทำร้ายผู้หญิงอยู่ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีมอบหมายก็สามารถออกคำสั่งในมาตรา 10 ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวได้เลย แต่อย่างไรก็ตามมาตรการนี้ก็ยังไม่ค่อยถูกใช้เท่าไร คุณสุเพ็ญศรีเล่าต่ออีกว่า ทางมูลนิธิเพื่อนหญิงเคยพาผู้หญิงไปหาตำรวจ เพราะหลังจากแจ้งความแล้วสามียังมีการทำร้ายทุบตีอยู่ ตำรวจก็ได้มีการออกคำสั่งบ้างแต่ไม่มากนัก

สุดท้ายคือความคิดเห็นของคุณพิมพ์ธรรม เอื้อเพื่อ กล่าวสรุปโดยรวมได้ดังนี้ พระราชบัญญัตินี้ดีในแง่ที่ว่าใช้เป็นเครื่องมือในการปราบผู้ชายไม่ให้กระทำความผิด แต่คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในเนื้อหาสาระสำคัญของกฎหมายจริงๆ เช่น ในเรื่องของโทษที่กฎหมายตัวนี้มีโทษอ่อนมากเกินไปทำให้ผู้ชายไม่ค่อยหวาดกลัวเท่าไร และขั้นตอนจะเน้นไปที่เรื่องการไกล่เกลี่ยเพื่อรักษาคครอบครัวเอาไว้ ซึ่งหากเป็นในแง่ของกฎหมายอาญาโทษจะชัดเจนเลยว่า ไม่ว่าคุณจะทำร้ายภรรยาหรือบุคคลอื่นก็ต้องได้รับโทษเหมือนกัน แต่การใช้กระบวนการทางกฎหมายอาญาก็มีคนมองว่าผู้หญิงจะไม่ไปแจ้งความก็เลยต้องมีกฎหมายทางเลือกคือพระราชบัญญัตินี้ออกมา แต่ในความเป็นจริงพอมีพระราชบัญญัตินี้ออกมา ผู้หญิงก็ไม่อยากไปแจ้งความอยู่ดี เพราะผู้หญิงคิดหลายเรื่อง เช่น เรื่องลูก ดังนั้นถ้าไม่ถึงที่สุดผู้หญิงคงไม่ไปแจ้งความ อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้ยังไม่มีกระบวนการที่จะทำให้การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ เช่น เรื่องของการเยียวยาผู้กระทำความรุนแรงและเรื่องความคลุมเครือในคำนิยามความรุนแรงทางจิตใจ รวมถึงในส่วนของการแจ้งความ พระราชบัญญัตินี้พยายามสร้างแนวทางปฏิบัติต่อผู้หญิงเหมือนกับเด็ก ในแง่ที่เมื่อเรียกผู้หญิงมาสอบปากคำต้องมีนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยามาด้วย ซึ่งโดยตัวผู้หญิงเองอาจไม่ได้อยากที่จะเล่าเรื่องราวของตนเองให้หลายคนฟัง และอีกด้านหนึ่งอาจจะเป็นข้ออ้างให้กับตำรวจได้ว่า ที่ไม่รับแจ้งความเพราะขั้นตอนที่เพิ่มขึ้นมีความยุ่งยากและเสียเวลา

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้หญิงที่ประสบปัญหาและผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พบประเด็นหนึ่งที่หลายคนกล่าวไว้คล้ายคลึงกันและมีความน่าสนใจคือ ประเด็นเรื่องกระบวนการไกล่เกลี่ยที่ตำรวจมักใช้จัดการกับคดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจากการเก็บข้อมูลในครั้งนี้และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก็สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นสิ่งที่กีดกั้นทำให้ผู้หญิงไม่สามารถก้าวพ้น

ออกจากความรุนแรงได้ และยังเป็นอุปสรรคในกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์กระบวนการยุติธรรมได้อีกด้วย โดยกระบวนการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมมีขึ้นเพื่อต้องการรักษาและคงความเป็นครอบครัวไว้ แต่ส่วนใหญ่การไกล่เกลี่ยของตำรวจนั้นมักไม่ได้คำนึงถึงหลักสิทธิสตรีและไม่มีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศสภาพในการปฏิบัติงาน ส่งผลทำให้ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหาไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง

แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการไกล่เกลี่ยไม่ได้มีแค่เพียงขั้นตอนของตำรวจเท่านั้น เพราะผู้หญิงเองก็เจอขั้นตอนของการไกล่เกลี่ย ตั้งแต่ในระดับครอบครัวหรือชุมชนมาก่อนแล้ว แต่เมื่อการไกล่เกลี่ยดังกล่าวไม่สามารถจัดการกับปัญหาความรุนแรงได้ ผู้หญิงก็มักเลือกที่จะไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจ แต่ทุกครั้งที่ผู้หญิงไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจนั้น ไม่ว่าจะแจ้งความหรือไม่ก็ตาม ผู้หญิงก็มักจะถูกตำรวจใช้วิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อให้กลับไปเป็นสามีภรรยากันเหมือนเดิม ซึ่งในความเป็นจริงวิธีปฏิบัติดังกล่าวไม่สามารถใช้ได้กับทุกกรณีเสมอไป เนื่องจากบางกรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นยากเกินเยียวยาให้กลับไปอยู่ด้วยกันแล้ว ประกอบกับผู้หญิงบางคนก็ไม่ได้ต้องการการไกล่เกลี่ยเพื่อการคงความเป็นครอบครัวไว้ดังเดิม อย่างในกรณีของพี่เอมที่ไม่ต้องการกลับไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับแฟนอีก ดังนั้นการไกล่เกลี่ยจึงเป็นสิ่งที่พี่เอมไม่ต้องการและคิดว่าไม่มีประโยชน์ พี่เอมจึงได้บอกกับตำรวจว่า ไม่ต้องเรียกพี่เอมมาไกล่เกลี่ยใดๆทั้งสิ้น เพราะสิ่งที่พี่เอมต้องการคือ การดำเนินคดีอย่างเดียว โดยในประเด็นนี้คุณพิมพ์ธรรม เอื้อเพื่อ ให้ความเห็นไว้ด้วยว่า

การที่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว เน้นไปที่กระบวนการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมยอมความ ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นไหน ทั้งที่แจ้งความและไม่แจ้งความ โดยคำนึงถึงสถาบันครอบครัวเป็นสำคัญนั้น ในความเป็นจริงบางคู่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแตกหัก และไม่สามารถที่จะแก้ไขได้แล้ว เรื่องที่ตำรวจอัยการหรือเจ้าหน้าที่ที่พยายามไกล่เกลี่ยเพื่อให้กลับไปคืนดีกัน ในความเป็นจริงไม่สามารถทำได้ อีกทั้งตัวผู้หญิงเองก็อาจไม่ได้ต้องการกลับไป แต่พอเจอกระบวนการไกล่เกลี่ย ก็เหมือนการปิดทางเลือกให้กับผู้หญิง⁹⁴

⁹⁴ สัมภาษณ์โดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2553

จากกระบวนการไถ่เกลี่ย ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติงานโดยทั่วไปของตำรวจในคดีความรุนแรงในครอบครัวนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ออกระเบียบข้อ 583 ดังที่ได้อภิปรายไว้แล้วในบทที่ 2 ที่ให้พนักงานสอบสวนในคดีความรุนแรงในครอบครัวใช้การชี้แจงว่ากล่าวตักเตือนและการไถ่เกลี่ยเพื่อความมั่นคงของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาสและอุปสรรค ที่ได้จากการสัมภาษณ์ตำรวจในพื้นที่จังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ที่พบว่า ตำรวจจะใช้วิธีการไถ่เกลี่ยเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานในคดีความรุนแรงในครอบครัว โดยตำรวจคนนั้นบอกว่า

ถ้าเจอคดีความรุนแรงทางครอบครัว สิ่งแรกที่ตำรวจต้องทำก็คือพยายามไถ่เกลี่ยและประนีประนอมไว้ก่อน เพราะผมเองก็ขี้เกียจพิมพ์สำนวน ถ้าเขาดกลงกันได้ก็จบ ไม่ต้องเป็นภาระ ถ้าเราทำตรงนั้นได้ผมว่าเป็นผลดี ตอนนี้อย่าศาลก็เริ่มเรื่องไถ่เกลี่ย ถามว่าเขาตกลงกันได้จะดำเนินคดีเพื่ออะไร ไม่มีประโยชน์⁹⁵

จากข้อมูลที่กำลังมาแสดงให้เห็นแล้วว่า ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 เป็นข้อสนับสนุนหนึ่งที่ทำให้ตำรวจไม่ค่อยให้ความสนใจเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเท่าที่ควร โดยการไถ่เกลี่ยเป็นวิธีการที่ตำรวจมักใช้เพื่อปิดให้ปัญหานั้นจบๆไป และเป็นวิธีที่จะช่วยลดคดีความที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มากกว่าที่จะเป็นไปเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ให้ผู้หญิงได้รับการปกป้องและคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งข้อมูลที่พบส่วนใหญ่ก็ชี้ให้เห็นแล้วว่าการไถ่เกลี่ยไม่ใช่ทางออกที่เหมาะสมกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวทุกกรณี โดยบางกรณีใช้การไถ่เกลี่ยแล้วได้ผล แต่บางกรณีการไถ่เกลี่ยนั้นซ้ำเติมให้ผู้หญิงเผชิญกับความรุนแรงที่หนักขึ้น เนื่องจากการไถ่เกลี่ยเองก็ไม่ได้มีหลักประกันความปลอดภัยให้กับผู้หญิงได้ว่า เมื่อไถ่เกลี่ยกลับไปแล้วผู้หญิงจะไม่ถูกทำร้ายซ้ำอีก เช่นเดียวกับที่สุพรรณิ ตั้งพรพิสิฐ (2549 : 37) กล่าวไว้ว่า พนักงานสอบสวนไม่ได้เข้าไปดูให้แน่ใจว่า การไถ่เกลี่ยเพื่อให้กลับไปคืนดีกันนั้นจะมีหลักประกันที่เพียงพอได้ว่า จะไม่มีการทำร้ายร่างกายกันอีกในอนาคต

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างกรณีหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงอุปสรรคและความยากลำบากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่มาจากหลักการปฏิบัติงานของตำรวจที่เน้นการไถ่เกลี่ย โดยจากการสัมภาษณ์ตำรวจท่านหนึ่งในพื้นที่จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการลงพื้นที่

⁹⁵ ข้อมูลการสัมภาษณ์จากโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาส และอุปสรรค เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2553

กับโครงการวิจัยข้างต้นพบข้อมูลดังนี้ “มีผู้หญิงคนหนึ่งมาหาผม ซึ่งเป็นตำรวจคนที่ 7 แล้วผู้หญิงเขาก็โดนไล่เกลี้ยๆมาตลอด แต่พอสุดท้ายก็ต่างคนต่างไป คือส่วนใหญ่เราก็จะใช้การไล่เกลี้ย ไม่อยากให้เราต้องเลิกกัน”⁹⁶

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การไล่เกลี้ยเป็นอุปสรรคที่ไปกีดขวางการเข้าถึงและการได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิง อีกทั้งยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถหลุดพ้นออกจากปัญหาความรุนแรงได้ เนื่องจากผู้หญิงบางคนเคยขอความช่วยเหลือจากตำรวจมากกว่า 1 ครั้ง แต่ก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือสนองตอบความต้องการแต่อย่างใด ดังที่แสงรวี แพ่งสุภา(2548 : 113) และสุเพ็ญศรี พิงโคกสูง กล่าวไว้ว่า ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 ที่ให้พนักงานสอบสวนพยายามไล่เกลี้ยกรณีความรุนแรงในครอบครัว เป็นอุปสรรคหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมไทยที่ยังไม่มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

สรุป จากผลการศึกษาในบทที่ 4 ข้างต้น เมื่อมองกระบวนการยุติธรรมผ่านสายตาหรือประสบการณ์ของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา ก็พบอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมดังนี้

- อุปสรรคที่เกิดจากตัวผู้หญิงที่ประสบปัญหา

โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ภาพรวมของผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้บริการกระบวนการยุติธรรม เนื่องมาจากการไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมว่าจะสามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวมาจากประสบการณ์โดยตรงของตัวผู้หญิงเองและการรับรู้ผ่านการบอกเล่าจากบุคคลอื่นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมักไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

อีกทั้งผู้หญิงยังมองเรื่องการแฉความและการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในด้านลบ เช่น การขึ้นโรงขึ้นศาลเป็นสิ่งที่ไม่ดี และหากแฉความแล้วสามีจะต้องติดคุกหรือถูกดำเนินคดีอย่างเด็ดขาด ซึ่งระบบความคิดและค่านิยมดังกล่าวของผู้หญิงนั้นเกิดจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่ทำให้โครงสร้างทางอำนาจของผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงถูกปลูกฝังว่าไฟในอย่าน้อออก-ไฟนอกอย่านำเข้า เมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นผู้หญิงจึงมักเก็บเรื่องราวความรุนแรงที่ตนเองเจอไว้ และไม่กล้าออกไปขอความช่วยเหลือจากสังคมภายนอกหรือเข้าไป

⁹⁶ ข้อมูลการสัมภาษณ์จากโครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาส และอุปสรรค เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2553

พึ่งพากระบวนการยุติธรรม หรือถึงแม้ว่าผู้หญิงจะออกไปขอความช่วยเหลือจากสังคมภายนอกแล้ว ก็ไปติดกับอุปสรรคทางความคิดของคนในสังคมที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวเช่นเดียวกัน อีกทั้งวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ยังส่งผลต่อระบบความคิดของผู้หญิงด้วยว่า การแต่งงานคือการลงทุนทั้งชีวิต ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงเชื่อในเรื่องผัวเดียวเมียเดียว และยอมเชื่อฟังอดทน รวมถึงเสียสละเพื่อครอบครัว ไม่เพียงแค่นั้นการที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้/ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทำให้ผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่นึกถึงและไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมในการจัดการและแก้ไขปัญหา

- **อุปสรรคที่เกิดจากคนในกระบวนการยุติธรรมและคนในหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องความรุนแรงในครอบครัว**

อุปสรรคในส่วนของคนในหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องความรุนแรงในครอบครัว คือความไม่เข้าใจของผู้ปฏิบัติงานและพนักงานสอบสวนที่ส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเน้นการให้กลับไปอยู่ด้วยกันและคงความเป็นครอบครัวไว้ ซึ่งในความเป็นจริงผู้หญิงบางคนอาจไม่ได้ต้องการกลับไปอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวเหมือนเดิม ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ที่เน้นการให้กลับไปอยู่ด้วยกันเพื่อคงความเป็นครอบครัวไว้นั้นเป็นอุปสรรคหนึ่งthatไปปิดกั้นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิง อีกทั้งการปฏิบัติงานของนักสหวิชาชีพ เช่น ตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ หรือเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาล ยังมีปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตการทำงานที่ไม่ชัดเจนว่า ใครมีหน้าที่แค่ไหนอย่างไร ซึ่งความไม่ชัดเจนในหลักการปฏิบัติงานนี้จะส่งผลทำให้ผู้หญิงเข้าถึงกระบวนการช่วยเหลือต่างๆ ได้ยากและล่าช้าขึ้น

ประกอบกับจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงก็พบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุปสรรคในการปฏิบัติงานว่า ผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนเองมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการปฏิบัติงาน เนื่องจากการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหานั้นมักมีการลงพื้นที่เกิดเหตุซึ่งมีโอกาสเสี่ยงที่เจ้าหน้าที่จะถูกผู้กระทำทำร้าย เช่นเดียวกับที่ คุณพนา เจริญสุข ได้กล่าวไว้ในตอนต้นและข้อมูลที่คุณเขียนได้จากการลงพื้นที่กับ โครงการวิจัยกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว : ฐานความคิด โอกาสและอุปสรรค ที่พบข้อมูลจากการสัมภาษณ์หัวหน้าบ้านพักเด็กและครอบครัวในจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวก็รู้สึกไม่ปลอดภัย เพราะเวลาเกิดเหตุการณ์สามีภรรยาทะเลาะหรือทำร้ายกัน การเข้าไปช่วยเหลืออาจทำให้เจ้าหน้าที่เกิดอันตรายได้ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวที่นี้ก็เคยถูกคุกคามจากผู้กระทำด้วย เนื่องจากการที่เจ้าหน้าที่เข้าไปแทรกแซงและช่วยเหลือผู้หญิงทำให้ผู้กระทำโกรธและทำการเผาบ้านเด็กและครอบครัวหลังเดิม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หน่วยงานภาครัฐยังไม่มีกระบวนการและมาตรการในการรองรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้มีความปลอดภัยในการดำเนินงาน ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยอาจส่งผลทำให้การทำงานแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวออกมาอย่างไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ อีกทั้งจากผลการศึกษาพบว่า องค์กรเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหายังมีอยู่อย่างจำกัดและไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ ซึ่งองค์กรเหล่านี้เป็นแหล่งสนับสนุนสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้น ดังนั้นจึงมีผู้หญิงอีกจำนวนมากที่ไม่ทราบว่ามีองค์กรเหล่านี้อยู่ ผลก็คือผู้หญิงกลุ่มที่ไม่ทราบไม่อาจเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม รวมถึงความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนในด้านต่างๆ ได้

ต่อมาเป็นอุปสรรคในส่วนของผู้หญิงที่ตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมีทัศนคติชายเป็นใหญ่และมีอคติทางเพศในการปฏิบัติงาน ตำรวจส่วนใหญ่จึงมองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องปกตติธรรมและเล็กน้อย รวมถึงตำรวจมักมองผู้หญิงว่าเป็นต้นเหตุของความรุนแรงจากการไม่ทำตามบทบาทหน้าที่ของแม่และเมียที่ดีตามที่สังคมคาดหวัง ซึ่งทัศนคติที่กล่าวมาได้ส่งผลทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ให้ความสำคัญกับคดีความรุนแรงในครอบครัวเท่าใดนัก เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงมักใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยจัดการกับคดีประเภทนี้ ซึ่งวิธีการปฏิบัติดังกล่าวเป็นไปเพื่อลดคดีความที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในศาลและเป็นการลดภาระของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการทำสำนวน มากกว่าเป็นไปเพื่อการคุ้มครองและการเอื้อประโยชน์ความยุติธรรมให้กับผู้หญิงที่ประสบปัญหา ประกอบกับจากผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ค่อยมีความรู้ในกฎหมายโดยเฉพาะตัวพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมากนัก หรือถึงแม้ว่าตำรวจบางส่วนจะรู้ว่าพระราชบัญญัตินี้มีอยู่ แต่ตำรวจเองก็ยังไม่มีความรู้ในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัตินี้เท่าที่พึงพอ ดังนั้นตำรวจจึงเลือกใช้กฎหมายอื่นในการจัดการกับคดีความรุนแรงในครอบครัวแทน เช่น กฎหมายอาญาหรือใช้การเปรียบเทียบปรับ ผลก็คือผู้หญิงที่ประสบปัญหาไม่อาจเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมตามพระราชบัญญัตินี้ได้

- อุปสรรคจากกระบวนการยุติธรรมและตัวกฎหมาย

จากผลการศึกษาพบว่า ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมค่อนข้างยุ่งยากและซับซ้อน รวมถึงการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมก็ใช้เวลาค่อนข้างนาน ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งความหรือ

การห่า ฯลฯ สิ่งทีกล่าวดมาแสดงให้เห็นถึง ความยากลำบากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ ผู้หญิง ประกอบกับกฎหมายยังมีปัญหาในการตีความ โดยเฉพาะตัวพระราชบัญญัติคุ้มครอง ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่ยังมีความคลุมเครือ เช่น การนิยามความรุนแรงทาง จิตใจที่ยังไม่ชัดเจนว่า ต้องถึงขั้นไหนถึงจะเรียกว่าเป็นการทำร้ายจิตใจ เนื่องจากความรุนแรงทาง จิตใจไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนเหมือนการทำร้ายทางร่างกาย โดยประเด็นปัญหาการตีความเรื่องความ รุนแรงทางจิตใจตามพระราชบัญญัตินี้ยังเป็นข้อขัดแย้งกันในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ทั้งอัยการ ศาล เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัด เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ (OSCC) ฯลฯ

อีกทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ยังไม่ค่อยได้ ถูกนำมาใช้จริงในทางปฏิบัติ เนื่องจากสาเหตุที่พระราชบัญญัตินี้ด่งกล่าวเป็นกฎหมายใหม่และการ ขาดการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงความไม่ชัดเจนในหลักการปฏิบัติงานจึง ทำให้มาตรการตามพระราชบัญญัตินี้ด่งกล่าวไม่ค่อยถูกนำมาใช้จริงในทางปฏิบัติ เช่น การออกคำสั่ง ในมาตรา 10 ที่คุณสุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูงและคุณสุจินดา ค้องม่วง ได้ให้ความเห็นไว้จากการ ปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือและพาผู้หญิงที่ประสบปัญหาไปแจ้งความของมูลนิธิเพื่อนหญิงที่ พบว่า ตำรวจยังไม่ค่อยออกคำสั่งตามมาตรการด่งกล่าว เนื่องจากตำรวจไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรและ ต้องส่งต่อผู้หญิงไปที่หน่วยงานไหน และบางทีมาตรการบรรเทาทุกข์ก็ต้องรอให้ผู้กำกับสั่งด้วย ซึ่งปัญหาและอุปสรรคด่งกล่าวมาจากกฎกระทรวงที่เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานยังไม่สามารถ กระจายไปตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับกลไกในทางปฏิบัติยังไม่มี หน่วยงานในการรับรองที่เพียงพอ และในมาตรา 5 ที่บอกว่า ถ้าผู้ใดพบเห็นความรุนแรงให้มาแจ้ง เหตุกับพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น ในความเป็นจริงผู้ที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงส่วนน้อยที่จะเข้า ไปช่วยเหลือผู้หญิงโดยตรงหรือแม้แต่ไปแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากสังคมยังมีมายาคติเดิมๆ ที่มองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวอยู่

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว

ACCESS TO JUSTICE FOR WOMEN AFFECTED BY DOMESTIC VIOLENCE

ยศวดี นีรารมย์ 5136907 GRHD/M

ศศ.ม. (สิทธิมนุษยชนและการพัฒนา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : วราภรณ์ แซ่มสนิท, Ph.D., กฤตยา อาชวนิจกุล, Ph.D.

บทสรุปแบบสมบูรณ

การศึกษาเรื่อง การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว มีประเด็นคำถามหลักที่ต้องการหาคำตอบคือ ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมอย่างไร โดยยังมีคำถามย่อยอีก 4 คำถามคือ หนึ่ง ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวมีวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร สอง ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมอย่างไรบ้าง สาม ผู้หญิงที่เลือกใช้หรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมมีประสบการณ์และความคิดเห็นอย่างไร สี่ ผู้หญิงที่ประสบปัญหา และผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเห็นเรื่องการปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างไร

อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ไม่ได้มุ่งศึกษากระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ จากทุกมุมมอง แต่เลือกที่จะมองกระบวนการยุติธรรมผ่านสายตา หรือประสบการณ์ของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวที่มารับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน 3 แห่งคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง และ บ้านพักฉุกเฉิน รวมถึงเลือกมองกระบวนการยุติธรรมผ่านสายตาและประสบการณ์การทำงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิงของเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนทั้ง 3 แห่งข้างต้น ประกอบกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในงานศึกษานี้ใช้เกณฑ์ที่ว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยและได้รับประโยชน์ รวมถึงการอำนวยความสะดวกตามกฎหมายจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้นการที่ผู้หญิง “เลือก” หรือ “ไม่เลือก” นำเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่ได้ตัดสินว่า ผู้หญิงเหล่านี้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแล้ว เพราะ

หากในที่สุดถ้าผู้หญิงไม่ได้รับการคุ้มครองและอำนวยความสะดวก การศึกษานี้ก็ถือว่า ผู้หญิงเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

โดยผลการศึกษาที่ได้ทั้งหมดนำมาสู่คำตอบของคำถามหลักในงานศึกษานี้ที่ว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวมีทั้งกลุ่มที่เลือกและไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม โดยกลุ่มที่เลือกที่จะไม่ใช้กระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมาจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ผู้หญิงเองไม่รู้กฎหมายจึงทำให้ผู้หญิงไม่รู้ว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้างที่กฎหมายให้ความคุ้มครองอยู่ การที่ผู้หญิงมีทัศนคติต่อกระบวนการยุติธรรมในด้านลบ โดยมองการขึ้นโรงขึ้นศาลว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีทำให้ผู้หญิงหลายคนต้องชั่งน้ำหนักระหว่างการแจ้งความกับผลที่จะตามมา เพราะการแจ้งความจะทำให้สามีต้องติดคุก ประกอบกับข้อจำกัดต่างๆ ของผู้หญิง เช่น การมีลูก การพึ่งพาสามี ความคิดความเชื่อว่าครอบครัวที่สมบูรณ์ต้องประกอบไปด้วยพ่อ แม่ ลูกๆ ฯลฯ ที่ส่งผลให้ผู้หญิงตัดสินใจไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม

อีกทั้งข้อมูลที่ได้ยังพบอีกว่า ผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมบางคนไม่เคยนึกถึงและไม่เคยคิดที่จะใช้กระบวนการยุติธรรมในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นเลย เนื่องจากผู้หญิงไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมว่าจะสามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งการรับรู้นี้มาจากประสบการณ์โดยตรงของตัวผู้หญิงเอง และการรับรู้ผ่านการบอกเล่าจากบุคคลอื่นเกี่ยวกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในส่วนของตำรวจที่มักไม่สนใจและไม่รับแจ้งความ รวมถึงการขาดบุคคลหรือองค์กรสนับสนุนช่วยเหลือด้านการดำเนินคดีและค่าใช้จ่ายต่างๆ สิ่งนี้กล่าวมาข้างต้นเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงส่วนหนึ่งเลือกที่จะไม่นำเรื่องเข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อตำรวจและทำให้เข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมในที่สุด อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าผู้หญิงกลุ่มนี้จะไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมในการจัดการปัญหา แต่ผู้หญิงเองก็ยังคงต้องการความช่วยเหลือจากกระบวนการยุติธรรมเช่นกัน โดยผู้หญิงกลุ่มนี้ต้องการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาช่วยระงับเหตุการณ์ความรุนแรงเบื้องต้นเพื่อลดระดับหรือยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้น

สำหรับผู้หญิงที่เลือกนำปัญหาการถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อตำรวจ การศึกษาครั้งนี้พบว่า ไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนที่เลือกเช่นนี้แล้วจะได้รับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามกฎหมาย หมายความว่าแม้ผู้หญิงจะเลือกใช้กระบวนการยุติธรรม แต่ก็อาจเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมประการหนึ่งคือ คนในกระบวนการยุติธรรมและผู้ปฏิบัติงานในภาคส่วนที่รับผิดชอบเรื่องความรุนแรงในครอบครัว โดยจากผลการศึกษาที่ผ่านประสบการณ์ของผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนพบว่า ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นข้อขัดขวางสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากตำรวจส่วนใหญ่ยังมองเรื่องครอบครัวเป็นเรื่อง

ส่วนตัว สามิภรรยาตีกันหรือทะเลาะกันเป็นเรื่องปกติธรรมดา ซึ่งทัศนคติดังกล่าวส่งผลทำให้ตำรวจไม่สนใจในคดีความรุนแรงในครอบครัวเท่าใดนัก เช่น ตำรวจมักไม่รับแจ้งความ ตำรวจใช้คำพูดไม่ดีโดยมีลักษณะที่เป็นอคติต่อตัวผู้หญิง โดยตำรวจมองผู้หญิงว่าเป็นต้นเหตุของความรุนแรงที่เกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้หญิงที่เข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมไม่ได้หมายความว่าพวกเธอไม่เคยนึกถึงหรือลองใช้กระบวนการยุติธรรมเลย แต่ผู้หญิงเจอกับข้อติดขัดต่างๆซึ่งอุปสรรคที่สำคัญก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรมที่ผู้หญิงนึกถึง ไม่เอื้อให้ผู้หญิงเข้าถึงและได้รับประโยชน์กระบวนการยุติธรรม ต่อมาคืออุปสรรคในส่วนองเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว ฯลฯ ที่ยังไม่มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานจึงทำให้เกิดปัญหาและความล่าช้าในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ปัจจัยด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและซับซ้อน ผู้หญิงส่วนหนึ่งจึงยอมรับที่จะให้เรื่องที่ตนนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมนั้นยุติลงในชั้นตำรวจ รวมถึงปัจจัยด้านวิธีปฏิบัติในชั้นตำรวจที่เน้นการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมยอมความ ที่เป็นกระบวนการซึ่งไปปิดกั้นทางเลือกและโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิง นอกจากนี้ตัวกฎหมายเองก็ยังไม่มีความชัดเจนในวิธีและหลักการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่ยังมีปัญหาในการตีความหลายข้อ เช่น ประเด็นความรุนแรงทางจิตใจ (มาตรา 3) ประเด็นการนำพระราชบัญญัตินี้ไปใช้ในการพิจารณาตีในศาลอื่นโดยอนุโลม (มาตรา 8) ฯลฯ อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังไม่ค่อยถูกนำมาใช้จริงในทางปฏิบัติ อย่างในมาตรการบรรเทาทุกข์ที่ให้นำตัวผู้กระทำผิดไปบำบัดรักษา พฤติกรรมความรุนแรง ที่ยังไม่มีการไกล่เกลี่ยและหน่วยงานใดมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการนำมาตรการดังกล่าวไปบังคับใช้

ต่อมากลุ่มผู้หญิงที่เข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจากการศึกษานี้พบว่า ส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมมาจากการได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนและโรงพยาบาล ทั้งการพาไปแจ้งความ การจัดการเรื่องการค้าคนคดีย การช่วยเหลือค่าใช้จ่าย รวมถึงการเตรียมความพร้อมให้กับผู้หญิงที่มีการดำเนินคดี อีกทั้งจากผลการศึกษาที่ได้ยังพบว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวที่มีความต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มักไม่กล้าก้าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตนเองเพียงลำพัง ซึ่งผู้หญิงส่วนใหญ่ที่เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมก็มักจะได้รับความช่วยเหลือ

จากเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนและโรงพยาบาลในการพาไปแจ้งความและการช่วยเหลือเรื่องการค้ามนุษย์

อย่างไรก็ตามในกลุ่มผู้หญิงที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมเอง ก็ไม่ใช่ทุกคนที่จะได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมซึ่งมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจในระบบกระบวนการยุติธรรมไทยหมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเอื้อประโยชน์ให้กับผู้กระทำ เนื่องจากรู้จักเป็นการส่วนตัวหรือเกี่ยวข้องกันในระบบเครือญาติทำให้ตำรวจละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินการทางคดีความ ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า การที่ตำรวจรู้จักกับผู้กระทำผิดทำให้ตำรวจไม่ดำเนินการจับกุมตัว ถึงแม้ว่าตำรวจจะทราบที่อยู่ของผู้กระทำผิดก็ตาม ผลของกรณีนี้ก็คือ คดีความดังกล่าวยืดเยื้อมานานเกือบหนึ่งปี โดยการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจนั้นได้ส่งผลกระทบให้กับผู้หญิง ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและด้านค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียในระหว่างการดำเนินคดีรวมถึงค่าใช้จ่ายในการรักษาตัว เนื่องจากเป็นกรณีที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสซึ่งในส่วนนี้ยังไม่มีหน่วยงานรองรับให้ความช่วยเหลือโดยตรง ปัจจัยต่อมา คือ ความล่าช้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลทำให้ผู้หญิงและครอบครัวเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิต รวมถึงปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ยังไม่มีความละเอียดอ่อนในประเด็นเพศสภาพที่เพียงพอ ทำให้ตำรวจไม่เข้าใจและมักมีอคติต่อการทำงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิง จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะในชั้นของตำรวจ ยังไม่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวเท่าใดนัก และส่งผลทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

ต่อมาเป็นประเด็นคำถามย่อยของการศึกษาซึ่งพบข้อมูลดังนี้ ประเด็นแรก วิธีการจัดการกับปัญหาของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวที่พบว่า ผู้หญิงทั้ง 8 คนมีวิธีการจัดการปัญหาร่วมกันมากกว่า 1 วิธี โดยผู้หญิงทั้ง 8 คนมักทนอยู่ในความรุนแรงก่อน ซึ่งการทนอยู่นั้นก็มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น อุดมคติความเป็นครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้หญิงมีลูกก็ส่งผลทำให้การตัดสินใจก้าวออกจากปัญหาความรุนแรงของผู้หญิงเป็นไปได้ยากขึ้น ภาวะการพึ่งพาสามีด้านการเงิน ทักษะคิดของคนรอบข้างและคนในสังคมที่มักเพิกเฉยและซ้ำเติมผู้หญิง รวมถึงผู้หญิงบางคนคิดว่าสามีจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความรุนแรงได้ ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมยังไม่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้หญิงที่ประสบปัญหา ต่อมาคือ การจัดการปัญหาด้วยการสู้กลับ โดยจากผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่สู้กลับซึ่งพวกเธอให้เหตุผลที่คล้ายคลึงกันว่า สู้ไม่ไหวและกลัวว่าหากสู้กลับจะยิ่งไปกระตุ้นทำให้ฝ่ายผู้ชาย/สามีโมโหและกระทำความรุนแรงหนักขึ้น

วิธีการจัดการปัญหาต่อมาก็คือ การแยกทาง โดยผู้หญิง 7 คนแยกกันอยู่แบบเด็ดขาด เนื่องจากพวกเธอได้ตระหนักแล้วว่า การกลับไปอยู่กับสามีไม่ใช่ทางออกที่ดีและถูกต้อง และหากกลับไปก็มีโอกาสเสี่ยงที่จะถูกทำร้ายเหมือนเดิมค่อนข้างสูง โดยหนึ่งในจำนวนนี้มีการจดทะเบียนหย่า ส่วนอีกหนึ่งรายเป็นการแยกกันอยู่แต่ยังไม่เด็ดขาด เนื่องจากติดปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและสถานที่ตั้งกิจการซึ่งเป็นอาชีพและแหล่งรายได้ และวิธีการจัดการปัญหาสุดท้ายคือ การขอความช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนทางสังคม ซึ่งแหล่งสนับสนุนทางสังคมแรกที่ผู้หญิงมักเข้าไปขอความช่วยเหลือคือ ครอบครัวหรือเพื่อน แหล่งสนับสนุนทางสังคมต่อมาก็คือ โรงพยาบาลและองค์กรเอกชน โดยจากผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิง 5 คนถูกทำร้ายสาหัส ดังนั้นพวกเธอจึงต้องเข้ารับการรักษาด่วนในโรงพยาบาลก่อน จากนั้นพวกเธอก็จะถูกส่งตัวจากโรงพยาบาลหรือเข้ามาขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนอีกทีหนึ่ง ส่วนผู้หญิงอีก 3 คนเนื่องจากถูกทำร้ายไม่สาหัสพวกเธอจึงเข้าไปขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเพียงอย่างเดียว

โดยข้อมูลที่ได้จากทั้ง 8 กรณีพบว่า องค์กรเอกชนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิงได้ในระดับที่ดี อีกทั้งแหล่งสนับสนุนทางสังคมอย่างโรงพยาบาลและองค์กรเอกชนมีส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยให้ผู้หญิงสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น แต่อย่างไรก็ตามองค์กรเอกชนเองก็ยังมีข้อจำกัด ทั้งในด้านจำนวนองค์กรที่ยังมีน้อยและไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่มีจำนวนไม่เพียงพอ รวมถึงองค์กรเอกชนเหล่านี้ยังขาดการฝึกทักษะการเข้าไปประคับประคองเหตุความรุนแรงเบื้องต้นให้กับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้วย ส่วนแหล่งสนับสนุนทางสังคมอย่างตำรวจซึ่งเป็นกระบวนการการยุติธรรมขั้นแรก que ผู้หญิงนึกถึงและมักเข้าไปขอความช่วยเหลือนั้น กลับพบว่าตำรวจเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่ผู้หญิงเข้าถึงได้ยากที่สุดด้วยอุปสรรคด้านต่างๆดังที่อภิปรายมา

ประเด็นที่สอง คือ ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยจากผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งสาเหตุสำคัญมากจากการขาดการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งจากผลการศึกษาพบว่า หนังสือ สื่อโทรทัศน์ และการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่ผู้หญิงเข้าไปขอความช่วยเหลือ มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่และสร้างความรู้ในด้านกฎหมายและสิทธิให้กับผู้หญิง ประกอบกับความรู้ด้านกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้หญิงทุกคน ไม่ว่าจะประสบปัญหาความรุนแรงหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากความรู้ด้านกฎหมายจะทำให้ผู้หญิงตระหนักได้ว่า ตนเองมีสิทธิใดบ้างที่กฎหมายให้ความคุ้มครองอยู่ เมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงไม่ว่ากับตนเองหรือผู้อื่น ผู้หญิงก็จะ ได้กล้าลุกขึ้นต่อสู้และเรียกร้องสิทธิที่

ตนเองพึงมีได้มากขึ้น อีกทั้งจากผลการศึกษายังพบว่า เมื่อผู้หญิงได้รับทราบถึงรายละเอียดในตัวบทกฎหมายก็เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงสามารถก้าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้น ส่วนความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนพบว่า เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนทั้ง 3 แห่งมีความรู้และความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศสภาพเป็นอย่างมากด้วย

ไม่เพียงเท่านั้นจากผลการศึกษาที่ได้ยังพบข้อมูลด้านความคิดเห็นของผู้หญิงที่ประสบปัญหาต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวในประเด็นต่างๆด้วย ดังนี้

- ประเด็นการขอความเพื่อการรักษาสถาบันครอบครัวไว้ผู้หญิงมองว่า กระบวนการดังกล่าวไม่อาจใช้ได้จริงกับทุกกรณี เนื่องจากครอบครัวแต่ละครอบครัวมีพื้นฐานความสัมพันธ์และปัญหาที่ต่างกัน ประกอบกับกระบวนการดังกล่าวไม่ได้มีหลักประกันความปลอดภัยให้กับผู้หญิง อีกทั้งผู้หญิงมองว่า ทางเลือกในการขอความเป็นกระบวนการที่ทำให้ตนเองใจอ่อน และเกิดความลังเลใจที่จะดำเนินคดีกับฝ่ายสามี

- พระราชบัญญัตินี้มีโทษที่อ่อนเกินไปและไม่เหมาะกับการนำมาใช้ในคดีความรุนแรงในครอบครัว ในกรณีที่ผู้หญิงถูกทำร้ายสาหัสหรือถูกทำร้ายซ้ำๆมาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน เนื่องจากความรุนแรงที่ผู้หญิงได้รับทั้งทางร่างกายและจิตใจในกรณีเช่นนี้ มากเกินกว่าโทษสถานเบาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

- ในมาตรา 5 ที่ระบุว่า ถ้าผู้ใดพบเห็นผู้หญิงถูกทำร้ายมีหน้าที่มาแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้หญิงก็ยังไม่เชื่อมั่นว่าเมื่อมีผู้พบเห็นเหตุการณ์ไปแจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจจะรับแจ้งความหรือเข้ามาให้ความช่วยเหลือผู้หญิงหรือไม่

อีกทั้งจากการเก็บข้อมูลก็พบข้อมูลด้านปัญหาการตีความมาตราต่างๆในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวดังนี้

- ประเด็นความรุนแรงทางจิตใจในมาตรา 3 ที่ไม่มีความชัดเจนว่า ขึ้นไหนดังจะเรียกว่าได้รับความรุนแรงทางจิตใจ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเองก็ยังไม่แน่ใจว่าจะใช้เกณฑ์ใดมาเป็นตัวชี้วัด

- ประเด็นปัญหาเรื่องการตีความเกี่ยวกับระดับการใช้ความรุนแรงที่แบ่งตามอาการบาดเจ็บของผู้ถูกกระทำ ซึ่งปัจจุบันเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมักพิจารณาตัดสินระดับความรุนแรงโดยดูที่ระยะเวลาในการรักษาตัวของผู้หญิงว่า รักษาที่วันจึงจะเข้าข่ายพระราชบัญญัติ

คุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งปัญหาการตีความดังกล่าวส่งผลทำให้การดำเนินคดีหรือการตั้งฟ้องตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเกิดขึ้นน้อย เมื่อเทียบกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในสังคม

- ประเด็นการไต่ถามและ การประนีประนอมยอมความ เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม หรือถึงเข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วก็ไม่อาจได้รับประโยชน์ และการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมได้ เนื่องจากคดีความรุนแรงในครอบครัวตำรวจมักใช้การไต่ถามเพื่อคงความเป็นสถาบันครอบครัวเอาไว้ และเพื่อลดคดีความที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยที่การไต่ถามนั้นตำรวจมักไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้หญิงเลยว่าต้องการกลับไปเป็นครอบครัวดังเดิมหรือไม่ และการไต่ถามก็ไม่ได้มีหลักประกันความปลอดภัยให้ผู้หญิงด้วยว่าหากกลับไปแล้วจะไม่ถูกระทำรุนแรงซ้ำอีก

- ประเด็นเรื่องความไม่ปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจากหน่วยงานต่างๆที่ไม่ใช่ตำรวจ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เหล่านี้ต้องมีการลงพื้นที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือหรือติดตามประเมินผลผู้หญิงที่ประสบปัญหาซึ่งเป็นการเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายจากผู้กระทำ

- และประเด็นสุดท้ายคือ มาตรการในพระราชบัญญัตินี้ยังไม่ค่อยถูกนำมาใช้จริง เพราะหลักการปฏิบัติงานที่ยังไม่มีความชัดเจนและการขาดการรับรู้รวมถึงการขาดทักษะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ประเด็นที่สาม คือ ประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้หญิงที่เลือกหรือไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรม โดยกลุ่มที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมไม่ได้แปลว่า พวกเธอไม่เคยลองใช้กระบวนการยุติธรรมมาก่อน บางรายเคยลองใช้แล้วและไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น ตำรวจไม่รับแจ้งความ และไม่ลงบันทึกประจำวันให้ รวมถึงไม่สนใจที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจัง ส่วนผู้หญิงที่ไม่เคยลองใช้หรือไม่เคยนึกถึงกระบวนการยุติธรรมเลย เนื่องจากผู้หญิงไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมว่าจะสามารถให้ความช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งการรับรู้นี้มาจากการบอกเล่าของผู้อื่น เช่นเดียวกันว่า ตำรวจมักไม่รับแจ้งความในคดีพัวเมีย จากที่กล่าวมาตอกย้ำให้เห็นแล้วว่า ทศนคดีดังกล่าวของตำรวจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้

ส่วนกลุ่มผู้หญิงที่ตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมนั้น ส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ถูกกระทำรุนแรงสาหัส และถูกคุกคามข่มขู่จากฝ่ายผู้ชาย/สามีด้วย รวมถึงผู้หญิงเองก็ว่าครอบครัวและญาติพี่น้องจะได้รับอันตรายจากผู้ชาย/สามี พวกเธอจึงตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นที่พึ่ง อีกทั้งจากผลการศึกษายังพบว่า สิ่งที่กลุ่มผู้หญิงที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมต้องการ

คือ อยากให้กระบวนการยุติธรรมลงโทษผู้ชาย/สามี เช่น การจับให้ติดคุกเพื่อให้ผู้ชาย/สามีได้รับโทษและรับรู้ถึงความรู้สึกเจ็บปวดที่พวกเขาได้เจอ ซึ่งความต้องการดังกล่าวแตกต่างจากกลุ่มผู้หญิงที่ไม่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมที่ต้องการเพียงแค่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาห้ามปรามหรือตักเตือนฝ่ายผู้ชาย/สามีเท่านั้น แต่ไม่ได้ต้องการให้กระบวนการยุติธรรมลงโทษขั้นรุนแรง โดยความต้องการที่ต่างกันนี้อาจมีสาเหตุมาจากระดับความรุนแรงที่ผู้หญิงได้รับต่างกันด้วย

และในส่วนประสบการณ์ของผู้หญิงที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมพบว่า สิ่งที่ผู้หญิงส่วนใหญ่พบเจอคล้ายกันนั้นก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สนใจเวลาไปขอความช่วยเหลือ และบางรายที่ประสงค์จะแจ้งความตำรวจก็มักไม่ดำเนินการให้ เพียงแค่ลงบันทึกประจำวันให้เท่านั้น อีกทั้งตำรวจยังใช้คำพูดไม่ดีและมีอคติกับผู้หญิง ประกอบกับผู้หญิงมักเจอกับความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจในกระบวนการยุติธรรมไทย ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวของผู้หญิงก็สะท้อนให้เห็นถึงอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ แต่อย่างไรก็ตามอุปสรรคที่สำคัญที่สุดอยู่ที่ทัศนคติของตำรวจที่ไม่เอื้อให้ผู้หญิงสามารถหลุดพ้นออกจากปัญหาความรุนแรง และเข้าถึงความช่วยเหลือรวมถึงได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้

ประเด็นที่สี่ คือ ความเห็นเรื่องการปรับปรุงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและผู้เกี่ยวข้อง โดยประเด็นความเห็นร่วมกันของผู้หญิงทั้ง 8 คนคืออยากให้ตำรวจใส่ใจและให้ความสำคัญเวลาผู้หญิงไปขอความช่วยเหลือหรือแจ้งความ รวมถึงอยากให้ตำรวจปรับเปลี่ยนการพูดจาและทัศนคติในการมองผู้หญิงด้วย ส่วนข้อเสนอแนะอื่นๆ ของผู้หญิงมีดังนี้

- อยากให้ตำรวจช่วยยุติปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น
- อยากให้มีการเพิ่มจำนวนตำรวจหญิงให้มากขึ้น เพราะตำรวจหญิงคงมีความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าตำรวจชาย
- อยากให้มีการเผยแพร่ข่าวสารด้านกฎหมาย เพราะเมื่อผู้หญิงรู้เรื่องกฎหมายก็จะทำให้ผู้หญิงกล้าต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองได้มากขึ้น รวมถึงการเผยแพร่ข่าวสารด้านองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงด้วย เพื่อให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือจากกระบวนการต่างๆ ได้สะดวกขึ้น
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวควรมีโทษที่หนักกว่านี้ เนื่องจากการที่พระราชบัญญัตินี้มีโทษที่อ่อนเกินไปจะทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความรุนแรงได้

- อยากให้มืองค์กร/หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่ายและเงินช่วยเหลือ สำหรับผู้หญิงที่ตัดสินใจดำเนินคดีและผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงจนบาดเจ็บหรือพิการ

ต่อมาเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมของผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชน

- อยากให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นความสำคัญของคดีความรุนแรงในครอบครัว
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรเผยแพร่ความรู้เรื่องกฎหมายและตัวพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และหนังสือคู่มือกฎเกณฑ์การปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ควรกระจายไปให้ครบทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งโรงพัก โรงพยาบาล พัฒนาสังคมทุกจังหวัด และในระดับชุมชนด้วย เนื่องจากในระดับแกนนำอาสาสมัครหรือผู้นำชุมชนยังไม่ค่อยรับรู้เรื่องกฎหมายเท่าไรนัก
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ปฏิบัติงานควรต้องทำงานเชิงรุกและควรต้องรู้จักเครือข่ายคนทำงานเรื่องความรุนแรงในครอบครัวให้มากกว่านี้ไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรือโรงพยาบาล เพราะเวลาเกิดเหตุจะได้ส่งต่อได้อย่างทันท่วงที
- ควรจัดประชุมระหว่างคนทำงานทั้งนักสังคมสงเคราะห์ ตำรวจ อัยการ โรงพยาบาล ชุมชน ฯลฯ รวมถึงการส่งเสริมให้ทุกหน่วยงานมีความเข้าใจในมิติหญิงชายและเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างชัดเจน
- การใกล้ชิดและการประนีประนอมควรคำนึงถึงหลักสิทธิของผู้หญิง
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวควรระบุไว้เกี่ยวกับโทษของการละเลยการไม่ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ด้วย
- เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่ควรตัดสินแทนผู้หญิง เช่น การบอกให้ผู้หญิงต้องเลิกกับผู้ชายหรือต้องแจ้งความดำเนินคดี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐ

จากการเก็บข้อมูลพบว่า เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนได้มีการระบุถึงปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณและบุคลากรที่ยังไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือผู้หญิง และอุปสรรคการปฏิบัติงานที่เกิดจากความไม่ชัดเจนในหลักการของพระราชบัญญัติคุ้มครอง

ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว อีกทั้งการเก็บข้อมูลยังพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้/ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน และผู้หญิงที่ถูกทำร้ายจนได้รับบาดเจ็บสาหัสก็ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาจากกลไกภาครัฐ ในด้านค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายต่างๆที่ต้องสูญเสียจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวด้วย จากข้อมูลดังกล่าวนำมาสู่ข้อเสนอแนะดังนี้

1. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนองค์กรเอกชน ทั้งในด้านทรัพยากรการเงินและทรัพยากรบุคคลเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์กรเอกชนเหล่านี้ ให้มีความพร้อมในการช่วยเหลือผู้หญิงและเพื่อให้การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากองค์กรเอกชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือและสร้างกำลังใจ (empowerment) ให้ผู้หญิงเห็นถึงศักยภาพของตนเอง และช่วยให้ผู้หญิงสามารถลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ประกอบกับองค์กรเอกชนเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึง และได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้น
2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรเร่งสร้างความชัดเจนในหลักการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวให้ครบทุกภาคส่วน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นไปได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ควรประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายให้กับผู้หญิงในสังคมได้รับรู้ เพื่อเป็นเกราะป้องกันให้กับผู้หญิงเวลาประสบกับเหตุการณ์ความรุนแรง รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านองค์กรที่ให้บริการผู้หญิงที่ประสบปัญหาด้วย
4. หน่วยงานภาครัฐควรจัดตั้งกองทุนให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวทุกกรณี ทั้งในกรณีที่ถูกรายงานหรือกรณีที่มีการดำเนินคดีความ ฯลฯ
5. หน่วยงานภาครัฐควรจัดอบรมผู้ปฏิบัติงานในทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องความรุนแรงในครอบครัวให้มีทักษะด้านการให้คำปรึกษาที่เน้นความละเอียดอ่อนด้านเพศสภาพ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจความรู้สึกของผู้หญิง อันจะส่งผลให้คำปรึกษาที่ได้ไม่ไปกระทบกระเทือนจิตใจและความรู้สึกของผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหา
6. หน่วยงานภาครัฐควรจัดอบรมและฝึกทักษะให้กับผู้ปฏิบัติงานและนักสหวิชาชีพด้านการเข้าระงับเหตุการณ์ความรุนแรงเบื้องต้นเพื่อให้การช่วยเหลือผู้หญิงเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

โดยจากผลการศึกษาพบปัญหาและอุปสรรคในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่สะท้อนผ่านประสบการณ์ของผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหาและผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนดังนี้ หลักการไต่ถามไต่สวนซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติงานโดยทั่วไปของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจบางสถานีตำรวจยังไม่ทราบหลักการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว อีกทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่ไม่มีความเข้าใจในหลักสิทธิสตรีรวมถึงความละเอียดอ่อนด้านเพศสภาพอย่างเพียงพอด้วย ผู้เขียนจึงเสนอว่า

1. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรออกระเบียบการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ให้มีความชัดเจนและเผยแพร่ให้ครอบคลุมทุกสถานีตำรวจเพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้กับตำรวจได้ทราบถึงหลักการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและเป็นแบบแผนเดียวกัน
2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรยกเลิกระเบียบข้อ 583 ที่ให้พนักงานสอบสวนพยายามไต่ถามไต่สวนกรณีความรุนแรงในครอบครัว เนื่องจากวิธีการไต่ถามไต่สวนเป็นอุปสรรคของกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้
3. สำนักงานตำรวจแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและฝึกทักษะให้กับตำรวจโดยควรเริ่มตั้งแต่ระดับโรงเรียนนายร้อยตำรวจให้มีความรู้/ความเข้าใจในหลักสิทธิสตรีและความละเอียดอ่อนด้านเพศสภาพ

ACCESS TO JUSTICE FOR WOMEN AFFECTED BY DOMESTIC VIOLENCE

YOSWADEE NIRAROM 5136907 GRHD/M

M.A. (HUMAN RIGHTS AND DEVELOPMENT)

**THESIS ADVISORY COMMITTEE : VARAPORN CHAMSANIT, Ph.D.,
KRITAYA ARCHAVANITKUL, Ph.D.**

EXTENDED SUMMARY

The study “Access to Justice for Women Affected by Domestic Violence” aims to explore how women, whom affected by domestic violence, gained their accesses to the justice system and how they benefitted from the process. It also researched into four other sub-topics including, the way these women manage their problems, legal knowledge of these women and concern people, experiences and opinions of abused women between one opted to enter the judicial process and another who declined, and lastly, the recommendations to improve the access to justice for women affected by domestic violence.

However, this study has not researched into all perspectives but chose to observe the system and process through eyes and experiences of women affected by domestic violence who sought help from three non-governmental organizations comprising of Friends of Women Foundation, Foundation For Women and the Association for the Promotion of the Status of Women’s Emergency Home as well as the work, vision and experiences of their staffs in dealing with domestic violence problems.

The access to justice in this study was based on the criteria that women affected by domestic violence shall be protected and assisted through legal process and benefit from the justice system. The women’s choice to “choose” or “choose not” to engage the legal process did not mean the access to justice. If these women brought

their cases into the judicial process but could not be protected or gain justice considerably, the study would consider that these women had no access to justice.

The study found that women affected by domestic violence comprised of a group which chose to bring their cases into justice system and another group which opted out. The decision of the latter group was involved many factors including,

Women themselves scarcely acknowledged about the law as well as their basic rights protected by the law concerned. The negative attitudes against various legal process especially the court proceeding and the imprisonment of their husbands resulted from their complaints. In addition, many women were still dependent on their husband income and they had to take care of children. All these reasons resulted that these women declined to engage in any legal process.

This study also found out that a number of women, who declined to enter the legal process, never consider solving their problems by this mean. They were not confident that they would receive helps or solutions for the domestic violence. This perception came from their direct experiences and from acquaintances dealing with the police who often declined to register the complaints against domestic violence. Insufficient officers and supporting agencies to assist in legal actions and providing necessary expenses were also main barriers. These barriers mentioned caused a number of women opted not to file complaints to the police and thwarted their attempts to gain access to justice eventually.

Although these women opted not to engage in legal process but they still need protection from justice system. They wanted the police officers to restrain the violence or stop the incidents they were confronting.

For a group which chose to bring about justice to their cases, the study found that, not all the women in this group gained the access to justice. This means although they choose to enter legal process but they may not access to justice entirely. One reason was from officers in the justice system and workers dealing with domestic violence problems. The result of the study on the experiences of these abused women and from NGOs found that attitude of the police officers was the main obstruction to justice since most of the police often viewed the domestic violence as personal matters or the fight between husband and wife was just a family affair. Such this attitude resulted that the police did not pay attention to domestic violence cases and declined to

record complaints filed by abuse women. Sometimes they even used negative words showing prejudice against these women and accused the women themselves to be the source of the problems.

This can be assumed that the women who were unable to access to justice, some initially attempted to engage the justice mechanism into their cases, but they confronted many obstructions especially from police officers who were the first persons in the justice system. It discouraged these women to access and benefit from the justice process. The next reason found was the lacking of distinct roles between the operator such as social workers, hospital staff and officers at shelters for family and children. This often caused delay and generated troubles in providing assistance to women affected by domestic violence.

Another factor obstructing women to gain access to justice was the law and judicial process. Since the judicial process was difficult and complicated so they accepted the case to be negotiated at the police level. In addition to the police practice which emphasized on the conciliation, this had narrowed the chance for women's access to justice. The law itself was also lacking of clarity of practice. The Domestic Violence Victim Protection Act is still under the problem of interpretation for several issues such as the mental effect (article 3), an applying of *mutatis mutandis* for trial in the other courts (article 8) and some others. In fact, this act has been rarely enforced. Rehabilitation for the offenders to get rid of violent behaviors has no authority in direct charge at present.

Next, the study mentioned another group of women which gained access to justice and benefitted from the process, it is found that the key to access to justice was the assistance and support from NGOs and hospital staffs, who took them to file complaints, followed up the cases and gave financial supports as well as assisted in preparation these women for judicial process. The study also found that most abused women who decided to bring about the justice to their cases did not dare to step into the process on their own. The majority of women access to justice often received assistance from NGOs and hospital staff to take them to notify the police and take legal actions.

However, not all the women who chose to engage judicial process benefit from the process. There were other factors involved such as the relations of structural power in Thai justice system that meant some police officers favored some offenders who were acquaintances or relatives, causing the police to neglect their duties. The study found that once the police neglected to arrest one offender, with known address, had prolonged the case for almost a year. This negligence affected the daily life of the seriously injured woman due to the prolonged proceeding period. Higher expense was needed for the longer duration but no government agency provided direct financial assistance to such the case.

The next factor was the delay of the performance of the police, resulting in the insecurity of women and their families to continue their normal lives. In addition, most of the police officers were not sensitive to gender issues that led to the misunderstanding and prejudice against women and the related work. All the factors mentioned above reflected that the Thai justice system, especially at the police level, had yet to fully benefit women affected from domestic violence. As a result, the problem of domestic violence would be difficult to solve.

These followings are sub-topics of the study. It is found that,

Firstly, the way the women handled the domestic violence, all eight women used more than one method to handle problems. These eight women initially tolerated the violence due to many factors such as to maintain the family ideal of living together, especially for women with children, resulted that the decision to step out of the violence was more difficult, the financial dependence on their husbands, social attitudes of ignorance to domestic violence and aggravating on women. Some women hoped that husbands might transform their behavior. While the justice system was yet to fully benefit the victims. One method used was to fight back. But the study found that most women did not fight back because of one similar reason that they feared the fight would provoke those men to be angry and more violent.

The next option abused women used was to separate from their husband. Under this study, seven women had decisively separated. These women realized that living together was not a good and true solution to the problem and their return would expose themselves to high risk of violence. One in this group divorced from the

husband while another one separated but still had to share accommodation and their business settings.

The last option these women used was to seek social support. The initial source was often from the family and friends then hospitals and NGOs. The study found that five women, who were critically injured, were treated in hospitals then referred to seek assistance from NGOs. While the other three injured women, went to ask for help from NGOs alone.

The data collected from eight study cases showed that NGOs responded to the needs of abused women in a satisfactory level while social support sources including hospitals and NGOs played an essential role to help these women to access to justice process more easily. However, NGOs themselves had limitations in term of numbers and staffs. Their coverage was not nationwide. Moreover, their staffs have rarely been trained to deal with immediate incidents of violence. While the police which was the first assistance from the justice system these women thought of, has turned to be the most difficult source of support due to various reasons mentioned above.

Secondly, the knowledge and understanding of the justice of the abused women and people concerned, the study found that most these women had limited knowledge and understanding about the domestic violence law. The most important cause was from the lack of publicity from relevant authorities. It is also found that newspapers and TV media as well as an advice from NGOs helping these women played an important role in generating knowledge about the women rights and the law concerned, for all groups of women, experience domestic violence or not. This kind of knowledge make women realize about their own rights and the protection of the law and be prepared when the violence taken place. Those women would stand up against violence and for their own rights better. This study also found that when these women learned the law in details, it has raised chance for them to access justice. Meanwhile staffs of three NGOs were found to possess thorough understanding and knowledge of the justice and they were also sensitive to gender issues considerably.

In addition, the study also found opinions of women experienced problems with the Domestic Violence Victim Protection Act as followings,

- Women viewed that an idea to keep the family institute with the conciliation process was unable to apply for all the families since each family had different relationships among members and had different problems. The conciliation process, moreover, provides no measure to ensure women safety. Some women viewed that the process would soften their stance and cause a hesitation to carry a lawsuit against husbands.
- The act imposes lenient punishment which should not apply to prolonged domestic violence cases or cases which women are critically injured. Because effects on those abused women, physically and mentally, are comparatively much higher than minimum penalty of this act.
- In article 5 of the act which stated that one who found women abused should inform the officer, however, these women were not confident that the police would record complaints or give assistance to them in such this case.

The study also found that the Domestic Violence Victim Protection Act contained several problems in its interpretation as these followings,

- An issue concerning the violence against mentality which was not clear about the criteria to be used while the police were uncertain about the indicator.
- An issued concerning the interpretation of the violence severity which to be considered from injuries of abused women. Judicial officers often measured by a certain duration of treatment then considering to apply the act to the case. Such interpretation resulted that very few cases and lawsuits were charged and processed in judicial system when compared to the serious situation of violence in the society.
- An issue of mediation and conciliation was an obstruction to women access to justice, even one who engaged in judicial process would not benefit and receive protection from justice. The police tended to mediate the domestic violence cases in order to reduce the lawsuits in the system and with the idea to save the family institute, but often without considering the real need of abused women whether they wanted to return to the family. The conciliation process also has no guarantee to prevent the violence once they return.

- An issue concerning safety of social workers out of the police rank since these workers had to provide assistance in the field trips and monitor the situation of abused women. These workers exposed to high risk of assaulting from perpetrators.
- The last issue was an enforcement of the act which has been rarely adopted. This was resulted of unclear practices and guidelines, lacking awareness of this law among relevant agencies as well as insufficient skills of the police.

Thirdly, experiences and views of women who opted to choose or choose not to engage the judicial process. It is found that a group which decline to enter judicial process did not mean that they had never tried. Some did try but failed. The cases included the police officer ignored to record their complaints or file any lawsuit and had not attempted to follow up the cases seriously. While there was a number of women who never thought of or tried any justice process because they were not confident they would get help from it. This perception came from experiences of others which found that the police often declined to press charge on domestic violence case between husband and wife. This indicated that attitude of the police was the main obstruction to access to justice of these women.

While another group who opted to engage the judicial process was found to be from women who were seriously battered and also intimidated from husbands or boyfriends. These women were worried about safety of their families and relatives so they opted to enter judicial process. The study found that those women expected the judicial process would punish perpetrators such as imposing jail term so they realized the pain abused women endured. This was different from request of the previous group which wanted only the interference from the police to warn abusive husbands or to interrupt incidents occurred. Serious punishments were not needed. These different views may be the result of the level of violence taken place.

According to experiences with the justice system, most women learned similar unpleasant experiences that the police did not pay attention on their cases. Requests to file the lawsuit against husbands were often rejected and often been negotiated to be only complaint records. The police often used negative words and prejudice against women that may be the result of the relations of power structure in

the Thai justice system. Experiences of these women reflected many obstructions against access to justice of women affected by domestic violence. It is found that the biggest obstacle was the police attitude which thwarted women attempt to escape from domestic violence, access to the justice system and to benefit from the process.

Fourthly, the recommendations on improvement of access to justice of women affected by domestic violence. These eight women in the study agreed on one point that the police shall be more helpful and pay attention when they seek assistance or want to file the complaints. The police must change their ways of talks as well as attitude towards women. Other recommendations are as followings,

- The police should stop the immediate incidents of domestic violence.
- There should be more female police officers since they obtain better perception about domestic violence when comparing to male police.
- The dissemination of law should be encouraged so that women would be empowered to protect their rights, as well as information about authorities and NGOs giving assistance to abused women should be publicized to facilitate an access to justice.
- The Domestic Violence Protection Act should impose heavier punishment. The present lenient punishment is ineffective to solve the violence.
- There should be an agency commissioned to deal with expenses and compensation for women who enter the judicial system as well as women who become disabled from domestic violence.

Recommendations to improve the justice system from NGOs are including,

- The police should pay attention to domestic violence cases.
- The Ministry of Social Development and Human Securities should publicize and provide information about the law concerning the domestic violence and the Domestic Violence Victim Protection Act. Officer guidebooks dealing with the problem should be distributed to all relevant agencies including police stations, hospitals, provincial social development offices as well as communities. It is found

that few local leaders, volunteers and community leaders acknowledged the existing and details of this law.

- The operation officers should be more proactive and should build up networks among agencies dealing with domestic violence such as police and hospital so the immediate case would be referred to the proper unit instantly.
- Meetings among social workers, police, prosecutors, hospital staffs, community representatives and other should be arranged in order to promote understanding on gender dimension and purposes of the law.
- The mediation and conciliation should base on women rights.
- The Domestic Violence Victim Protection Act should impose punishment for negligence of duties by the officer.
- The officer should not interfere with the women decision such as pressing them to divorce or to file the lawsuit.

Recommendations of the author on domestic violence issues

Recommendations to government agencies

From the study, NGOs workers pointed out various problems and obstacles to provide assistance for women affected by domestic violence which including insufficient budget and staff as well as unclear practices of the Domestic Violence Victim Protection Act. It is also found that most women had limited knowledge and understanding of justice system. Critically injured women were not received any financial assistance from the government for treatment cost and other expense induced from the violence. These information leads to the following recommendations,

1. The government should provide financial support and human resources to NGOs. This is to support the work of NGOs in helping those abused women and tackle the domestic violence problems more effectively. These NGOs have played an important role to provide assistance and empower the women to realize their own

potential in tackling their problems. Moreover, NGOs are an essential social support mechanism which has enabled those women to access and benefit from justice.

2. The Ministry of Social Development and Social Security should urgently clarify the practices under the Domestic Violence Victim Protection Act for all agencies concerned in order to increase the efficiency in tackling the problems.

3. Government agencies dealing with the issue of domestic violence should publicly promote legal knowledge among women groups in order to help preventing these women from the violence. It should also introduce all services and agencies providing assistance to abused women.

4. Government agencies should set up the fund to help women affected by domestic violence in all cases including critically injured cases, cases under the judicial process and others.

5. Government agencies should arrange workshops for all relevant agencies charged with tackling the domestic violence problems in order to create counseling skills which emphasizing on the gender sensitivity. These workers should be able to comprehend female emotions so their advice will not affect the mental health of those abused women.

6. Government agencies should arrange skill trainings for officers and multidisciplinary officers especially the basic skills to restrain immediate incidents related to domestic violence in order to assist battered women more timely and effectively.

Recommendations to the National Police Office

According to the study, the police officers were found to be one obstacle in access to the justice of abused women. Experiences of women themselves and NGOs showed that the mediation method the police generally practiced was an obstruction to access and benefit to the justice. Officers at a number of police stations had not acknowledged the practice in line with the Domestic Violence Victim Protection Act while most of the police had no understanding of women rights and gender sensitivity thoroughly. The author would like to recommend that,

1. The National Police Office should issue the regulation in accordance with the Domestic Violence Victim Protection Act in order to create the clear practice to be implemented in the same direction. The regulation shall be distributed throughout police stations nationwide to create awareness among police officers.

2. The National Police Office should terminate the order 583 which informing the investigator to attempt to mediate the domestic violence case since the mediation was one obstruction against women access and benefit to justice.

3. The National Police Office and relevant agencies should arrange workshops and skill training courses for the police, starting at the police academy, in order to build up understanding and knowledge on women rights and gender sensitivity.

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความภาษาไทย

- กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. (2542). รื้อสร้างองค์ความคิดผู้หญิงกับสุขภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เจนเดอร์เฟส.
- กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. (2546). ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล บรรณาธิการ. (2552). ถึงเวลาต้องเข้าใจและแก้ไข...ความรุนแรงทางเพศ เอคส์และท้องไม่พร้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบและพิธีสารเลือกรับ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- คณะอนุกรรมการการศึกษาอาชีพและวัฒนธรรมและคณะ. (2541). สตรีศึกษา 1 โครงการหนังสือเล่ม : ผู้หญิงกับประเด็นต่างๆ. กรุงเทพฯ : cursaladpruaw.
- จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (2548). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืนอำนาจแก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (ม.ป.ป.). “ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย ” (เอกสารถ่ายสำเนา).
- ดาราราย รักษาสิริพงษ์และคณะ บรรณาธิการ. (2552). สิทธิของเราตามกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว. กรุงเทพฯ : โครงการสานชีวิตและเด็กอันดามัน.
- ทixa ณ นคร. (2546). ความรุนแรงต่อผู้หญิงปัญหาส่วนตัวหรือโครงสร้าง : เอกสารประกอบการประชุมวิชาการมิติสตรีวิถีสังคมไทย. จัดโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันพฤหัสบดีที่ 26 มิถุนายน 2546 ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปไตย-ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มนทกานต์ เชื้อมจิตและคณะ. (2549). รายงานฉบับสมบูรณ์การสร้างรูปแบบการฝึกอบรมด้าน
ปัญหาความรุนแรงทางเพศในมิติหญิงชาย. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาเพศศาสตร์
ศึกษา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิเพื่อนหญิง. (2543). บทเรียนความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรง. จัดทำโดย
ศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง.
- รณชัย คงสกนธ์. (2545). 100 (ร้อย) เรื่องรักรุนแรง. กรุงเทพฯ : สหประชาพานิชย์.
- รณชัย คงสกนธ์และณฤมล โพธิ์แจ่ม. (2551). ความรุนแรงในครอบครัว. กรุงเทพฯ : หน่วยจัดการ
ความรู้เรื่องความรุนแรงในครอบครัว คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิลาสินี พนานครทรัพย์. (2546). สามีทำร้ายฉัน. กรุงเทพฯ : อนิเมทกรุ๊ป.
- วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุลและคณะ. (2546). การประเมินกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครอง
สวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อนหญิง.
- ศิริพร สะโอรบานะ. (2552). “บทวิเคราะห์พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงใน
ครอบครัว พ.ศ. 2550 ในกรอบของมาตรฐานสากลและแนวปฏิบัติที่ดี”. บทความ
นำเสนอในการสัมมนาความร่วมมือด้านการพัฒนาเรื่อง กฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำ
ด้วยความรุนแรงในครอบครัว : จากนโยบายสู่การปฏิบัติในการจัดการความรุนแรงที่
เกิดจากพื้นฐานความแตกต่างทางเพศ. จัดโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์ร่วมกับทีมงานองค์กรสหประชาชาติประจำประเทศไทย วันที่ 2 กรกฎาคม
2552 โรงแรมอมารี วอเตอร์เกท กรุงเทพฯ (เอกสารถ่ายสำเนา).
- สถาบันกฎหมายอาญา. (2543). กระบวนการยุติธรรมกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นแก่ผู้หญิง : รายงานการ
สัมมนาทางวิชาการในโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย.
จัดโดยสถาบันกฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น วันที่ 17
กันยายน 2542 โรงแรมเดอะแกรนด์ กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : สถาบันกฎหมายอาญา.
- สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ. (ม.ป.ป.). “หลักการแนวปฏิบัติและปัญหาของกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว”
(เอกสารถ่ายสำเนา).
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2548). มิติหญิงชายกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2550). แผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554). กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการสตรี
และสถาบันครอบครัว.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2551). เรื่องจริงของหญิงชาย : สรุปผลงานวิชาการ/ ผลงานวิจัยการสัมมนาวิชาการระดับชาติผู้หญิงและการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายในสังคม ครั้งที่ 1 ประจำปี 2551 วันศุกร์ที่ 8 สิงหาคม 2551 ณ ห้องปรีณซ์บอลรูม 3 โรงแรมปรีณซ์พาเลซ กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. (2540). ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี การประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรีครั้งที่ 4 ณ กรุงปักกิ่ง ระหว่างวันที่ 4-15 ก.ย. 2538. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

อรสา ไชวินทะ. (2550). รายงานโครงการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรุนแรงในครอบครัวในพื้นที่ 4 ภาคของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด.

อรอนงค์ อินทรวิจิตรและนรินทร์ กรินชัย. (2542). ผู้หญิงเด็กและเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว. กรุงเทพฯ : สถาบันจิตวิทยาออนไลน์.

อุ้นเรือน ทองอยู่สุข บรรณาธิการ. (2547). มิตินสตรีวิถีสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อุษากการพิมพ์.

Books

Sweetman, Caroline. (1998). Violence against woman. Published by Oxfam GB.

Sokoloff, Natalie J. and Pratt, Christina. (2007). Domestic Violence At The Margins : Readings on Race, Class, Gender and culture. Rutgers University Press, New Brunswick, N.J and London.

Dollors, Rudi and Mclaughlin, Eugene. First published (1993). Social Problems and The Family. Published in Association with The Open University.

Straus, Murray A. (1980). Chapter 2 Wife-Beating How Common and Why? In The Social causes of Husband-Wife Violence. USA.

United Nations Development Fund for Women. (2009). Domestic Violence Legislation and its Implementation An analysis for ASEAN countries based on international standards and good practices. Designed by Thai Graphic and Print Co., Ltd.

วิทยานิพนธ์

- กนกพร บุญญาพิพรรธน์. (2549). ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงโดยสามีซึ่งมีการแจ้งความที่สถานีตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิตติภา สุวรรณรัตน์. (2545). การสร้างพลังอำนาจในตนเองของสตรีที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กุหลาบแก้ว ภู่อำพันธุ์. (2552). ผลกระทบจากการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐฐินี คงทรัพย์สินศิริ. (2552). การศึกษากาละจันทน์ของผู้หญิงที่ถูกทำร้ายจากครอบครัวในสังคมไทย : กรณีศึกษาผู้หญิงที่เข้ารับบริการมูลนิธิเพื่อนหญิง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดนยา ธนะอุดม. (2539). ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาในหญิงตั้งครรภ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทัศนลักษณ์ วงศ์สุริยศักดิ์. (2552). การรับรู้ของนักสหวิชาชีพในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิพวรรณ จันทรา. (2548). ทางเลือกของภรรยาหลงในการจัดการปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กรณีสามีนอกใจภรรยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิจวรรณ วีรวัฒน์โรดม. (2540). ความรุนแรงต่อสตรี : ศึกษาในกลุ่มผู้หญิงอายุ 15-44 ปี ที่มารับบริการ ณ แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลชัยนาท จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุศรินทร์ คล่องพยาบาล. (2542). ความรุนแรงในครอบครัว : ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ปิ่นอนงค์ เครือชา. (2547). ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการถูกคู่ชีวิตทำร้ายของหญิงในบ้านพัก
ฉุกเฉิน สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ปัญชลี โชติคุต. (2541). การใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาบัณฑิต (สังคมวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปานรัตน์ นิมิตสูง. (2549). ละครโทรทัศน์ที่ปรากฏความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี : ศึกษาสตรี
ผ่านประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว และเคยใช้บริการกับมูลนิธิเพื่อนหญิง.
วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รณภูมิ สามัคคีคารมย์. (2550). การข่มขืนผู้ร่วมสายเลือด : คำอธิบายจากชุมชน. วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิลาสินี พนานครทรัพย์. (2545). ความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ : เสียงของผู้หญิง. วิทยานิพนธ์
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต (สังคมวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แววรุ่ง นาวาบุญนิยม. (2544). ความรุนแรงต่อภรรยา : ข้อเท็จจริงจากผู้ถูกกระทำทารุณเปรียบเทียบกับ
ผู้กระทำทารุณและทรงชนะจากชุมชน. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนิสา จงวัฒนา. (2552). ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง
ในครอบครัว พ.ศ. 2550. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารงานยุติธรรม)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพรรณิ ตั้งพรพิสิฐ. (2549). การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะของผู้ต้องขังชายทำร้ายภรรยา.
สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารงานยุติธรรม) มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- สุวรรณา จารุทัศน์ย์. (2544). มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองและป้องกันหญิงที่ถูกสามีทำร้าย :
ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสงรวี แผงสุภา. (2548). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสวัสดิภาพคู่สมรสจากความรุนแรง
ในครอบครัว. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิสร่า ปิงเร็ว. (2545). ความเคลื่อนไหวขององค์กรสตรีและข่าวความรุนแรงต่อสตรีในหนังสือพิมพ์.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ข่าวหนังสือพิมพ์

โพสต์ทูเดย์. (2548). “วัฒนา ให้เมียกราบเท้าสามีก่อนนอนป้องกันบ้านแตก”. วันที่ 13 พฤศจิกายน 2548 : หน้า A 12.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ข้อเสนอแนะทั่วไปที่รับรองโดยคณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.unifem-eseasia.org/projects/Cedaw/docs/CEDAW-GenRecom-Translat_Thai%20.doc. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553).

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9686.html>. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2553).

ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรี. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.lp-ju.ago.go.th/select_topic/topic04.htm. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2552).

ประมวลกฎหมายอาญา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.kodmhai.com/m2/m2-2/m2-295-300.html>. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2553).

มูลนิธิเพื่อนหญิง. สถิติการให้บริการคำปรึกษาของศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง ปี 2547-2549. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.friendsofwomen.or.th/index.php?content=content&id=69>. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2552).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.krisdika.go.th/lawHeadPDF.jsp?format=File=pdf&hID=0>. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2551).

อังคณา บุญสิทธิ์และสุวัจฉรา เปี่ยมญาติ. “การให้คำปรึกษา: กระบวนการที่ถักทอในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://thaisocialwork.org/index.php?option=com_content&view=article&id=99:counseling-mediation&catid=40:articles. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2553).

ASEAN. Declaration on the Elimination of Violence Against Women in the ASEAN Region. [Online]. available : <http://www.aseansec.org/16189.htm>. (7 September 2010).

United Nations. 2008. Good practices in Legislation on violence against woman. [Online].
Available : [http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/ Report
%20EGMGPLVAW%20\(final%2011.11.08\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20(final%2011.11.08).pdf). (25 May 2010).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล

ยศวดี นีรารมย์

วัน เดือน ปีเกิด

10 กรกฎาคม พ.ศ. 2528

สถานที่เกิด

จังหวัดเพชรบูรณ์ ประเทศไทย

วุฒิการศึกษา

มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2547-2551

ศิลปศาสตรบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2551-2554

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

(สิทธิมนุษยชนและการพัฒนา)

การเผยแพร่ผลงานวิชาการ

2554 : การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา
แห่งชาติ ครั้งที่ 20 จัดโดยบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา วันที่ 2-3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.
2554

ที่อยู่ปัจจุบัน

150/1 ถนนบูรกรรมโกวิท ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000

โทรศัพท์ 056-743664, 080-9908970

E-mail : chubby_nannie@hotmail.com